

T.C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ONUNCU **2014**
KALKINMA

2018
PLANI

ANKARA - 2013

Bu yayın 6000 adet basılmı tır.

TÜRK YE BÜYÜK M LLET MECL S

KARAR

**ONUNCU KALKINMA PLANININ (2014-2018)
ONAYLANDI INA L K N KARAR**

Karar No. 1041

Karar Tarihi: 02.07.2013

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gere ince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 01.07.2013 tarihli 127'nci Birle iminde onaylanmı tır.

Ç NDEK LER

TABLolar	vi
EK L VE HAR TALAR	vi
KISALTMALAR	vii

B R NC BÖLÜM

1. G R	1
2. KÜRESEL GEL MELER VE E L MLER	5
2.1. KÜRESEL E L MLER VE TÜRK YE ETK LE M	5
2.2. DÜNYA EKONOM S NDE MAKROEKONOM K GEL MELER VE BEKLENT LER	15
3. PLAN ÖNCES DÖNEMDE TÜRK YE'DE EKONOM K VE SOSYAL GEL MELER	19

K NC BÖLÜM

1. PLANIN TEMEL AMAÇLARI VE LKELER	27
2. PLANIN HEDEFLER VE POL T KALARI	29
2.1. N TEL KL NSAN, GÜÇLÜ TOPLUM	29
2.1.1. E itim	30
2.1.2. Sa lık	33
2.1.3. Adalet	35
2.1.4. Güvenlik	36
2.1.5. Temel Hak ve Özgürlükler	37
2.1.6. Sivil Toplum Kurulu ları	39
2.1.7. Aile ve Kadın	40
2.1.8. Çocuk ve Gençlik	41
2.1.9. Sosyal Koruma	42
2.1.10. Kültür ve Sanat	44
2.1.11. İstihdam ve Çalış ma Hayatı	46
2.1.12. Sosyal Güvenlik	47
2.1.13. Spor	48
2.1.14. Nüfus Dinamikleri	49
2.1.15. Kamuda Stratejik Yönetim	50
2.1.16. Kamuda nsan Kaynakları	52
2.1.17. Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları	53

2.2. YENİLENEBİLİR ÜRETİM, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE	56
2.2.1. Büyüme ve İstihdam	59
2.2.2. Yurtiçi Tasarruflar	64
2.2.3. Ödemeler Dengesi	66
2.2.4. Enflasyon ve Para Politikası	68
2.2.5. Mali Piyasalar	69
2.2.6. Maliye Politikası	72
2.2.7. Sosyal Güvenlik Finansmanı	76
2.2.8. Kamu İktisadi İşletmeleri	78
2.2.9. Yatırım Politikaları	80
2.2.10. Bilim, Teknoloji ve Yenilik	85
2.2.11. İstihdam Sanayiinde Dönüşüm	87
2.2.12. Girişimcilik ve KOBİ'ler	92
2.2.13. Fikri Mülkiyet Hakları	94
2.2.14. Bilgi ve İletişim Teknolojileri	95
2.2.15. Tarım ve Gıda	98
2.2.16. Enerji	102
2.2.17. Madencilik	105
2.2.18. Lojistik ve Ulaştırma	107
2.2.19. Ticaret Hizmetleri	112
2.2.20. Turizm	113
2.2.21. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri	114
2.3. YAŞANABİLİR MEKÂNLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE	117
2.3.1. Bölgesel Gelişim ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik	119
2.3.2. Mekânsal Gelişim ve Planlama	125
2.3.3. Kentsel Dönüşüm ve Konut	127
2.3.4. Kentsel Altyapı	128
2.3.5. Mahalli idareler	131
2.3.6. Kırsal Kalkınma	134
2.3.7. Çevrenin Korunması	136
2.3.8. Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi	138
2.3.9. Afet Yönetimi	139
2.4. KALKINMA ÇALIŞMALARINDA ULUSLARARASI BİRLİKLER	141
2.4.1. Uluslararası Birliklerin Kapasitesi	141
2.4.2. Bölgesel Birlikleri	142
2.4.3. Küresel Kalkınma Gündemine Katkı	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. ÖNCEL KL DÖNÜ ÜM PROGRAMLARI.....	149
1.1. Üretimde Verimlili in Artırılması Programı.....	150
1.2. thalata Olan Ba ımlılı ın Azaltılması Programı	152
1.3. Yurtiçi Tasarrufların Artırılması ve srafın Önlenmesi Programı.....	154
1.4. stanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı.....	156
1.5. Kamu Harcamalarının Rasyonelle tirilmesi Programı	158
1.6. Kamu Gelirlerinin Kalitesinin Artırılması Programı	160
1.7. ve Yatırım Ortamının Geli tirilmesi Programı.....	162
1.8. gücü Piyasasının Etkinle tirilmesi Programı.....	164
1.9. Kayıt Dı ı Ekonominin Azaltılması Programı.....	166
1.10. statistiki Bilgi Altyapısını Geli tirme Programı	168
1.11. Öncelikli Teknoloji Alanlarında Ticarile tirme Programı	170
1.12. Kamu Alımları Yoluyla Teknoloji Geli tirme ve Yerli Üretim Programı.....	172
1.13. Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretim Programı	174
1.14. Enerji Verimlili inin Geli tirilmesi Programı.....	176
1.15. Tarımda Su Kullanımının Etkinle tirilmesi Programı	178
1.16. Sa lık Endüstrilerinde Yapısal Dönü üm Programı	180
1.17. Sa lık Turizminin Geli tirilmesi Programı.....	182
1.18. Ta ımacılıktan Lojisti e Dönü üm Programı	184
1.19. Temel ve Mesleki Becerileri Geli tirme Programı	186
1.20. Nitelikli nsan Gücü için Çekim Merkezi Programı.....	188
1.21. Sa lıklı Ya am ve Hareketlilik Programı	190
1.22. Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı.....	192
1.23. Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı	194
1.24. Rekabetçili i ve Sosyal Uyumu Geli tiren Kentsel Dönü üm Programı.....	196
1.25. Kalkınma için Uluslararası birli i Altyapısının Geli tirilmesi Programı	198

TABLULAR

Tablo 1: Dünya Ekonomisine li kin Temel Makroekonomik Göstergeler	18
Tablo 2: E itimde Geli meler ve Hedefler	32
Tablo 3: Sa lık Alanında Geli meler ve Hedefler	34
Tablo 4: Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar	42
Tablo 5: Sosyal Koruma Alanında Geli meler ve Hedefler	43
Tablo 6: İstihdam ve Çalış ma Hayatında Geli meler ve Hedefler	46
Tablo 7: Sosyal Güvenlik Alanında Geli meler ve Hedefler	48
Tablo 8: Nüfus Geli meleri ve Tahminleri	50
Tablo 9: e-Devlet Alanında Geli meler ve Hedefler	54
Tablo 10: Büyüme ve İstihdam Geli meleri ve Hedefleri	63
Tablo 11: Ekonominin Genel Dengesi	64
Tablo 12: Ödemeler Dengesine li kin Temel Geli meler ve Hedefler	67
Tablo 13: Enflasyon Geli meleri ve Tahminleri	69
Tablo 14: Finansal Hizmetlerde Seçilmi Göstergelerde Geli meler ve Hedefler	72
Tablo 15: Kamu Kesimine li kin Seçilmi Göstergelerde Geli meler ve Hedefler	74
Tablo 16: Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir-Gider Dengesi	77
Tablo 17: K T'lere li kin Seçilmi Göstergelerde Geli meler ve Hedefler	79
Tablo 18: Toplam Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarında Geli meler ve Hedefler	82
Tablo 19: Ar-Ge ve Yenilik Alanında Geli meler ve Hedefler	86
Tablo 20: İmalat Sanayiinde Geli meler ve Hedefler	89
Tablo 21: Giri imcilik ve KOB 'lere li kin Geli meler ve Hedefler	93
Tablo 22: Patent Ba vurularında Geli meler ve Hedefler	95
Tablo 23: Bilgi ve İletiş im Teknolojileri Alanında Geli meler ve Hedefler	96
Tablo 24: Tarımsal Yapıda ve Gıda Güvenli inde Geli meler ve Hedefler	100
Tablo 25: Enerji Sektöründe Geli meler ve Hedefler	103
Tablo 26: Madencilik Sektöründe Geli meler ve Hedefler	106
Tablo 27: Lojistik ve Ula tırmada Geli meler ve Hedefler	109
Tablo 28: Turizmde Geli meler ve Hedefler	114
Tablo 29: Müteahhitlik Hizmetleri ve Yapı Malzemesi Alanlarında Geli meler ve Hedefler	116
Tablo 30: Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Çe İtli Göstergeler	120
Tablo 31: Bölgesel Geli me ve Rekabet Edebilirlik Alanlarında Geli me ve Hedefler	123
Tablo 32: İlerlemeyle li kin Geli meler	126
Tablo 33: Kentsel Altyapıya li kin Geli meler ve Hedefler	129
Tablo 34: Mahalli İdarelere li kin Göstergeler	132
Tablo 35: 6360 ve 6447 Sayılı Kanunlar Uyarınca Türlerine Göre Belediye Sayıları	132
Tablo 36: Mahalli İdarelerin Gelir ve Harcamalarına li kin Geli meler ve Hedefler	133
Tablo 37: Afet Risklerinin Azaltılmasına Yönelik Geli meler ve Hedefler	140
Tablo 38: Resmi Kalkınma Yardımları	141
Tablo 39: Ülke Gruplarının Türkiye'nin Toplam İhracatı İndeki Payları	143
Tablo 40: Ülke Gruplarının Türkiye'nin Toplam İthalatı İndeki Payları	143

EK L VE HAR TALAR

Ekil 1: Büyüme Stratejisi	61
Harita 1: İllerin Nüfus Büyüklükleri, Kırsal-Kentsel Da ılımı ve Nüfus Yo unlukları	121
Harita 2: 2008 Yılı İtibarıyla Bölge Düzeyinde Gayrisafi Katma De ğer Da ılımı	122

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birli i
ABD	Amerika Birle ik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Ba kanlı ı
A HM	Avrupa nsan Hakları Mahkemesi
AOÇ	Atatürk Orman Çiftli i
Ar-Ge	Ara tırma-Geli tirme
ASDEP	Aile Sosyal Destek Programı
ASEAN-5	Association of Southeast Asian Nations (Güneydo u Asya Uluslar Birli i)
BAE	Birle ik Arap Emirlikleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BELDES	Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
BGUS	Bölgesel Geli me Ulusal Stratejisi
B T	Bilgi ve leti im Teknolojileri
BM	Birle mi Milletler
BOTA	Boru Hatları ile Petrol Ta ıma Anonim irketi
BRIC	Brazil, Russia, India, China (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin)
BSK	Bitümlü Sıcak Karı ım
BTEP	Birincil Enerji Talebi
BTK	Bilgi Teknolojileri ve leti im Kurumu
cif	Cost Insurance Freight (Mal Bedeli Sigorta Navlun)
D-8	Developing Eight (Geli mekte Olan 8 Ülke)
DAP	Do u Anadolu Projesi
DB	Dünya Bankası
DOKAP	Do u Karadeniz Projesi
DS	Devlet Su leri Genel Müdürlü ü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAGÜ	En Az Geli mi Ülkeler
E T	Ekonomik birli i Te kilatı
EKAP	Elektronik Kamu Alımları Platformu
ENTSO-E	European Network of Transmission System Operators for Electricity (Avrupa Elektrik letim Sistemi letmecileri Birli i)
EPC	European Patent Convention (Avrupa Patent Sözle mesi)
EPS	Enerji Performans Sözle mesi
Eurostat	European Community Statistical Ofi ce (Avrupa Toplulu u statistik Ofisi)
FAT H	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi yile tirme Hareketi
fob	Free on Board (Gemi Bordasında Teslim)
G-20	Group of 20 (20'ler Grubu)
GAP	Güneydo u Anadolu Projesi

GFCI	Global Financial Centres Index (Küresel Finans Merkezleri Endeksi)
GSKD	Gayri Safi Katma De er
GSS	Genel Sa lık Sigortası
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HES	Hidroelektrik Santral
IEA	International Energy Agency (Uluslararası Enerji Ajansı)
ILO	International Labour Organisation (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IPA	Instrument for Pre-accession (Katılım Öncesi Mali Birli i Aracı)
BBS	statistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
FM	İstanbul Uluslararası Finans Merkezi
T	İslam Birli i Te kilatı
SEDAK	İslam Birli i Te kilatı Ekonomik ve Ticari Birli i Daimi Komitesi
KUR	Türkiye Kurumu
KE	Karadeniz Ekonomik Birli i
K T	Kamu ktisadi Te ebbüsü
KOB	Küçük ve Orta Büyüklükteki İ letmeler
KOP	Konya Ovası Projesi
KÖ	Kamu Özel Birli i
KÖYDES	Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
MAKS	Mekânsal Adres Kayıt Sistemi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MERS S	Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlü ü
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Te kilatı)
NGS	Nükleer Güç Santrali
ODKA	Ortado u ve Kuzey Afrika
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Birli i ve Kalkınma Te kilatı)
OECD DAC	Ekonomik Birli i ve Kalkınma Te kilatı Kalkınma Yardımları Komitesi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OVP	Orta Vadeli Program
Ö K	Özel İhtisas Komisyonu
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PCT	Patent Cooperation Treaty (Uluslararası Patent Başvurusu)
PISA	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci De erlendirme Programı)
PTT	Posta ve Telgraf Te kilatı
RKY	Resmi Kalkınma Yardımları

SEGB S	Ses ve Görüntü Bili im Sistemi
SEGE	Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Endeksi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SMIS	Statistical Management Information System (statistiksel Yönetim Bilgi Sistemi)
SODES	Sosyal Destek Programı
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
STA	Serbest Ticaret Anla maları
STK	Sivil Toplum Kurulu u
SUKAP	Su ve Kanalizasyon Altyapı Programı
TAKB S	Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TANAP	Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline Project (Trans-Anadolu Do al Gaz Boru Hattı)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDES	Trafik Elektronik Denetleme Sistemi
TEN-T	Trans-European Transport Networks (Trans-Avrupa Ula tırma A ları)
TEP	Ton E de er Petrol
TFV	Toplam Faktör Verimlili i
T GEM	Tarım letmeleri Genel Müdürlü ü
T KA	Türk birli i ve Koordinasyon Ajansı Ba kanlı ı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birli i
TOK	Toplu Konut daresi Ba kanlı ı
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklı ı
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜB TAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Ara tırma Kurumu
TÜDEMSA	Türkiye Demiryolu Makinaları Sanayii Anonim irketi
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜ K	Türkiye istatistik Kurumu
TÜLOMSA	Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayii Anonim irketi
TÜVASA	Türkiye Vagon Sanayii Anonim irketi
TZE	Tam Zaman E de er
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UYAP	Ulusal Yargı A ı Projesi
YO KK	Yatırım Ortamını iyile tirme Koordinasyon Kurulu

1. G R

1. 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı, ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda, toplumumuzu yüksek refah seviyesine ulaşma yolunda önemli bir kilometre taşı olacaktır. Plan, küresel ekonomide geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin sürdüğü, dünya ekonomisinde değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin oluştuğu, gelişimi ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir ortamda hazırlanmıştır.

2. Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişimlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Planda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınma süreci bütüncül ve çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınmış, insan odaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde katılımcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

3. Ülkemizin potansiyelini, bölgesel dinamikleri ve insanımızın yeteneklerini ha-

rekete geçirerek kalkınma sürecinin hızlandırılması amacıyla, yeniden şekillenen dünya ekonomisinde uluslararası bölümü ve değer zinciri hiyerarjisinde Türkiye'nin konumunun amaçlı olarak üst basamaklara çıkarılması hedeflenmektedir.

4. Küreselleşme sürecinin ve yaşanan krizlerin yol açtığı belirsizlikler nedeniyle planların, ileriye dönük karar alma süreçlerinde kurumların ve ekonomik aktörlerin daha tutarlı ve bilinçli bir şekilde hareket etmelerine yardımcı olmak üzere öne çıkmaktadır. Planlar, daha yüksek refah seviyesine ulaşılmasında topluma yol göstermekte, kısa vadeli yaklaşımların ötesine geçerek uzun vadeli temel amaç ve öncelikleri ortaya koymaktadır. Ülkemizin kalkınma yaklaşımının esaslarını gösteren planların uzun vadeli bakış açısıyla hazırlanması ve toplumun tüm kesimlerine yönelik hedef birliği ve bütüncül bir perspektif sağlaması, kalkınma sürecinin başarısı için önem taşımaktadır. Diğer taraftan, giderek karmaşıklıkla an ve çeşitlenen ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar, ülkemizin kısıtlı kaynaklarının etkin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Onuncu Kalkınma Planı, önümüzdeki dö-

nemde, kaynaklarımızın daha fazla refah üreten alanlara yönlendirilmesi için karar alıcılar ve ilgili tüm taraflar için yol gösterici bir araç olacaktır.

5. Dünyadaki hâkim e ilimler, özel sektörün daha faal ve etkili olduğu bir ekonomik düzeni beraberinde getirmekte, kamu sektörünün artan oranda düzenleyici faaliyetlere, denetim i levlerine ve koordinasyona yönelmesine yol açmakta, buna ba lı olarak planlama anlayı ı da de i im göstermektedir. Serbest piyasa a ırlıklı açık ekonomiler yaygınla mı olmakla birlikte, etkileri devam eden küresel kriz, izlenecek politikalar ve alınacak tedbirler konusunda kamu sektörünün stratejik bir yakla ımla hareket etmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, stratejik bir bakı açısıyla ve payda ların geni katılımıyla hazırlanmı ulusal planlar, giderek daha önemli hale gelmektedir.

6. Sektörler arasındaki etkileimin giderek artması, bir alandaki politika uygulamasının diğer alanları do rudan etkileme kapasitesinin yükselmesi, buna ba lı olarak sorunların çözümünde disiplinler arası bir yakla ıma ihtiyaç duyulması, hazırlanacak planların içerik ve kapsamını da yeniden biçimlendirmektedir. Bu durum, bir yandan tüm sektörleri bakan kapsayıcı bir yakla ımı gerektirirken, di er yandan bu sektörleri birbirleriyle ba lantılı bir biçimde ele alan program yakla ımını öne çıkarmaktadır. Onuncu Kalkınma Planı, stratejik bakı açısını merkeze alarak, ekonomik, sosyal, sektörel ve bölgesel alanları kapsamasının yanında öncelikli dönü üm programları yoluyla da kritik müdahale alanlarını ortaya koymaktadır. Programlar; birden fazla sektörü kesen, planların uygulanması ve izlenmesini kolayla tıran, öncelikli alanlara yönelik kamu politikalarından oluşmaktadır.

7. Kalkınma planlarında yer verilen politikaların etkili bir eilde hayata geçirilebilmesi için kamu kurumlarının orta ve uzun vadeli amaçlarının, temel ilke, hedef ve önceliklerinin ve bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak da lımlarının kalkınma planıyla uyumlu olması önem taşımaktadır. Kurumsal düzeyde stratejik planlar ile kalkınma planları arasında gerekli bütünlük ve uyumun sağlanabilmesi amacıyla kapsayıcı bir anlayı benimsenerek tüm kurumlara yön verebilecek, öncelikleri belirlemede yardımcı olabilecek bir politika seti oluşturulmu tur.

8. Kalkınmanın amacı insanların refahını artırmak, hayat standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerini güçlendirerek adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmek ve bunu kalıcı kılmaktır. Bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planı kalkınmanın sürdürülebilirliğini merkeze alan bir yakla ımla hazırlanmıştır. Planın kapsayıcı bölümü dört ana başlıktan oluşmaktadır.

9. “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlı ı altında insan için ve insanla beraber kalkınma yaklaşımının hayata geçirilmesi ve gelişimi için toplumun farklı kesimlerine yaygınlaştırılması amacıyla uygulanacak politikalara yer verilmektedir. “Yenilikçi Üretim, Stikrarlı Yüksek Büyüme” başlı ı altında üretimde yapısal dönüşüme ve refah artışına yönelik hedef ve politikalar ele alınmaktadır. “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” başlı ı altında çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydalarının artırılması, insanımızın şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir eilde yükseltilmesi ile bölgeler arası gelişimlik farklarının azaltılması kapsamındaki hedef ve politikalara yer verilmektedir. “Kalkınma için Uluslararası Birlik” başlı ı altında ise kalkınmanın dinamikleri ile ülkemizin ikili, bölgesel ve

çok taraflı ilikilerindeki temel öncelikler ve politikalar ele alınmaktadır.

10. 2023 hedeflerine ve Onuncu Kalkınma Planının amaçlarına ulaşılabilmesi açısından öncelikli alanlarda, temel yapısal sorunlara çözüm olabilecek, dönüşüm sürecine katkıda bulunabilecek, kurumlar arası koordinasyon ve sorumluluk gerektiren 25 adet program tasarlanmıştır. Bu çerçevede programlar, Onuncu Kalkınma Planının izleme ve değerlendirme sürecinin kolaylaştırılması, program havuzunun yönetilebilir ve sonuçlarının ölçülebilir olması açısından öncelikli konularda sınırlı sayıda oluşturulmuştur. Sektörel ve sektörler arası bir yaklaşımla oluşturulan programlar kapsamında, merkezi düzeyde uygulama mekanizması ve müdahale araçları tasarlanmıştır; uygulama ve koordinasyondan sorumlu kurumlar belirlenmiştir; program hedeflerine yer verilmiştir.

11. Onuncu Kalkınma Planı, Kalkınma Bakanlığı'nın koordinasyonunda, katılımcı bir yaklaşımla kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra toplumumuzun tüm kesimlerinden çok sayıda temsilcinin katkılarıyla hazırlanmıştır. Ön hazırlıkları 1/9/2010 tarihinde başlatılan Plan hazırlık süreci, 5/6/2012 tarihli ve 2012/14 sayılı Bakanlık Genelgesiyle resmîyet kazanmıştır. İlgili Genelgeyle makroekonomik, sektörel ve bölgesel konularda 66 adet özel ihtisas komisyonu (ÖK) ve çalışma grubu oluşturulmuştur. Söz konusu komisyonlarda üç binin aşkın akademisyen, kamu çalışanı, özel kesim ve sivil toplum kuruluşu temsilcisi bir araya gelerek çalışmalara katkı vermiştir. Planın hazırlık çalışmaları yerel düzeyde de yürütülmüştür. Bu kapsamda, kalkınma ajansları aracılığıyla, mahalli idarelerin ve yerel aktörlerin Türkiye'nin kalkınma öncelikleri konusundaki görüşleri alınmıştır. Bu çalışmalara, ülke genelinde yedi bin

kişinin katılımıdır. Plan metninin oluşturulmasında, Kalkınma Bakanlığının 50 yılına ilişkin planlama deneyiminden; ÖK raporlarından; iç dünyası, sivil toplum kuruluşları (STK), düşünce kuruluşları, akademik çevreler, kamu ve özel sektör temsilcileri ile yapılan istişare toplantılarının sonuçlarından yararlanılmıştır.

12. Onuncu Kalkınma Planının etkin uygulanması amacıyla orta vadeli programlar (OVP), yıllık programlar, kurumsal stratejik planlar, bölgesel gelişme ve sektör stratejileri, Kalkınma Planı esas alınarak hazırlanacaktır. Kamu kuruluşları politikalarını, yatırımlarını, kurumsal ve hukuki düzenlemelerini bu çerçevede tespit edeceklerdir.

13. Planın her bir öncelikli dönüşüm programı Planın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kabulünden sonra hazırlanacak eylem planı çerçevesinde hayata geçirilecektir.

14. Bütçe hazırlık sürecini başlatan OVP, Planda yer alan politikalarla uyumlu olarak hazırlanacaktır. Yıllık programlarda, OVP'de yer alan politikaları hayata geçirecek tedbirler ile öncelikli dönüşüm programı eylem planlarından ilgili yılda uygulamaya geçirilecek tedbirlere yer verilecektir.

15. Kalkınma Planındaki gelişmelerin izlenmesi ve değerlendirilmesinin koordinasyonu, Kalkınma Bakanlığı Müstearı başkanlığında ilgili Bakanlıkların üst düzey yöneticilerinden oluşan Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesi tarafından yapılacak ve her yıl Bakanlar Kuruluna bir rapor ekinde sunulacaktır.

16. Planın izlenmesi ve değerlendirmesine ilişkin usul ve esaslar, Yıllık Programların Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenecektir.

2. KÜRESEL GELİMLER VE ETKİLER

2.1. KÜRESEL ETKİLER VE TÜRKYE'YE ETKİLERİ

17. Giderek derinleşen ve çok boyutlu hale gelen küreselleşme süreci, ülkelere büyüme ve gelişme yönünde önemli fırsatlar sunduğu gibi, bazı tehdit ve riskleri de beraberinde getirmektedir. Tehdit ve riskleri dikkate alıp önlemler geliştirebilen, mevcut potansiyellerini harekete geçirerek büyüme ve kalkınma imkânlarını azami ölçüde değerlendirebilen ve bunu ekonomisi ve bireyleri için bir fırsata dönüştürebilen ülkeler, kalkınma sürecini başarıyla sürdürüp gelecekte dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer alacaktır. Küresel düzeyde ortaya çıkan etkiler, gelecektekillenmesinde orta ve uzun dönemde her ülkede olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de etkiler olacaktır. Bu bölümde, önümüzdeki dönemde belirleyici olması beklenen bazı küresel etkiler, Türkiye'nin dünya ile etkileşim penceresinden ele alınmaktadır.

Küresel Değer Zincirleri: Değişen Üretim Yapısı ve Hizmet Sunum Biçimleri

18. Küresel rekabet giderek artarken, rekabet anlayışı da değişmektedir. Daha önce

tek bir işletme çatısı altında gerçekleştirilen üretim süreçleri artık birden fazla yerde yürütülebilmekte, üretimde uzmanlık alanları oluşmaktadır. Böylece değer zincirinin farklı aşamalarının farklı bölge ve ülkelerde konumlandırılması mümkün olabilmektedir. Üretimin bu şekilde yeniden örgütlenmesi sebebiyle uluslararası ticaretin gittikçe artan bir bölümü nihai ürünler yerine ara ürünlerden ve endüstri içi ticaretten oluşmaktadır. Maliyetleri azalan ve kalitesi artan ulaştırma, lojistik hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojileri, üretim ve ticaretin yeniden organizasyonunu kolaylaştırmaktadır.

19. Bireylerin bilgiye ve çeşitli ürünlere doğrudan erişim imkânlarının artması ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla elektronik, otomotiv, ilaç, tıbbi cihaz, tekstil gibi alanlardaki tüketici tercihlerinde ki değişim veya talebe özel ürünlere yönelim artmaktadır. Ürün tasarımı, üreticinin karar alanı olmaktan çıkmış, tüketici tercihleriyle belirlenmeye başlamıştır. Önceki dönemde çok sayıda perakendecinin karışında az sayıda, büyük ve güçlü üreticiler yer alırken, yeni dönemde çok sayıda üreticinin karışında

sında büyük ve organize perakendecilerin yer alması beklenmektedir. Ayrıca, sanayi ve hizmet sektörleri daha fazla bütünle -mekte ve iç içe geçmektedir. Bilgi-ileti im altyapı ve hizmetlerinin geli mesiyle, sanal ortam giderek daha fazla üretim, tüketim ve ticaret alanı haline gelmektedir. Bir di -er geli me ise, geleneksel olarak dı ticarete konu olmayan hizmetler sektöründe özellikle e itim ve sa lık alanında hizmet ihracatının hacim ve öneminin artmakta olmasıdır.

20. Geli mi ülkeler de er zincirlerinin yüksek katma de er yaratan a amalarına hâkim olup, zincirin di er a amalarını ve üretim a mını da yönetmektedir. Daha dü -ük katma de erli a amalar, ço unlukla geli mekte olan ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye henüz yüksek katma de er yaratan halkalar içerisinde potansiyeli ile orantılı bir biçimde yer almamaktadır. Bununla birlikte ülkemiz, sanayile me birikimi, firmalarının artan organizasyon ve yönetsel becerileri ve görece dı a açık yapıları ile bölgesinde de er zincirlerini örgütleme, geli tirme ve de i en üretim ve talep artlarını fırsata dönü türme kapasitesine sahiptir. Bu süreçte Türkiye'nin transit bir ülke konumunda olması, karayolu ta ımacılı ı sektörünün filo büyüklü ü bakımından Avrupa Birli i (AB) ve çevre ülkeleri içerisinde lider bir konumda bulunması, istikrarsızlı ın sürdürü ü yakın co rafyasında "güvenli bir liman" olması gibi faktörler de er zincirlerini örgütlemeye bir avantaj olmaktadır. Ayrıca, hinterlandındaki ülkelere nazaran Türkiye'nin sahip oldu u sa lık ve yüksekö retim altyapısı, hizmet ihracatı açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır.

Batıdan Doğuya Kayan Büyüme ve Üretim Eksenini

21. Küresel ekonomide üretim eksenini ve a ırlık merkezi, geli mi Batı ülkelerinden geli mekte olan Asya ülkelerine do ru kaymaktadır. Bu e ilim 2008 krizinden sonra belirginlik kazanmıştır. Çin ve Hindistan ba ta olmak üzere yükselen ekonomilerin hızlı büyüme performansı, bu ülkelerin küresel ekonomideki payını artırırken, Amerika Birle ik Devletleri (ABD) ve Japonya ba ta olmak üzere geli mi ülkelerin payı genel olarak azalma e ilimindedir. Bu e ilimde geli mekte olan ülkelerin nüfus ve do al kaynak avantajlarını teknolojik üretime ve rekabet avantajına dönü türme yönündeki politikaları ile yüksek oranlı yatırımları belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Hızlı büyüyen ekonomilerin ba langıçta dü ük maliyetli i gücüne dayalı ucuz ve dü ük teknoloji mal ihracı, zamanla taklitçi veya yenilikçi yüksek teknoloji ürünlerine do ru yayılmaktadır. Söz konusu yapısal dönü ümle, hızla geli en bu ülkeler, giderek daha yüksek teknoloji li sektörlerde rekabet avantajı elde etmeye başlamıştır.

22. Küresel ekonominin giderek daha fazla bütünle mesiyle, ekonomik ve mali kriz riskleri daha sık gündeme gelmekte, krizler yayılma etkisiyle küresel boyut kazanmakta ve derinle mektedir. Ayrıca, geli mi ülkelerdeki büyümenin yava lamasına ilave olarak geli mekte olan ülkelerin mevcut yüksek büyüme hızlarının kısmen yava laması ve tasarruf oranlarının azalmasının, uzun dönemde küresel ekonominin ortalama büyüme hızını dü ürmesi beklenmektedir.

23. Geli mi ülkelerdeki yüksek borç oranları, bankacılık ve finansman yapısındaki sorunlar, makroekonomik istikrar ve sürdürülebilir büyüme performansı açısından

tehdit olmaktadır. Bu çerçevede, kamu maliyesi alanında sürdürülen disiplin, ülkemizin hem küresel düzeyde ya da ulusal düzeyde gelişmelerden asgari düzeyde etkilenmesi hem de istikrarlı ve yüksek büyüme kaydetmesi için önemli bir avantaj teşkil etmektedir.

24. Ülkemizin kalkınma sürecinin başarıyla devam etmesi için büyümenin yüksek oranda, istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıda sağlanması, tasarruf oranlarının artırılarak yatırımların ve büyümenin finansmanında dış kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması büyük önem taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelere kıyasla düşük tasarruf oranlarına sahip ülkemizin yurtiçi tasarruf oranlarını artırması, kendi potansiyelini daha fazla harekete geçirmesine imkân tanıyacaktır.

Finansal Piyasalar ve Sermaye Akımları

25. Sermayenin serbest dolaşımı ve teknolojik gelişmeler, finansal piyasalarda hareketliliği ve ülkelerin birbirleriyle etkileşimini giderek artırmıştır. Sermaye akımları yükselen ve gelişmekte olan ülkelerde büyümeyi ve kalkınmayı desteklemekle birlikte, finans piyasaları zayıf ekonomileri kırılgan ve risk unsuru taşıyan ülkeler, ani sermaye akımlarından olumsuz yönde etkilenmektedir. Ani sermaye hareketleri bu ülkelerin döviz kurları ve cari dengeleri üzerinde risk oluşturmakta ve ekonomide istikrarsızlığa yol açabilmektedir.

26. Kriz sonrasında finans piyasalarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan sorunlar, finans alanında uluslararası düzeyde yeni düzenlemeler yapılması, daha sıkı ve kurallara bağlanmış bir denetim yapısı oluşturulması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Önümüzdeki dönemde bu ihtiyacın daha da belirgin bir hale gelmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, Basel III kriterleri ile ilgili uygulamalar gündeme gelmektedir. Diğer taraftan,

devlet fonlarının önemi giderek artmaya devam etmektedir.

27. Ülkemiz son on yılda mali piyasaların düzenlenmesi, denetimi, gözetimi ve yasal altyapısının oluşturulması açısından önemli mesafe kat ederek diğer ülkelere kıyasla avantajlı konuma gelmiştir. Görece güçlü bankacılık ve finans yapısına sahip olmakla birlikte, Türkiye’de sermaye akımlarının olumsuz etkilerini en aza indirebilmek için, finansal piyasaların daha da güçlendirilmesi ve derinleşmesinin sağlanması, orta vadede mali disiplinin ve finansal istikrarın korunması, yüksek cari açık riskinin azaltılması ve ülkemizin uluslararası yeni düzenlemelere uyum kapasitesinin artırılması gereklidir. Türk finans sektörünün büyüme potansiyeli, mali piyasaların küresel düzeyde faaliyetlerini yoğunlaştırmasını ve bankalarımız başta olmak üzere mali kurumlarımızın uluslararası rekabete hazırlıklı olmasını gerektirmektedir. Gelişmekte olan piyasalara yatırımcı ilgisinin giderek artmasının ülkemize kazandırabileceği en büyük kaynaklardan birisi Körfez Bölgesindeki sermayenin ülkemize çekilmesi olabilecektir. Bu nedenle, yeni finans ürünlerinin geliştirilmesi; mali piyasalarımızın büyümesi ve ürün çeşitliliğinin artması için önemli bir fırsattır.

Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler

28. Bilginin önemi ve değeri giderek artmakta, yenilikçilik ve farklılık yaratma en önemli rekabet unsurlarından biri haline gelmektedir. Önümüzdeki dönemde, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ile bilgiye dayalı üretim, büyümenin temel belirleyici gücü olmaya devam edecektir. Bu nedenle bazı teknolojik yatırımlar ve ara tırma-geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri sadece serbest piyasa mekanizmasıyla değil, kamunun yönlendirici, düzenleyici ve destekleyici yak-

la ımlarıyla da geli tirilmektedir. Bununla birlikte, birçok Ar-Ge çalı ması ise uluslararası nitelik ta ımakta ve ço unlukla büyük küresel irketler tarafından yürütölmektedir.

29. Geli mi ekonomiler Ar-Ge ve yenilikçili in merkezi olarak yüksek katma de erli pek çok sektörde liderli ini korurken, i gücü maliyetlerine duyarlı sektörlerde görece li olarak rekabet üstünlü ünü kaybetmektedir. Özellikle Çin, Hindistan ve Brezilya ba ta olmak üzere geli mekte olan ölkeler de bilgiye dayalı üretim konusunda atılım içerisindedir.

30. Önümüzdeki dönemde teknolojik geli melerin belirli alanlarda yo unla arak ekonomik, sosyal ve askeri geli meleri e killendirmesi beklenmektedir. Bu sektörlerin ba nda bilgi teknolojileri, otomasyon ve ileri üretim teknikleri ve sa lık teknolojileri gelmektedir. Özellikle dijital ileti im, nanoteknoloji, yüzey teknolojileri, malzeme bilimleri, ölçümleme cihazları, biyoteknoloji ve çevre teknolojileri hızlı geli en alanlar olarak öne çıkmaktadır. Nanoteknoloji ve biyoteknoloji alanlarındaki geli meler, yeni imkânlar sunmakla birlikte, çevre ve etik boyutlarıyla da gündemde olacaktır.

31. Dünyada bilim ve teknoloji alanında ya anan hızlı de iimler, di er geli mekte olan ölkeler için oldu u gibi ölkemiz için de hem bir fırsat hem de risk unsurudur. Türkiye, 2000’li yıllarda sa ladı ı kazanımlara ilave olarak; genç nüfusunu ve artan e itim ve ara tırma imkânlarını kullanarak i gücünün niteli ini ve yenilik kapasitesini artırması, bilgiye dayalı üretime yönelik dönü ümü ve ekonomide verimlilik artı nını sa laması halinde, rekabet gücünü ve büyüme hızını artırabilecektir. Bu dönü ümün sa lanması halinde ölkemiz, “orta gelir tuzama” yakalanmadan yüksek gelirli ölkeler arasına girebilecektir.

Çok Kutuplu Dünya Düzeni, Değişen Roller, Değişen Kurallar

32. Yirmi birinci yüzyılda tüm dünyada oldu u gibi, ölkemizin de içinde bulundu u bölgede ekonomik ve siyasi güç dengesi de i mekte, yeni denge merkezleri olu maktadır. Bazı ölkeler ve bölgeler gelece in yeni küresel güç merkezleri olarak ortaya çıkarken, mevcut bölgesel güçler de yeniden e killenmektedir. Küresel sistemin ABD, AB, BRIC ölkeleri ve Do u Asya gibi eksenler üzerinde çok kutuplu bir yapıya dönü mesi beklenmektedir. Bu süreçte, yükselen ve geli mekte olan ölkeler arasında etkile im ve kar ılıklı ba ımlılı ın, özellikle güney-güney arasındaki ekonomik ve ticari ili kilerin artaca ı, küresel ve bölgesel çok taraflı i birliklerinin ön plana çıkaca ı öngörülmektedir.

33. İkinci Dünya Sava ı sonrası kurulan ve büyük ölçüde So uk Sava dönemi uluslararası sisteminin özelliklerini ta ıyan küresel platformlara ili kin me ruiyet tartışmaları yo unla mı tır. Uluslararası kurulların mevcut karar alma süreçleri ve organizasyonel yapılarının yeniden ele alınması ve bu kurulların yönetiminde geli mekte olan ölkelerin a ırlıklarının artması beklenmektedir.

34. 2008 krizi, özellikle uluslararası finans alanında, yeni ve uluslararası boyutu daha güçlü düzenlemeleri gündeme getirmi tir. Önümüzdeki dönemde uluslararası ekonominin yöneti imine dair çok taraflı kural ve düzenlemelerin artması beklenmektedir. Uluslararası düzeyde artan kurallılık, geli mekte olan ölkeler için özellikle ba langıçta önemli uyum ve idari kapasite sorunları ortaya çıkarabilecektir. Bu çerçevede küresel, bölgesel ve ulusal geli melere daha hızlı ve daha öngörülebilir politika ve düzenlemelele cevap verebilen, yöneti im kapasitesi

ve kurumsallaşma düzeyi yüksek ülkeler önemli bir avantaj sağlayabilecektir.

35. Türkiye, son yıllarda Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik Birlik ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), G-20 gibi platformlarda ve ikili ilişkilerde daha aktif ve görünür bir politika izlemektedir. Ülkemiz, özellikle gelişmekte olan ülkelerin sorun ve beklentilerini dile getirmede önemli bir rol üstlenmekte, bu tecrübesinden de faydalanarak farklı bölgesel güç merkezleriyle ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmekte, bölgesinde önemli bir merkez olarak öne çıkmaktadır. Türkiye son dönemde uluslararası kurallara uyum ile yönetim kapasitesini ve kurumsallaşma düzeyini güçlendirme yönünde önemli ilerlemeler sağlamıştır. Ülkemiz, yapacağı yeni atılımlarla, bölgesel rolünü pekiştirerek uluslararası bir cazibe merkezi olmanın artılarını oluşturabilecektir.

Uluslararası Ticari ve Ekonomik Bütünleşme

36. Küresel ve bölgesel düzeyde ticari bütünleşmeler artmaktadır. Uluslararası ekonomik ve ticari bütünleşme ve birlikleri; pazar genişlemesi, teknolojik gelişme, rekabet ve üretkenlik artırma yoluyla ülkelerin ekonomik potansiyeli üzerinde olumlu etkilerde bulunmaktadır.

37. Yükselen Asya ekonomileri başta olmak üzere dünya genelinde bölgeselleşme ve çok taraflı serbest ticaret anlaşmaları (STA) gelişimi yaygınlaşmaktadır. Diğer taraftan, genç nüfuslu ve yüksek ekonomik potansiyele sahip Ortadoğu ülkeleri ile doğal kaynakları açısından zengin Afrika ülkeleri yeni büyüme vahaları olmaya adaydır.

38. Ülkemiz son dönemde komşu ülkeler ve bölge ülkeleriyle ticaretinde önemli artış kaydetmiştir. Türkiye'nin İslam Birliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari Birliği

Daimi Komitesi (SEDAK) üyesi ülkelere yönelik ihracatı son on yılda önemli ölçüde artmıştır. Benzer şekilde, ev sahipliğini yaptırmız veya kurucusu olduumuz Ekonomik Birliği Teşkilatı (E T), Karadeniz Ekonomik Birliği (KE B), D-8 (Gelişmekte Olan 8 Ülke) gibi bölgesel birlikleri ülkemize önemli fırsatlar sunmaktadır.

39. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan sosyal ve siyasi istikrarsızlıklar, Türkiye'nin komşu ve çevre ülkelerle oluşturulmaya çalışılan ekonomik bütünleşmenin önünde kısa vadede önemli bir risk oluşturmaktadır. Türkiye, kalkınma deneyimini paylaşarak, bölge ülkelerinin orta ve uzun vadede siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda gelişmelerine katkı sağlamakla yükümlüdür.

Avrupa Birliği

40. AB'ye üye bazı ülke ekonomilerinde yaşanan yapısal ve finansal sorunlar Avro Bölgesinde kamu açıkları ve borç stoklarının artmasına neden olmuş ve krizin Avro Bölgesinde daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu krizle birlikte ortaya çıkan kurumsal yönetim krizi, AB'deki reform ihtiyacını tekrar gündeme getirmiş ve birliğin bütünleşme süreciyle ilgili tartışmaların artmasına neden olmuştur. AB'de karar alma sürecinin birçok konuda oybirliğine dayalı olması, krizler karşısında hızlı karar alınmasını engellemektedir. Bütünleşmenin daha gevşek birliği çerçevesine oturtulması veya tam aksine siyasi bütünleşmenin pekiştirilerek ulusal yetkilerin daha fazla devredilmesi seçenekleri arasında yer almaktadır. Her iki seçeneğin de içeren ve "çok vitesli Avrupa" olarak adlandırılan ikili bir AB yapısının oluşturulması da üçüncü bir seçenek olarak tartışılmaktadır. Söz konusu tartışmaların muhtemel sonuçlarına göre AB ile ilişkileri konusunda Türkiye'nin alternatif stratejiler geliştirmesi önem arz etmektedir.

41. Hâlihazırda Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olan, ülkemize en fazla uluslararası doğrudan yatırım sağlayan ve önemli sayıda Türk vatandaşının yaşadığı AB ile ilişkilerimiz, orta ve uzun vadede önemini sürdürecektir. Ekonomik ilişkilerin yanında AB'nin uzlaşma kültürüne dayalı siyasi deneyimi; kurumsallaşma mesafesi kat edilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ileri standart ve normların benimsenmesi, çeşitli alanlarda kapasite geliştirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

42. Türkiye ile AB arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde kilit bir ayağı olan Gümrük Birliği, Türkiye için üyeliğe giden sürecin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan Gümrük Birliği, ülkemizin üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerini belirleme serbestisi imkânını kısıtlamaktadır. Türkiye'nin önümüzdeki dönemde bir yandan AB üyeliği hedefini sürdürürken diğer yandan son dönemde yoğunluk kazanmış olan küresel düzeyde ekonomik ve sosyal birliği faaliyetlerini ve komutalarıyla ilişkilerini geliştirmeyi devam ettirmesi önem taşımaktadır. Bu perspektifle ülkemizin, dünyanın ekonomik, sosyal ve siyasi istikrar sürecine katkıda bulunma, dünyayla bütünleşmeye devam ederek daha fazla insani yarar üretme ve bunlar için etkili birliği ve yardım stratejileri hayata geçirme potansiyeli bulunmaktadır.

Demografik Yapıdaki Değişiklikler

43. Dünya nüfusu hızla artmaktadır. 2012 yılında 7 milyar olan dünya nüfusunun 2040 yılında 9 milyara yaklaşacağı tahmin edilmektedir. Bu nüfus artışının ve demografik yapıdaki değişimin, ekonomi ve siyaset üzerindeki etkilerinin artarak devam etmesi ve bu değişimlerin küresel güç dengelerini etkilemesi beklenmektedir.

44. Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı artmaktadır. Buna bağlı olarak üretim düşüşü, vergi gelirlerinin azalması, sağlık harcamalarının artması ve sosyal güvenlik dengesizlikleri gibi sorunlar belirginleşecektir. Bu gelişmeler, kamunun sosyal hizmet sunma anlayışı üzerindeki baskıyı daha da arttırabilecektir.

45. Gelişmekte olan ülkelerde orta sınıf hızla genişleme eğilimindedir. Orta sınıf, tüketim kalıplarının değişmesinde olduğu gibi gelecekte ekillenmesinde de ekonomik ve siyasi açıdan etkili olacaktır. Değişen ve çeşitlenen talep yapısı, kaynak ihtiyacını artırarak tasarruf konusunu daha fazla önerecektir. Kadınların özellikle eğitim aracılığıyla hayatına ve sosyal yaşamına katılım seviyesinin yükselmesi, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini etkileyecek önemli faktörlerden biri olacaktır.

46. Önümüzdeki dönemde gelişmekte olan genç nüfuslu ülkeler, yaşlı nüfuslu ülkelere göre gücü açısından daha avantajlı konumda olacaktır. Ancak gelişmiş ülkelerin genç veya nitelikli gücü talebi bu ülkelere göçü arttırabilecektir. Dünya ölçüsünde işsizlik, eğitim, emsalsizlik gibi nedenlerle insan hareketlerinin daha fazla olması beklenmektedir. Diğer yandan, emsalsizliklere dayalı iç göçlerin artarak sürmesi muhtemeldir.

47. Dünya genelinde nitelikli gücüne olan talebin artması ve gücünün daha serbest hareket edebilmesi ülkemiz için çeşitli fırsatlar sunmaktadır. İhtiyaç duyulan alanlarda başta bölge ülkelerinden olmak üzere ülkemize beyin göçünün teşvik edilmesi, nitelikli insan gücü kaynağını artırarak büyüme potansiyelimize olumlu katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan ülkemizin eğitim ve sağlık alanlarında çekim merkezi haline gelmesi uluslararası hareketlilikten azami ölçüde faydalanmasına imkân verebilecektir.

48. Türkiye 2030 yılına kadar iktisadi gücü potansiyeli açısından demografik fırsat penceresinden yararlanabilecek ender ülkeler arasındadır. Nitelikli insan gücüne dönük eğitim-sanayi birleşimi politikalarını kadınların iktisadi gücüne katılma oranının artırılmasına dönük tedbirlerle güçlendirdiği takdirde, ülkemiz demografik fırsat penceresinden en iyi şekilde faydalanabilme potansiyeline sahiptir.

Sağlık ve Sosyal Güvenlik

49. Teknolojik imkânların gelişmesi ve artan yaşam kalitesine bağlı olarak uzun dönemde sağlıkta sürekli daha iyiye giden bir eğilim beklenmektedir. Son dönemde, hastalıkların küresel ölçekteki yayılması, bulaşıcı hastalıklardan bulaşıcı olmayan hastalıklara kaymaktadır. Diğer taraftan çocuk ölümlerinin önemli oranda azalması ve ortalama yaşam süresinin artması beklenmektedir. Bununla birlikte ülke içi ve ülkeler arasında zengin-fakir kesimlerin ortalama yaşam süresi farkının devam edeceği öngörülmektedir.

50. Nüfus yapısındaki değişim ve teknolojik gelişmeler; sağlık sektöründe önemli etkiler oluşturacaktır, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinde yeni alanların oluşumunu tetikleyecek, teşhis ve tedavi hizmetlerinde yeni fırsatlar sunacak, ancak bu durum aynı zamanda nitelikli sağlık hizmetlerine erişimde farklı gelir grupları arasındaki eşitsizlikleri derinleştirebilecektir.

51. Toplam nüfusun ve yaşlı nüfus oranının artması, gelir düzeyinin yükselmesi, sağlık bilincinin gelişmesi, yeni sağlık teknolojileri ve sağlık hizmetlerine talebin artması gibi hususların etkisiyle tüm dünyada sağlık harcamalarının artması beklenmektedir. Artan sağlık harcamalarının sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı baskı, özellikle birçok gelişmiş ülkede yüksek kamu

borçları ve zayıf bütçe yapısının gerisindeki temel etken olmaya devam edecektir.

52. Mevcut durumda, genç nüfus yapısına sahip olması nedeniyle Türkiye'nin sağlık harcamalarının milli gelir içindeki oranı gelişmiş ülkelerin gerisinde-dir. Gelecekte tüm dünyadaki artış beklentisine paralel olarak, Türkiye'de de sağlık harcamalarının artacağı öngörülmektedir. Demografik fırsat penceresi yeterince iyi değerlendirilmediği takdirde, artan sağlık harcamaları, önümüzdeki dönemde sosyal güvenlik sistemi ve kamu maliyesi üzerinde baskı oluşturabilecektir.

53. Uzun dönemde artması beklenen sağlık harcamaları; sağlık teknolojilerinin daha yoğun kullanımı, ilaç ve tıbbi malzeme üretimine odaklanma, sağlık turizmini geliştirme gibi fırsat alanlarını da beraberinde getirecektir. Sağlık hizmeti sunum kalitesinde rekabetçiliği giderek artan ülkemiz, başta Avrupa ve OECD ülkeleri olmak üzere nüfusu giderek yavaşlayan ülkelere sağlık hizmeti sunma potansiyeline sahiptir. Sağlık turizmi; döviz gelirleri nedeniyle cari denge, emek yoğun yapısı itibarıyla istihdam, turizmde çeşitliliğin ve katma değerlerin artırılması yoluyla gelir artışı, sağlık altyapısının güçlendirilmesine bağlı olarak yatırım etkisi yaratabilecek bir alandır.

Nitelikli Eğitim ve İşgücüne Artan Talep

54. Küresel düzeyde nitelikli işgücünün önemi giderek artmaktadır. Eğitim seviyesinin ve işgücünün niteliğinin yükselmesi, ülkelerin ve bireylerin ekonomik gelişimlerini etkilemeye devam edecektir. Eğitim seviyesinin yanında işgücünün niteliğinin de işgücü hareketlerinde belirleyici bir unsur olması beklenmektedir. Tüm ülkelerde

nitelikli i gücüne olan talebin artacağı öngörülmektedir.

55. Yeni teknolojilerin yaygınlaşması, dünyanın çeşitli yerlerindeki insanların aynı anda yeni bilgilere hızlı ve kolay erişimlerini sağlamaktadır. Bu durum, eğitim faaliyetlerinin yerel norm ve yaklaşımlarında da yansımaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve yerel kültürler arasındaki etkileşim, önümüzdeki dönemde eğitim faaliyetlerindeki çok boyutlu zenginleşmeyi artırması beklenmektedir.

56. Yirmi birinci yüzyıl; nitelikli insan gücünü yetiştirmenin yanında küresel ölçekte bu insanları kendisine çekeabilen, bu gücü doğrudan ve yerinde değerlendiren, küresel bilgiyi kullanarak yeni bilgiler üretebilen, bilgiyi ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürebilen, bu süreci bilgi ve iletişim teknolojileri ile bütünleştirebilen ve insan odaklı kalkınma anlayışını benimseyen ülkelerin yüzyılı olacaktır.

57. Beşeri sermayenin geliştirilmesi genç nüfusa sahip ülkemiz açısından önümüzdeki dönem için bir fırsattır. Bu fırsatı değerlendirerek eğitim kalitesinin ve iş gücü niteliğinin artırılması, büyümeyi ve kalkınmayı olumlu yönde etkileyecektir. Diğer yandan Türkiye'nin içinde bulunduğu geniş kültürel havza, dinamik nüfus açısından hem iş gücü hem de eğitimle ilgili fırsatlar barındırmaktadır. Türkiye'nin bir bölgesel merkez olarak yükselmesi, iki yönlü insan hareketliliğini artırmaktadır. Bölgesel ve uluslararası hareketliliğin önümüzdeki dönemde daha da artması beklenmektedir. Çok sayıda öğrencinin yurtdışında eğitim görmesi ilminde olduğu günümüzde, Türkiye gelişen beşeri sermayesi ve eğitim kurumlarıyla bu alanı fırsata dönüştürebilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Şehirleşme Sürecinin Hızlanması

58. Gelimekte olan ülkelerde daha hızlı olmak üzere şehirleşme sürecinin devam etmesi, şehirleşmeyi büyümenin odağına taşıyan yaklaşımların gelişmesi, dünya genelinde şehir ekonomilerinin ve yaşam tarzının daha da hâkim olması beklenmektedir. Bilgiye dayalı ekonomi, finansal ve ihtisaslaşmış hizmetler, nitelikli iş gücü, Ar-Ge ve yenilik kapasitesi özellikle görece büyük şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Yükselen ve gelimekte olan ülkeler, küresel rekabet ortamına hızla büyüyen şehirleriyle katılmaktadır.

59. Küresel bütünleşme sürecine paralel olarak yerel ekonomiler; sermaye hareketleri, ticaret ve değer zincirleri aracılığıyla birbirine daha sıkı bağlanmaktadır. Yerel özellikler ile şehirlerin iş ve yaşam çevresi; rekabet avantajı elde etme, yatırım ve nitelikli iş gücü çekme açılarından daha fazla öne çıkmaktadır. İç ve dış göçler, farklı kültür ve sosyal kesimlerin şehirlerde bir araya gelmesine neden olurken, bir yandan da altyapı ihtiyacının artmasına, gelir eşitsizliklerine, güvenlik ve sosyal uyum sorunlarına yol açmakta, şehirlerde sosyal ve mekânsal ayrıma riskini beraberinde getirmektedir.

60. Şehirlerde ekonomik etkinliği sağlamak, altyapı ve hizmet kalitesini artırmak, çevresel maliyetleri azaltmak amacıyla yapılan yatırım ve düzenlemeler, katma değeri yüksek yeni sektörlerin gelişmesine imkân vermektedir. Bu gelişme, şehirleşme sürecini büyüme ve kalkınma politikalarıyla bütünleştirebilen ülkeler için önemli fırsatlar sunmaktadır. Diğer taraftan, sermaye fazlasının yüksek ve spekülasyon gücüyle şehirleşme sürecine paralel olarak büyüyen gayrimenkul sektörleri ile türev araçlarına yönelmesi ve buna bağlı olarak

sunu fiyat artışları, finansal krizlerin temel nedenleri arasında bulunmakta ve risk oluşturmaktadır.

61. Devam eden iklimle mücadele süreci Türkiye açısından yukarıda ifade edilen fırsat ve riskleri daha belirgin hale getirmektedir. İklimle mücadele sürecinin, iklimleri daha rekabetçi, dayanabilir ve sürdürülebilir bir niteliğe kavuşturacak biçimde yönetilmesi, ülkemizin kalkınma hedeflerine ulaşmasına önemli katkı sağlayabilecektir.

İklim Değişikliği ve Çevre

62. Hızla artan nüfus, iklimle mücadele, ekonomik faaliyetler, tüketim alışkanlıkları; çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Çevre kirliliği, iklim değişikliği, çölleşme, ormansızlaşma, su kıtlığı ve küresel ısınmayla ilgili sorunlar dünya gündemindeki yerini korumaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için küresel ölçekte bulunan yeni büyüme modeli arayışlarıyla birlikte “yeşil büyüme” kavramı önem kazanmıştır. Bu kavram çerçevesinde, üretim sektörlerinde temiz üretim ve ekolojik verimlilik ile hem çevrenin korunması hem de rekabetçiliğini artırılması mümkün görülmekte, tarım ve turizm gibi çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyel değerlendirilmekte, yeni düzenleme ve yatırımlarla iklimlerin daha çevre dostu ve ekonomik olarak etkin olabileceği vurgulanmaktadır.

63. Bu etkinliğin bağılı olarak önümüzdeki dönemde bazı sektörlerde kısıtlamaların, bazı sektörlerde ise yeni üretim ve istihdam alanlarının ortaya çıkması muhtemeldir. Çevresel maliyetlerin içselleştirilmesine dönük politika tasarımlarının da belirli ölçüde yaygınlaşacağı öngörülmektedir. Sürdürülebilir büyüme yönündeki arayışların teknolojik gelişme için yeni alanlar oluşturması beklenmektedir. Ancak, gelişmekte olan

ülkelerin sınırlı kaynak ve kapasiteleri, teknolojik gelişme ve büyüme imkânlarından yararlanılmasını ve sürdürülebilir bir üretim ve tüketim yapısına geçiş zorla tirabilecektir. Ayrıca, küresel düzeyde politika yapıcılarının enerji, ekonomi, sosyal kalkınma ve çevre hedeflerinin uyumlaştırılması konusunda kritik tercihlerle karşılaşmaktadır.

64. Türkiye’deki kalkınma politikaları sürdürülebilir kalkınma yönünde gelişimi göstermektedir. Türkiye, küresel düzeydeki çevre sorunlarının çözümüne ülke gerçeklerini gözeten bir anlayışla, “ortak fakat farklı sorumluluklar” ve “göreceli kapasiteler” ilkeleri çerçevesinde katkı vermektedir. Artan nüfusun ihtiyaçları ve tüketilen tercihleri kalkınma sürecini etkilerken, çevre üzerinde yaratılan baskının azaltılması önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, kirliliğin önlenmesi çalışmalarına, biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynakların korunması ile sürdürülebilir kullanımına öncelik verilmektedir. Türkiye çevre konusunda aldığı kararlar ve yürüttüğü projelerle çevresel tehditleri fırsata dönüştürme potansiyeline sahiptir.

Gıda, Su ve Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı

65. İklim değişikliği, tarım ürünleri stoklarında azalma, enerji ve diğer girdilerdeki fiyat artışları, nüfus artışı, tarım ürünlerinin biyoyakıt benzeri alternatif alanlarda kullanımının gelişmesi gibi faktörler 2000’li yılların ikinci yarısında gıda fiyatlarının artmasına ve dalgalanmasına yol açmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfus ve refah artışına bağlı olarak tarım ürünleri talebinin yükselmesi ve gıda fiyatlarının yüksek seviyelerde kalması beklenmektedir. Gıda fiyatlarındaki olası artışlar, gelirinin büyük bölümünü gıdaya harcayan kesimler açısından olumsuz etkiler doğuracaktır.

Gıda fiyatlarındaki dalgalanmanın önlenmesi için ilgili uluslararası kuruluşların ve bölgesel iş birliklerinin önemi artmaktadır.

66. Nüfus artışı, hızlı şehirleşme ve iklim değişikliğinin ya da rejiminde ortaya çıkardığı istikrarsızlık nedeniyle, güvenilir su kaynaklarına erişim ve tarıma elverişli alanların korunması daha fazla önem kazanmıştır. Ekilebilir arazilerin giderek azalması, gıda güvenliği konusunda kritik riskler barındırmaktadır. Dünya genelinde tarım arazileri ve su kaynakları ile ilgili olarak olumsuz kısıtlar ve artan talep baskısı, küresel ve bölgesel düzeyde yeni politika ve önlemler geliştirilmesini gerektirmektedir. Ormansızlaşma ve ormanların bozulması konusu ise dünya için giderek artan bir tehdit oluşturmaktadır.

67. Tarımsal üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması durumunda ülkemizde dünya fiyatlarının üzerinde seyreden gıda fiyatları düşürebilecektir. Bu durum, yerli fiyatların dünyada artan gıda fiyatlarına yaklaşması yoluyla ülkemiz açısından bir fırsat oluşturabilecektir. Öte yandan, artan nüfusu ve gelirinin yanı sıra kültürel yakınlıkla da önemli bir potansiyel taşıyan Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'nun Türkiye için gıda ürünlerinde daha büyük bir pazar haline gelmesi beklenmektedir.

Küresel Enerji Sisteminde Dönüşüm

68. Enerji üretimi ve tüketiminde küresel ekonomik ve jeostratejik dengelerin yeniden tanımlanmasına sebep olabilecek önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Konvansiyonel olmayan petrol ve gaz üretimlerinin artmasına bağlı olarak dünyanın en büyük fosil yakıt tüketicisi olan ABD'nin 2020 yılından önce dünyanın en büyük petrol üreticisi olacağı, sonrasında ise net petrol ihracatçısı konumuna geçeceği ön-

görülmemektedir. Diğer yandan, mevcut rezervlerin genişletilmesiyle Irak'ın önümüzdeki 20 yıllık dönemde dünyanın ikinci en çok petrol ihraç eden ülkesi haline gelmesi beklenmektedir. Küresel enerji dengesinde beklenen değişimin küresel düzeyde ekonomik ve siyasi yansımaları olabilecek, enerji güvenliği konusunda küresel ve bölgesel düzeyde yeni politikalar geliştirilmesi gerekebilecektir.

69. Bu gelişmelerin dünyadaki fosil yakıt fiyatlarını yakından etkileyeceği tahmin edilmektedir. Özellikle kaya gazı teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak doğal gaz fiyatının Kuzey Amerika'da düşebileceği öngörülmektedir. Doğal gaz fiyatlarına paralel olarak Avrupa'ya giren taş kömürü fiyatlarında da düşme eğilimi gözlenmektedir.

70. Gelimekte olan ülkelerde kömür tüketiminin ve nükleer enerji kullanımının artmaya devam edeceği, dünya genelinde hem hidrolik santrallerin hem de diğer yenilenebilir enerji santrallerinin üretim düzeylerinde ciddi artışlar olacaktır; elektrik için yapılacak yatırımların tutarının fosil yakıtların aranması, çıkarılması ve dağıtılması için harcanan tutarlar ile aynı seviyede olacaktır tahmin edilmektedir. Enerji verimliliğini artırmaya yönelik kapsamlı programlar yürütülmesinin de gündeme geleceği öngörülmektedir.

71. Türkiye'nin birincil enerji arzında büyük oranda yurtdışından karılan petrol ve doğal gaz kaynaklarına olan yüksek bağımlılığı devam etmektedir. Özellikle elektrik üretiminde doğal gazın payı yüksekliğini sürdürmekte, bu kaynakta sınırlı sayıda ülkeye olan yüksek bağımlılık arz güvenliği açısından ayrıca bir risk unsuru olarak görülmektedir.

72. Enerji ithalatının toplam ithalatımızın yaklaşık dörtte birini oluşturması nede-

niyle, önümüzdeki dönemde küresel enerji piyasalarındaki fiyat ve arz gelişmeleri, Türkiye ekonomisini hem büyüme dinamikleri hem de cari açık açısından etkilemeye devam edecektir. Enerjide dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik alternatif politikaların oluşturulması, büyüme ve cari açık üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır. Bu kapsamda, arz tarafında linyit başta olmak üzere yerli kaynakların daha fazla değerlendirilmesi, nükleer enerjinin elektrik üretimi amacıyla kullanılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimindeki payının yükseltilmesi önem taşımaktadır. Talep tarafında ise, elektrikte pik yükün yataylaştırılması için enerji verimliliği tedbirlerinin artırılması ve komşu ülkelerle elektrik ticaretinin geliştirilmesi öncelikli konulardır. Ayrıca, Ortadoğu ve Hazar bölgesindeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasına yönelik çeşitli projeler, Türkiye'nin hem arz güvenliğini artırmaya hem de jeopolitik imkânlarını avantaja dönüştürmeye katkı sağlayabilecektir.

2.2. DÜNYA EKONOMİSİNDE MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE BEKLENTİLER

73. Küresel kriz öncesi dönemde likidite bolluğunun etkisiyle dünya ekonomisi yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler öncülüğünde yüksek oranlı bir büyüme dönemi yaşamıştır. 1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri sonucu alınan önlemlerle temel makroekonomik dengelerdeki kırılma noktalarını azaltan gelişmekte olan ekonomiler, 2002–2006 döneminde yüksek oranlı büyürken, gelişmiş ekonomiler ise görece düşük bir büyüme performansı sergilemiştir. Bu dönemde, dünya ekonomisi yıllık ortalama yüzde 4,3, gelişmiş ekonomiler yüzde 2,5 ve yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler

ise yüzde 6,9 oranında büyümüştür. Yüksek büyüme oranlarına paralel olarak, dünya ticaret hacmi de yıllık ortalama yüzde 7,5 oranında artmıştır. Ancak, yüksek büyüme dönemi küresel dengesizliklerin artması ve küresel krizin tohumlarının atıldığı bir dönem olmuştur.

74. 2007 yılı Ağustos ayında ABD konut piyasalarında başlayan sorunlar 2007-2008 döneminde dünyada yaşanan küresel finansal dalgalanmanın kaynağı olmuştur. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerde varlık fiyatları düştüğü, hane halklarının servetleri azaldığı, finansal kuruluşların bilançoları önemli ölçüde bozuldu, birçok kuruluş iflas etmiş, uluslararası kredi piyasasında aksaklıklar oluştu ve likidite sıkıntısı yaşandı. ABD finans piyasalarında yaşanan, daha sonra ticaret, finans ve güven kanallarıyla gelişmekte olan ülkeler dâhil tüm dünyaya yayılan kriz sonucunda pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke resesyona girmiş, ekonomik yavaşlama küresel ölçekte daha da belirginlik kazanmıştır. 2008 yılı son çeyreinden itibaren küresel çapta derinleşen finansal kriz, reel sektör krizine dönüşerek özellikle gelişmiş ülkelerde, ciddi üretim ve istihdam kayıplarına neden olmuştur. 2009 yılında dünya hasılası yüzde 0,6 oranında azaldı ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel ekonomik aktivitede en hızlı daralma gerçekleşmiştir. Küresel ekonominin durgunluk içerisine girmesi dünya ticaret hacminde de keskin bir düşüşe yol açmış, dünya ticaret hacmi 2009 yılında yüzde 10,3 oranında daralmıştır.

75. Kriz sürecinde küresel düzeydeki politika koordinasyonu sonucu uygulanan esnek ve zamanlı parasal genişleme ve ekonomiyi canlandırma paketlerinin etkisiyle, krizin daha da derinleşmesinin önüne geçilmiştir. 2010 yılında küresel düzeyde ekonomik toparlanma sağlanmış ve dünya büyümesi

yüzde 5,2 oranında gerçekleşmiştir. Ancak, uygulanan bu politikalara ek olarak sorunlu finansal kuruluşların kurtarılmasından kaynaklanan mali yükler nedeniyle, Avrupa ülkeleri ve ABD başta olmak üzere, birçok gelişmiş ülkede bütçe açıkları ve kamu borçları yüksek seviyelere çıkmış ve kriz gelişmiş ülkelerde kamu borç krizine dönüşerek daha da derinleşmiştir.

76. Yüksek kamu borç stoku ve bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalan Avro Bölgesi ülkelerinde büyüme performansı ciddi ölçüde zayıflamıştır. Avro Bölgesi çevre ülkelerinde borçların çevrilebilirliğine yönelik artan kaygılar sonucunda derinleşen borç krizi ve ülkeler arası verimlilik farkları neticesinde Avro Bölgesi 2009 yılındaki yüzde 4,4'lük daralmanın ardından, 2012 yılında da yüzde 0,6 oranında daralmıştır. Avrupa Merkez Bankası genelleştirici parasal politikalar ve geleneksel olmayan politikalar ile piyasalara birçok kez müdahale etmiştir; bu doğrultuda parasal birliğe yönelik kaygılar bertaraf edilmiş, finansal piyasalarda riskler azalmış ve iyileşmiştir. Ancak, finansal piyasalarda sağlanan iyileşme, reel ekonomiye sınırlı ölçüde yansımıştır.

77. 2007-2013 döneminde gelişmiş ekonomilerin yıllık ortalama yüzde 0,9, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin yüzde 6, dünya ekonomisinin ise yüzde 3,3 oranında büyümesi beklenmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin büyüme performansları arasındaki ciddi ayrıma sonucunda gelişmekte olan ekonomilerin dünya hasılasından aldığı pay, son on yılda önemli ölçüde artmıştır.

78. Başta AB ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerde alınan önlemlerin olumlu sonuçları doğurmuş, risk ve belirsizliklerin azaltılması ve olumlu bir konjonktür yaşanması varsayımı altında, 2014-2018 döneminde

dünya ekonomisinin yıllık ortalama yüzde 4,4 oranında büyümesi ve kriz öncesi ortalama büyüme hızını yakalaması beklenmektedir. Aynı dönemde, gelişmiş ekonomilerin yıllık ortalama yüzde 2,5, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin ise yüzde 6 oranında büyüyeceği tahmin edilmekte, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin küresel büyümenin sürükleyici gücü olmaya devam edeceği öngörülmektedir. Küresel ticaret hacminin 2014-2018 döneminde yaklaşık yüzde 6,1 oranında artacağı ve bu artışta gelişmekte olan ülkeler arasında giderek artan ve çeşitlenen ticaret iliklerinin belirleyici unsur olacağı tahmin edilmektedir.

79. Küresel finansal krizin ekonomik büyüme üzerinde yarattığı olumsuz etkiler neticesinde işsizlik oranı, başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere dünya genelinde yükselmiştir. 2002-2006 döneminde ortalama yüzde 6,4 seviyesinde gerçekleşen gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranının, krizin reel ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri ve yapısal sorunlar neticesinde, 2013 yılında yüzde 8,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, özellikle gelişmiş ülkelerde ekonomik aktivitenin yavaşlaması, yaratma kapasitesinde oluşan kısıtlar ve iş gücü piyasasında artan yapısal sorunlar etkili olmuştur. Genç işsizlikte görülen artış istihdam piyasasının temel sorunlarından biri haline gelmiştir. İş gücü piyasasındaki yapısal sorunlar ve artan işsizlik oranları Avro Bölgesinin en önemli ekonomik ve sosyal sorunları arasında yer almaktadır. Krizin etkisiyle İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde işsizlik oranları rekor seviyelere ulaşmıştır. 2012 yılında yüzde 12,3 olan Avro Bölgesi işsizlik oranının alınan önlemlerle azaltılması, yüksek seviyesini koruyarak, 2014-2018 döneminde yüzde 11,1 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Gelişmiş

ülkelerde i gücüne katılma oranlarının giderek azalması, i gücü piyasasındaki yapısal sorunların devam etmesi, büyüme ve yatırım artışlarının yavaş seyredece i beklentisi nedenleriyle önümüzdeki dönemde de geli mi ülkelerde i sızli in önemini koruması beklenmektedir. Kriz sonrası dönemde büyüme ve istihdamın artırılması, dünya ekonomisinde temel öncelik alanları olmaya devam edecektir.

80. Gerek kriz öncesi gerekse kriz sonrası dönemde tüketici fiyatları konusunda geli mi ve geli mekte olan ekonomiler arasında bir ayrılma oldu u görülmektedir. Geli mi ekonomilerde ortalama yüzde 2 civarında olan enflasyon oranı, geli mekte olan ekonomilerde enerji fiyatları, gıda fiyatları, kuraklık, yurtiçi talep, parasal genişleme ve kredi ko ullarına ba lı olarak daha dalgalı ve daha yüksek oranlarda seyretmektedir. 2014-2018 döneminde geli mi ekonomilerde mevcut fiyat istikrarının devam etmesi, geli mekte olan ekonomilerde ise enflasyonist baskının kontrol edilebilir bir seyir izlemesi beklenmektedir.

81. 2000'li yılların başından itibaren ham petrol fiyatları artış e iliminde olmu tur. 2008 yılı Temmuz ayında en yüksek de erine ulaşan petrol fiyatları, dünyadaki ekonomik daralmayla birlikte dü ü e ilimine, 2010 yılından itibaren de ekonomik toparlanmayla birlikte artış e ilimine girmi tir. Son dönemde 100 dolar civarında seyreden ham petrol fiyatlarının, petrol arzının artacağına buna karşılık küresel büyümenin ılımlı olacağı varsayımı altında, önümüzdeki dönemde dü mesi beklenmektedir.

82. Kriz sürecinde hükümetlerin uyguladıkları canlandırma paketleri sonucunda başta Avrupa ülkeleri ve ABD olmak üzere birçok ülkede kamu mali dengeleri bozulmuş ve kriz nitelik de i tirerek borç krizi

haline dönüşümü tür. 2014-2018 döneminde geli mi ülkelerde alınan önlemlerin etkisiyle bütçe açıklarında iyileşme beklenmesine rağmen, borç oranlarındaki artış e iliminin devam edece i ve genel yönetim brüt borç stokunun Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) oranının yüzde 106,6'ya yükselece i tahmin edilmektedir.

83. 2004 yılı sonrasında uluslararası likidite bollu su sermaye hareketlerinin ivmelenmesine yol açmış, 2007 yılında yükselen ve geli mekte olan ekonomilere sermaye giri leri rekor seviyelere ulaşmıştır. Küresel krizle birlikte geli mi ülkelerdeki finansal kuruluşların ciddi zararlarla karşılaşmaları sonucunda, yükselen ve geli mekte olan ekonomilere yönelik sermaye akımları 2008-2009 döneminde önemli ölçüde azalmış, bu ekonomilerin para birimleri, özellikle 2009 yılı ilk yarısında hızla değer kaybetmiştir. Krizle mücadele kapsamında geli mi ülkelerin merkez bankalarının faiz oranlarını düşürmeleri ve genişleyici para politikaları uygulamaları sonucunda, 2010 yılında yükselen ve geli mekte olan ekonomilere yönelik sermaye akımları tekrar ivme kazanmıştır. Bu durum, ülkelerin yerel para birimlerinin de erlenmesine, yurtiçi kredi kullanımının artmasına, rekabet gücü kayıplarına ve cari denge üzerinde baskıya yol açmaktadır. Kısa vadeli likidite bollu su ve küresel finans sisteminde süregelen kırılganlıklar, sermaye akımlarında ciddi oynaklıklara ve istikrarsızlığa yol açan bir unsur olmaya devam etmektedir.

Tablo 1: Dünya Ekonomisine İlişkin Temel Makroekonomik Göstergeler

(Yüzde)

	2002-2006	2007-2013	2014-2018
Dünya GSYH Artışı	4,3	3,3	4,4
Gelişmiş Ekonomiler	2,5	0,9	2,5
Avro Bölgesi	1,8	0,2	1,5
ABD	2,7	1,0	3,2
Japonya	1,5	0,5	1,2
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	6,9	6,0	6,0
Çin	10,6	9,8	8,4
Hindistan	7,5	7,1	6,7
Brezilya	3,3	3,6	4,1
Rusya	6,7	3,1	3,7
ASEAN-5¹	5,6	5,2	5,6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6,4	4,5	4,4
Dünya Ticaret Hacmi Artışı	7,5	3,6	6,1
Dünya Enflasyon Oranı	3,8	3,9	3,8
Gelişmiş Ekonomiler	2,0	2,0	2,0
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	6,1	6,2	5,9
Genel Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH			
Gelişmiş Ekonomiler	-2,9	-5,5	-2,8
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	-1,1	-1,4	-1,6
Genel Yönetim Brüt Borç Stoku/GSYH			
Gelişmiş Ekonomiler	76,7	96,0	106,6
Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	43,3	35,2	31,2
Dünya İşsizlik Oranı²	6,1	5,9	---
Gelişmiş Ekonomiler	6,4	7,4	7,4
Avro Bölgesi	8,7	10,5	11,1

Kaynak: Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2013

Not: 2007-2013 ve 2014-2018 dönemleri yıllık ortalama artış tahminleri

(1) ASEAN-5 ülkeleri Malezya, Endonezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam'dır.

(2) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Küresel İstihdam Ekonomileri Raporu, Mart 2013

3. PLAN ÖNCES DÖNEMDE TÜRK YE'DE EKONOMİK VE SOSYAL GELİMLER

84. 2000'li yılların başından itibaren kararlılıkla uygulanan ekonomi politikaları ve gerçekleştirilen yapısal reformlar sonucunda sağlanan makroekonomik istikrarın yanı sıra elverişli küresel ekonomik ortamın da etkisiyle ülkemiz ekonomik ve sosyal alanda önemli mesafeler kat etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda satın alma gücü paritesine göre kişi başına millî gelir, son on yılda AB-27 ortalamasının yüzde 36,1'inden yüzde 52,6'sına ulaşmıştır.

85. Dokuzuncu Kalkınma Planının uygulanmaya başlandığı ilk yıllarda iç siyasi konjonktürdeki gelişmeler ve hemen sonrasında küresel kriz, Türkiye ekonomisini etkileyen önemli faktörler olmuştur. Küresel kriz nedeniyle artan belirsizlik, güven ortamını ve ileriye dönük beklentileri olumsuz etkilemiş, yatırım ve tüketim kararlarının ertelenmesine ve ekonomik faaliyetlerin yavaşlamasına yol açmıştır. Buna bağlı olarak, 2002-2006 döneminde yıllık ortalama yüzde 7,2 oranında artan GSYH, 2007-2012 döneminde yüzde 3,3 oranında büyümüştür. Plan döneminde yeni millî gelir serisi ve nüfus istatistiklerinde yapılan güncellemeye göre, kişi başına

millî gelir 2012 yılında 10.504 dolar, cari GSYH ise 786 milyar dolar olarak gerçekleştirilmiştir.

86. Türkiye, gerçekleştirilen reformlar sonucunda elde ettiği tek haneli enflasyon oranları, güçlü kamu maliyesi ve güçlü bankacılık yapısıyla küresel kriz ortamında birçok ülkeye kıyasla avantajlı bir konumda olmuştur. Bu durum, Türkiye'ye kriz döneminde ekonomiyi canlandırmak için uyguladığı politikalarda esneklik ve manevra alanı sağlamıştır. Bunun yanı sıra özellikle krizin yoğun olarak yaşandığı 2009 yılı sonrasında orta vadeli bir perspektifle, zamanında ve kararlı bir biçimde uygulanan maliye, para ve gelir politikalarının etkisiyle güçlü bir performans sergileyen Türkiye ekonomisi, krizden başarıyla çıkan sayılı ekonomiler arasında yer almıştır.

87. Bu gelişimlerde, ayrıca kriz sonrasında uluslararası piyasalarda artan likidite bolluğuna ve sağlanan güven ortamına bağlı olarak Türkiye'ye yönelik sermaye girişlerinin artması, hızlı kredi genişlemesi ve bu faktörlerin yurtiçi talebi canlandırması etkili olmuştur.

88. 2007-2012 döneminde tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde katma de er sırasıyla yıllık ortalama yüzde 2,1, yüzde 3,7 ve yüzde 4 oranında artmış tır. Bu dönemde tarım sektörünün GSYH içindeki payının yüzde 7,9'a gerilemesi beklenmektedir. Sanayi sektörünün GSYH içindeki payı yüzde 19,3'e düşmüş, hizmetler sektörünün (vergiler dâhil) GSYH içindeki payı ise artarak yüzde 72,7'ye yükselmiştir. Sanayi sektörünün payının artırılması uzun dönemli yüksek oranlı sürdürülebilir büyüme altyapısının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

89. 2007-2012 döneminde; büyümenin kaynağı özel tüketim, ihracat ve sabit sermaye yatırım harcamaları olmuştur. Ancak toplam sabit sermaye yatırımları artışı hızının Plan dönemi ortalama hedefini yakalayamamasında küresel krize bağlı olarak 2009 yılındaki daralma önemli ölçüde etkili olmuştur. Net ihracatın büyümeye katkısı ise yıllık ortalama 0,3 puan olarak gerçekleşmiştir. Başta özel sektör olmak üzere kamu yatırımlarının artırılması büyüme ve istihdamı artıran önemli bir bileşen olmaya devam etmektedir.

90. Dokuzuncu Kalkınma Planında büyümenin üretim yönünden kaynakları olan istihdam, sermaye stoku ve toplam faktör verimliliği (TFV) artışı oranlarının sırasıyla yüzde 2,7, yüzde 4,8 ve yüzde 2,3 olacağı tahmin edilmiştir. 2007-2012 döneminde, istihdam ve sermaye stokundaki artışı hızı plan hedefini yakalayarak sırasıyla yıllık ortalama yüzde 3,3 ve yüzde 5,6 olarak gerçekleşmiştir. TFV artışı hızı ise yüzde -0,5 ile plan hedefinin gerisinde kalmıştır. Yüksek ve sürdürülebilir büyüme performansının sağlanması için verimlilik oranlarının artırılması ihtiyacı sürmektedir.

91. 2007-2012 döneminde toplam istihdam yıllık ortalama yüzde 3,3 oranında artmıştır. Bu gelişmede iş gücü piyasasına yönelik uygulanan programlar etkili olmuştur. 2006 yılında yüzde 10,2 olan ve küresel kriz sürecinde yükselen işsizlik oranı, iş gücüne katılma oranındaki artışa rağmen, 2012 yılında yüzde 9,2'ye gerilemiştir. Kayıtdışı istihdam oranı özellikle tarımda ve sektörlerde önemli oranda gerilemiştir, haftalık ortalama çalışma saati azalmış ve asgari ücret artışı oranı enflasyonun üzerinde gerçekleşmiştir.

92. Plan döneminde, enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde fiyat istikrarı odaklı bir para politikası uygulayan Merkez Bankası, küresel kriz sonrası dönemde orta vadede fiyat istikrarından vazgeçmeden finansal istikrarı da gözetecek şekilde belirlediği hedeflere ulaşmada kullanacağı araçları genişletmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planında Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) yıllık artışı hızının kademeli olarak yüzde 5'ten yüzde 3'e düşürülmesi hedeflenmiştir. Ancak uzun süreli kronik yüksek enflasyonun yarattığı katılıklar, döviz kuru ve petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar, dünya gıda fiyatlarındaki oynaklığın yüksekliği, yönetilen/yönlendirilen fiyatlarda yapılan ayarlamalar ve vergi düzenlemeleri gibi nedenlerden dolayı 2008 yılında enflasyon hedefi güncellenmiştir. Orta vadede yüzde 5 düzeyinde istikrar kazanması hedeflenen enflasyon oranı, 2012 yılında yüzde 6,2'ye kadar gerilemiştir.

93. 2007-2012 döneminde ithalat ihracattan daha hızlı artmış ve dış ticaret açığının GSYH'ya oranı yıllık ortalama yüzde 9,9, cari açığının GSYH'ya oranı ise yıllık ortalama yüzde 5,9 olarak gerçekleşmiştir. Millî gelir dengesi açısından bakıldığında, bu dönemde yurtiçi tasarrufların düşük seyretmesi cari işlemler açığının temel belir-

leyicisi olmuştur. Sürdürülebilir ve yüksek büyümenin sağlanması için yurtiçi tasarrufların artırılması önemini korumaktadır.

94. Plan döneminde para ve gelirler politikalarıyla uyumlu bir şekilde uygulanan maliye politikasıyla kamu kesimi borçlanma gereği, kamu borç stokunun millî gelire oranındaki düşme eğilimini destekler seviyede tutulmuştur. Piyasalarda oluşan güven ortamının da etkisiyle faiz oranları düşen borçlanma vadeleri uzamış, kamunun faiz ödemelerinin GSYH'ya oranı düşmüştür. 2007-2012 döneminde genel devlet dengesi özelleştirme gelirleri ve faiz giderleri hariç tutulduğunda, GSYH'ya oranla ortalama olarak yüzde 2,2 fazla vermiştir. Böylece, 2006 yılında yüzde 46,5 olan AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ya oranı 2012 yılında yüzde 36,1 seviyesine gerilemiştir.

95. Plan döneminde Kamu İktisadi Teebbüsü (KİT) sisteminin ürettiği katma değerlerin GSYH içindeki payı 2007-2012 yılları arasında gerçekleşen toplam 20,3 milyar dolarlık özelleştirme uygulamalarının da etkisiyle kademeli olarak düşmüştür.

96. Küresel kriz döneminde, önceki yıllarda gerçekleşen yapısal reformlar sonucunda Türk bankacılık sektörü büyümüş, tüm sınıflık göstergelerinde yüksek performans sergileyerek güçlü bir yapıya kavuşmuştur.

97. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ülkemiz rekabet gücü ve iş ortamının iyileştirilmesi konularında ilerleme kaydetmiştir. Dünya Ekonomik Forumunun küresel rekabet gücü endeksine göre 2007 yılında 131 ülke arasında 53'üncü sırada yer alan Türkiye, 2012 yılında 144 ülke arasında 43'üncü sıraya yükselmiştir. Dünya Bankasının (DB) iş yapma kolaylığı endeksinde ise 2006 yılında 155 ülke arasında 84'üncü

sırada iken, 2012 yılında 183 ülke arasında 71'inci sıraya yükselmiştir.

98. Son yıllarda rekabet gücünde sağlanan iyileşmelere rağmen, 2007-2012 döneminde imalat sanayiindeki üretim artışı, küresel krizin olumsuz etkisi nedeniyle tahminlerin altında kalmış ve yıllık ortalama yüzde 3,7 olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayiinde esas olarak büyük ölçekli firmalardan kaynaklanan bir verimlilik artışı yaşanmıştır. Büyük ve küçük ölçekli firmalar arasındaki yüksek verimlilik farkı ise devam etmektedir. İmalat sanayii ihracatında orta teknoloji sektörlerinin payı artmış, ancak yüksek teknoloji sektörlerinin ihracatı artmasına rağmen imalat sanayii ihracatı içindeki payında düşüş gözlenmiştir. Diğer taraftan, ara malı ithalatına yüksek düzeyli bağımlılık artarak devam etmiştir.

99. Üretim ve ihracatımızın yüksek katma değerli ve teknoloji yoğun bir yapıya kavuşması için yapısal bir dönüşüm ihtiyacı bulunmaktadır. Bu dönüşüm, sanayi sektörünün, küresel değer zincirindeki konumu açısından da önem taşımaktadır. Bu çerçevede, bilim ve teknolojiyi ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmeye yönelik gerekli araç ve kurumlar sisteminde önemli gelişmeler kaydedilmiş ve Ar-Ge'ye ayrılan mali ve beşeri kaynaklar artırılmıştır. Ancak, Ar-Ge için ayrılan kaynak ve girdilerdeki artışa rağmen patent ve ticarileştirme hususlarında ilerleme ihtiyacı sürmektedir.

100. Ekonominin rekabet gücünün geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan ve 2012 yılı itibarıyla GSYH içerisindeki payı yüzde 61,9'a yükselen hizmetler sektörünün inşaat, organize perakendecilik ve turizm gibi alt sektörlerinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu kapsamda, inşaat sektöründe 2008 yılından itibaren, küresel durgunluk ve risk ortamıyla birlikte, inşaatçı bir

dönem boyunca da Türk inaat şirketlerinin yurtdışında üstlendiği taahhüt tutarı 2012 yılında 27 milyar dolara ulaşmıştır. Turizm sektöründe, 2006-2012 döneminde yabancı turist sayısı ve turizm geliri yaklaşık yüzde 60 oranında artmış olmasına rağmen turist başına elde edilen gelir seviyesinin düşüklüğü devam etmektedir. Plan döneminde organize perakende ticaret belirgin bir biçimde gelişmiş, elektronik ticaret ise büyüme eğilimine girmiştir. Genel olarak hizmetler sektöründe katma değer yüksek alanların payının ve ihracatının artırılması, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

101. 2006-2010 döneminde ülkemiz işletmelerinin tamamına yakınına ulaşan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) istihdam ve katma değer içindeki yüzde payı 3'er puan azalmış, yatırımlar içindeki yüzde payı ise 5 puan artmıştır. Ekonomide rekabet gücünün artırılması, yenilik ve girişimciliğin geliştirilmesi ile istihdam oluşturulması açısından KOBİ'lerin verimlilik artışı, büyüme ve kurumsallaşma ihtiyacı devam etmektedir.

102. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde tarımsal desteklemenin çeşitlendirilmesi, gıda güvenilirliği, bitki ve hayvan sağlığına ilişkin çeşitli çalışmalar yürütülmüştür; Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bölgesi başta olmak üzere arazi toplulaştırma ve sulama altyapısında dikkate değer gelişmeler sağlanmıştır. Ancak dönem başında ülkemizde yaşanan kuraklık ile küresel gıda piyasalarındaki istikrarsızlığın yol açtığı olumsuz etkiler sonucu ülkemizin tarım ürünleri ithalatı miktar ve değeri olarak yükselmiştir. Et ve et ürünleri piyasasında fiyat dengesini sağlamak üzere canlı hayvan ve kırmızı et ithalatı yapılmış, hayvancılığa yatırımlar artırılmıştır. Öte yandan, tarımsal işletmelerde çok parçalılık ve ölçek

sorunlarının giderilmesi, üretici örgütlülüğünün güçlendirilmesi, teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ile tarım-sanayi birliği ve entegrasyonunun artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

103. Plan döneminde, ekonominin rekabet gücü ve dış dengeler açısından önemli bir rolü bulunan enerji sektöründe tüketim talebi artmış, arz güvenliği sorunu devam etmiş, petrol fiyatlarındaki yüksek artışın ekonominin geneli üzerinde baskı oluşturmuştur. Birincil enerji tüketimi 2007-2011 döneminde yıllık ortalama yüzde 2,8, elektrik enerjisi tüketimi 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 5,6 oranında artmıştır. Elektrik ve doğalgaz piyasalarının serbestleştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmış, özel sektörün piyasa payları yükselmiştir. Enerji arz güvenliğinin artırılması amacıyla yenilenebilir enerji üretiminin desteklenmesine devam edilmiş, yerli kömür kaynakları elektrik üretimi amacıyla özel sektöre açılmış, nükleer santral yapımıyla ilgili çalışmalar başlanmıştır, enerji verimliliğini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılarak çeşitli programlar uygulamaya konulmuştur.

104. Madencilikte önemli bir yeri olan linyit kömürüne yönelik arama faaliyetleri sonucunda, bilinen linyit kömürü rezervi 8,3 milyar tondan 12,8 milyar tona çıkarılmıştır. 38 yeni jeotermal sahası keşfedilmiştir; altın, çinko, bakır, zeolit, feldspat, kuvars, mermer gibi birçok madende önemli rezervler tespit edilmiştir. Ayrıca, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından gerçekleştirilen ham petrol ve doğalgaz rezerv ve üretimini artırmaya yönelik çalışmalarla ülkemizin üretim seviyesi korunmuş, başta deniz sahalarında olmak üzere ülke genelinde arama ve altyapısı geliştirilmeye devam edilmiştir.

105. Plan döneminde, ulaştırma altyapısını geliştirecek yurtiçi ve yurtdışı üretim ve tüketim merkezlerini birbirine bağlama ve ulaştırma türlerini kendi içerisinde entegre hale getirme yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Bu çerçevede Trans-Avrupa Ulaştırma Ağı (TEN-T), Kafkas ülkeleri ve Ortadoğu ile bağlantıları güçlendiren projeler büyük ölçüde gerçekleştirilmiş, bölünmüş yol çalışmalarına devam edilmiş, hızlı tren hatları işletmeye alınmaya başlanmıştır, iki büyük konteyner liman projesine öncelik verilmiş, havayolundaki yurtiçi ve yurtdışı yolcu ve sefer sayıları artırılmıştır. Ulaştırma altyapısının finansmanında kamu-özel işbirliği modeli; havalimanı ve terminal yapımlarına ilave olarak otoyol, tünel ve köprü yapımlarında da uygulanmaya başlanmıştır. Önümüzdeki dönemde koridor yakınına geçilmesi, ulaştırma türleri arasında entegrasyonun sağlanması, az gelişmiş bölgelerin ulaştırma bağlantısının daha da geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Türkiye'nin coğrafi avantajlarını ekonomik gelişmeye ve ticaret hacmine yeterince yansıtabilmesi için maliyetleri optimize edecek, ürün döngü sürecini kısaltacak, ulaştırma, depolama, paketleme ve stok yönetimi gibi seviyeleri bütünleştirebilecek bir yük taşımacılığı ve lojistik altyapısının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bölgelerin özellikle yük taşımacılığında daha etkin, hızlı ve güvenli ulaşım ve lojistik altyapıya kavuşması ve ülkenin önemli bölgesel merkezleri arasında etkileşimi artıracak şekilde kuzey-güney bağlantılarının güçlendirilmesi önemini korumaktadır.

106. Plan döneminde, ülkemizin bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde kritik bir öneme sahip olan bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe genişbant iletişim başta olmak üzere, iletişim hizmetlerinin kullanımını artırmıştır. Ekonomideki verimlilik düzeyinin

ve rekabet gücünün artırılması ile kamu hizmetlerinin etkin ve etkili sunulabilmesi için işletmelerin, vatandaşların ve kurumların bilgi ve iletişim teknolojilerini yaygın kullanmasına hizmet edecek önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bununla birlikte, bilgi teknolojileri pazarı, elektronik haberleşme sektöründeki büyümeye paralel bir büyüme gösterememiştir.

107. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, ekonomik gelişmelerin yanında sosyal kalkınma yönünde ilerlemeler sağlanmıştır. Başta eğitim ve sağlık olmak üzere temel kamu hizmetlerinin daha nitelikli, daha yaygın ve kolay ulaşılabılır sunulması konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Sosyal içerme ve yoksullukla mücadele amacıyla daha kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemi, daha etkin ve yaygın bir sosyal destek sistemi oluşturulmuştur. Gücü piyasasına yönelik önemli reformlar neticesinde Türkiye, ekonomik krizin istihdam üzerindeki etkilerinin en az hissedildiği ülkelerden birisi olmuştur. Bu alanlarda sağlanan önemli gelişmelere rağmen, fiziki ve beşeri altyapının güçlendirilmesi ile hizmet sunumunun kalitesi ve etkinliğinin artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

108. Eğitimde beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilmiş, tüm kademelerde okullaşma oranlarında artış sağlanmış ve derslik başına düşen öğrenci sayısı önemli ölçüde azaltılmıştır. Kız çocukları ile yoksul öğrencilerin eğitimde devamlılığını sağlamak ve taahhümleri güçlendirmek için çeşitli faaliyetler yürütülmüş, zorunlu eğitim süresi uzatılarak ortaöğretim sistemi yeniden yapılandırılmış, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde artış sağlanmıştır. Bu gelişmelere rağmen, ülkemiz okul öncesi eğitim ve ortaöğretime erişimde ve başarı performansını değerlendiren Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA)

araştırmasında uluslararası ortalamaların altında kalmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde yüksekö retimde 36 devlet ve 41 vakıf üniversitesi kurulmu ve üniversite sayısı 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla 170'e ulaşmıştır. Böylece yüksekö retimdeki önemli ilerleme kaydedilmiş olmakla birlikte, kalitenin artırılması ihtiyacı sürmektedir. Uzun dönemde kalkınmanın sağlam temellere oturabilmesi için ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi hususu öncelikli olarak korunmaktadır.

109. Plan döneminde, tüm vatandaşlara daha etkin hizmet sunulması amacıyla, emeklilik ve sağlık sisteminde kapsamlı değişiklikler içeren düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal sigorta kuruluşları tek çatı altında toplanmış, norm ve standart birliğinin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atılmış, sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak parametrik değişiklikler gerçekleştirilmiş ve tüm vatandaşlara aynı standartlarda sağlık hizmeti sunan zorunlu genel sağlık sigortası (GSS) sistemi kurulmuştur. Nüfusun tamamına yakını sağlık sigortası kapsamına alınmış, aile hekimliği sistemi yaygınlaştırılmış, sağlık personeli ve hastane sayısı ile yatak kapasitesinde artış sağlanmıştır. Sağlık sistemi, Sağlık Bakanlığının merkez ve taşra tekilat birimleri ile özel sektörün rol ve sorumluluklarını da kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Bebek ve anne ölüm oranları hızla düşürülmüş, doğumda beklenen yaşam süresi yükselmiştir.

110. Ekonomik kriz döneminde dünyada genel olarak sosyal harcamalar azalırken ülkemizde bu alanda yapılan harcamaların artması, sosyal yardımların gerek kapsam gerekse miktar bakımından artış göstermesi ve yoksullukla mücadelede kurumsal kapasitenin geliştirilmesi olması, krizin

yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak gelir dağılımında iyileşme kaydedilmiştir. Kadın, çocuk, engelli ve yaşlıların ekonomik ve sosyal hayatta daha fazla yer almalarına ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yönelik önemli adımlar atılmış, geri kalmış bölgelerimizde sosyal içermenin sağlanması kapsamında Sosyal Destek Programı (SODES) başlatılmıştır. Buna ek olarak bölgesel sosyal kalkınma programları uygulanmıştır. Bununla birlikte önümüzdeki dönemde sosyal harcamalarda denetimin artırılması ve destek uygulamalarının, vatandaşları üretim sürecine daha fazla dâhil edecek şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

111. Kamu hizmetlerinin etkin, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, bakanlıklar arasındaki görev ve yetki dağılımı yeniden belirlenerek bazı yeni bakanlıklar kurulmuş, bazı bakanlıklar da kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra, kamu kurum ve kuruluşlarının birlikteliği ve ilgileri yeniden düzenlenerek Bakanlık Birlikleri kurulmuş, bazı kurum ve kuruluşların sayısı azaltılmış, bir kısım kurumlar ise bakanlıkların ana hizmet birimleri haline dönüştürülmüştür. Kamu idarelerinde politika geliştirme, programlama, bütçeleme kapasitesini güçlendirmeye ve hesap verebilirlik ile mali saydamlığı sağlamaya yönelik temel bir araç olarak benimsenen stratejik yönetime geçiş süreci yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca, hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuş, Sayıştayın denetim alanı tüm kamu kaynaklarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

112. Yerel düzeyde ise kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, mahalli hizmetlerin sunumunda daha etkili bir koordinasyon sağlanması ve ölçek ekonomisinden faydalanılması amacıyla nüfusu 750 binin üzerindeki

rinde bulunan iller, il sınırları esas alınarak büyük şehir belediyesine dönüştürülmektedir. Bu düzenlemeyle büyük şehir belediye sayısının 30'a ulaşması, Türkiye yüzölçümünün yüzde 51'inin, nüfusun ise yüzde 77'sinin büyük şehir belediyesi kapsamına girmesi beklenmektedir.

113. Ülkemizde başta iklim değişikliği olmak üzere, çevre sorunlarına duyarlı politikalar sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde yürütülmüştür; kurumsal yapı, mevzuat ve standartlar geliştirilmiştir. Afet zararlarının en aza indirilmesi amacıyla kurumsal ve yasal düzenlemelerle kamuoyunda farkındalık oluşturulmasına önem verilmiştir. Yerleşim yerlerinin temiz ve sağlıklı hale gelmesi açısından kentsel altyapı yatırımlarına öncelik verilmiş, başta içme suyu ve atık su ile katı atık hizmetleri olmak üzere, nüfusun bu hizmetlere erişiminde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

114. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde hızlı şehirleşme sürecine paralel olarak büyük şehirler göçlerin yoğun bir şekilde yönlendiği merkezler olmaya devam etmiş, şehir nüfusunun toplam nüfusa oranı yüzde 67,5'ten yüzde 72,3'e yükselmiştir. 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de nüfusu bir milyonun üzerinde olan şehir sayısı 10'a ulaşmıştır. Kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma hâlihazırda önemini yitirmekle birlikte, şehirlerde ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanması ve doğal afet kaynaklı risklerin azaltılması yönünde mevcut şehir dokusunun yenilenmesi daha fazla başarı kazanmaktadır. Bu süreçte, mekânsal planlama, afet yönetimi ve kentsel dönüşümle ilgili hukuki düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Şehirlerin daha rekabetçi ve yaşanabilir kılınması; yeni ve nitelikli iş ve yaşam alanları oluşturulması; sosyal ve fiziki altyapıya, kaliteli ve güvenli kentsel ulaşım sistemlerine kavuşturulması yönünde poli-

tika ve uygulamaların etkinleştirilmesi gerekmektedir.

115. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) çerçevesinde kırsal ekonominin güçlendirilmesine, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasına, yaşam kalitesinin artırılmasına, sürdürülebilir kaynak kullanımı ve çevrenin korunmasına ağırlık verilmiştir. Kırdan kente göç dinamikleri yavaşlamakla birlikte devam etmektedir. Bu dinamizm temelinde, kırsal kesimin kentsel imkânlarına ve yaşam standartlarına erişiminde ilerleme bulunmaktadır. Göçle gelen çoğulu düşük vasıflı nüfusun, şehirlerde sosyal yaşam ve iş gücü piyasalarına uyum zorlukları; şehirlerde eşitsizlik, gelir farkları, kayıt dışılık gibi sorunlara neden olmaktadır. Kırsal kesimde, tarım sektörünün gelişmesinin yanında, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi önemini korumaktadır.

116. Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik alanında; merkezde ve mahallinde kurumsal yapılar oluşturulmuş, eyleme dönük muhtelif programlar uygulanmıştır. Bu kapsamda, merkezi düzeyde Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi kurulmuş, bölgesel düzeyde 26 kalkınma ajansı ve bunlar bünyesinde 81 ilde yatırım destek ofisleri faaliyete geçirilmiştir, tüm ülke için bölgesel gelişme planları hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Kalkınma ajansları bölgelerin rekabet gücüne de katkıda bulunan kapsamlı mali ve teknik destekler sağlamaya başlamış, GAP hedeflerini daha kısa sürede gerçekleştirmek için bir eylem planı hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. GAP Bölge Kalkınma Dairesine ek olarak DAP (Doğu Anadolu Projesi), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) için bölge kalkınma idareleri teşkil edilmiştir.

Ayrıca yatırım tevik sisteminin bölgesel boyutu güçlendirilmi, cazibe merkezleri programı, köy altyapısına yönelik Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES), belediyeler için Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (BELDES) ve Su ve Kanalizasyon Altyapı Programı (SUKAP), sosyal kalkınma bakımından öncelikli illere yönelik SODES programları uygulamaya konulmu; kümeleme desteklerinin hukuki ve kurumsal altyapısını geliştirme çalışmaları tamamlanmıştır.

117. Onuncu Kalkınma Planı döneminde, son yıllarda elde edilen kazanımların artarak sürdürülmesi, sahip olduğu ekonomik potansiyelin en üst seviyede değerlendirilerek toplumsal faydaya dönüştürülmesi için yapısal reform sürecinin devam ettirilmesi gerekmektedir.

118. Ülkemizin uluslararası düzeyde itibar zinciri hiyerarşisinde konu-

munu yükseltmesi, küresel kriz sonrasında yeniden ekilenen dünya ekonomisinde gelişmiş ülkelerle arasındaki mesafeyi kapatması için yüzde 4,5 civarında olan potansiyel büyüme hızını artırması gereklidir.

119. Ekonomik ve sosyal alanlardaki önemli gelişmelere rağmen büyüme seyri, verimlilik oranları, cari açık, tasarruf oranları, enerji arz güvenliği, üretim ve ihracatın teknoloji kompozisyonu, yerli yenilik kapasitesi, iş gücü niteliği, istihdam, fiziki ve beşeri altyapı, bölgesel gelişme ve eşitleme ile kurumsallaştırma Türkiye'nin daha fazla gelişme göstermesi gereken alanlardır. Ülkemiz; jeopolitik avantajları, genç nüfusu, dünyayla giderek bütünleşen girişimcileri, bankacılık ve mali yapısı, iç pazar fırsatları, gelişmiş ve gelişmekte olan pazarlara yakınlığı ve ekonomik yapısıyla gelişmekte olan ülkeler arasında önemli bir büyüme potansiyeline sahiptir.

1. PLANIN TEMEL AMAÇLARI VE LKELER

120. Uzun vadeli kalkınma amacımız, yeneden ekillenmekte olan dünyada milletimizin temel de erlerini ve beklentilerini esas alarak gerçekte tirilecek yapısal dönü ümlerle ölkemizin uluslararası konumunu yükseltmek ve halkımızın refahını artırmaktır. Bu çerçevede, 2023 yılında GSYH'nın 2 trilyon dolara, ki i ba ma gelirin 25 bin dolara yükseltilmesi; ihracatın 500 milyar dolara çıkarılması; i sizlik oranının yüzde 5'e dü üürülmesi; enflasyon oranlarının kalıcı bir biçimde dü üük ve tek haneli rakamlara indirilmesi hedeflenmektedir.

121. 2014-2018 dönemini kapsayacak olan Onuncu Kalkınma Planı ile Türkiye'nin uluslararası de er zinciri hiyerar isinde üst basamaklara çıkmı , yüksek gelir grubu ölkeler arasına girmi ve mutlak yoksulluk sorununu çözmü bir öлке haline gelmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç do rultusunda, 2018 yılında GSYH'nın 1,3 trilyon dolara, ki i ba ma gelirin 16 bin dolara yükseltilmesi; ihracatın 277 milyar dolara çıkarılması; i sizlik oranının yüzde 7,2'ye dü üürülmesi hedeflenmektedir. Bu hedefler do rultusunda ölkemizin büyüme performansının daha yüksek, istikrarlı ve sürdürü-

rülebilir bir yapıya kavu turulması, rekabet gücünün ve toplumun refah seviyesinin artırılması öngörülmektedir.

122. Bu amaçla ba lantılı olarak, sermaye birikimi ve sanayile me süreci hızlandırılacak; yurtiçi tasarruflar, üretken yatırımlar ve üretim faktörlerinin verimlilik düzeyleri artırılacak; cari açık kalıcı bir ekilde makul düzeylere çekilecek; ekonominin yenilikçi ve ithalat ba ımlılı ı azalmı bir yapıya dönü türülmesi sa lanacaktır. Bu dönü üm sürecinde, Türkiye'de bilim ve teknoloji alanındaki geli melerin yakından takip edilerek yenilik üretme kapasitesinin yükseltilmesi, yeniliklerin mevcut üretim yapısıyla bütünle tirilerek üretim yapısında dönü ümün sa lanması hedeflenmektedir.

123. Ekonomik amaçların gerçekte tirilmesine paralel olarak Türk vatandaşlarının mutlu, müre eh ve onurlu bir ekilde ya aması; bu yönde bireylerin kendilerini geli tirebilecekleri, özgür, sa lıklı, güvenli ve yüksek standartta ya am sürebilecekleri sosyal bir ortamın olu turulması temel amaçlarımız arasındadır.

124. İnsan haklarının ve bireysel özgürlüklerin adil ve hızlı çalı an bir hukuk sistemiyle garanti altına alındı ı; etkili, öngörülebilir ve kurumsalla mı kamu politikaları ile fırsat e itli i sunan; eri ilebilir ve nitelikli kamu hizmetleriyle desteklenen toplumsal ve idari bir yapının olu turulması amaçlanmaktadır. İnsan odaklı kalkınma anlayı ı çerçevesinde, bireysel ve toplumsal nitelik ve yetkinli in yükseltilerek bireylerin kendilerini gerçekle tirmesi, sosyo-ekonomik ya ama daha aktif katılımı ve yoksullu un azaltılarak toplumsal refahın yaygınla tırılması esastır.

125. Gelecek nesillere yönelik sosyal politikalar, demografik fırsat penceresi göz önüne alındı nda, toplumumuz açısından ayrıca önemlidir. Nitelikli nüfus yapısına yönelik etkili nüfus, e itim ve sa lık politikalarının uygulanmasının yanında; bireylerin de i ime uyum sa lama becerilerinin geli tirilmesi, yeni bilgi ve teknolojilerin sadece kullanıcısı de il, ara tırcısı ve üreticisi olması; çalı ma ve sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeler ile do al kaynakların kullanılmasında nesiller arası hakkaniyet ve sürdürülebilirli in esas alınması sa lanacaktır.

126. Kalkınma hedeflerine tam olarak ula ılabilmesi, kalkınmanın sürdürülebilir olması ve refahın yaygınla tırılması, insanların buldukları mekânlarda ya am kalitesinin ve ya anabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir ekilde yükseltilmesi

halinde mümkün olacaktır. Bu çerçevede, ehirlere ve kırsal alanların kendine özgü ko ul ve niteliklerine göre, daha iyi i fırsatlarını ve ya am ortamlarını sunabilir hale gelmesi Onuncu Kalkınma Planının temel amaçları arasındadır. Bu do rultuda, ülke genelinde sosyo-ekonomik uyumun güçlendirilmesi ve topyekûn kalkınmanın sa lanması için bölgesel geli mi lik farkları azaltılacak, bölge ve ehirlere potansiyelleri de erlendirilerek ve ekonomik tabanları geni letilerek rekabet güçleri geli tirilecektir. Yerle imlerde temel ya am kalitesi standartları olu turulacak, dü ük gelirli bölge ve ehirlere ba ta olmak üzere ula tırma, lojistik ve ileti im altyapısı iyile tirilerek piyasalara ve kamu hizmetlerine eri im kolayla tırılacaktır. Geli mi bölge ve ehirlere küresel ekonomiyle bütünle mesi güçlendirilecektir.

127. Küresel toplumun güçlü ve saygın bir üyesi olan ülkemiz, Kalkınma Planının ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekle tirerek, daha fazla de er üretmeye devam edecek, küresel ve bölgesel sorunların çözümünde daha etkili olabilecektir.

128. Bu temel amaçlara ula ırken kalkınma sürecinin siyasi ve toplumsal düzeyde sahiplenilerek bütüncül bir yakla ımla sürdürülmesinde, insan odaklılık, katılımcılık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve e afılık ilkeleri esas alınacaktır.

2. PLANIN HEDEFLER VE POL T KALARI

2.1. N TEL KL NSAN, GÜÇLÜ TOPLUM

129. Kalkınmanın amacı toplumun refahını artırmak, hayat standardını yükseltmek, temel hak ve özgürlükler zemininde adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmektir. Bu çerçevede, insan için ve insanla beraber kalkınma yaklaşımının hayata geçirilmesi ve refahın toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılması temel önceliklerdir. Gerek gerçekleştirilme sürecinde gerekse sonuçları itibarıyla kapsayıcı bir kalkınma anlayışı esastır. İnsanı odak alan bu anlayış kalkınma sürecine herkesin ve her yörenin katılımını azami düzeye çıkarmayı, kalkınmanın sonuçlarından herkesin daha adil bir şekilde pay almasını hedeflemektedir.

130. Daha güçlü ve müreffeh bir toplum yapısına ulaşmak ve beşeri sermayeyi güçlendirmek üzere temel hak ve özgürlükler, demokratikleşme, adalet, eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik ve kamu yönetimi gibi alanlarda uyumlu ve bütüncül politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

131. Beşeri sermayenin güçlendirilmesi için eğitim ve yaşam alanlarındaki bilgi, beceri ve

yetenekleri yüksek ve sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi önem arz etmektedir. Toplumun çekirdeğini oluşturan, bireyleri ve toplumu bir arada tutan aile kurumu, hoşgörü, sevgi ve kardeşlik anlayışı çerçevesinde yetiştirilen bireyler, güçlü toplum olmanın temel esasıdır. Toplumsal yapının ve dayanışmanın güçlendirilmesi için aile kurumu kritik bir öneme sahiptir.

132. Nitelikli birey ve güçlü toplum için daha etkin bir kamu yönetimine ve güçlü bir adalet sistemine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede, tüm vatandaşların haklarını koruyan, ekonomi için belirsizlikleri azaltan ve öngörülebilirliği artıran bir adalet sisteminin tesis edilmesi; bilgi ve iletişim teknolojilerinin getirdiği fırsatları azami ölçüde kullanan; karar alma ve uygulama süreçlerinde etkin, katılımcı, şeffaf ve yeterli kurumsal kapasiteye sahip bir kamu yönetimi ve güçlü bir sivil toplumun varlığı önceliklidir.

133. Büyümenin nimetlerinin toplumun tüm kesimlerine adil bir şekilde yansıtılması çerçevesinde toplumun en kırılgan kesimlerinin güçlendirilmesi ve toplumun

farklı kesimleri arasında dayanıma balarının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Kamu tarafından sunulan hizmetlere erişim güçlendirilerek fırsat eşitliğinin sağlanması, istihdam edilebilirliğin artırılması, yoksulluğun azaltılması sağlanırken, sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi de mümkün olacaktır. Türkiye, sürdürülebilir kalkınma sürecinde toplumun bütün kesimleri için eşit fırsatlar yaratmalı; temel hakları koruyarak kültürel çeşitliliğe önem vermeli; demokratik, bütüncü, sağlıklı, güvenli ve adil bir toplum yapılmasını teşvik eden politika ve uygulamaları hayata geçirmeli; sosyal hakkaniyetin ve içermenin sağlanması hedefine yönelik önemli mesafeler katetmiştir.

134. Küresel kriz döneminde dünyada genel olarak sosyal harcamalar azalırken ülkemizde bu alanda yapılan harcamalar artırılmıştır. E-İTİM ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere temel kamu hizmetlerinin nitelikli, yaygın ve kolay ulaşılabildiği sunulması konusunda gelişmeler kaydedilmiştir. Yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması konularında ve fırsat eşitsizliğinin gelecek nesillere sirayet etmesinin önüne geçilmesinde önemli adımlar atılmıştır. Güçlü piyasasına yönelik önemli reformlar neticesinde, ülkemiz ekonomik krizin istihdam üzerindeki etkilerinin en az hissedildiği ülkelerden birisi olmuştur.

135. Sağlık hizmetleri ile birlikte, kalkınmanın temellerinin güçlendirilmesi amacıyla fiziki ve beşeri altyapının daha da iyileştirilmesine, kamu hizmet sunumunda kalite ve etkinliğin artırılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

136. İnsan hak ve özgürlükleri ile hukukun üstünlüğü ve toplum yararını merkeze

olarak ülkenin kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma yaklaımıyla tüm vatandaşlara hakkaniyetli bir anlayışla sunulması, demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılması; bilgiyi üreterek ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürebilen ve bu süreci bilgi ve iletişim teknolojileri ile bütüncü olarak yönlendiren bireylerin yetiştirilmesi temel amaçtır. Nitelikli insan ve güçlü toplum ile sosyal refahını artıracak olan ülkemiz, insana yapılan yatırımlarla ekonomik gelişimin ve bilgi temelli büyümenin de beşeri altyapısını güçlendirecektir.

2.1.1. E-İTİM

a. Durum Analizi

137. E-İTİMde fırsat eşitliğinin artırılması ve hizmet sunumunun iyileştirilmesi kapsamında ücretsiz ders kitabı temini, artı e-İTİM yardımları, taahhütlü e-İTİM gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir, öğretmenlerin istihdamında ve hizmet içi eğitimlerinde artış sağlanmıştır, e-İTİM için ayrılan kamu kaynağı artırılmıştır, Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi Yönetme Hareketi (FATİH) Projesi başlatılmıştır, 12 yıllık kademeli zorunlu eğitim sistemi tesis edilmiştir ve müfredat bu doğrultuda yenilenmiştir. E-İTİMde beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilmiştir, başta kız çocuklarının okullaştırılması olmak üzere e-İTİM'in tüm kademelerinde okullaştırma oranlarında artış sağlanmıştır.

138. 2006-2007 eğitim öğretim yılında brüt okullaştırma oranı okul öncesi eğitimde 4-5 yaş için yüzde 24, ilköğretimde yüzde 96,3 ve ortaöğretimde yüzde 86,6 iken, 2012-2013 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitimde yüzde 44, ilköğretimde yüzde 107,6 ve ortaöğretimde yüzde 96,8 olarak gerçekleştirilmiştir. E-İTİM'in çıktılarını ve dolayısıyla sistemin performansını değerlendiren uluslararası araştırmalarda elde edilen

ortalama puanlarda kısmi iyileşme sağlanmıştır.

139. Yükseköğretime olan yoğun talebin karşılanması amacıyla, Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi başında 93 olan üniversite sayısı 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla 170'e ulaşılarak yükseköğretim ülkesine yaygınlaştırılmış ve kontenjanlar önemli ölçüde artırılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda brüt okullaşma oranı örgün eğitimde yüzde 42,9'a, toplamda ise yüzde 81,6'ya ulaşmıştır ve Dokuzuncu Kalkınma Planı hedefleri aşılmıştır. Ancak, yükseköğretim sisteminin merkezî yapısı, hizmet sunumunda çeşitliliğin yeterince sağlanamaması ile eğitim ve araştırma kalitesine ilişkin sorunlar yükseköğretim sisteminin rekabet edebilirliğini, toplumun ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesini ve üretkenliğini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

140. Nüfusun eğitim düzeyi yükselmekle birlikte OECD ve AB ortalamalarına göre düşük kalmaya devam etmiştir. Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ve yükseköğretime erişimde sağlanan gelişmeler sonucunda nüfusun eğitim düzeyinin artması öngörülmektedir. Diğer yandan, eğitim sistemi, iş gücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması ve eğitimli genç bireylerin işsizlik oranlarında sağlanan düşük sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir.

141. Eğitime erişim bariyeri olmaktan üzere kaydedilen iyileşmelere rağmen, eğitim kalitesinin yükseltilmesi, bölgeler ve okul türleri arasındaki bariyeri düzeyi farklılıklarının azaltılması ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu kapsamda öğrenme ortamlarının niteliğinin etik ve hakkaniyet çerçevesinde artırılması, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeterlilikleri esas alan bir şekilde yeniden yapılandırılması, kariyer gelişimi ve performans değerlendirme sisteminin

oluşturulması, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinde etkinlik sağlanması, akademik personelin nicelik ve niteliğinin artırılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin müfredat entegrasyonunun sağlanması, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve eğitim ile istihdam ilişkisinin güçlendirilmesine yönelik mekanizmaların etkinliğinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

142. Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişimi, demokratik değerleri ve millî kültürü özümsemi, paylaşım ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumunun gerektirdiği temel bilgi ve becerilerle donanmış, üretken ve mutlu bireylerin yetiştirilmesi eğitimin temel amacıdır.

143. Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla etkileşim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştüren, akademik, idari ve mali açıdan özerk üniversite modeli çerçevesinde küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir.

c. Politikalar

144. Eğitim sisteminde, bireylerin ilişkiler ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde iş gücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir.

145. Okul türlerinin azaltıldığı, programlar arası esnek geçişlerin olduğu, öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini arttırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelerin daha fazla yer aldığı, bilgi

Tablo 2: E itimde Geli meler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Derslik Ba ma Ö renci Sayısı 30 ve Altı Olan l Sayısı				
lköretim	51	63	66	76
Ortaöretim	57	55	57	66
Okul Öncesi (4-5 Ya) E itimde Brüt Okulla ma Oranı (%)	24,0	44,0	47,0	70,0
Yükseköretimde Brüt Okulla ma Oranı (%)¹				
Örgün	29,1	42,9	47,2	55,0
Toplam	46,0	81,6	87,0	94,0
Öretim Üyesi Ba ma Ö renci Sayısı¹	41,6	43,1	43,0	36,0
Yükseköretimde Dünyadaki Uluslararası Ö renci Havuzundan Alınan Pay (%)	0,54	0,64 ²	0,76	1,50

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Kalkınma Bakanlığı, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), OECD ve Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi'ne (Eurostat) aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Lisansüstü öğrenciler hariçtir. 2012 yılı verisi 2011-2012 eğitim öğretim yılına aittir.

(2) 2010 yılı verisidir.

ve iletişim teknolojilerine entegre olmu bir müfredatın bulunduğu, sınav odaklı olmayan, bireysel farklılıkları gözetilen bir dönüşüm programı uygulanacaktır.

146. Öğrencilerin sosyal, zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimine katkı sağlayan okul öncesi eğitim, imkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek şekilde yaygınlaştırılacaktır.

147. İlk ve orta öğretimde baba engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimini sağlamak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır.

148. Özel eğitime gereksinim duyan engellilerin ve özel yetenekli bireylerin, bütüncü yaklaşım ile eğitimini destekleyecek şekilde ortamlarda eğitimlerinin sağlanması amacıyla beceri ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.

149. Yabancı dil eğitimine erken yaşlarda başlanacak, bireylerin en az bir yabancı dili iyi derecede öğrenmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

150. Ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sistemi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini

dikkate alan etkin rehberlik ve yönlendirme hizmetleri desteğiyle, süreç odaklı bir değerlendirme yapısına kavuşturulacaktır.

151. Eğitim sisteminin performansının değerlendirilmesine imkân tanıyacak şekilde öğrenci kazanımlarının izlenebilmesini teminen, sınıf temelli başarı düzeyleri, yeterlilikleri ve standartları belirlenecek, ulusal düzeyde çoklu değerlendirme ve denetleme mekanizması geliştirilecektir.

152. Öğretmenlik mesleği daha cazip hale getirilecek; öğretmen yetiştirme fakülteleri ile okullar arasındaki etkileşim güçlendirilecek; öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan, kişisel ve mesleki gelişimi sürekli teşvik eden, kariyer gelişimi ve performansa dayanan bir yapıda düzenlenecektir.

153. Deneyimli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışması özendirilecektir.

154. Okul idarelerinin bütçeleme süreçlerinde yetki ve sorumlulukları artırılacaktır.

155. Kalabalık ve birle tirilmi sınıf ile iki- li e itim uygulamaları azaltılacak, ö renci pansiyonları yaygınla tırılacaktır.

156. E itimde alternatif finansman modelleri geli tirilecek, özel sektörün e itim kurumu açması, özel kesim ve meslek örgütlerinin mesleki e itim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımı özendirilecektir.

157. Örgün ve yaygın e itim kurumlarında bilgi ve ileti im teknolojisi altyapısı geli tirilecek, ö renci ve ö retmenlerin bu teknolojileri kullanma yetkinlikleri artırılacaktır. FAT H Projesi tamamlanacak ve teknolojinin e itime entegrasyonu konusunda nitel ve nicel göstergeler geli tirilerek etki de erlendirmesi yapılacaktır.

158. E itim sistemi ile i gücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu ö renme perspektifinden hareketle i ya amının gerektirdi i beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, giri imcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik e itimde okul-i letme ili kisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır.

159. Ulusal Yeterlilik Çerçevesi olu turularak e itim ve ö retim programları ulusal meslek standartlarına göre güncellenecek, önceki ö renmelerin tanınmasını içeren, ö renci hareketlili ini destekleyen ulusal ve uluslararası geçerlili e sahip diploma ve sertifikasyon sistemi geli tirilecektir.

160. Ortaö retim ve yüksekö retim düzeyindeki mesleki ve teknik e itimde, program bütünlü ü temin edilecek ve nitelikli i gücünün yeti tirilmesinde uygulamalı e itime a rlık verilecektir.

161. Yüksekö retim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisasla ma ve çe itlilik ilkeleri çer-

çevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönü türülecektir.

162. Yüksekö retim Kurulu, standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu olacak ekilde yeniden yapılandırılacaktır.

163. Yüksekö retimde kalite güvencesi sistemi olu turulacaktır.

164. Yüksekö retim kurumlarının sanayi ile i birli i içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönü - türülmesi te vik edilecek ve giri imci faaliyetler ile gelir kaynakları çe itlendirilecektir.

165. Yüksekö retim kurumları çe itlendirilecek ve yüksekö retim sistemi uluslararası ö renciler ve ö retim üyeleri için çekim merkezi haline getirilecektir.

2.1.2. Sa lık

a. Durum Analizi

166. Sa lıkta Dönü üm Programı çerçevesinde sa lıkta hizmet kalitesi ve eri imde önemli ilerlemeler kaydedilmi tir. Bu kapsamda; aile hekimli i, anne ve çocuk sa lı ı, hastane ve hasta yatak sayıları, sa lık personeli, koruyucu sa lık, kurumsal yapılanma, bula ıcı hastalıklarla mücadele ve hasta hakları ba ta olmak üzere pek çok alanda reform niteli inde geli meler sa lanmı tir.

167. Temel sa lık göstergelerinde önemli iyile meler kaydedilmi , bebek ve anne ölüm oranları hızla dü ürülmü ve do u - ta beklenen ya am süresi yükselmi tir. Ki i ba ı hekim müracaat sayısı 2002 yılında 3,2 iken 2011 yılında 8,2'ye, sa lık personeli sayısı 378 binden 670 bin ki iye, a ılama oranı ise yüzde 77'den yüzde 97'ye ula mı - tır. Bu iyile meler memnuniyet oranlarına da yansımı ve sa lık hizmetlerinden duyu-

lan memnuniyet oranı 2012 yılında yüzde 75'e yükselmiştir.

168. Kamu kaynaklarına ilave olarak sağlık yatırımlarının kamu özel işbirliği (KÖİ) yöntemiyle gerçekleştirilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılmış ve bu yolla başta büyük şehirlerde olmak üzere 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla yaklaşık 30 bin yatak kapasitesine sahip hastane yapımı için süreç başlatılmıştır.

169. Daha kaliteli ve maliyet etkin bir sağlık hizmet sunumu amacıyla koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinde, performans dayalı ek ödeme sisteminde, sevk zincirinde, sağlık insan gücünde iyileştirme ihtiyacı devam etmektedir.

170. Fiziksel aktivite yetersizliği, obezite ve tütün kullanımı ile mücadele gibi sağlıklı hayata yönelik program ve eylem planları uygulanmaya başlanarak birlikte, bu programların geliştirilmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması gerekmektedir.

171. 2002 yılında yüzde 3,8 olan kamu sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2012 yılında yüzde 4,2 seviyesine yükselmiştir.

Yalanan nüfus, sağlık teknolojilerindeki gelişmeler ve daha kaliteli sağlık hizmeti talebi gibi sebeplerle kamu sağlık harcamalarının daha da artabileceği öngörülmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

172. Vatandaşlarımızın yaşam kalitesi ve süresinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel hayata bilinçli, aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının sağlanması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda veriye ve kanıta dayalı politikalarla desteklenen, erişilebilir, nitelikli, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir sağlık hizmet sunumu esastır.

c. Politikalar

173. Bireylerin beden ve ruhen tam bir iyilik halinde olması için koruyucu sağlık hizmetleri, gerek bireye gerekse sosyal, biyolojik ve fiziki çevreye yönelik çok sektörlü bir yaklaşımla geliştirilecektir.

174. Sağlıklı hayat tarzı teşvik edilecek ve daha erişilebilir, uygun, etkili ve etkin bir sağlık hizmeti sunulacaktır.

175. Sağlık hizmet sunumunda klinik müdahalelerin etkililiğini, hasta ve sağlık çalışanları

Tablo 3: Sağlık Alanında Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
10 Bin Kişiyeye Düşen Yatak Sayısı	25,1	26,5	26,7	28,4
100 Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı	151	172	176	193
100 Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı	119	180	191	295
Fiziki Altyapının Dengeli Dağılım Oranı ¹	---	2,55	2,42	2,00
Sağlık Personelinin Dengeli Dağılım Oranı ²	3,40	2,24 ³	2,20	2,00
Hekim Başına Düşen Hemşire Sayısı	0,79	1,04	1,09	1,53
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	16,5	7,7 ³	7,1	6,0
Anne Ölüm Hızı (Yüz Bin Canlı Doğumda)	28,5	15,5 ³	14,5	9,5

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Sağlık Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden hesaplanmış olup, 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 29 Sağlık Bölgesi arasından "10 bin kişiyeye düşen yatak sayısı"nın en yüksek olduğu bölgedeki kişi başına yatak sayısının en düşük olduğu bölgedeki kişi başına yatak sayısına oranıdır.

(2) İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (BBS) Düzey 1'e göre "100 bin kişiyeye düşen toplam hekim sayısı"nın en yüksek olduğu bölgedeki kişi başına hekim sayısının en düşük olduğu bölgedeki kişi başına hekim sayısına oranıdır.

(3) 2011 yılı verisidir.

anlarının güvenli i ve memnuniyetini dik-
kate alan yakla ımlar geli tirilecektir.

176. Sa lık hizmetlerinin sürdürülebi-
lirli ini destekleyecek, ikinci ve üçüncü
basamak tedavi hizmetlerinin etkinli ini
artıracak bir hasta sevk zinciri uygulaması
geli tirilecektir.

177. Akılcı ilaç kullanımı için sa lık per-
sonelinin ve halkın bilinçlendirilmesi sa -
lanacak, ilaç ve tıbbi cihazların kalitesi,
kullanımı ve bunlara yönelik harcamaların
etkinli i kontrol edilecektir.

178. Sa lıkta insan gücü, demografik ge-
li meler ile uzun vadede ihtiyaç duyulacak
yeni meslekler de dikkate alınarak nicelik
ve nitelik olarak geli tirilecektir.

179. Üniversite hastanelerinin e itim ve
ara tırma faaliyetleri ile sa lık hizmet su-
numundaki rolleri net bir e kilde tanımla-
narak hem hastanelerin mali sürdürülebi-
lirli ini temin edecek hem de nitelikli tıp
e itimi ve yenilikçi ara tırmaların yapıl-
masını sa layacak yapısal reformlar hayata
geçirilecektir.

180. Tamamlayıcı tıp kapsamındaki tedavi,
bitkisel ürün ve hizmet sunucularıyla ilgi-
li kalite ve güvenli in sa lanması amacıyla
standartlar belirlenecek ve bu alan denetim
altına alınacaktır. Tamamlayıcı tıbbın, tıp
e itimine ve sa lık uygulamalarına enteg-
rasyonu sa lanacak, bu alanda yapılacak bi-
limsel ara tırmalar desteklenecektir.

181. Tüketiciler yeterli ve dengeli beslen-
me hakkında bilinçlendirilecek, hayvansal
ürünler ve su ürünlerinin tüketimi yaygın-
la tırılacaktır.

182. Veri ve kanıta dayalı sa lık politikala-
rını geli tirmek amacıyla uluslararası kar ı-
la tırmalara imkân verecek standart ve kali-
tede verilerin üretilmesi sa lanacaktır.

2.1.3. Adalet

a. Durum Analizi

183. Dokuzuncu Kalkınma Planı döne-
minde adalet hizmetleri ve yargıyı do -
rudan ilgilendiren Türk Borçlar Kanunu,
Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Türk Tica-
ret Kanunu ve Hukuk Uyu mazlıklarında
Arabuluculuk Kanunu gibi temel kanunlar
çıkartılmı tır. Bu kanunlarla günümüz eko-
nomik ve sosyal artlarına cevap verilmesi
hedeflenmi ve AB müktesebatının ön-
gördü ü yükümlülüklerin büyük bir kısmı
yerine getirilerek Türk hukuku ile AB hu-
kuku arasındaki uyumu sa lamada önemli
adımlar atılmı tır.

184. 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk
oylamasıyla Anayasanın ilgili hükümlerin-
de de i ikli e gidilerek kamu hizmeti gö-
revlileriyle ilgili tüm disiplin cezaları yargı
denetimi kapsamına alınmı , idarenin iyi
i leyi ini sa lamak ve idari yargının i yü-
künü azaltmak için Kamu Denetçili i Ku-
rumu kurulmu tur. Adalet ve yargı hizmet-
lerini iyile tirmek, etkin ve etkili kılmak,
temel hak ve özgürlükleri güçlendirmek
üzere dört yargı paketi kanunla mı tır.

185. Adalet hizmetlerinin ça da , etkili ve
verimli olarak sunulabilmesi için ceza infaz
kurumları ile tutukevlerinin sayısı ve kapa-
sitesinde önemli artı lar sa lanmı tır. Kü-
çük ve etkin kullanılmayan ceza infaz ku-
rumları ve tutukevleri kapatılmı , modern
ve yüksek kapasiteli ceza infaz kurumları
ve tutukevleri in a edilerek toplam kapasite
artırılmı ve yeni adliye binaları yapımına
devam edilmi tir. 2007-2012 döneminde
stanbul Avrupa Yakası ve Anadolu Yakası
Adalet Binaları dâhil olmak üzere toplam
112 adalet hizmet binası in aatı tamamlan-
mı tır.

186. Adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama taşıyacak ve öncelikle yargı organları arasında bilgi akışını hızlandıracak e-adalet sisteminin kurulması için Ulusal Yargı Ağı Projesinin (UYAP) donanım ve yazılım altyapısı tamamlanmış olup, sistemin geliştirilmesine devam edilmektedir. Savunma ve savunma alınması ile duruşmalarda video kaydı yapılması ve video konferans yönteminin kullanılmasını hedefleyen Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGB S) projesi devam etmektedir.

187. Bu gelişmelere paralel olarak, hâkim ve adalet personeli sayısının artırılması, yargı mensuplarının etik ilkelerinin evrensel ölçütleri içinde düzenlenmesi, yargılama sürecinin hızlandırılması, yargıya ulaşılabilişimin artırılması, icra daireleri ve bilirkişi mekanizmasının geliştirilmesi, hukuk eğitim ve öğretiminde kalitenin yükseltilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

188. Evrensel hukuk normları, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğüün gerekleri doğrultusunda yargılama sürecinin hızlı, adil, etkin, güvenli ve isabetli şekilde ilerlemesi adalet sisteminin temel amacıdır. Adalet ve yargının yapısı ve işleyişinde ekonomik etkinliğin de geliştirilmesi esastır. Bilirkişiliği etkin, etkili bir adalet sistemi ekonomide öngörülebilirliğin artması ve yatırım ortamının daha uygun bir hale gelmesi bakımından son derece önemlidir.

c. Politikalar

189. Yargıya ulaşılabilişimi kolaylaştırmak amacıyla savunma hakkı ve adli yardım güçlendirilecektir.

190. Koruyucu ve önleyici hukuk yaklaşımını yaygınlaştıracaktır. Hukuk uyuşmazlıklarında basitleştirilmiş bir yargılama usulü

uygulanacaktır. Aynı uyuşmazlık konusunda doğabilecek kolektif menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları sistemi getirilecektir.

191. Muhakemenin tarafları arasında adil bir dengenin kurulmasını sağlayan silahların eşitliği ilkesi uygulamaya geçirilecektir.

192. Bilirkişilik kurumu gözden geçirilerek etkin işleyen bir sistem oluşturulacaktır.

193. Yargı sisteminin mahkemeye bağımlılığını azaltılacaktır.

194. Hukukun tüm dallarında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına açıklık verilecektir.

195. Yargı mensuplarının etik ve davranış kuralları uluslararası ölçütlere göre belirlenerek hayata geçirilecektir.

196. Adalet hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve adalet erişiminin artırılması için adalet ve yargı hizmetlerinde bilişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

197. Adliyelerin ve ceza infaz kurumlarının fiziki ve teknik altyapı ihtiyaçları önceliklendirilerek karılacaktır, bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçirilmesi sağlanacaktır.

2.1.4. Güvenlik

a. Durum Analizi

198. Terörle mücadele alanındaki politika ve strateji koordinasyonunu sağlamak amacıyla 2010 yılında Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı kurulmuştur. Terör ve terörün finansmanı ile mücadele etmek üzere 2013 yılında Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

199. Suç önlenmesinin önlenmesi ve failerin yakalanmasında katkı sağlayan Kent

Güvenli i Yönetim Sisteminin (KGYS) ülke geneline yaygınla tırılmasında önemli mesafe kaydedilmi tir. 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla KGYS alt yapısı 81 il ve 104 ilçe merkezinde kurulmu tur.

200. Birden fazla olan acil ça rı numaralarının, tek numara (112) altında toplanmasını amaçlayan Acil Ça rı Merkezleri Projesi ba latılmı tır.

201. Toplumun huzurunu bozan, korku ve endi eye neden olan suçların ba ında gelen asayi suçlarıyla mücadele için özel ekipler olu turulmu tur.

202. Terör, uyu turucu, kaçakçılık ve örgüt-lü suçlarla mücadele alanında önemli geli -meler sa lanmı tır.

203. Bili im dünyasındaki ilerleme ve geli melere ba lı olarak artan siber suçlarla etkin bir ekilde mücadele amacıyla 2011 yılında Emniyet Genel Müdürlü ü bünye-sinde özel bir birim kurulmu tur.

204. Suç soru turmasında teknik ve idari kapasite geli tirilmi , modern kriminal laboratuvarlar olu turulmu tur. Mevcut durumda, Emniyet Genel Müdürlü üne ait 11, Jandarma Genel Komutanlı ına ait 4 kriminal laboratuvar bulunmaktadır.

205. Asayi hizmetlerinde vatanda mem-nuniyeti TÜ K verilerine göre yüzde 79,4 olmu tur. Güvenlik hizmetlerinin gerek kurumsal gerekse i levsel niteli inin artırılması, güvenlik birimlerinin yetki ve görev çakı malarının önlenmesi, önleyici ve koruyucu hizmet sunumunda etkinli in artırılması, kurumlar arası koordinasyonda etkinli in sa lanması ile güvenlik birim ve faaliyetleri üzerinde sivil denetimin daha da güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

206. Toplumsal düzenin korunması ve va-tanda larımızın kanunlarla güvence altına alınan hak ve özgürlüklerinin kullanımına yönelik olarak güvenlik hizmetlerinin et-kinle tirilmesi ve bütün kesimler için daha güvenli bir i ve ya am ortamının olu turul-ması temel amaçtır.

c. Politikalar

207. Güvenlik hizmetleri sunan kurulu la-rın sahip oldukları altyapı ve kabiliyetleri-ni ortak kullanabilmesine yönelik i birli i mekanizmaları daha da güçlendirilecektir.

208. Güvenlik birimlerine ili kin mevzu-at iyile tirilecek ve organizasyon sorunları giderilecek; hizmet sunumunda kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyon sa -lanacaktır.

209. Güvenlik hizmetleri alanındaki per-sonel nitelik ve nicelik bakımından iyile tirilecek, profesyonelle me arttırılacak, personelin fiziki ve teknolojik donanımı geli tirilecektir.

210. Vatanda ların kamu düzeni ve güven-li ine duyarlılıklarını arttıracak uygulama-larla toplum destekli kolluk yakla ımı güç-lendirilecektir.

211. Ulusal ve uluslararası güvenlik stra-tejilerine paralel olarak, birey, kurum ve devleti tehdit eden siber suçlarla etkin bir ekilde mücadele edilecektir.

212. Önleyici ve koruyucu güvenlik hizmet-lerine önem verilecek, bu çerçevede hizmet sunumunda risk yönetimine geçilecektir.

2.1.5. Temel Hak ve Özgürlükler

a. Durum Analizi

213. Bireylerin fikir, inanç ve te ebbüs öz-gürlüklerini etkin bir ekilde kullanabilme-

leri toplumsal bütünle me ile ekonomik, sosyal ve kültürel geli menin temel unsuru olarak görülmektedir. Bu do rultuda, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde temel hak ve özgürlüklerin kurumsalla ması ve uluslararası insan hakları standartlarına uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır.

214. 2012 yılında yürürlü e giren düzenlemeyle temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen vatandaşlar için Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı getirilmiştir.

215. 2013 yılında çıkarılan 6384 sayılı Kanunla, uzun yargılama süreleri ve mahkeme kararlarının uygulanmaması gerekçeleriyle Avrupa nsan Hakları Mahkemesine (A HM) yapılan başvurular için bir iç hukuk yöntemi oluşturulmuştur.

216. A HM kararlarının icrasının takibine ve ihlallerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yürütmek üzere Adalet Bakanlığı bünyesinde nsan Hakları Daire Başkanlığı kurulmuştur.

217. A HM'ye yapılan bireysel başvurular sonucunda verilen kararların "yargılamanın yenilenmesi" sebebi sayılması için usul kanunlarında de i iklikler yapılmış ve gözden geçirilmiştir. Avrupa Sosyal artı onaylanmıştır.

218. 2012 yılında Türkiye nsan Hakları Kurumu Kanunu çıkarılarak Kurumun insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapması esası benimsenmiştir.

219. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanımının daha demokratik temele dayandırılması amacıyla Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda gerekli de i iklikler yapılmıştır. Kence ve kötü muameleyle etkili bir şekilde mücadele edilmiş, hak ma duriyetlerinin kar ılan-

ması yönünde gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır.

220. Anayasa de i ikli iyle temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler, iç hukukta kanunlardan üstün hale getirilmiştir. 2013 yılında kabul edilen dördüncü yargı reformu paketiyle ifade ve basın özgürlü ü ba ta olmak üzere insan hakları standartlarının yükseltilmesine yönelik önemli de i iklikler yapılmıştır.

221. Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde özel kurslar açılabilmesine ve yayın yapılabilmesine, siyasi partilerin Türkçe dışındaki dillerde de propaganda yapabilmesine imkân sağlanmıştır. Ayrıca, 2013 yılında yürürlü e giren 6411 sayılı Kanunla, sanığın iddianamesinin okunması ve esas hakkındaki müta laasının verilmesi üzerine sözlü savunmasını, beyan ettiği ba ka bir dilde yapması mümkün kılınmıştır.

222. Vakıflar Kanunu, sivil toplumu güçlendirecek, temel hak ve özgürlüklerin alanını genişletecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

223. Yüksek Askeri uranın ihraç kararlarına karşı yargı yolu açılmış, sivilin askeri mahkemede yargılanmaması anayasal güvenceye alınmıştır.

224. Kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı anayasal teminat altına alınmıştır.

225. Vatandaşların yurtdışına çıkmalarıyla ilgili sınırlamalar daraltılmış, tamamen yargı kararı altına bağlanmıştır.

226. Anayasada yapılan de i iklikle kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik tedbirlerin ve dezavantajlı gruplar lehine yapılacak pozitif ayrımcılı ın eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı hükmü getirilmiştir. Çocuk hakları anayasal temele kavu turulmuştur.

227. Siyasi Partiler Kanununda yapılan düzenlemelerle, siyasi partilerin daha özgürce örgütlenebilmelerine olanak tanınmıştır.

228. Sendikal haklar ile grev hakkına getirilen sınırlamalar kaldırılmış, memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı tanınmıştır.

229. Bütün bu önemli gelişmeler zemininde ülkemizde çokuluscu ve özgürlükçü demokrasiyi temel hak ve hürriyetler, hukuk devleti, düşünce, inanç ve teebbüs özgürlüğü gibi ilke ve değerlerle bütünleştirip daha köklü bir şekilde yerleştirme ve ileriye taşıma ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

230. Çokuluscu ve özgürlükçü bir demokrasi anlayışıyla bireylerin ve toplumdaki farklı kesimlerin bütün yönleriyle kendilerini özgürce ifade etmesi, tüm inançlara ve yaşam tarzlarına saygıyı ilke kabul eden bir toplumsal zeminin geliştirilmesi temel amaçtır. Anayasada ifadesini bulan cinsiyet, yaş, ırk, dil, renk, felsefi inanç, din, mezhep, sınıfsal durumu, gelir, uyruk, etnik köken, göçmenlik, siyasi tercih ayrımı yapmama, bütün vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alma anlayışı esastır.

c. Politikalar

231. Temel hak ve özgürlükler evrensel ölçüt ve uygulamaları içinde geliştirilmeye devam edilecektir.

232. Özgürlük alanını genişleterek bireylere ve topluma daha müreffeh ve mutlu bir yaşam sürmenin önünü açan; kapsayıcı, bütünleştirici, çokuluscu yeni bir Anayasa mümkün olan en geniş mutabakatla hazırlanacaktır.

233. Çokuluscu ve katılımcı demokratik siyasal süreç çerçevesinde STK'ların ve ilgili

toplum kesimlerinin görüş ve önerilerinin alınmasına yönelik mekanizmalar güçlendirilecek; Ekonomik ve Sosyal Konseyin uyum yasası çıkarılarak etkili çalışması sağlanacaktır.

2.1.6. Sivil Toplum Kuruluşları

a. Durum Analizi

234. Toplumsal bütünleşme ve yardımlaşmada önemli rol oynayan, kalkınma sürecine tüm kesimleri dâhil ederek katılımcı ve demokratik süreçleri güçlendiren STK'lara yönelik önemli idari ve yasal düzenlemeler yapılarak, örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan bir ortam oluşturulmuştur, dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuat iyileştirilerek uygulamada görülen aksaklıklar giderilmiştir.

235. Yapılan düzenlemeler neticesinde STK'lar, yerel ve ulusal düzeydeki ihtiyaç ve sorunlara hizmet ve çözüm sunabilme potansiyelleriyle, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla rol almaya başlamışlardır.

236. STK'lara yönelik daha bütüncül bir politika oluşturabilmek için yasal ve kurumsal düzenleme ihtiyacı bulunmaktadır.

237. STK'lara kamu yararı ve vergi muafiyeti çerçevesinde vergisel ayrıcalıklar sağlanmakta, ilgili mevzuat çerçevesinde kamu kaynağı aktarılmakta ve kamu-STK işbirlikleri kurulabilmektedir. Bu kapsamda Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, SODES, Kalkınma Ajansları ve çeşitli Bakanlıklarca yürütülen hibe programlarıyla STK'lara kaynak kullandırılmakta ve ortak projeler gerçekleştirilmektedir. Kamu-STK işbirliğinin çerçevesi ve yöntemleri, kaynak miktarı ve çeşitliliğinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

238. STK'ların faaliyet ve programlarının hesap verebilir ve şeffaf olması, finansman,

insan kaynağı ve teknolojik altyapı yeterlilikleri ile sürdürülebilirlikleri önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

239. Güçlü, çeşitli, çok yönlü, sürdürülebilir bir sivil toplum için uygun ortamın oluşturularak sosyal ve ekonomik kalkınma süreçlerine toplumun tüm kesimlerinin daha etkin katılımının sağlanması temel amaçtır.

c. Politikalar

240. STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmek, sürdürülebilirliklerini ve hesap verebilirliklerini sağlamak amacıyla kapsayıcı yasal ve kurumsal düzenleme yapılacaktır.

241. Ulusal öncelikler ve kamu yararı doğrultusunda faaliyet gösteren STK'lar öncelikli olarak desteklenecektir.

242. STK'ların kalkınma sürecine daha fazla katkı yapabilmeleri amacıyla gerçek ve tüzel kişilerin yapacakları mali desteklere yönelik vergisel tedavimler gözden geçirilecek ve geliştirilecektir.

243. Vergi muafiyeti ve kamu yararı statülerinin tanımı ile kriterleri uluslararası standart ve uygulamalara uygun şekilde yeniden düzenlenecektir.

244. STK'ların iç ve dış denetim standartları belirlenecek, etkin ve objektif denetime önem verilecektir.

2.1.7. Aile ve Kadın

a. Durum Analizi

245. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde aile eğitim programları başlatılmış, ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılmış, yoksul aileler için sosyal yardımlar artırılmış, sosyal yardım ve hizmetlerde aile temelli bir yaklaşıma geçilmiştir

ve aile sorunlarının tespiti amacıyla araştırmalar artırılmıştır.

246. Kadının güçlendirilmesi bağlamında, kadının eğitimine katılımı ve karar alma süreçlerindeki etkinliği artırılmış, Anayasaya kadına yönelik pozitif ayrımcılık ilkesi dâhil edilmiş, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla düzenlemeler yapılmış ve TBMM Kadın Erkek Fırsat Etkinliği Komisyonu kurulmuştur.

247. Kadın erkek fırsat eşitliği konusunda, başta istihdam ve karar alma mekanizmalarına daha aktif katılım olmak üzere şiddetin önlenmesi, eğitim ve sağlık konularında yapılan iyileştirmelerin sürdürülmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

248. Ülkemizde geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçişin sürdüğü ve aile üyeleri arasındaki ilişkilerin de değiştiği görülmektedir. Bunun sonucunda oluşan tek ebeveynli ailelerin sorunlarının çözümüne yönelik, izleme ve rehberlik ihtiyacı bulunmaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

249. Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amaçtır.

c. Politikalar

250. Aile yardımlarının geliştirilmesi, aile danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi, evlilik öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, sosyal yardım ve hizmetlerin aile temelli sunulması temin edilecektir.

251. Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının

artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır.

252. Sosyal ve ekonomik politikalar, ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak şekilde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir anlayışla tasarlanacaktır.

253. Görsel, dilsel ve sosyal medyanın ve internetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler alınacak, aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.

254. Boş anmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilecektir. Tek ebeveynli ailelerin karlı tarafları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.

255. Aile ve işyeri güveninin uyumlaştırılmasına yönelik güvenceli esnek çalışma, kre ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması ile ebeveyn izni gibi alternatif modeller uygulanacaktır.

256. Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir.

257. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir.

2.1.8. Çocuk ve Gençlik

a. Durum Analizi

258. 2012 yılı verilerine göre Türkiye'de çocuklar (18 yaş altı) toplam nüfusun yüzde 30'unu, gençler (15-24) ise, yüzde 16,6'lık bölümünü oluşturmaktadır. Ülkemizde 15-29 yaş grubundakilerin yüzde 31,4'ü eğitimde, yüzde 47,1'i iş gücü piyasasında yer almakta iken yüzde 28,1'i ne iş gücünde ne de eğitimdedir.

259. Gençlere ve çocuklara yönelik hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla sunulması ve yaygınlaştırılması amacıyla yeni bakanlıklar kurulmuş ve strateji belgeleri hazırlanmıştır. Çocuk ve gençlerin fırsat eşitliğini artırılmasına yönelik sağlık sigortasının kapsamı genişletilmiş; artı eğitim ve sağlık yardımları, ücretsiz kitap, okul sütü ve taahhütlü eğitim uygulamaları geliştirilmiştir; erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırılmış ve okulla mat oranları artırılmıştır. Ayrıca gençlere yönelik burs, kredi ve barınma imkânları iyileştirilmiş, gençlik merkezleri ve kampları ile hareketlilik programları yaygınlaştırılmıştır. Dezavantajlı çocuk ve gençlere yönelik bütçe SODES olmak üzere sosyal destek programları yürütülmektedir.

260. Kaliteli, geliştirici ve koruyucu erken dönem çocuk gelişimi programlarının yetersizliği ve bu programların okulla sınırlı olması, çocukların gelişim potansiyellerine ulaşmalarını sınırlamaktadır.

261. Gençlerin iş gücüne katılımının düşük olduğu, genç işsizliğin yüksek olması ve gençlerin temel becerilerindeki eksiklik önemini korumaktadır.

262. Sosyo-ekonomik ve bölgesel eşitsizlikler, yoksulluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuk evlilikleri, çocuk işçiliği, suçla sürüklenme, çocuğa yönelik şiddet ve cinsel istismar, aile yapısındaki çözümler, aidiyet ve dayanışma duygusunun zayıflaması, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar, internet bağımlılığı çocuklar ve gençler için önemli risk faktörleri olmaya devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

263. Çocukların üstün yararı gözetilerek iyi olma hallerinin desteklenmesi, potansiyellerini geliştirmeye ve gerçekleştirmeye yönelik fırsat ve imkânların artırılması, bütçe eğitim, sağlık, adalet ve sosyal hizmet-

ler olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimlerinin artırılması; gençlerin ise bilgi toplumunun gerekleriyle donanımı, ülke kalkınmasında aktif, yaşam becerileri güçlü, özgüven sahibi, insani ve millî değerleri haiz, girişimci ve katılımcı olmalarının sağlanması ve gençlere sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

264. Çocukların yoksulluktan kaynaklanan yoksunluklarının giderilmesi, erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi, kız çocuklarının okullaşma ve okula devam oranlarının yükseltilmesi; eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılması hedeflenmektedir.

c. Politikalar

265. Çocukların iyi olma hallerini ve refahlarını destekleyici bütüncül modeller geliştirilerek daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti almaları sağlanacak, temel becerileri geliştirilecek, özellikle zor şartlar altındaki ve risk grubundaki çocukların yaşam kalitesi yükseltilecek, toplumla bütünleşmeleri sağlanacaktır.

266. Çocuk koruma ve adalet sistemleri koordineli olarak, önleyici mekanizma ve uygulamalara sahip, risk takibi ve erken uyarı sistemini içeren bir yapıya kavuşturulacak, altyapı ve personel ihtiyaçları giderilecek, bu alandaki hizmetlerin kalitesi artırılacak, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hiz-

metler çocukların sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyecek bir yapıda sunulacaktır.

267. Sokakta, aile dışı ve tehlikeli yerlerde, aile dışı ortamda ücret karlı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma gibi çocuk işçilerinin en kötü biçimleri önlenecektir.

268. Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde geliştirilecektir.

269. Gençlerin iddiate ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına devam edilecektir.

2.1.9. Sosyal Koruma

a. Durum Analizi

270. Gelir dağılımında adaletin sağlanması ve yoksullukla mücadele alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda, günlük geliri 4,3 doların altında kalan nüfusun oranı 2006 yılındaki yüzde 13,3 seviyesinden 2011 yılında yüzde 2,8'e düşmüştür, gelir dağılımında sağlanan iyileşme sonucunda Gini katsayısı 2006 yılındaki 0,40 seviyesinden 2011 yılında 0,38'e gerilemiştir. 2006 yılında en zengin yüzde 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı

Tablo 4: Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Birinci Yüzde 20 (En Yoksul)	5,8	6,4	6,4	6,2	6,5	6,5
İkinci Yüzde 20	10,5	10,9	10,9	10,7	11,1	11,0
Üçüncü Yüzde 20	15,2	15,4	15,4	15,3	15,6	15,5
Dördüncü Yüzde 20	22,1	21,8	22,0	21,9	21,9	21,9
Beşinci Yüzde 20 (En Zengin)	46,5	45,5	45,3	46,0	44,9	45,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,40	0,39	0,39	0,39	0,38	0,38

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

pay, en yoksul yüzde 20'lik grubun aldığı payın yaklaşık 8,1 katı iken, 2011 yılında bu pay 7 kat seviyesine düşmüştür.

271. Düşük gelir gruplarına yönelik sosyal koruma ödemeleri kapsamında ücret ve maaş gelirleri ile emekli aylıklarında önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Yoksulluğun nesiller arası aktarımını engellemek için, e-İtim alanındaki sosyal yardımlarda alt gelir gruplarına önem verilmiş, bu kapsamdaki yardımlar Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde yaklaşık iki katına çıkarılmıştır.

272. 2006 yılında toplam kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 0,86 iken, bu oran 2011 yılında yüzde 1,18'e yükselmiştir. Sosyal hizmet ve yardım alanındaki devletin giderilmesi ve hizmet bütünlüğünün sağlanması amacıyla bu alanda faaliyet gösteren kurumlar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında yeniden yapılandırılmıştır.

273. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespitinde nesnel ölçütler oluşturulmuş, sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve iş birliği artırılmış ve sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sevgi evi ve çocuk evi modellerine geçilmiş, engellilere yönelik evde bakım ve

e-İtim desteğinin kapsamı genişletilmiş ve istihdam teklifleri getirilmiştir.

274. Yoksul kesimin sosyal transferlerden daha etkin yararlandırılması ve yoksulluk riski görece daha yüksek kırsal nüfusa odaklanması ihtiyacı devam etmektedir.

275. Sosyal hizmet ve yardımlar alanında hizmet standartlarının oluşturulması, nitelikli personel istihdamı ve denetimin geliştirilmesi, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik kurum bakımı dışında alternatif modeller geliştirilmesi yanında fiziki çevre şartlarının engellilere uygun hale getirilmesi, engellilerin e-İtime ve iş gücü piyasasına katılımının artırılması ve bakım hizmetlerinin niteliğinin yükseltilmesi, artan yaşlı nüfusa yönelik hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

276. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması temel amaçtır. Bu kapsamda sosyal hizmet ve yardım alanında ailenin ihtiyaçlarına bütünsel olarak yaklaşan arz odaklı ve istihdam bağlantılı bir sistem kurulması esastır.

Tablo 5: Sosyal Koruma Alanında Geliştirmeler ve Hedefler

	2006	2011	2013	2018
Gini Katsayısı¹	0,40	0,38	0,37	0,36
Kişi Başı Günlük 4,30 Doların Altındaki Nüfus Oranı (%)²	13,3	2,8	2,3	<1,0
Görel Yoksulluk (%)³	25,0	22,6	22,0	19,0

Kaynak: 2006 ve 2011 yılı verileri TÜİK ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminidir.

(1) 2006 ve 2011 yılı rakamları TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları

(2) 2006 ve 2011 yılı rakamları TÜİK 2011 Yoksulluk Çalışması

(3) 2006 ve 2011 yılı rakamları TÜİK 2006 ve 2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları (Görel yoksulluk hesaplanırken eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ı yoksulluk sınırı olarak alınmıştır.)

277. Plan döneminde ülkemizde mutlak yoksulluğun ihmal edilebilir seviyelere indirilmesi ve gelişmiş ülkelerde olduğu gibi göreceli yoksulluğa odaklanılması amaçlanmaktadır.

c. Politikalar

278. Vergi ve sosyal transferlerin gelir dağılımını eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı etkisi artırılacaktır.

279. Yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi amacıyla başta eğitim olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliği daha da güçlendirilecek; yoksullukla mücadelede sivil toplumun katılımı artırılacak ve yerel yönetimlerin rolü güçlendirilecektir.

280. Sosyal hizmet ve yardımlar alanında bütüncül hizmet sunulmasını sağlamak üzere Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modeli uygulanacaktır.

281. Sosyal yardım-istihdam başlatması güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğini artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programlara devam edilecektir.

282. Sosyal hizmet ve yardım alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek, aile yanında bakımı destekleyen modeller geliştirilecek, kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliği iyileştirilecektir.

283. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik öncelikle aile yanında bakım olmak üzere koruyucu aile ve evlat edinme gibi alternatif modeller yaygınlaştırılacaktır.

284. Engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetimi artırılacak, bu kapsamda kaynaklar daha verimli kullanılacak ve fiziksel çevre şartları engellilere uygun hale getirilecektir.

285. Yaşlıların kendi çevrelerinden uzaklaşmadan evlerinde bakımını sağlamak üzere bakım hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacak ve yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetlerinin sayısı ve niteliği artırılacaktır.

2.1.10. Kültür ve Sanat

a. Durum Analizi

286. Kültür mirasımızın korunması kapsamında yurtiçi ve yurtdışı envanter çalışmalarına devam edilmiş, başta vakıf eserleri olmak üzere tarihi eserlerin önemli bir kısmı restore edilmiş, yazma ve nadir eserlerin dijital ortama aktarılması faaliyetleri yürütülmüştür.

287. Kültürümüzün uluslararası düzeyde tanıtımını amaçlayan yürütülen çalışmalar sonucunda dünya kültür mirası listelerinde ülkemize ait varlıkların sayısı artmış, yurtdışı sergi, fuar, festival ve sanat etkinlikleri gerçekleştirilmiştir.

288. Kültür ve sanat etkinliklerinin yaygınlaştırılması amacıyla kültür merkezleri inşa edilmiş, yeni tiyatro sahneleri ve müzeler açılmış, yeni sergileme ve tasarım yöntemleri geliştirilerek müzelerin ve öğrenme yerlerinin cazibesi artırılmıştır.

289. Sinema sektörüne sağlanan desteklerin de katkısıyla yerli yapımların sayısı, izleyici sayısı ve hasılatlarında önemli artışlar yaşanmıştır.

290. Yapılan düzenlemelerle sosyal güvencesiz yoksun durumdaki kültür ve sanat çalışanlarının sosyal güvenceye kavuşturulması sağlanmıştır. Kültür ve sanat hizmetlerinin sunumuna sivil toplum girişimlerinin, mahalli idarelerin ve özel sektörün daha güçlü bir şekilde dâhil edilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

291. Tarihi mirasın korunması çalışmalarında özgün proje ve malzeme kullanılması

ile planlı ve bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

292. Türk sinemasının bir marka haline gelmesi ve önemli bir kültürel ihracat ürününe dönüşmesi için ödül, destek, tanıtım ve pazarlama mekanizmalarının geliştirilip geliştirilmesi önem arz etmektedir.

293. Kültür politikalarının toplumun bütünlüğüne ve dayanışmasını pekiştirecek, ortak kimlik tasavvurunu güçlendirecek şekilde tesis edilmesi, güçlü bir toplum olma yolunda önemli bir unsurdur.

b. Amaç ve Hedefler

294. Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile millî kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğüne ve dayanışmanın güçlendirilmesi temel amaçtır.

c. Politikalar

295. Kültürümüzün özgün yapısını ve zenginliğini kaybetmeden gelişmeye açık olması ve evrensel kültür birikimine katkıda bulunması, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alanı olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

296. Ortak tarihi geçmişi olan ülkelerle birlikte olmak üzere dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerimiz geliştirilecek, kültür endüstrisinin millî gelir, ihracat ve ülke tanıtımına katkısı artırılacaktır.

297. Toplumsal bütünlüğüne ve dayanışmasının artırılması amacıyla hoşgörülü ortamını, toplumsal diyalogu ve ortak kültürümüzü güçlendirici politika ve uygulamalara öncelik verilecektir.

298. Kültür değerlerimiz ve geleneksel sanatlarımızın yaşatılmasına yönelik des-

teklar etkinleştirilerek uygulamaya devam edilecektir.

299. Görsel, işitsel ve sahne sanatları başta olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gelişiminde ve sunumunda mahalli idarelerin, özel ve sivil girişimlerin rolü artırılacaktır.

300. Tarihimizin önemli şahsiyetleri, olayları, masal kahramanları ve kültürel zenginlik unsurlarımız belgesel, dizi ve çizgi filmlere dönüştürülecektir.

301. Türk film endüstrisinde kültürümüzün temel unsurları ve değerlerinin geliştirilmesine yönelik teknik mekanizması oluşturulacaktır.

302. Türk sinemasının dünyada tanınan bir marka haline gelmesini sağlayacak yapımlar yaygınlaştırılacak ve sektörün ihracata katkısı artırılacaktır.

303. Şehir mimarisinin ve peyzajın insan üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulacak, yapılacak kentsel tasarımların, imar planlarının, toplu konutlar ve kamu binalarının peyzaja, şehrin dokusuna, estetiğine ve kimliğine katkı sağlanmasına özen gösterilecek ve kentsel dönüşüm uygulamalarının kültürel kimliğe ve yapıya uygunluğu gözetilecektir.

304. Yurtiçi ve yurtdışındaki kültür mirasımız, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacaktır.

305. Tarihi kent bölgelerinin bir bütün olarak korunması, kültür ve sanat hayatının merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

306. Türkçe'deki bozulma ve yabancılaşmanın önüne geçmek amacıyla bilim, eğitim, özetim ve yayın kurumları başta olmak

üzere, hayatın tüm alanlarında Türkçe'nin do ru ve etkin kullanımı sa lanacaktır.

307. Türkçe'nin dünyada tanınan ve daha fazla konu ulan bir dil olmasına yönelik çalı malar desteklenecektir.

308. Okuma kültürü yaygınla tırılacak, çocukların erken ya larda kültür ve sanat e i timi almaları sa lanacaktır.

2.1.11. stihdam ve Çalı ma Hayatı

a. Durum Analizi

309. stihdama yönelik tedbirlerin ve kriz sonrası ekonomideki güçlü toparlanmanın etkisiyle ba ta i sizlik ve istihdam alanlarında olmak üzere i gücü piyasasında önemli geli me kaydedilmi tir. Türkiye kriz sonrasında OECD ülkeleri arasında i sizli i en çok azaltan ülke olmu tur. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde i gücüne katılma ve istihdam oranları özellikle kadınlarda olmak üzere artı göstermi , i sizlik oranı tek haneli rakamlara gerilemi tir. 2007-2012 döneminde yakla ık 4,4 milyon ilave istihdam sa lanmı , kayıt dı ı istihdam oranı özellikle tarım dı ı sektörlerde önemli oranda gerilemi tir.

310. 2006 yılında yüzde 7,6 olan kısmi süreli çalı an oranı, 2011 yılında yüzde 11,7'ye yükselmi tir. gücünün e itim seviyesinde ilerleme kaydedilmi ; i gücü verimlili i yükselmi ; 2007-2012 döneminde aktif i - gücü programlarına ayrılan kaynaklar ve bu politikalarından faydalanan ki i sayısı önemli ölçüde artmı tir.

311. 2007-2012 döneminde net ortalama memur maa ları ve asgari ücret reel olarak artmı ve kamu görevlileri arasında sendikala ma oranı yükselmi tir. sa lı ı ve güvencili i ko ullarının iyile tirilmesi ile sendikal özgürlükler ve toplu i sözleşmelerine ili kin yasal düzenlemeler yapılmı tir.

312. Bu geli melere kar ın, ba ta gençler ve kadınlarda olmak üzere i gücüne katılımın ve istihdamın artırılması, i sizli in azaltılması, i kazalarının ve kayıt dı ı istihdamın önlenmesi, i gücü niteli inin yükseltilmesi ve kırılğan istihdamın azaltılması hususları önemini korumaktadır. gücü piyasasında etkinli in artırılması amacıyla güvenceli esnek çalı ma, kıdem tazminatı, alt i verenlik, sosyal diyalog, aktif ve pasif i gücü programları gibi alanlarda sosyal taraflarla

Tablo 6: stihdam ve Çalı ma Hayatında Geli meler ve Hedefler

(Yüzde)

	2006	2012	2013	2018
sizlik Oranı	10,2	9,2	9,2	7,2
gücüne Katılma Oranı	46,3	50,0	51,1	53,8
stihdam Oranı	41,5	45,4	46,4	49,9
Kadın gücüne Katılma Oranı	23,6	29,5	30,9	34,9
Gençlerde sizlik Oranı	19,1	17,5	16,5	13,0
Ücretli stihdam Oranı	58,9	63,0	64,0	70,0
Kayıt Dı ı stihdam Oranı	47,0	39,0	37,5	30,0
Lise ve Üstü E itimlilerin gücü çerisindeki Payı	35,2	38,5	39,2	42,0
Uzun Süreli sizlerin Toplam sizler çerisindeki Payı	35,8	24,8	24,0	18,0
KUR'a Kayıtlı sizlerin e Yerle tirilme Oranı	12,3	23,5	35,0	50,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜ K ve Türkiye Kurumuna (KUR) aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

birlikte uzla ıyla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

313. Toplumun tüm kesimlerine insana yarar ır ı fırsatlarının sunuldu u, i gücünün niteli inin yükseltilip etkin kullanıldı ı, toplumsal cinsiyet e itli i ile i sa lı ı ve güvenli i artlarının iyile tirildi i ve güvenceli esneklik yakla ımının benimsendi i bir i gücü piyasasının olu turulması temel amaçtır.

c. Politikalar

314. Bölgesel, yerel ve sektörel i gücü dinamikleri dikkate alınarak, ba ta kadın ve gençler olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânları geli tirilmeye devam edilecektir.

315. gücüne ve istihdama katılımın artırılması amacıyla i ve aile ya amını uyumla tırma politikaları hayata geçirilecek ve istihdam te vikleri etkinle tirilecektir.

316. Kayıt d ı ı istihdamla etkin mücadele edilecek, bu kapsamda elde edilen kazanımlar i gücü maliyetlerinin azaltılmasında kullanılacaktır.

317. Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ba ta olmak üzere aktif i gücü politikaları etki analizlerine dayandırılarak yaygınla tırılacaktır.

318. gücünün e itim düzeyi yükseltilerek istihdam edilebilirli i artırılacak ve i gücü piyasasının talep etti i becerilerin kazandırılması için ya am boyu e itim faaliyetlerine önem verilecektir.

319. nsana yakı ır i ba lamında, çalı ma ko ulları iyile tirilecek ve ücret-verimlilik ili kisi güçlendirilecektir.

320. Sosyal taraflarla diyalog içerisinde tüm i çiler açısından eri lebilirli in sa la-

naca ı, bireysel hesaba dayanan bir kıdem tazminatı sistemi olu turulacaktır.

321. Alt i verenlik uygulaması i ç i haklarını dikkate alacak ekilde gözden geçirilecektir.

322. AB normları çerçevesinde özel istihdam büroları aracılı ıyla geçici i ili kisi uygulamaları yaygınla tırılacaktır.

323. Çalı ma hayatında i sa lı ı ve güvenli i kültürü geli tirilecek, denetim ve te vik uygulamaları ile i sa lı ı ve güvenli i standartlarına uyum artırılacak ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yeti tirilecektir.

2.1.12. Sosyal Güvenlik

a. Durum Analizi

324. Sosyal güvenli e ili kin reform çalı maları çerçevesinde sistemin kapsamının geni letilmesi, kaliteli hizmet sunumunun ve sürdürülebilirli inin temini yönünde ilerlemeler gerçekte tirilmi tir. GSS sistemi olu turulmu ve nüfusun tamamına yakını kapsama alınmı tır. Sosyal sigortadan yoksunlu a yol açan kayıt d ı ı istihdam ile mücadele kapsamında toplumsal bilinç artırılması ve fiili denetim faaliyetleri yaygınla tırılması tır. Bireysel emeklilik sistemi te vikleri yeniden düzenlenmi , vergi te viki yerine devlet katkısı uygulamasına geçilmi tir.

325. Gerçekte tirilen düzenlemelerin etkisiyle 2006 yılında yüzde 77,9 olan sigortalı nüfus oranı 2012 yılı sonu itibarıyla yüzde 82,8'e ula mı , yüzde 47 olan kayıt d ı ı istihdam oranı ise 2012 yılında yüzde 39'a gerilemi tir.

326. Sosyal sigorta sisteminin aktif-pasif oranının dü üklü ü, nüfusun giderek ya lanması ve kayıt d ı ı istihdamın yaygınla ı sistemin mali sürdürülebilirli ini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca kayıt d ı ılık

Tablo 7: Sosyal Güvenlik Alanında Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Aktif-Pasif Oranı¹	1,75	1,74	1,77	2,00
Sosyal Sigorta Kapsamı (%)	77,9	82,8	84,0	90,0
Tamamlayıcı Emeklilik Kapsamındaki Nüfusun Oranı (%)²	2,3	6,0	7,5	18,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), TÜİK, Emeklilik Gözetim Merkezi verilerinden hesaplanmıştır. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Hesaplamalarda kişi sayısı baz alınmıştır.

(2) 18 yaş üzeri nüfusa oran

nedeniyle çalışanlar emeklilik dönemi güvencesinden mahrum kalmaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

327. Sosyal güvenlik sisteminin nüfusun tamamını kapsayan, adil, kaliteli ve mali açıdan sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

c. Politikalar

328. Sosyal güvenlikte hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetim, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir.

329. Sosyal güvenlik mevzuatı sade ve anlaşılır bir yapıya kavuşturulacak, kilerisi sistemden uzaklaştıran bürokratik formaliteler azaltılacaktır.

330. Kilerin sosyal güvenli e ilikin hak ve yükümlülüklerinden haberdar olmaları, i ve i lemlerini yürütürken kullanacakları eri im kanallarını tanımaları sa lanacak ve bu kanalların eri ilebilirlikleri arttırılacaktır.

331. Aktif-pasif oranını ve aktüeryal dengeyi iyile tirmek amacıyla emekli aylı ı hesaplamalarında kullanılan parametreler, kilerin çalı ma hayatında daha uzun süre kalmasını te vik edecek ekilde düzenlenecektir.

332. Tıbbi ve ekonomik de erlendirme çalı malarını dikkate alan bir geri ödeme sistemi olu turulacak, geri ödeme kapsamında

olmayan sa lık hizmetlerinin sa lanması için tamamlayıcı sa lık sigortacılı ı te vik edilecektir.

2.1.13. Spor

a. Durum Analizi

333. Spor alanında tesisleme, lisanslı sporcu, antrenör ve kulüp sayılarında önemli gelişmeler sa lanmıştır, spor federasyonlarının statüsü güçlendirilmiştir ve hizmet sunumunda etkinli i arttırmak amacıyla merkez ve ba lı te kilatlar yeniden yapılandırılmıştır.

334. 2006-2012 döneminde amatör spor bran larında görevli antrenör sayısı 3,2 kat artarak 156 bine, bu bran larda kayıtlı lisanslı sporcu sayısı yüzde 98 artışla 3,5 milyona ve spor kulübü sayısı yüzde 55 artarak 11 bin 695'e ulaşmıştır.

335. Erzurum, Trabzon ve Mersin'de yapılan büyük ölçekli olimpik spor tesisleri ba ta olmak üzere muhtelif spor tesislerinin ülke geneline yaygınlaştırılmasına devam edilmiştir, ülkemiz önemli uluslararası müsabakalara ev sahipli i yapmıştır. Olimpik spor tesislerinden azami ölçüde fayda sa layabilmek amacıyla bu tesislerin sporcu yeti tirmede etkin olarak kullanılmaları ve farklı organizasyonlara ev sahipli i yapmaları önem arz etmektedir.

336. Fiziki ve be eri altyapının güçlendirilerek ülke genelinde dengeli da ılımının sa lanması, spor e itiminin iyile tirilmesi,

sporda etkinliğin geliştirilmesi, bağımlı sporcuların yetiştirilmesi ve sporun bir yaşam tarzı olarak benimsenilerek geniş kitlelere yaygınlaştırılması önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

337. Sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesi, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve bağımlı sporcuların yetiştirilmesi temel amaçtır.

c. Politikalar

338. Vatandaşların fiziksel hareketliliğini artıracak programlar geliştirilecek, uygun rekreasyon alanları oluşturulacaktır.

339. Erken çocukluk eğitiminden başlamak üzere tüm eğitim kademelerinde spor eğitimini içerik ve uygulama olarak iyileştirecektir.

340. Spor tesislerinin yapımı ve işletiminde bağımlı kamu-özel işbirliği modeli olmak üzere alternatif finansman ve işletme modelleri hayata geçirilecektir.

341. Kamuya ait tüm spor tesislerinin bütün vatandaşların kullanımına açık olması sağlanacaktır.

342. Bağımlı sporcu yetiştirme amacıyla elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecek, gerekli fiziki ve beşeri altyapı imkânları oluşturulacak, Olimpik Sporcu Kamp Eğitim Merkezleri kurulacaktır.

343. Sporcu sağlığı merkezleri, hizmet kalitesi ve çeşitliliği artırılarak yaygınlaştırılacak, spor hekimi ihtiyacının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

344. Eğitim bağımlı olmak üzere sporun her alanında teknoloji kullanımını yaygınlaştırılacak, federasyonlar ve özel sektörün işbir-

likleri sağlanarak bu alandaki Ar-Ge çalışmaları artırılacaktır.

345. Sporda şiddetin ve etik olmayan davranışların azaltılması için gerekli önlemler alınacaktır.

2.1.14. Nüfus Dinamikleri

a. Durum Analizi

346. Ülkemiz nüfusu 2012 yılı sonunda 75,6 milyona ulaşmıştır. 2006 yılında nüfus artışı hızı binde 12,2 iken, 2012 yılında binde 12'ye düşmüştür. 2006 yılında 2,12 çocuk olan toplam doğurganlık hızı 2012 yılında 2,08'e gerileyerek, nüfusun kendini yenileme seviyesi olan 2,10'un altına inmiştir. Eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olduğu toplum kesimlerinde bu hız 1,02'ye kadar düşmektedir. Doğumta beklenen yaşam süresinin ise 2013 yılı itibarıyla 76,9 yıla ulaşacağı tahmin edilmektedir. TÜİK tarafından 2013 yılında yapılan uzun dönem nüfus projeksiyonlarına göre, tedbir alınmaması halinde, toplam nüfusun 2023, 2050 ve 2075 yıllarında sırasıyla 84,2 milyon, 93,5 milyon ve 89,2 milyon kişiye ulaşması beklenmektedir.

347. Bebek ölüm hızının gerilemesi ve doğumta beklenen hayat süresinin uzaması sonucunda yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı artmaktadır. Yaşlı nüfusun artmasıyla çalışmaya elverişli nüfusunun (15-64 yaş) bakmakla yükümlü olduğu nüfus gelecekte artacak ve üretken nüfusun payı azalacaktır. Tedbir alınmaması durumunda 2038 yılından itibaren çalışmaya elverişli nüfusunun, 2050 yılından sonra ise toplam nüfusun azalmaya başlayacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede nüfus politikalarıyla doğurganlık hızının artırılması ve yaşlanan nüfusa yönelik etkin ve uygun zamanlı politikaların geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Tablo 8: Nüfus Gelişmeleri ve Tahminleri

	2006	2012	2013	2018
Toplam Doğurganlık Hızı	2,12	2,08	1,99	2,10
Doğumta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)¹	74,7	76,8	76,9	77,5
Erkek	72,5	74,6	74,7	75,2
Kadın	76,9	79,1	79,2	79,7
Nüfus Artış Hızı (Binde)	12,2	12,0	11,2	10,8
Yıl Sonu Nüfus (Bin Kişi)	69.597	75.627	76.482	80.796

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK'in geriye dönük projeksiyon çalışmasıdır.

348. Ekonomik gelişmeler ve yürütülen dış açılma politikaları ülkemizin göç alan ve veren ülke konumunu güçlendirmektedir. Göç alanında güvenilir bir veri sisteminin oluşturulması, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi ve ülkemizle ilişkilerinin geliştirilmesi, göç ve uluslararası koruma alanında hukuki ve kurumsal düzenleme eksikliklerinin tamamlanması, uluslararası korumadan faydalananlar için sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

349. Sahip olduğumuz genç nüfusun yarattığı demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılması, üretken ve dinamik nüfus yapısının korunarak nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ülkemiz ekonomisini destekleyecek etkin bir göç yönetiminin oluşturulması temel amaçtır.

350. Nüfus alanında uygulanacak politikalarla toplam doğurganlık hızının tedricen yükseltilmesi hedeflenmektedir.

c. Politikalar

351. Genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlu tutucu nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin

ve haklar geliştirilecek, kreşler teşvik edilecek, esnek çalışma imkânları sağlanacaktır.

352. Artan yaşlı nüfusun aktif bir hayat sürmesi, sağlıklı ve güvenli yaşam artlarına erişimi sağlanacak, toplumda kuşaklar arası dayanışma güçlendirilecektir.

353. Nüfus ilişkileri kayıt sistemleri; doğum, ölüm, iç ve dış göç ilişkileri verilerin güncel olarak takip edilmesine imkân verecek şekilde geliştirilecektir.

354. Ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını destekleyecek şekilde seçici bir yaklaşımla nitelikli yabancı iş gücü artırılacak ve yabancı kaçak işçi sayısı azaltılacaktır.

355. Yurtdışındaki vatandaşlarımızın sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler geliştirilecek ve ülkemizle ilişkileri güçlendirilecektir.

356. Ülkemize yurtdışından gelen göçmen, uluslararası korumaya muhtaç olanlar, kaçak işçiler ve transit geçiş yapanlara ilişkin etkin bir izleme ve takip sistemi oluşturulacak ve uluslararası koruma statüsü tanınan kişilerin ülkeye uyumu desteklenecektir.

2.1.15. Kamuda Stratejik Yönetim

a. Durum Analizi

357. Kamu idareleri tarafından orta vadeli amaç ve hedeflerin somutlaştırılarak faali-

yetlerin bu amaç ve hedefler doğrultusunda belirlendiği, bütçelendirildiği, uygulandığı ve performansının ölçüldüğü stratejik yönetim döngüsünün temel araçları olan stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporlarının yaygınlaştırılma süreci tamamlanmış ve stratejik yönetim yaklaşımının yerleşmesinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır.

358. Stratejik plan hazırlamakla yükümlü merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları, nüfusu 50 bin ve üzerinde olan 243 belediye, 81 il özel idaresi ve 15 K.T.'te stratejik plan, performans programları hazırlanarak uygulamaya konulmuş ve sonuçlar faaliyet raporlarıyla izlenmiştir. Yeni kurulan kamu idarelerinde söz konusu belgelere yönelik hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

359. Kamu idarelerinde stratejik yönetime destek olunur ve yönetim süreçlerini iyileştirecek iç kontrol sisteminin kurulması çalışmaları yürütülmekte, iç denetçi atamaları yapılmaktadır. Kamu idarelerinin hedef ve göstergelerle ilgili faaliyet sonuçlarının ölçülmesi ile performansının değerlendirilmesini amaçlayan dış denetim ilkinin mevzuat yürürlüğe konulmuştur. Ancak, henüz stratejik yönetim bağlamında dış denetim uygulaması gerçekleştirilememiştir.

360. Kamuda stratejik yönetim sürecinin tüm amaçlarının etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi için üst politika belgelerinde yer alan orta vadeli çerçevenin kamu idarelerine somut bir yön verecek şekilde oluşturulması; bütçe sisteminin planlama, bütçeleme, uygulama ile izleme ve değerlendirme süreçlerinin etkinliğini artıracak şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

361. Stratejik yönetim kapsamında stratejik plan, performans programı ve faaliyet

raporu bağlamının güçlendirilmesi; performans bilgisinin bütçeleme süreçlerine entegre edilmesi; iç ve dış denetim sistemlerine hesap verebilirlik bağlamında ilerlik kazandırılması ve stratejik yönetimin koordinasyonundan sorumlu kurumlar arasında etkin bir işbirliği mekanizmasının kurulması ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

362. Kamuda stratejik yönetimin uygulama etkinliğini artırılması ve hesap verebilirlik anlayışının, planlamadan izleme ve değerlendirilmeye kadar yönetim döngüsünün tüm amaçlarında hayata geçirilmesi temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda kamu hizmetlerinin hız ve kalitesinin artırılması ile katılımcılık, şeffaflık ve vatandaş memnuniyetinin sağlanması temel ilkelerdir.

c. Politikalar

363. Kamuda stratejik yönetim sürecinin tüm amaçlarının uyum ve bütünlük içerisinde yürütülmesi için yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyon güçlendirilecektir.

364. Orta vadeli harcama çerçevesi güçlendirilerek üst politika belgelerinin stratejik plan ve performans programlarını yönlendirme düzeyi artırılacaktır.

365. Kamu idarelerinin bütçelerinin hizmet programlarıyla öngörülen maliyet, çıktı ve sonuçlarını kapsamı amacıyla program bütçe sistemine geçilecek ve performans bilgisi bütçe sürecine entegre edilecektir.

366. Politika önceliklerine dayalı bütçe talep, müzakere, tahsis ve kullanım anlayışı güçlendirilecektir.

367. Bütçeler, kamu hizmet programlarının performansını gösteren, daha sade, anlaşılabilir ve vatandaş tarafından değerlendirilebilir belgelere dönüştürülecektir.

368. Stratejik plan ve performans programlarındaki amaç ve hedeflerin performans göstergeleri üzerinden ölçülebilirlik düzeyi artırılacak, faaliyet raporlarının performansı yansıtmaya niteliği güçlendirilecektir.

369. Bütçe uygulamaları ve performansının izlenebilirliğini daha da artıracak şekilde mevcut değerlendirme ve raporlama sistemi geliştirilecektir.

370. Tüm kamu idarelerinde iç kontrol sistemleri ve iç denetim uygulamalarının, stratejik yönetimin etkinliğini artıracak bir biçimde hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

371. Sayı tay tarafından stratejik yönetim döngüsüne uygun olarak performans denetimi yapılacaktır.

372. Stratejik yönetim uygulamalarının merkezi düzeyde izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik mevcut yönetim bilgi sistemleriyle entegre bir sistem kurulacaktır.

373. Politika oluşturma ve karar alma süreçlerini güçlendirmek amacıyla daha sistematik ve güvenilir veri, istatistik ve bilgi üretimi sağlanacaktır.

374. Stratejik yönetim uygulaması; merkezi kamu idareleri, üniversiteler ve mahalli idarelerin farklı nitelikleri dikkate alınarak, idare türüne özgü modellerle iyileştirilecektir.

375. Kamu idarelerinde strateji geliştirme birimleri nitelik ve nicelik yönünden güçlendirilecektir.

376. Stratejik yönetime ilişkin mevzuat, kılavuz ve rehberler uygulama tecrübeleri de dikkate alınarak bütüncül bir anlayışla gözden geçirilecek ve güncellenecektir.

2.1.16. Kamuda İnsan Kaynakları

a. Durum Analizi

377. Kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkının tanınması, kamu perso-

nelinin izin haklarının iyileştirilmesi, sözleşmeli personele sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı verilmesi gibi kamu personel yönetimi alanında gelişmeler sağlanmıştır. Ayrıca sicil sistemi kaldırılarak yerine personel bilgi sistemi getirilmesi öngörülmüştür; özel sektörden kamu sektörüne geçişte yapılacak kolaylıklar getirilmiştir.

378. Bu gelişmelerle birlikte, kamuda istihdam türleri arasındaki farklılıkların giderilmesi, liyakata dayalı ve objektif değerlendirme ve terfi sisteminin oluşturulması, kısmi zamanlı çalışma imkânlarının geliştirilmesi, performans değerlendirme sisteminin oluşturulması, kurumlar arası ve kurumların merkez-terciye örgütleri arasında personel dağılımının dengeli hale getirilmesi, kamu çalışanlarının kariyer planlaması ve hizmet içi eğitim faaliyetlerine erişiminin artırılarak niteliğinin yükseltilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

379. Kamu sektöründe, eğitimden emeklilik kadar bütün süreçlerde hizmet kalitesi ve personel verimliliğinin yükseltilmesi temel amaçtır.

380. Hizmet içi eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması suretiyle kamu personelinin bilgi ve beceri düzeyinin artırılması, kamu insan kaynakları süreçlerinde liyakatin temel alınması, uygun kurumlardan yararlanarak esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması ve idari seviyelere bir performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

c. Politikalar

381. Kamu sektöründe hizmet kalitesi ve personel verimliliğini yükseltecek bir insan kaynağı yönetim modeli oluşturulacaktır.

382. Kamu sektöründe i e alım ve terfi süreci liyakat, e afık, nesnellik, kurallılık temelinde iyile tirilecek, çalı anların niteliklerine uygun kariyer planlaması yapılacaktır.

383. Kariyer mesleklerde nitelikli insan gücü istihdamı te vik edilecektir.

384. Kamu personelinin verimlili inin artırılması amacıyla etkin bir performans sistemi olu turulacak ve hizmet, personel, ücret ili kisi daha sa lıklı hale getirilecektir.

385. Kamu personel sisteminde uygun i ve kurulu lardan ba lanarak esnek çalı ma modeli geli tirilecektir.

386. Kamu personelinin sayısı, nitelik gibi temel özelliklerini içeren dijital veri tabanı olu turulacaktır.

387. Hizmet içi e itim uygulaması, akredite edilmi program ve kurulu lar aracılı ıyla kamu çalı anlarının mesleki ve temel becerilerini artıran, uzaktan e itim sistemleri de kullanılmak suretiyle kolayca eri ilebilen bir yapıya dönü türülecektir.

388. Dü ük gelirli bölgelerde, çalı mayı özendirerek yasal düzenlemeler yapılacak ve özellikle nitelikli ve tecrübeli kamu personelinin merkez-ta ra, kurum ve kurulu lar ile bölgeler arasındaki dengesiz da ılımı giderilecektir.

2.1.17. Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları

a. Durum Analizi

389. e-Devlet uygulama ve hizmetleriyle kamu kesiminde etkinlik ve verimlilik artı ı sa lanmı ; e af, hesap verebilir ve katılımcı bir kamu yönetimi olu turulması sürecinde ilerleme kaydedilmi tir. Kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık açısından do rudan ve dolaylı katkıları olan bu ge-

li meler sayesinde, vatanda ve i letmeler üzerinde kamu hizmetlerinden kaynaklanan mali ve idari yükler azalmı tir.

390. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde öncelikli e-devlet uygulama ve hizmetleri, 2006 yılında uygulamaya konan Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde yürütölmü tür. Bu dönemde pek çok e-devlet projesi hayata geçirilmi tir. e-Devlet Kapısı uygulamaya alınmı , 2012 yılı sonu itibarıyla 600'e yakın hizmet Kapıya entegre edilerek yakla ık 14 milyon kayıtlı kullanıcıya ula ılımı tir. Adres Kayıt Sistemi ve Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) olu turulmu ; Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERS S) ve T.C. Kimlik Kartı projelerinin pilot uygulamaları tamamlanarak yaygınla tırma çalı malarına ba lanmı tir. Bunların yanı sıra adalet, e itim, sa lık, sosyal güvenlik, emniyet, kamu mali yönetimi gibi alanlarda uygulama projeleri gerçekte tirilmi tir.

391. Hem bireylerde hem i letmelerde e-devlet hizmetlerinin kullanımı artı göstermi ; i dünyasına yönelik e-devlet hizmetleri, bireylere yönelik hizmetlere nazaran daha fazla kullanılmı tir. e-Devlet hizmetlerinde 2012 yılında yüzde 94,4'lük vatanda memnuniyeti seviyesine ula ılımı tir.

392. 2008 yılında yapılan yasal düzenlemeyle kamu kurumlarının TÜRSAT A. 'den yapacakları e-devlet hizmetlerine ili kin alımlar kamu ihale mevzuatından muaf tutulmu tur. e-Devlet çalı malarının koordinasyonu görevi 2011 yılında Ula tırma, Denizcilik ve Haberle me Bakanlı ına verilmi tir.

393. e-Devlet çalı malarının, bütüncöl bir kamu yönetimi anlayı ının parçası olarak

Tablo 9: e-Devlet Alanında Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
e-Devlet Hizmetlerini Kullanan Bireyler (%) ¹	26,7 ²	45,1	48,0	65,0
e-Devlet Hizmetlerini Kullanan Girişimler (%) ³	66,2	81,5 ⁴	85,0	90,0
e-Devlet Hizmetleri Memnuniyet Oranı (%) ⁵	95,0 ⁶	94,4	97,5	98,0
e-Devlet Kapısı Kayıtlı Kullanıcı Sayısı (Milyon Kişi)	0,01	13,8	15,0	30,0
e-Devlet Kapısından Sunulan Hizmet Sayısı	22 ⁷	547	700	3.000

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK ve TÜRKSTAT'a aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 16-74 yaş aralığında bulunan internet kullanıcıları içinde e-devlet hizmetlerinden yararlananların oranıdır.

(2) 2007 yılı verisidir.

(3) 10 ve daha fazla çalışanı bulunan tüm girişimler içinde e-devlet hizmeti kullanan girişimlerin oranıdır.

(4) 2011 yılı verisidir.

(5) Memnun ve orta düzeyde memnun olanların toplam e-devlet hizmetleri kullanıcı sayısına oranıdır.

(6) 2009 yılı verisidir.

(7) Aralık 2008 verisidir.

yürütülmesi ve koordinasyonun güçlendirilmesi ihtiyacı önem arz etmektedir.

394. e-Devlet projelerinin tasarlanması ve yürütülmesinde kurumların organizasyon yapısı ve yönetimindeki eksikliklerin yanı sıra, bilgi iletişim birimlerinin bağımsız insan kaynakları olmak üzere kurumsal kapasitelerinin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar devam etmektedir.

395. e-Devlet hizmet sunumunda ihtiyaç duyulan temel bilgi sistemleri ile ortak altyapılardan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS), Ulusal Coğrafya Bilgi Sistemi (ULCOBİS), Ulusal Coğrafya Bilgi Sistemi Altyapısı, Kamu Güvenli Ağ, Ortak Çağrı Merkezi, Bilgi Sistemleri Operasyon Durum Yönetim Merkezi gibi alanlarda sınırlı düzeyde ilerleme kaydedilebilmiştir.

396. Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) projeleri kapsamında gerçekleştirilen alımların niteliği ve amaçları açısından kamu ihale mevzuatında iyileştirme yapılması ve kamu kurumlarının kurumsal kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

397. e-Devlet uygulama ve hizmetlerinin etkinliği, sürdürülebilirliği ve kullanıcı odaklılığı açısından bilgi güvenliği ve kişisel bilgilerin korunmasına yönelik mevzuat

düzenlemelerinin yapılması hususu önemini korumaktadır.

398. Kamu kurumlarının birlikte çalışabilirliğinin sağlanması amacıyla etkin bir süreç ve mekanizmanın geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

399. e-Devlet hizmetlerinin kullanıcı memnuniyetini sağlayacak şekilde birlikte ilerletilmesi ve bütüncül bir yapıda, kullanıcı odaklı bir bakış açısıyla tasarlanarak sunumu ve kullanımının artırılması için ortak yaklaşım ve standartlar belirleme gereksinimi devam etmektedir.

400. Katma değerli yeni ürün ve hizmet sunumuna katkı sağlamak üzere kamu sektörünün elinde bulunan bilginin paylaşımı önem arz etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

401. Etkin, katılımcı, şeffaflık ve hesap verebilir kamu yönetimine katkı sağlamak üzere; dezavantajlı kesimler de dâhil kullanıcı ihtiyaçlarına göre tasarlanmış hizmetlerin, kişisel bilgi mahremiyeti ve bilgi güvenliği sağlanarak, çeşitli platformlardan, kullanıcı odaklı, birlikte ilerletilmesi ve güvenilir şekilde sunulacağı bir e-devlet yapısının oluşturulması temel amaçtır.

c. Politikalar

402. e-Devlet çalı maları etkin kamu yönetimi bakı açısıyla yürütülecek, kurumlar üstü ve kurumlar arası düzeyde güçlü bir yönetim ve koordinasyon yapısına kavu turulacaktır.

403. e-Devlet hizmet sunumunda ihtiyaç duyulan temel bilgi sistemleri tamamlanacaktır. Ortak altyapıların kurulmasına ve ortak standartların belirlenmesine devam edilecek; mahalli idareler de dâhil olmak üzere, kamuda ortak uygulamalar yaygınla tırılacaktır. Bu kapsamda MERS S, TAKB S, Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS), EKAP, Ulusal Co rafi Bilgi Sistemi Altyapısı ve Bilgi Sistemleri Ola nüstü Durum Yönetim Merkezi projelerinin tamamlanmasına öncelik verilecektir. Kurumsal e-devlet projeleri, olu turulacak ortak eylem planları çerçevesinde sürdürülecektir.

404. e-Devlet uygulama ve hizmetlerinin geli tirilmesine ve e-Devlet Kapısına ta nınmasına devam edilecektir. Yeni kimlik kartının tüm vatandaşlara da ıtımı tamamlanacak ve e-devlet hizmetlerinde yaygın kullanımı sa lanacaktır. Kamu kurumları arasındaki resmi yazı maların elektronik ortamda yapılmasına imkân tanıyan e-Yazı ma Projesi yaygınla tırılacaktır.

405. Kamu kurumlarına ait bilgi sistemlerinin birlikte i lerli i sa lanacaktır.

406. e-Devlet hizmet sunumunda kullanıcı talep ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve kar ılanmasında mobil uygulamalara ve e-katılıma önem verilecektir.

407. Kamu kurumlarının e-devlet projesi hazırlama ve yönetme kapasiteleri geli tiri lecek, bilgi i lem birimlerindeki insan kayna ı güçlendirilecektir.

408. Büyük ölçekli e-devlet projeleri yürüten kurumlar ba ta olmak üzere kamu kurulu larında, kurumsal stratejik planlarla uyumlu bilgi teknolojisi stratejisi hazırlanması yakla ımı benimsenecektir.

409. Kamu kurumlarının B T alımlarında etkinli i artırmak üzere ilgili ihale mevzuatı gözden geçirilecektir.

410. Katma de erli yeni hizmetlerin üretimi amacıyla ticari de eri olan veriler ba ta olmak üzere kamu sektörü bilgisinin paylaşımı ve yeniden kullanımı sa lanacaktır.

411. Kamu hizmetlerinin sunumunda bilgi güvenli i ve ki sel bilgilerin korunmasına ili kin hukuki, idari ve teknik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

412. Açık kaynak kodlu yazılımlar, büyük veri, bulut bili im, ye il bili im, mobil platform, nesnelere interneti gibi ürün, hizmet ve yönelimler de erlendirilerek kamu için uygun olabilecek çözümler hayata geçirilecektir.

2.2. YENİLENEBİLİR ENERJİ ÜRETİMİ, İKLİM BİLİMİ VE ÇEVRE KALİTESİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE İKLİM BİLİMİ VE ÇEVRE KALİTESİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

413. 2012 yılı itibarıyla satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük 16'ncı ekonomisine sahip olan ülkemiz, satın alma gücü paritesine göre kişi başına gelir açısından 66'ncı sırada yer almakta ve gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bulunmaktadır.

414. Bugüne kadar kalkınma sürecinde önemli mesafe kat eden Türkiye; demografik özellikleri, nitelikleri artan iş gücü, köklü sanayileme deneyimi, büyük iç pazarı, gelişmiş pazarlara yakınlığı ve gelişmekte olan pazarlara erişim imkânı açısından yeni bir atılım yapma ve yüksek gelirli ülkeler arasında yer alma potansiyeline sahiptir. Bu atılımın önünde engel teşkil eden makroekonomik istikrarsızlık unsurları geçtiğimiz dönemde büyük oranda sorun olmaktan çıkmış, daha dayanıklı bir ekonomik yapıya ulaşılmıştır. Böylece ekonomik, sosyal ve çevresel unsurlara dayalı dengeli bir yaklaşım benimsenerek daha uzun vadeli bir perspektifle Türkiye'nin önündeki diğer zorlu konulara odaklanmak mümkün hale gelmiştir.

415. Gelişmiş ülkeler, bir taraftan krizin uzun dönemli yansımalarıyla baş etmek durumunda iken, diğer taraftan dayanılmaz olgusuyla karşı karşıya oldukları için arzu ettikleri dönüşümü gerçekleştirilmekte zorlanmaktadır. Dayanılmaz olgusu aynı zamanda dünya ekonomisinde önemli aktörler olan bazı yükselen ekonomiler için de bir kısıt haline gelmektedir. Gerek Türkiye'nin kendi potansiyeli gerekse diğer büyük ekonomilerin karşı karşıya oldukları güçlükler, önümüzdeki dönemde Türkiye'ye, gelişmiş ülkelerle yakınsama ve 2023 yılında dünyanın en büyük ekonomileri arasında yerini alma hedefleri açısından özel bir konjonktür sunmaktadır.

416. Onuncu Kalkınma Planı döneminde insanımızın refah seviyesini artırma ve gelişmiş ülkelerle arasındaki farkı azaltma hedefi çerçevesinde, Türkiye'nin büyüme performansının daha ileri seviyelere taşınması ve yenilikçi bir üretim yapısıyla tahkim edilmesi amaçlanmaktadır. Küresel ölçekte de sanayi ve hizmetler sektörlerinde bilgiye dayalı rekabet, etkisini belirginleştirmekte ve ekonomide yenilikçi bir üretim yapısını elzem kılmaktadır.

417. Ülkemiz Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde rekabet gücünde önemli ilerlemeler sağlanmıştır, 2012 yılında rekabet gücü sıralamasında 144 ülke arasında 43. sıraya yükselmiştir. Bu gelişimede makroekonomik istikrar ve finansal sektör alanlarında sağlanan iyileşmeler etkili olmuştur. Rekabet gücünde sağlanan ilerleme ihracat performansına da olumlu yansımıştır. Türkiye, geçtiğimiz 10 yılda ciddi bir ihracat ivmesi yakalamış, özellikle yerel ve bölgesel ticaret alanlarına erişim ve bunları yönetme konusunda kayda değer başarılar göstermiştir. Gıda, mobilya, giyim, elektronik, beyaz eşya gibi ürünlerde ulusal ve uluslararası markalar yaratılmış ve uluslararası ticaret kanallarında daha etkin hale gelmiştir. Ancak, Türkiye'nin uzun dönemli kalkınma perspektifini hayata geçirmek açısından bu alanda halen önemli mesafe kat edilmesi gerekmektedir.

418. Diğer taraftan, Ar-Ge, patent ve ileri teknoloji sektörlerine ilişkin göstergeler, bilgiye dayalı üretimde ülkemizin rekabet gücünün istenen düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Üretimde özellikle büyük ve küçük işletmelerin verimlilikleri arasındaki ciddi farklar devam etmektedir. Ayrıca, üretim faaliyetinin yoğunluğu Türkiye genelinde farklılaşmakta, bazı bölgelerimizin üretime katkısı sınırlı düzeyde kalmaktadır. Hedeflenen atılımı gerçekleştir-

tirebilmek için Türkiye ekonomisinin bu alanlarda da ilerleme ihtiyacı vardır.

419. Orta gelir tuzaına yakalanmadan yüksek gelirli ülkeler arasına katılan ülkelerin deneyimlerine bakıldığında, sanayinin kalkınma sürecinde merkezi bir rol üstlendiği ve ekonomik yapının dönüşümünü sağlayan sürükleyici sektör olduğu, ayrıca yüksek oranlı yatırımlarla hızlı bir sermaye birikim süreci yaşandığı görülmektedir. Böylece, bu ekonomiler daha ileri teknoloji alanlarında üretim yapabilme kabiliyeti edinmiş ve üretimin uluslararası masası sürecinde küresel değer zincirinin daha üst basamaklarında konumlanmışlardır.

420. Ülkemizin büyüme performansını istikrarlı hale getirip daha üst seviyeye taşımak için bir taraftan yüksek düzeyde üretken yatırımlara, diğer taraftan da hem nüfusun daha büyük bir bölümünün ekonomik olarak aktif hale gelmesine, hem de daha verimli bir biçimde üretim faaliyeti içerisinde yer almasına ihtiyaç vardır.

421. Ekonomide üretken yatırımları artırma ihtiyacı iki temel sorun alanını gündeme getirmektedir. Bunların ilki, Türkiye ekonomisinde yurtiçi tasarruf oranlarının son yıllarda düşük olması ve yatırım finansmanında dış tasarrufların önemli bir rol üstlenmesidir. Yüksek oranlı cari işlemler açığının arkasındaki dinamik olan tasarruf-yatırım açığı, ekonomiyi dış finansman artlarında yaşayabilecek olumsuzluklara karşı daha duyarlı hale getirmektedir. Bu sebeple, yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması Onuncu Kalkınma Planının temel makroekonomik hedeflerinden birisidir. İkinci temel sorun alanı ise tasarrufların üretken yatırımlara yeterince yönlendirilememesidir. Cari işlemler açığı veren bir ekonomide, üretim kapasitesini ve ihracatı artıracak yatırımlar öncelikli olmalıdır. Do-

layısıyla, Onuncu Kalkınma Planında tasarrufların artması kadar, artan tasarrufların üretken yatırımlara dönüşmesi de öncelikli konular arasında yer almaktadır.

422. 2023 yılında dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alma hedefinin, iş gücü potansiyelinin ancak yarısını harekete geçirebilen bir ekonomik yapıyla başarılması mümkün değildir. Nüfusun daha büyük bir bölümünün üretim sürecine katılması gereklidir. Bu süreçte kadınların iş gücüne katılma oranında meydana gelecek artış büyük rol oynayacaktır. Sermaye ve iş gücü faktörlerinin nicelik artışının yanı sıra verimlilik düzeylerinin artması da yüksek ve istikrarlı büyüme açısından elzemdir. Ayrıca, hâlihazırda ciddi farklılıklar sergileyen bölgesel iş gücü göstergelerinin iyileştirilmesi de büyümeye önemli katkıda bulunacaktır.

423. Ekonomi genelinde verimlilik artışları iki ana kanaldan gerçekleşmektedir. Birinci kanal her bir iktisadi sektörün daha verimli hale gelmesi, diğer bir deyişle sektör içi verimlilik düzeyinin artmasıdır. İkinci kanal ise daha yüksek verimlilik düzeyine sahip sektörlerin istihdam paylarının artması, iş gücünün daha büyük bir bölümünün bu sektörlerle kaymasıdır. Her iki açıdan da imalat sanayii özel bir öneme sahiptir.

424. Üretimde yerli katma değerlerin yükseltilmesi, sürdürülebilir üretime imkân veren daha yüksek teknoloji bir ürün desenine geçilmesi ve küresel değer zincirinin daha üst basamaklarına çıkılması sanayi sektörünün karşı karşıya olduğu en önemli konulardır. Bu alanlarda sağlanacak ilerlemelerle sektör içi verimlilik düzeylerinin artması; rekabet gücü daha yüksek, ithalat bağımlılığı daha düşük ve dünya pazarlarında ihracat payını yükseltebilen bir üretim yapısına ulaşılması mümkün olabilecektir.

425. Sektör içi verimlilik düzeylerinin artması, birçok alanı kesen müdahaleler gerektirmektedir. Bu açıdan i gücüne üretim sürecinin gerektirdi i beceri ve niteliklerin kazandırılması özel önem arz etmektedir. Bu çerçevede, hem hâlihazırda i gücünde yer alan ki ilerinin niteliklerinin yükseltilmesi, hem de e itim kalitesinin artırılması yoluyla yenilikçi ve sürdürülebilir üretim sürecinin gerektirdi i becerilerle donatılmış bireylerin yeti tirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Ar-Ge ve teknoloji politikalarının, gerek mevcut sektörlerin verimliliklerini artırmada gerek sanayide verimliliği yüksek sektörlerin hâkim olduğu bir yapıya dönü ümün sa lanmasında da ba at rol oynaması beklenmektedir. Bu politikaların ba arısında en önemli etken olan yenilik ve yenili e uygun ortamın yaratılması açısından; te vik, KOB , fikri ve sınai mülkiyet, bilgi ve ileti im teknolojileri politikalarının uyum içerisinde uygulanması gereklidir.

426. Onuncu Kalkınma Planı döneminde sanayi sektörlerinin yanı sıra tarım ve kritik hizmet alanlarında da aynı perspektifle bir dönü ümün gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

427. Tarım sektöründe süregelen verimlilik sorunlarının a lması ve sektörden ayrılması muhtemel i gücünün ekonominin daha üretken sektörlerinde istihdam edilmesi önem ta ımaktadır.

428. Hizmetler sektörü ticarete konu olan alanlarda ekonominin rekabet gücünün korunması ve geli tirilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, ula tırma ve lojistik gibi kritik hizmet sektörlerinin yüksek büyüme ortamının getirece i büyük ölçekli ürün ve hizmet arzını zamanında, etkin ve uygun maliyetle kar ılayabilmesine yönelik bir dönü ümün

gerçekle tirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hizmetler sektöründe katma de eri yüksek alanların payının artırılması, bilgi ve ileti im teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması, hizmet ihracatının artırılması ve çe itlendirilmesi önemlidir.

429. Enerji sektöründe yüksek büyüme ortamının yarataca ı enerji talebinin zamanında, yeterli düzeyde, güvenli ve dü ük maliyetle kar ılanabilmesine odaklanılacaktır. Ayrıca, ithalata ba ımlılı ın yüksek olduğu bu sektörde, cari açık sorunu ve arz güvenli i gözetilerek yerli ve yenilenebilir kaynaklardan azami derecede faydalanma yoluna gidilecektir.

430. Bütün bunların yapılabilmesi için öngörülebilir ve istikrarlı bir makroekonomik ortam gerekmektedir. Para ve maliye politikasının uyum içerisinde yürütülmesi ekonomide istikrarın korunması açısından büyük önem ta ımaktadır. Bu ba lamda, para politikası fiyat istikrarını sa lama ve koruma amacı çerçevesinde yürütülecektir. Maliye politikası ise mali kazanımları koruyarak istikrarlı yüksek büyüme ortamının tesis edilmesine destek olacak biçimde uygulanacaktır. Yatırım ve te vik politikaları üretken bir ekonomik yapıyı destekleyecek mahiyette yürütülecektir. Mali piyasaların geli tirilmesi suretiyle de yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi ve ekonominin ihtiyaç duydu u finansal kaynaklara uygun artlarla eri ilmesi sa lanacaktır.

431. Böylece, ekonominin sa lam bir makroekonomik temel üzerinde, dünya standartlarında üreten, de er zincirinin daha üst basamaklarında yer alan, daha yüksek teknolojiye sahip, ithalat ba ımlılı ını azaltmış istikrarlı bir yapıya kavuşması sa lanacaktır.

2.2.1. Büyüme ve istihdam

a. Durum Analizi

432. 2002-2006 döneminde yüksek büyüme performansı yakalayan Türkiye ekonomisi, 2007 yılında potansiyel büyüme seviyesine yakla mı , 2008 yılından itibaren ise tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizin olumsuz etkilerine maruz kalmı tır. Bu süreçte ekonomiyi canlandırmaya yönelik bir dizi tedbir alınmı tır. Buna ra men 2009 yılında Türkiye ekonomisi yüzde 4,8 oranında daralmı tır. Alınan tedbirlerin etkisiyle bozulan kamu mali dengelerini ortavadede düzeltmek amacıyla kapsamlı bir politika setinin kararlılıkla uygulanması sonucunda, iç talep kaynaklı güçlü bir toparlanma sürecine girilmi tir. Böylece Türkiye ekonomisi, 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla yüzde 9,2 ve yüzde 8,8 oranında büyümü - tür. Bu dönemde iç ve dı talep arasında ya anan dengesizli in etkisiyle artan cari i lemler aç ı ve bu aç ı nın finansmanının a ırlıklı olarak kısa vadeli sermaye giri iyle yapılması, makroekonomik istikrar açısından bir risk unsuru olarak ortaya çıkmı tır. Bu geli me kar ısında zamanında alınan do ru tedbirler neticesinde, 2012 yılında iç ve dı talep arasındaki dengesizlik önemli ölçüde giderilmi ve makroekonomik istikrar ortamı güçlendirilmi tir.

433. Son 10 yıllık dönem genel olarak de erlendirildi inde, tarım ve sanayi sektörlerinin GSYH içerisindeki payının yıllar itibarıyla dü ü e iliminde oldu u buna kar ılıklı hizmetler sektörünün payının arttı ı görülmektedir. 2012 yılı itibarıyla tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin GSYH içerisindeki payları sırasıyla yüzde 7,9, yüzde 19,3 ve yüzde 61,9 olarak gerçekte mi tir. Vergi-sübvansiyon kaleminin payı yüzde 12,4 olurken, GSYH hesabına negatif olarak giren dolaylı ölçülen mali

aracılık hizmetleri kaleminin payı ise yüzde 1,6 olmu tur.

434. 2002-2012 döneminde GSYH büyümesi yıllık ortalama yüzde 5,1 olarak kaydedilmi , büyüme yurtiçi talep a ırlıklı bir yapıda gerçekte mi tir. Bu dönemde yurtiçi talebin büyümeye katkısı, 2 puanı sabit sermaye yatırımlarından 3,8 puanı ise tüketim harcamalarından olmak üzere, yıllık ortalama 5,8 puan olarak kaydedilirken, net dı talebin büyümeye katkısı ortalama -0,7 puan olmu tur. Aynı dönemde, özel sektör tüketim ve yatırım art ı sırasıyla yıllık ortalama yüzde 4,9 ve yüzde 9,7 olarak gerçekte mi tir. Kamu tüketim ve yatırım art ı ları ise sırasıyla yüzde 3,8 ve yüzde 7,2 olmu tur.

435. Üretim faktörleri açısından büyümenin kaynaklarına bakıldı nda, 2002-2006 döneminde verimlilik art ı larının büyüme yi sürükleyen faktör oldu u görülmektedir. Ortalama büyümenin yüzde 7,2 gibi yüksek bir düzeyde gerçekte mi i bu dönemde, TFV art ı nın büyümeye katkısı yüzde 45 civarındayken, sermaye stoku ve istihdam art ı nın büyümeye katkısı sırasıyla yüzde 49,6 ve yüzde 5,6 olmu tur. 2001 krizi sonrasında ihracata daha fazla önem vermeye ba layan firmaların rekabet gücü kazanmak amacıyla etkinlik artırıcı politikalara a ırlık vermesi verimlilik art ı larını beraberinde getirirken, tarım sektöründen çözülmenin yüksek olması nedeniyle toplam istihdam art ı ı uzun dönem ortalamasının altında gerçekte mi - tir. Bu büyüme yapısı 2007-2012 döneminde sürdürülemedi , ortalama büyümenin küresel krizin de etkisiyle yüzde 3,3 seviyesine dü tü ü bu dönemde sermaye stoku ve istihdamın büyümeye katkısı artarken, TFV'nin büyümeye katkısı negatif olmu - tur. Nitekim 2002-2006 döneminde yıllık ortalama yüzde 3,2 olan TFV art ı oranının, 2007-2012 döneminde yüzde -0,5 seviyesine gerilemesi, ortalama büyümede ya anan dü ü ün temel nedeni olmu tur.

436. Küresel kriz istihdam ve işsizlik oranı üzerinde olumsuz yönde etkide bulunmuştur. Mevsimsel düzeltilmiş verilere göre, istihdam açısından krizin en derin olduğu 2009 yılı Nisan ayında istihdam kaybı kriz öncesi döneme kıyasla 500 bine yaklaşmış ve işsizlik oranı yüzde 15'e yükselmiştir. İstihdamı artırmaya yönelik alınan tedbirlerin ve kriz sonrası güçlü büyümenin etkisiyle, 2013 yılınınubat ayı itibarıyla 4,8 milyon istihdam yaratılmış ve iş gücüne katılma oranındaki 3,6 puanlık artışa rağmen işsizlik oranı kriz öncesi seviyelerin altına inmiştir.

437. 2007 yılı sonrasında verimlilik artışında gözlenen yavaşlama eğilimi, önümüzdeki dönemde büyüme potansiyeli için bir risk unsuru teşkil etmektedir. Yüksek ve istikrarlı büyümeyi sağlamak için bir taraftan üretim faktörlerinin büyümeye katkıları açısından daha dengeli bir yapıya ulaşılması, diğer taraftan ekonomik kırılğanlıkların azaltılması önem arz etmektedir.

438. Güçlü kamu maliyesi, sağlam finans sektörü, canlı iç talebi, serbestleştirilmiş ve düzenlenmiş piyasalarıyla Türkiye ekonomisi yatırımcılara güven vermektedir. Bu durum kriz sonrası Türkiye'nin hızla kriz öncesi üretim düzeylerini yakalamasına olanak sağlamış ve önümüzdeki dönemde de yüksek ve istikrarlı bir büyüme için gerekli ortamı oluşturmuştur.

b. Amaç, Hedef ve Politikalar

439. Refah artışının hızlandırılması yolunda, uzun vadeli bakı açısıyla yüksek ve istikrarlı büyüme ortamının sağlanması temel amaçtır.

440. Yüksek ve istikrarlı büyümeye yönelik temel stratejimiz, özel sektör öncülüğünde daha açık ve rekabetçi üretim yapısının geliştirilmesidir. Verimlilik artışı ve sanayile mesürecinin güçlendirilmesi bu stratejinin temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Nitekim

orta-uzun vadede büyüme hedeflerine ulaşarak gelişmiş ülkelerin gelir seviyelerine daha hızlı yaklaşması, diğer bir ifadeyle orta gelir tuzağına yakalanmadan gerekli dönüşümün gerçekleştirilmesi bu şekilde sağlanacaktır.

441. Verimlilik artışı ekonomik büyüme yordamından katkı sağlamanın yanında, kıt kaynakların etkin ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, ekonomik büyümenin verimlilik artışlarına dayandırılması uzun vadede büyümenin sürdürülebilirliğini sağlamada ve toplumsal refahın kalıcı biçimde artırılmasında önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Plan hedeflerine ulaşma yolunda verimliliği artırıcı politikalara öncelik verilecek ve ekonomimizin küresel rekabetteki konumu güçlendirilecektir.

442. Sanayi sektörünün güçlendirilmesi hem verimlilik artışının desteklenmesi hem de büyüme performansının artırılması açısından önem arz etmektedir. Son yıllarda kaynakların sanayi sektöründen, rekabet baskısının sınırlı olduğu dış ticarete konu olmayan sektörlerle yönelmesi ve imalat sanayiinin toplam katma değer içerisindeki payının düşmesi, orta-uzun vadede potansiyel büyüme oranını olumsuz yönde etkileyebilecek kritik bir gelişme olarak görülmektedir. Bu nedenle, Onuncu Kalkınma Planı döneminde para, maliye ve teknik politikalarının uygulanmasında kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi öncelik olarak gözetilecektir.

443. Maliye, para ve ödemeler dengesi politikalarıyla makroekonomik istikrarın güçlendirilmesi, beheri sermayenin geliştirilmesi, iş gücü piyasasının etkinleştirilmesi, teknoloji ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılması, fiziki altyapının güçlendirilmesi ve kurumsal kalitenin iyileştirilmesi büyüme stratejimizin hayata geçirilmesi açısından önümüzdeki dönemde önemli politika alanları olacaktır.

ekil 1: Büyüme Stratejisi

444. Makroekonomik istikrar, karar alma süreçlerinin ve geleceğe dönük planların sağlıklı biçimde yapılmasına imkan tanımakta ve bu sayede ekonomide kaynakların optimal dağılımla en verimli biçimde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Son dönemde sağlanan istikrarın güçlendirilerek korunması Plan hedeflerine ulaşmak açısından ön art olarak görülmektedir. Bu kapsamda, kamu gelir ve harcamalarında kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kamu harcamalarının toplam hâsıla içerisindeki payının artırılmamasına ve böylelikle kamunun özel sektörü dışlayıcı etkisinin en aza indirilmesine dikkat edilecektir. Verginin tabana yayılması gibi gelir artırıcı çalışmalarla oluşturulacak mali alan, yeni politikaların uygulanmasına imkân sağlayacaktır. Ayrıca, fiyat istikrarını güçlendirecek para politikası çerçevesi korunacaktır. Bunların yanı sıra, cari açının kalıcı çözümüne yönelik politika ve önlemler hayata geçirilecektir. Bunlara paralel olarak son on yılda azalma eğilimi gösteren yurtiçi tasarrufların artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

445. Türkiye hızlı gelişme sürecini destekleyecek genç ve dinamik bir nüfus yapısına

sahiptir. Önümüzdeki dönemde nüfus dinamiklerinin sunduğu fırsattan en yüksek düzeyde yararlanmak amacıyla iş gücüne katılımın artırılması, eğitim ve niteliksel ve özellikle niteliksel yapısının geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, iş gücü piyasasının ihtiyaçlarıyla uyumlu eğitim politikalarına da gerek duyulmaktadır. Be eri sermayenin geliştirilmesine yönelik bu politikaların yanı sıra uygun çalışma ortamı sağlanarak üstün nitelikli insan gücünün ülkemize çekilmesi, büyümeye doğrudan katkı sağlayacağı gibi, teknoloji geliştirme yeteneği ve kurumsal kalite alanlarına da önemli girdi sağlayacaktır. Bütün bu politikalar, nüfus dinamiklerinin zayıflayacağı döneme ilişkin uzun vadeli önlem niteliğindedir.

446. Teknoloji geliştirme ve kullanma yeteneği, ülkelerin göreceli avantaj sağlamasında en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi, makroekonomik açıdan TFV'yi ve uluslararası rekabet gücünü artırarak potansiyel büyümeye katkı sağlamaktadır. Firma açısından ise, kârlılığı ve dolayısıyla yeni yatırım imkânlarını artıran bir unsurdur. Bu doğrultuda Plan döneminde, çevre faktörünü de dikkate alan Ar-Ge ve ye-

nilik faaliyetleri özel sektör odaklı olacak şekilde artırılacak, elde edilecek çıktılarının ticarileştirme ve markalaştırma süreçlerinin hızlandırılmasıyla katma değer artışı sağlanacaktır.

447. Fiziki altyapı yatırımlarının yeterli kadar yapılmaması, ülkelerin kalkınma süreçlerinde kısıt oluşturabilmektedir. Bu nedenle, kamu altyapı yatırımlarının ekonomide üretimin sağlıklı olarak gelişimini destekleyecek, ancak kaynak israfına yol açmayacak biçimde planlanması gerekmektedir. Kamu eliyle yapılan nitelikli altyapı yatırımları özel sektör yatırımlarını güdüleyerek üretim kapasitesini artıracak; bir taraftan da verimlilik bazlı büyüme dinamiğine katkı sağlayacaktır.

448. Firma ve genel olarak ülke düzeyinde kurumsal kalitenin artırılması istikrarlı ve yüksek büyümeye katkı sağlayacaktır. Firmaların yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi, ömürlerinin uzatılması ile verimlilik ve ölçek sorunlarının çözümü önem taşımaktadır. Daha üst ölçekte kurumsal kalite kapsamında, belirsizliklerin en aza indirilmesi amacıyla kurallılık temelinde etkinlik, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin iyileştirilmesi güçlendirilecektir. Aynı kapsamda, kayıtdışı ve yolsuzlukla mücadeleyle devam edilecek, vergi düzenlemelerinde öngörülebilirlik ve istikrar sağlanacak, fikri mülkiyet ve patent hakları korunacak, piyasaların etkin işlenmesi sağlanacak ve yatırım ortamı güçlendirilecektir. Bu şekilde ülkemizde karar alma süreçlerinin daha sağlıklı bir şekilde işlenmesine imkân sağlanacak, yatırım ve üretimin cazip hale getirilmesi yoluyla üretim kapasitesi daha hızlı artırılacaktır. Bu anlamda özellikle üretken alanlara yeni uluslararası doğrudan yatırım girişleri artacak, hem teknoloji transferi yoluyla verimliliği

artırıcı hem de doğrudan istihdam yaratıcı etkisiyle büyüme açısından olumlu katkıda bulunacaktır.

449. Onuncu Kalkınma Planı döneminde uygulanacak politikalar sonucunda reel GSYH'nın yıllık ortalama yüzde 5,5 oranında artması öngörülmektedir. Plan dönemi sonunda, ülkemizin 2023 hedefleriyle uyumlu olarak, cari GSYH'nın 1,3 trilyon dolara, kişi başına gelirin ise 16 bin dolara ulaşması hedeflenmektedir.

450. Plan döneminde, beheri sermayenin geliştirilmesi, teknoloji ve yenilik faaliyetleri ile sermaye stokunun üretkenliğinin artırılması, TFV artışı üzerinde önemli bir rol oynayacaktır. TFV'nin Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 1,1 oranında artması hedeflenmektedir. Bu artışın ayrıntılı olarak ticarete konu olan malların üretildiği sanayi sektöründen kaynaklanması, büyümenin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi açısından kritik role sahiptir.

451. Sanayinin GSYH içerisindeki payının azalması ile iliminin tersine çevrilmesi, istikrarlı ve yüksek büyüme açısından bir gereklilik oluşturmaktadır. 2023 ihracat hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından da güçlü bir imalat sanayiine ihtiyaç duyulacaktır. Plan döneminde sanayinin geliştirilmesine ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik atılacak adımlarla sanayi sektörünün yüzde 6,4 oranında büyümesi ve GSYH içerisindeki payının bir miktar artması öngörülmektedir. Tarım sektörünün yıllık ortalama yüzde 3,1 oranında büyümesi ve GSYH içerisindeki payının Plan dönemi sonunda yüzde 6,8'e gerilemesi, hizmetler sektörünün ise GSYH'ya paralel bir şekilde gelişmesi beklenmektedir.

452. Onuncu Kalkınma Planı döneminde, yıllık ortalama yüzde 2,9 oranında is-

istihdam artışıyla toplamda 4 milyon yeni iş yaratılması öngörülmektedir. İstihdam artışının sanayi ve hizmetler sektörlerinde yoğunlaşması sonucunda, tarım istihdamının toplam içerisindeki payı yüzde 21,9'a gerileyecek ve istihdam daha verimli alanlara kayması olacaktır. Hızlı istihdam artışı yanında iş gücü piyasasına yönelik politikalar yoluyla özellikle kadınların iş hayatına katılımının artırılması sayesinde toplam iş gücüne katılma oranının 2,7 puan artışla yüzde 53,8 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda, işsizlik oranı tedrici bir şekilde 2013 yılı

için beklenen yüzde 9,2 seviyesinden Plan dönemi sonunda yüzde 7,2 seviyesine indirilecektir.

453. Plan döneminde üretim kapasitesinin artırılması amacıyla sabit sermaye birikimine de önem verilecektir. Bu kapsamda, sabit sermaye yatırımlarının, özel sektörde yüzde 8,9 olmak üzere, toplamda yüzde 8,5 oranında artacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan yatırımların konut gibi üretken olmayan alanlardan ziyade üretken alanlara yönlendirilmesi büyümenin istikrarı açısından kritik önem arz etmektedir.

Tablo 10: Büyüme ve İstihdam Gelişmeleri ve Hedefleri

	2006	2012	2013	2018	2014-2018
Temel Göstergeler					
Büyüme (%)	6,9	2,2	4,0	5,9	5,5
GSYH (1998 Fiyatlarıyla, Milyar TL)	96,7	117,8	122,4	159,7	5,5
GSYH (Cari, Milyar TL)	758,4	1.416,8	1.556,7	2.535,2	10,2
GSYH (Cari, Milyar Dolar)	526,4	786,3	850,5	1.285,5	8,6
Nüfus (Yıl Ortası, Milyon Kişi)	69,4	74,9	76,1	80,4	1,1
Kişiler Başı GSYH (Cari, Dolar)	7.586	10.504	11.183	15.996	7,4
Üretim Faktörleri Artışı (%)					
Sermaye Stoku	7,5	5,6	5,2	6,3	5,7
İstihdam	1,8	2,9	4,2	3,0	2,9
TFV	2,3	-1,1	-0,5	1,2	1,1
Sektörel Katma Değerler (Cari, GSYH'ya Oran, %)					
Tarım	8,3	7,9	7,7	6,8	7,2 ²
Sanayi	20,1	19,3	19,2	20,4	19,9 ²
Hizmetler	59,7	61,9	61,6	61,9	61,9 ²
Dolaylı Ölçülen Mali Ara. Hiz.¹	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6 ²
Vergi-Sübvansiyon	13,2	12,4	13,1	12,6	12,7 ²
İş Gücü Piyasası					
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	46,3	50,0	51,1	53,8	52,6 ²
İş Gücü (Milyon Kişi)	22,8	27,3	28,5	32,2	2,5
İstihdam (Milyon Kişi)	20,4	24,8	25,9	29,9	2,9
İstihdam Oranı (%)	41,5	45,4	46,4	49,9	48,2 ²
İşsizlik Oranı (%)	10,2	9,2	9,2	7,2	8,2 ²

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Dolaylı Ölçülen Mali Araçlık Hizmetleri GSYH hesabına eksi olarak girmektedir.

(2) Dönem ortalamasını göstermektedir.

2.2.2. Yurtiçi Tasarruflar

a. Durum Analizi

454. Türkiye'nin yüksek büyüme hedefinin gerçekleşme potansiyeli için faktör verimliliklerini artırmanın yanı sıra, üretime yönelik

sermaye birikiminde de önemli miktarda artışın sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede, üretken alanlara yönelik yatırımlarda istikrar sağlanması ve yatırımların yüksek düzeyde tutulabilmesi önem taşımaktadır. Yatırımların güvenilir ve kalıcı kaynaklarla

Tablo 11: Ekonominin Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2006	2012	2013	2018
Toplam Tüketim	82,5	84,5	84,9	80,6
Kamu	9,5	11,5	11,7	11,6
Özel	73,0	73,0	73,2	69,0
Toplam Yatırım	22,4	20,6	21,2	24,4
Kamu	3,7	4,4	4,5	4,8
Özel	18,7	16,2	16,7	19,6
Sabit Sermaye Yatırımı	22,6	20,6	20,9	24,1
Kamu	3,8	4,2	4,5	4,8
Özel	18,9	16,4	16,4	19,3
Stok Değişimi	-0,2	0,0	0,3	0,3
Kamu	-0,1	0,2	0,0	0,0
Özel	-0,1	-0,2	0,3	0,3
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	104,9	105,1	106,1	105,0
Net Mal Ve Hizmet İhracatı	-4,9	-5,1	-6,1	-5,0
Mal ve Hizmet İhracatı	22,7	26,4	25,2	28,3
Mal ve Hizmet İthalatı	27,6	31,6	31,3	33,2
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)	100,0	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri + Net Dış Âlem Cari Transferleri	-0,9	-0,7	-0,6	-0,5
Gayri Safi Millî Harcanabilir Gelir (GSMHG)	99,1	99,3	99,4	99,5
Kamu Harcanabilir Geliri	13,7	14,5	14,1	15,3
Kamu Tüketimi	9,5	11,5	11,7	11,6
Kamu Tasarrufu	4,2	2,9	2,4	3,7
Kamu Yatırımı	3,7	4,4	4,5	4,8
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	0,5	-1,4	-2,1	-1,1
Özel Harcanabilir Gelir	85,4	84,8	85,3	84,2
Özel Tüketim	73,0	73,0	73,2	69,0
Özel Tasarruf	12,4	11,8	12,0	15,2
Özel Yatırım	18,7	16,2	16,7	19,6
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-6,3	-4,4	-4,6	-4,4
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	16,6	14,8	14,4	19,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.
Not: Rakamlar virgülden sonra tek basamağa yuvarlanmıştır. Toplam değerler, alt bileşenlerinin toplamından farklılık gösterebilir.

finansmanı açısından önem arz eden yurtiçi tasarrufların da istikrarlı ve yüksek düzeyde olmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

455. 2001 yılından sonra kamu tasarruf oranı uygulanan sıkı maliye politikasının etkisiyle önemli bir artış kaydedilmiştir, ancak aynı süreçte özel tasarruf oranı önemli ölçüde gerilemiştir.

456. Söz konusu dönemde, kamu kesimi tasarruflarındaki artış, özel kesim tasarruflarındaki gerilemeyi bütünüyle telafi edememiştir ve toplam yurtiçi tasarruflar gerilemiştir.

457. 2001 yılı sonrasında, 2006 yılı sonuna kadar sürekli olarak artış sergileyen kamu tasarruf oranı, özellikle küresel ekonomideki olumsuz gelişmelerin etkilerini azaltmaya yönelik uygulanan ihtiyari maliye politikaları nedeniyle 2007-2009 döneminde gerilemiştir. Bu dönemde özel tasarruf oranı görece olarak artmış olsa da, bu artış kamu tasarruf oranındaki azalmayı tümüyle telafi edememiştir. 2009 yılı itibarıyla toplam yurtiçi tasarruf oranı en düşük seviyesine gerilemiştir ve GSYH'nın yüzde 13,2'si olarak kaydedilmiştir. 2009 yılı sonrasındaki dönemde toplam tasarruf oranları sınırlı da olsa bir artış eğilimine girmiştir.

458. 2012 yılı itibarıyla özel kesim tasarruf oranı yüzde 11,8, kamu kesimi tasarruf oranı yüzde 2,9 ve toplam yurtiçi tasarruf oranı yüzde 14,8 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki tasarruf oranı OECD ülkelerinin ve özellikle de hızlı büyüyen ekonomilerin tasarruf oranlarından düşüktür.

459. Son yıllarda, büyümenin düşük veya negatif olduğu yıllar hariç tutulduğunda, tasarruf-yatırım açığının genel olarak arttığı eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bu eğilimin temel belirleyicisi tasarruf oranlarındaki azalma olmuştur. 2011 yılında GSYH'ya oranla yüzde 9,5 seviyesine ula-

nan tasarruf-yatırım açığı, alınan makro ihtiyati tedbirler sonucunda 2012 yılında yüzde 5,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu toplam açık; yüzde 4,4 özel kesim ve yüzde 1,4 kamu kesimi tasarruf-yatırım açıklarından oluşmaktadır.

460. Türkiye ekonomisi yakın geçmişte dış finansmana erişimde sorun yaşamamış olsa da, yatırımların ve büyümenin istikrarlı biçimde sürdürülmesi açısından tasarruf-yatırım dengesini düzeltici önlemler alınması önem taşımaktadır. Yurtiçi tasarrufların artırılması, cari açığın azaltılmasına da katkı sağlayacaktır.

b. Amaç ve Hedefler

461. Plan döneminde yurtiçi tasarrufların artırılması ve üretken alanlarda yatırımlara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Büyüme ve cari açık hedefleriyle de uyumlu bir şekilde, yurtiçi tasarruf oranının Plan dönemi sonunda yüzde 19'a yükseltilmesi hedeflenmektedir.

c. Politikalar

462. Tasarruf oranlarını artırmak için uygun makroekonomik koşulların temin edilecektir. Bu bağlamda, yurtiçi tasarruflar, kredi büyümesini ve TL'nin aırı denetlenmesini kontrol altında tutan para ve kur politikalarıyla desteklenecek; tasarrufu artırmaya yönelik bugüne kadar uygulanan makro ihtiyati politikalar gerekli olduğu koşullarda yeni tedbirlerle güçlendirilecek; vergi politikalarının belirlenmesinde tasarrufların artırılması amacı da gözetilecektir.

463. Mali piyasa araçlarıyla tasarruflar özendirilecektir. Bu kapsamda, finansal ürün çeşitliliği artırılacak, küçük ölçekli yatırımcıların tasarruf imkânları geliştirilecek ve sermaye piyasası araçlarına erişimi kolaylaştırılacaktır.

464. Tasarrufların vadesinin uzatılması özendirilecektir. Tasarruf düzeyinin artmasına ve vade yapılarının uzamasına hizmet etmesi beklenen tamamlayıcı sigortacılığın geli tirilmesi politikası sürdürülecektir.

465. srafın yoğun olduğu alanlarda israfla etkin mücadele edilecektir.

466. Vergi ve kredi maliyetlerinin farklılaştırılması gibi araçlarla üretken olmayan yatırımların cazibesi azaltılacak ve tasarruflar üretken alanlarda yatırımlara yönlendirilecektir.

2.2.3. Ödemeler Dengesi

a. Durum Analizi

467. İhracatın GSYH'ya oranı 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 17,2 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde yıllık ortalama ihracat artışı nominal olarak yüzde 11,5, reel olarak yüzde 6,8 olmuştur. Küresel krizin özellikle AB ekonomilerinde yoğun olarak yaşanması, reel kurun artışı ve iliminde olması, sanayide birim ücret endeksinde 2009 yılı hariç olmak üzere kaydedilen artışı ve ilimi, ihracatın rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemiştir. İhracat fiyatları bu dönemde dalgalı bir seyir göstermiş ve yıllık ortalama yüzde 4 oranında artmıştır.

468. 2012 yılında yüzde 3,7 oranında gerçekleşen teknoloji yoğun ürünlerin, altın hariç toplam ihracat içindeki payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Küresel krize bağlı olarak AB pazarında artan rekabet sonrasında, Türkiye'nin geleneksel ticaret ortağı olan AB'ye yaptığı ihracatta orta düzey ve düşük teknolojili ürünlerin payının artışı gözlenmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde, Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracatın nominal olarak artmasına karşın, pazar çekişimine bağlı olarak diğer ülkelere yapılan ihracattaki hızlı artış nedeniyle

AB'nin toplam ihracat içindeki payı azalmıştır. Buna göre yeni ihracat pazarlarına açılımla birlikte AB dışı pazarların toplam ihracat içerisindeki payı 2006 yılındaki yüzde 40,5 seviyesinden 2012 yılında yüzde 59,7 seviyesine yükselmiştir.

469. 2007-2012 döneminde ithalatın GSYH'ya oranı yıllık ortalama yüzde 27,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde yıllık ortalama ithalat artışı nominal olarak yüzde 11,7, reel olarak yüzde 5,4 olmuştur. Krize kadar olan süreçte hızla artan ithalat krizle birlikte önemli ölçüde düşmüş, daha sonra tekrar artışı ve ilimi göstermiştir. Bu dönemde ithalattaki artışta; reel kurdaki değerlerin artması, enerji olmak üzere uluslararası emtia fiyatlarındaki yükselme ve uluslararası likidite bolluğunun finansman imkânlarını artırması etkili olmuştur. 2006 yılında yüzde 20,7 olan enerji ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı 2012 yılında yüzde 25,4'e yükselmiştir. Söz konusu dönemde dalgalı bir seyir izleyen ithalat fiyatları yıllık ortalama olarak yüzde 5,1 oranında artış göstermiştir.

470. Ödemeler dengesinde gösterildiği gibi turizm gelirleri, 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 6,9 oranında artarak 2012 yılında 25,7 milyar dolara ulaşmıştır.

471. 2007-2012 döneminde de cari işlemler dengesinin temel belirleyicisi dış ticaret açığı olmuştur. Bu dönemde, cari açığın GSYH'ya oranı yıllık ortalama yüzde 5,9 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında yüzde 9,7'ye kadar yükselen söz konusu oran, ekonomiyi sömürmeye yönelik alınan tedbirler neticesinde 2012 yılında yüzde 6'ya gerilemiştir. Artan tasarruf-yatırım açığı dış kaynak ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

472. Cari açığın finansmanına, kriz öncesinde şirket birleşme ve satın almaları ile

özelleştirme uygulamaları yoluyla uluslararası doğrudan yatırımlar ve uzun vadeli krediler önemli katkı sağlarken, kriz sonrası dönemde ise kısa vadeli sermaye girişlerinin artmasıdır.

473. Dış borç stokunun GSYH'ya oranı 2006 yılında yüzde 39,6 iken, 2012 yılında yüzde 42,8'e yükselmiştir. Dış borç stokunda kısa vadeli borçların ve özel sektörün

payı artarken kamunun payında azalma gözlenmiştir.

474. 2006 yılında 63,3 milyar dolar olan Merkez Bankası net rezervleri, küresel kriz döneminin başında kısmen azalmakla birlikte, 2012 yılında altın fiyatlarının artması ve rezerv politikasındaki değişikliklerle 119,2 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 12: Ödemeler Dengesine İlişkin Temel Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018	2014-2018
İhracat (fob) (Milyar Dolar)¹	85,5	152,5	157,8	277,2	11,9
İthalat (cif) (Milyar Dolar)¹	139,6	236,5	252,3	404,3	9,9
Enerji İthalatı (Milyar Dolar) ¹	28,9	60,1	58,7	74,4	4,9
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-54,0	-84,1	-94,4	-127,0	---
Dış Ticaret Dengesi / GSYH (%)²	-10,3	-10,7	-11,1	-9,9	-10,5
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)²	42,8	49,5	48,2	53,0	51,2
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)^{1 ve 3}	17,5	25,7	28,0	40,8	7,8
Cari İlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-31,8	-47,5	-55,3	-67,1	---
Cari İlemler Dengesi / GSYH (%)²	-6,0	-6,0	-6,5	-5,2	-5,8
Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Milyar Dolar)¹	20,2	12,6	15,3	28,3	13,1

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2014-2018 dönemi verisi yıllık ortalama yüzde değişimi göstermektedir.

(2) 2014-2018 dönemi verisi ortalamayı göstermektedir.

(3) Ödemeler dengesinde yer aldığı ekliyle

b. Amaç ve Hedefler

475. Cari açının büyüme üzerinde baskı oluşturmeyecek seviyelerde tutulması ve artırılarak uluslararası doğrudan yatırımlar, borç yaratmayan ve uzun vadeli dış sermaye girişleriyle finanse edilmesi amaçlanmaktadır.

476. Plan döneminde, öngörülen yüksek büyümeyle birlikte cari açının GSYH'ya oranının dönem sonunda kademeli olarak yüzde 5,2'ye gerilemesi hedeflenmektedir.

477. Plan döneminde reel olarak ortalama ihracat artışının ithalat artışından yüksek olması, ihracatın ithalata olan bağımlılığının azaltılması, ihracat içinde orta-yüksek

ve yüksek teknoloji imalat sanayi ürünlerinin payının yükseltilmesi, hizmet ihracatının artırılması ve çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir.

c. Politikalar

478. İhracatçıların yeni pazarlara erişmesine yönelik mevcut imkânlar iyileştirilecektir.

479. İthalat bağımlılığını azaltmayı esas alan büyük ölçekli yatırımları ve stratejik sektör boyutlarını içeren yeni teknolojik sistemi etkili olarak hayata geçirilecektir.

480. Tüketime yönelik ihracat ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturma

rulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

481. Türkiye'nin geleneksel ihracat pazarlarındaki payını düşürmeden, AB'deki ülkelere olan mal ve hizmet ihracatını artırmak için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

482. ihracat desteklerinde etkililik esas alınacak, gelişme potansiyeli olan sektörlere öncelik verilecektir.

483. Kredi artışı hızını kontrol altında tutmaya yönelik alınan kararların yatırım ve istihdam üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek amacıyla ihtiyaca göre kredi türlerinde farklılaştırılmaya gidilecektir.

484. Türkiye'nin ikili ve çok taraflı yükümlülükleri çerçevesinde yurtiçi üretimde yerli ara malı kullanımının ve katma değerinin artırılması sağlanacaktır.

485. e-Ticaretin, ihracatın artırılmasında etkili bir araç olarak kullanılması amacıyla gerekli mekanizmalar geliştirilecektir.

486. Yerli ürünler gibi ithal ürünlerin de sağlıklı, çevre, enerji verimliliğine dair teknik düzenlemelere uygunluğu sağlanacaktır.

487. Uluslararası hizmet ticareti müzakereleri kapsamında ülkemiz yatırımcılarının yurtdışında haklarının teminat altına alınması ve korunması sağlanacaktır.

2.2.4. Enflasyon ve Para Politikası

a. Durum Analizi

488. 2007-2012 döneminde dünya genelindeki para politikası uygulamaları incelendiğinde ikili bir yapı gözlenmektedir. Küresel kriz öncesi dönemde 2000'li yıllardan itibaren uygulama alanı giderek artan ve enflasyonu kontrol altına almada gösterdiği başarısı kanıtlanmış olan enflasyon hedefleme rejimi birçok ülkede uygulanmıştır.

Küresel kriz sonrasında ise gelişmiş ülkeler krizden çıkışı için görülmeyen büyüklükte parasal genişlemeye giderken, gelişmekte olan ülkeler, enflasyon hedefleme rejimine finansal istikrara ilişkin unsurlar eklemek ve gelişmiş ülkelerin parasal genişleme uygulamalarının kendi ekonomilerine olan olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla para politikası uygulamalarında yeni arayışlara gitmişlerdir.

489. Dünyadaki eğilime paralel olarak küresel kriz öncesi dönemde enflasyon odaklı politikalar uygulayan TCMB, kriz sonrasında risk ihtiyacı ve kısa vadeli sermaye akımlarının oynaklığındaki yükseliş karışığında alternatif politika arayışlarına yönelmiştir. Banka, enflasyon hedefleme rejimini, fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarı da içine alacak şekilde yeniden düzenlemiştir. Mevcut para politikası çerçevesi, bazı ülkelerde uygulanmakta olan standart enflasyon hedefleme rejimine kıyasla amaçlar ve araçlar bakımından önemli ölçüde geliştirilmiştir.

490. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminin ilk iki yılında hedefin üzerinde gerçekleşen TÜFE yıllık artışı hızı, sonraki iki yılda hedefle uyumlu seyretmiştir. 2011 yılında hedefi belirgin şekilde aşan TÜFE yıllık artışı hızı, uygulanan sıkı para politikası sayesinde 2012 yılında hedefe yaklaşmıştır.

491. 2007-2012 döneminin ilk yıllarında uygulanan yüksek nominal faizler, küresel krizle birlikte kademeli olarak düşürülmüş ve 2013 yılının ilk yarısında politika faizi yüzde 5'in altına kadar gerilemiştir. Aynı süreçte, enflasyona ilişkin beklentilerde sağlanan görece istikrar sayesinde reel faizler 2012 yılı sonunda sıfıra yaklaşmış ve 2013 yılının ilk ayları itibarıyla negatif değerler almaya başlamıştır.

492. TCMB, cari dengedeki bozulmayı kontrol altına almak ve ekonomiyi daha sağlıklı bir büyüme kompozisyonuna kavuşturmak için, 2010 yılının sonlarından itibaren, kredi büyümesinin yavaşlatılmasına yönelik politikalar uygulamaya başlamış ve Türk Lirasının aşırı dalgalanmalardan korunmasına ilişkin uygulamalarını sürdürmüştür. Yeni rejimde, fiyat istikrarı ve finansal istikrar hedefleri doğrultusunda temel para politikası aracı olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının yanı sıra diğer otoriteler ile eşgüdüm halinde zorunlu karlıklar, rezerv opsiyonu mekanizması, faiz koridoru ve likidite yönetimi gibi araçlar aktif olarak kullanılmıştır. Rezerv opsiyonu mekanizması aracılığıyla altının finansal sistemde kullanım alanı artırılmıştır. Uygulamaya konulan bu politikaların etkisiyle

ekonomi yeniden dengelenme sürecine girmiş ve 2011 yılının son çeyreinden itibaren cari açık azalmaya başlamıştır. Ancak cari açığa ilişkin iyileşmenin kalıcı olması için uygulanmakta olan para politikalarına ilave olarak yapısal tedbirlerin alınması gerekmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

493. Para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve korumaktır. Bu amaca yönelik olarak uygulanan enflasyon hedeflemesi rejiminde finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir. Plan döneminin ilk yıllarında TÜFE yıllık artı hızının yüzde 5 civarında korunması, sonrasında ise yüzde 4,5'e indirilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 13: Enflasyon Gelişmeleri ve Tahminleri

	(Yüzde Değişim)				
	2006	2012	2013	2018	2014-2018
TÜFE (Yıl Sonu Yüzde Değişim) (%)	9,7	6,2	5,3	4,5	4,8

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2013 yılı verisi TCMB; 2018 yılı verisi ve 2014-2018 dönemi ortalaması Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

c. Politikalar

494. Fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçları doğrultusunda, krediler ve döviz kuru kanallarının daha etkin çalışması için geleneksel ve geliştirilen yeni araçlarla birlikte, destekleyici bir araç olarak iletişim de kullanılmasına devam edilecektir.

495. Para politikası, fiyat istikrarıyla çelişmemek kaydıyla, aşırı borçlanma ve makroekonomik dengesizliklere dair riskler de dikkate alınarak uygulanacaktır.

496. Plan döneminde, finansal sistemdeki borçluluk düzeyini kontrol altında tutmaya yönelik olarak zorunlu karlıklar tesisine esas

olacak kaldıraç oranı aralığı uygulanmaya başlanacaktır.

497. Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına Plan döneminde de devam edilecektir. Piyasa derinliğinin kaybolmasına başlı olarak, kurlarda şüphesiz fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

2.2.5. Mali Piyasalar

a. Durum Analizi

498. Gerçekleştirilen yapısal reformlar neticesinde oluşan güçlü finansal yapının devamı için asgari yasal oranın çok üzerinde bir sermaye yeterlilik rasyosunun uygulan-

ması ve varlıkların risk ölçümlerinin daha ihtiyatlı yapılması, etkili düzenleyici bir yapıda faaliyet gösteren Türk bankacılık sektörünü, küresel krizin olumsuz etkilerinden korumu tur. Bunun yanı sıra, uluslararası türev araçlarının toplam varlıklar içindeki payının düşük olması ve Türkiye ekonomisinin küresel krizden sonra gösterdiği güçlü büyüme performansı da bu gelişmeye etkili olmu tur. Diğer taraftan, ekonomiyi so utmaya ve cari açığı kontrol altına almaya yönelik tedbirler, kısa dönemde sektörün büyümesini sınırlayıcı etkide bulunmu tur.

499. Bankacılık sektöründe 2006 yılı sonunda yüzde 65,9 olan aktiflerin GSYH'ya oranı 2012 yılı sonunda yüzde 96,7'ye, kredilerin GSYH'ya oranı ise yüzde 28,9'dan yüzde 56,1'e yükselmiştir. Böylece, aynı dönemde toplam aktifler içinde menkul kıymetlerin payında önemli bir azalış görülmüşken kredilerin payı yüzde 43,8'den yüzde 58'e ulaşmıştır. Diğer taraftan bankacılık sektörünün yurtdışından kaynak kullanımını son yıllarda hızla artışı göstererek 2012 yılı sonu itibarıyla 111 milyar dolar seviyesine, yurtdışı kaynakların toplam varlıklara oranı ise yüzde 14,3 seviyesine yükselmiştir.

500. Bankacılık sektöründe, 2012 yılında 2006 yılı sonuna göre mevduat bankacılığının, toplam aktiflerdeki payı yüzde 94,2'den yüzde 91'e düşmesine karşın, sektördeki aktiflerin devam etmektedir. Bu dönemde katılım bankalarının payı yüzde 2,8'den yüzde 5,1'e; kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise yüzde 3'ten yüzde 3,8'e ulaşmıştır.

501. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından sektörün kâr dağıtımının sınırlandırılması sayesinde bankaların bilançolarında önemli bir tutarda yedek akçe oluşumu sağlanmıştır ve

dolayısıyla sektörün güçlü özkaynak yapısı korunmu tur. 2012 yılı sonunda sermaye yeterlilik rasyosunun yüzde 17,9 ile asgari yasal oranın çok üzerinde olduğu görülmektedir. Sektörün risk göstergelerine bakıldığında, 2006 yılında yüzde 3,7 olan tahsil gecikmiş alacakların brüt kredilere oranının küresel kriz nedeniyle 2009 yılında yüzde 5,3'e yükseldiği, 2012 yılı sonunda ise yüzde 2,9'a gerilediği görülmektedir.

502. Gösterdiği yüksek performans ve taşıdığı potansiyel neticesinde yabancıların bankacılık sektörüne olan ilgisi devam etmiştir. 2012 yılı itibarıyla 24'ünde ana hissedar olmak üzere 49 bankanın 37'sinde yabancı sermaye payı bulunmaktadır. Ortaklık yapıları içerisinde yabancı payı yüzde 50'nin üzerinde olan bankaların toplam sektör aktifleri içindeki payı 2006 yılında yüzde 13,1'den 2012 yılı sonunda yüzde 16,9 seviyesine yükselmiştir. 2006 yılında bankacılık sektöründe yabancıların, borsadaki sahip oldukları paylar dâhil, toplam aktif içindeki payı yüzde 36,2 iken 2012 yılında bu oran yüzde 44,9'a yükselmiştir.

503. Bankacılık sektöründe uluslararası standartlara uyum sağlamak amacıyla 2012 yılının ikinci yarısından itibaren Basel II düzenlemeleri uygulamaya konulmu tur. Ayrıca, 2012 yılının Aralık ayında yürürlüğe giren Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunuyla, söz konusu şirketlerin kurumsal yapıları ile sermaye yapıları güçlendirilmiş ve tâbî oldukları mevzuat tek çatı altında birleştirilmiştir.

504. Yüksek standartlarda hukuki altyapının sağlanması ve uluslararası finans merkezi projesinin desteklenmesi amacıyla 2012 yılının sonunda yeni Sermaye Piyasası Kanunu yasalanmıştır. Kanunla ayrıca küresel kriz sonrasında edinilen tecrübelerin yasal altyapıya taşınması, şirketler için

alternatif finansman kaynaklarının olu-
turulması ve aracılık sektörünün dünyayla
rekabet edebilmesine imkân sağlanması
amaçlanmaktadır. Bu düzenlemeyle, stan-
bul Menkul Kıymetler Borsası ve İstanbul
Altın Borsası, Borsa İstanbul çatısı altında
birleştirilmiştir. Vadeli İşlemler ve Opsiyon
Borsası da 2013 yılı içinde Borsa İstanbul'a
katılacaktır.

505. Borsa İstanbul'da işlem gören şirket
sayısı 2006 yılı sonunda 329 iken 2012 yılı
sonunda 406'ya çıkmıştır. Piyasa kapitali-
zasyonunun GSYH'ya oranı, aynı dönemde
borsaya kote olan yeni şirketler ve endeks-
teki artışa bağlı olarak yüzde 30,3'ten yüzde
39 düzeyine ulaşmıştır. Borsa İstanbul pay
piyasası, devir hızı bakımından 2012 yılın-
da dünya sıralamasında 4'üncü, gelişmekte
olan ülkeler sıralamasında ise 3'üncü sırada
yer almıştır.

506. Faizsiz finansman araçlarının geli-
tirilmesi amacıyla kira sertifikalarına ilişkin
yasal altyapı tesis edilmiş, 2012 yılında ilk
defa kamu tarafından yurtiçi piyasada 1,6
milyar TL, yurtdışı piyasada ise 1,5 mil-
yar dolar tutarında kira sertifikası ihracı
gerçekleştirilmiştir. 2012 yılı sonu itibarı-
yla bankalar dâhil özel sektör borçlanma
araçlarının toplam tutarı 29,8 milyar TL
seviyesindedir. Atıl kaynakların ekonomiye
kazandırılması amacıyla da altın bankacı-
lığı geliştirilmiş ve tamamına yakını altın
mevduatı olan kıymetli maden depo hesabı
2012 yılında 18,6 milyar TL'ye ulaşmıştır.

507. Önemli bir gelişme potansiyeline sa-
hip olan sigortacılık sektörü toplam aktifle-
rinin GSYH'ya oranı, 2006 yılı sonundaki
yüzde 2,5 seviyesinden 2012 yılı sonunda
yüzde 3,7'ye yükselmiştir. 2007-2012 dö-
neminde sigortacılık sektörünün net dö-
nem kârı dalgalı bir seyir izlemi ve 2012
yılı sonunda sektörde 222 milyon TL zarar

kaydedilmiştir. Sektörde nominal sermaye-
de yabancı payı hızlı bir şekilde yükselerek
2006 yılı sonundaki yüzde 24,9 seviyesin-
den, 2012 yılı sonu itibarıyla yüzde 68,2
seviyesine ulaşmıştır.

508. Yurtiçi tasarruf oranının artırılması
amacıyla Bireysel Emeklilik Sisteminde
teknikler yeniden düzenlenerek, tüm katı-
lımcıların faydalanacağı devlet katkısı uy-
gulamasına geçilmiş ve kurumsal bazlı ka-
tılımların teşvik edilmesi sağlanmıştır.

509. İstanbul'un uluslararası bir finans
merkezi haline getirilmesi hedefi doğrultu-
sunda İstanbul Uluslararası Finans Merke-
zi (IFM) Stratejisi ve Eylem Planı hazırlan-
mış ve 2009 yılı Ekim ayında yürürlüğe
konmuştur. Gerçekleştirilen çalışmalar ne-
ticesinde İstanbul, Küresel Finans Merkez-
leri Endeksine ilk kez 2009 yılında 72'nci
sıradan girmiş ve 2012 yılında 56'ncı sıraya
yükselmiştir.

510. Plan döneminde mali piyasaların
geliştirilmesine yönelik çalışmalar kapsa-
mında İstanbul'un uluslararası bir finans
merkezi haline getirilmesi amacına yönelik
önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bununla
birlikte halen mali piyasalarda derinlik ve
hizmet çeşitliliğinin daha da artırılması
ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

511. Reel ekonominin ihtiyaçlarını kar-
ılayacak ve büyümeyi finanse edecek her
türlü finansal aracın ihraç edilebildiği, iş-
lem maliyetlerinin düşük olduğu, güçlü bir
teknolojik ve beşeri altyapıya sahip, etkin
bir biçimde denetlenen, yenilikçi ve efektif
işleyen bir mali piyasanın oluşturulması
amaçlanmaktadır.

512. Mali piyasalara ilişkin yapılacak dü-
zenlemelerde İstanbul'un uluslararası bir
finans merkezi olması hedefi gözetilecektir.

Tablo 14: Finansal Hizmetlerde Seçilmi Göstergelerde Geli meler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Bankacılık Sektörü				
Aktif Büyüklü ü/GSYH (%)	66	97	101	125
Sermaye Piyasası				
Borsa stanbul irket Sayısı (Adet)	329	406	431	606
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH (%)	30	39	41	66
Borçlanma Araçları Nominal Stoku/GSYH (%)	33	29	32	47
stanbul'un GFCI Sıralaması¹	---	56	---	25

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri BDDK, Borsa stanbul, SPK ve TÜ K'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Z/Yen tarafından yayımlanan GFCI (Küresel Finans Merkezleri Endeksi) sıralamasıdır. 2012 yılı itibarıyla sıralamaya tabi toplam 77 ehir bulunmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı dönemi sonunda stanbul'un Küresel Finans Merkezleri Endeksinde ilk 25 içinde yer alması hedeflenmektedir. Plan döneminde borçlanma araçları nominal stokunun GSYH'ya oranının hızlı bir ekilde artacağı ve bu artışın özel sektör borçlanma araçlarından kaynaklanacağı değerlendirilmektedir.

c. Politikalar

513. stanbul'un bölgesel ve küresel bir finans merkezi olması hedefi doğrultusunda koordinasyon yapısı güçlendirilecek, nitelikli insan kaynağı artırılacak ve finansal hizmetler çeşitlendirilecektir.

514. Mali piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği artırılacaktır.

515. Finans sektöründeki tüketici ve yatırımcı hakları, kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde şeffaf, adil ve tevik edici uygulamalarla güçlendirilecektir.

516. Türk katılım bankacılığının, küresel finans pazarından daha fazla pay alması sağlanacaktır.

517. Yatırımlara uzun vadeli finansman sağlayan kalkınma bankacılığı geliştirilecektir.

518. Teknolojik gelişmelere ve ortaya çıkan ihtiyaçlara paralel olarak, ödeme sistemleri güçlendirilecektir.

519. Mali piyasalarda Ar-Ge faaliyetleri desteklenecek, mobil bankacılık ve internet bankacılığı yaygınlaştırılacaktır.

520. Finansal piyasaların sağlıklı işlemesine, finansal ürün çeşitliliği kapsamında bireylerin bilinçli kararlar almasına ve yurtiçi tasarrufların artmasına katkı sağlayan finansal eğitim yaygınlaştırılacaktır.

521. Çevre ülkelerle mali sektörde işbirliğini geliştirmeye yönelik uygulamalar hayata geçirilecektir.

2.2.6. Maliye Politikası

a. Durum Analizi

522. Maliye politikası, çok yıllık bütçeleme anlayışı kapsamında hazırlanan, gerek yurtiçinde gerekse uluslararası platformda Türkiye ekonomisine ait genel bir perspektif çizen OVP'ler çerçevesinde, özel sektör öncülüğünde istikrarlı büyümeye destek sağlamak amacıyla yürütülmüştür. Bu doğrultuda, 2001 yılından itibaren önemli ölçüde faiz dilimiyle fazla verilmesi suretiyle, kamu borç stokunun GSYH'ya oranı azaltılmış, böylece kamu maliyesinde

olu an mali alan, küresel krizin etkilerinin azaltılmasında etkin bir şekilde kullanılmı tır. 2010 yılından itibaren ise kamu maliyesinde sürdürülebilirli i sa lamaya yetecek ölçüde faiz dı ı fazla verme politikasına devam edilmi tir.

523. Kriz döneminde uygulanan konjonktür kar ıtı politikaların da etkisiyle GSYH'ya oranla 2009 yılında kamu kesimi borçlanma gere i yüzde 5'e, kamu brüt borç stoku ise yüzde 48,9'a yükselmi tir. zleyen dönemde, kamu mali dengelerinin iyile tirilmesi amacıyla uygulanan politikaların yanı sıra yüksek büyüme ve kamu alacaklarının yapılandırılması sonucunda 2012 yılında kamu kesimi borçlanma gere i yüzde 0,9'a, kamu brüt borç stoku ise yüzde 39,7'ye gerilemi tir.

524. Uygulanan sıkı maliye politikasının etkisiyle, genel devlet faiz ödemelerinin millî gelire oranı istikrarlı bir şekilde azalmı , bununla birlikte genel devlet faiz dı ı harcamaları faiz ödemelerinden elde edilen tasarrufun üzerinde artmı tır. 2006-2008 döneminde GSYH'ya oranla yılda ortalama 0,6 puan dü en genel devlet faiz ödemeleri 2008 yılı sonunda yüzde 5,4; ortalama 1,1 puan yükselen genel devlet faiz dı ı harcamaları ise 2008 yılı sonunda yüzde 29,2 olarak gerçekleşmi tir. 2009 yılında krize kar ı alınan önlemlerin de etkisiyle yüzde 34,4'e yükselen genel devlet faiz dı ı harcamalarının GSYH içindeki payı, ilerleyen dönemde millî gelirdeki artı a ra men bu seviyesini korumu , 2010-2012 döneminde ortalama yüzde 34,2 düzeyinde gerçekleşmi tir. Personel harcamaları, sa lık ve sosyal güvenlik giderleri ile sosyal amaçlı transferler bu dönemde genel devlet harcamalarındaki artı ın temel belirleyicileri olmu tur.

525. 2006-2008 döneminde ortalama yüzde 32,5 olan özelle tirme hariç genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranı, harcamalardaki artı ları kar ılamak amacıyla alınan ilave önlemler neticesinde artmı , 2009 yılında yüzde 34,2'ye, 2012 yılında ise yüzde 37,3'e yükselmi tir. 2009 yılında sosyal güvenlik primleri dâhil yüzde 24,7 olan toplam vergi yükü, 2012 yılında yüzde 27,6 seviyesinde gerçekleşmi tir. Vergi yükündeki 2,9 puanlık artı ın 1,2 puanı sosyal güvenlik primlerinden, 1,7 puanı ise vergilerden kaynaklanmaktadır. Genel devlet gelir büyüklü ünde bir defalık gelirler de önemli rol oynamı ; bu çerçevede, 6111 sayılı Kanun kapsamında kamu alacaklarının yeniden yapılandırılması, 2006 ve 2008 yıllarında gerçekleştirilen sosyal güvenlik prim afları ile 2012 yılında hayata geçirilen bedelli askerlik uygulaması önemli miktarda kaynak sa lamı tır. Ayrıca, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde GSYH'ya oranla yıllık ortalama yüzde 0,6 büyüklü ünde özelle tirme geliri elde edilmi , orman vasfını yitirmi hazine arazilerinin satı ına ba lanmı tır.

526. Genel devlet gelir ve harcamalarındaki geli meler sonucunda, 2006-2008 döneminde GSYH'ya oranla ortalama yüzde 0,2 olarak gerçekleş en genel devlet aç ı , 2009 yılında yüzde 5,5'e yükselmi , 2010-2012 döneminde ise ortalama yüzde 1,4 olmu tur. Faiz giderleri ve özelle tirme gelirleri hariç tutuldu unda ise, 2006-2008 döneminde GSYH'ya oranla ortalama yüzde 4,4 fazla veren genel devlet dengesi, 2009 yılında yüzde 0,2 açık vermi , 2010-2012 döneminde ise ortalama yüzde 2 fazla vermi tir.

527. Kamu maliyesinin uzun dönemli mali sürdürülebilirli ini yansıtan bir gösterge niteli inde olan yapısal genel devlet dengesi, konjonktürel geli melerin gelir ve harcamalar üzerindeki etkilerinin ortadan

kaldırılması suretiyle hesaplanmakta ve özelleştirme gelirleri ile bir defalık gelirleri içermemektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde faiz hariç yapısal genel devlet harcamalarının potansiyel GSYH'ya oranı sürekli artarak 2012 yılında yüzde 34,7'ye yükselmiştir. Genel devlet gelirlerinin potansiyel GSYH'ya oranı ise, kısmen dalgalı bir seyir gösterse de, Plan döneminde artış eğiliminde olmuştur ve 2012 yılında yüzde 36,5'e ulaşmıştır. Böylece, potansiyel GSYH'ya oranla 2006 yılında yüzde 4,2 olan yapısal genel devlet faiz dıışı fazlası, 2007-2012 döneminde faiz dıışı harcamaların

gelirlerden daha fazla artması sonucunda ortalama yüzde 1,8 olarak gerçekleşmiştir.

528. Genel devlet dengesindeki gelişmelere paralel olarak, küresel kriz öncesi gerileme eğiliminde olan AB tanımlı genel devlet borç stokunun GSYH'ya oranı krizle birlikte yükselmiştir, kriz sonrasında ise tekrar gerileme eğilimine girmiştir.

529. Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planları süresince izlenen ekonomik programların bir sonucu olarak kamu mali dengelerinde iyileşme yaşanmıştır ve kamu borç

Tablo 15: Kamu Kesimine İlişkin Seçilmiş Göstergelerde Gelişmeler ve Hedefler

	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
	2006	2012	2013	2018	2014-2018 ¹
Kamu Tüketimi	9,5	11,5	11,7	11,6	11,7
Kamu Tasarrufu	4,2	2,9	2,4	3,7	3,1
Kamu Yatırımı	3,7	4,4	4,5	4,8	4,6
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği²	-1,8	0,9	1,4	0,5	0,7
Kamu Kesimi Program Tanımlı Dengesi³	4,8	0,9	0,8	1,0	0,9
Genel Devlet Gelirleri	34,8	37,8	38,3	37,9	37,9
Genel Devlet Harcamaları	33,4	38,7	39,7	38,4	38,6
Genel Devlet Faiz Dışı Harcamaları	27,3	35,2	36,4	36,2	36,1
Genel Devlet Faiz Giderleri	6,1	3,5	3,3	2,3	2,5
Genel Devlet Yatırım Harcamaları	3,0	3,5	3,5	4,1	3,8
Genel Devlet Dengesi	1,3	-1,0	-1,4	-0,5	-0,7
Genel Devlet Faiz Dışı Dengesi	7,5	2,6	1,9	1,7	1,8
Yapısal Genel Devlet Gelirleri⁴	33,4	36,5	37,1	37,7	37,2
Yapısal Genel Devlet Harcamaları⁵	29,1	34,7	35,5	36,4	35,7
Yapısal Genel Devlet Dengesi⁶	4,2	1,7	1,6	1,3	1,5
Vergi Yükü (Sos. Güv. Primleri Dâhil)	24,4	27,6	28,3	28,9	28,6

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı'na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Not: Kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler, Sigorta Fonu ve KTT'lerin toplamından oluşmaktadır. Kamu kesimi kapsamından KTT'ler çıkarılmıştır. İstatistiksel olarak ise genel devlet tanımına ulaşılmaktadır.

(1) Dönem ortalamasıdır.

(2) (-) işaret fazlalığı göstermektedir.

(3) Faiz gelirleri ve giderleri, özelleştirme gelirleri, kamu bankaları kâr payları ve bazı özelliikli gelirler ile giderler hariç tutularak hesaplanmaktadır.

(4) Özelleştirme ve bir defalık gelirler hariç, potansiyel GSYH'ya orandır.

(5) Faiz giderleri hariç, potansiyel GSYH'ya orandır.

(6) Potansiyel GSYH'ya orandır.

stokunun GSYH'ya oranı önemli ölçüde gerilemiştir. Bununla birlikte, kamu mali sisteminin devresel hareketlere karşı oldukça duyarlı olduğu görülmektedir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde, bir taraftan elde edilen kazanımların korunması diğ er taraftan da daha güçlü bir kamu mali görünümünün tesis edilebilmesi için kamu harcamalarının rasyonelleştirilmesi ve kamu gelirlerinin kalitesinin artırılması öncelik olarak değerlendirilmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

530. Maliye politikasının, istikrarlı yüksek büyüme ortamının tesis edilebilmesine yönelik olarak, ekonomik istikrarın desteklenmesi, yurtiçi tasarrufların artırılması ve cari açının kontrol altında tutulmasına yardımcı olacak şekilde para ve gelirler politikalarıyla uyumlu bir biçimde uygulanması esastır.

531. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kamu brüt borç stoku ile faiz harcamalarının GSYH'ya oranının düşürülmesi sonucunda elde edilen makroekonomik ve mali kazanımların, kamu kesimi borçlanma gereğinin kontrol altında tutulması suretiyle, kalıcı hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

532. Plan dönemi boyunca GSYH'ya oran olarak genel devlet gelirlerinin sabit tutulması, genel devlet harcamalarının ise bir miktar düşürülerek genel devlet açısının Plan dönemi sonunda yüzde 0,5'e düşürülmesi hedeflenmektedir.

533. Plan döneminde, vergi yükünün adil dağılımının sağlanması ve GSYH'ya oranla ortalama yüzde 28,6 seviyesinde olması öngörülmektedir.

c. Politikalar

534. Sıfırın önlenmesi, verimlilik artırılması sağlanması ve harcama programlarının önceliklendirilmesi suretiyle kamu harcamaları

kontrol altında tutulacaktır. Kamu harcamalarının etkinleştirilmesiyle elde edilecek tasarruf ve tahsis edilecek ilave kaynaklar; büyümeyi destekleyecek yatırım harcamalarında, teknolojik ve Ar-Ge desteklerinde kullanılacaktır.

535. Sosyal amaçlı programlar ile tarım sektörüne yönelik transferler başta olmak üzere harcamalar etkinleştirilmesini temin etmek amacıyla gözden geçirilecektir.

536. Vergiye gönüllü uyumun artırılması ve kayıtdışı ekonominin azaltılmasıyla sağlanacak ilave kaynaklar, idari vergilerinin düşürülmesi başta olmak üzere üretim ve istihdamı teşvik ederek büyümeye katkı sağlanacak şekilde değerlendirilecektir.

537. Vergilemenin daha adil olmasını ve mali fonksiyonunu yerine getirmesini sağlayacak şekilde vergi tabanı genişletilecektir.

538. Vergi politikası, üretim faktörlerinin etkin dağılımını sağlamak amacıyla kullanılacaktır.

539. Temel vergi mevzuatı; ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde sade ve uyumlu hale getirilecek şekilde yeniden yazılacaktır.

540. Elektronik ticarette vergi kaybının önlenmesine yönelik gerekli hukuki ve idari düzenlemeler hayata geçirilecektir.

541. Yasal düzenlemeler, kısa ve uzun dönem mali sonuçları hesap edilerek yapılacaktır.

542. Kamu harcamalarının program bazlı sınıflandırma çalışmaları tamamlanarak kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına geçilecektir.

543. Kaynak tahsis sürecinin stratejik planlar ve performans esaslı bütçeleme sistemiyle ilgili güçlendirilerek, sürecin planlama,

programlama, bütçeleme, uygulama, izleme ve değerlendirme etkinliği artırılacaktır.

544. Kayıtdışılıkla mücadelede, kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımı artırılacaktır. Önleyici ve risk odaklı denetim anlayışı çerçevesinde idarelerin beşeri ve teknolojik altyapısı güçlendirilecektir.

545. Yerel yönetimlerin mali imkânlarını güçlendirmek için kentsel rantların değerlendirilmesi ve emlak vergisi dâhil olmak üzere yerel yönetim öz gelirleri artırılacaktır.

2.2.7. Sosyal Güvenlik Finansmanı

a. Durum Analizi

546. 2006 yılında sosyal sigorta kurumlarının tek çatı altında toplanmasıyla başlatılan Sosyal Güvenlik Reformu kademeli olarak hayata geçirilerek norm ve standart birliğin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atılmış, sosyal güvenlik sisteminin kapsamı genişletilmiş, kaliteli hizmet sunumunun ve mali sürdürülebilirliğin temini yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda, farklı standartlarda hizmet sunan kamu sağlık sigortaları tek çatı altında toplanarak nüfusun tamamını kapsayan zorunlu GSS kurulmuştur. Sistemin mali sürdürülebilirliğini sağlamak üzere emeklilik yollarının yükseltilmesi, aylık bülama oranlarının düzeltilmesi gibi parametrik değişiklikler yapılmış, ayrıca kamunun sosyal güvenlik sistemine katkı sağlanması esas getirilmiştir. Sağlık kapsamının ve hizmetlere erişimin artması sonucunda, tedavi ve ilaç harcamalarında yaşanan artışın kontrol altına alınması amacıyla, gereksiz hizmet talebini önlemeye yönelik alınan tedbirlerin yanı sıra global bütçe uygulanmaya başlanmış ve 2010 yılından itibaren ilaç harcamalarını da içerecek şekilde genişletilmiştir.

547. 2007-2012 döneminde, yapılandırma gelirleri haricindeki prim gelirlerinin

GSYH'ya oranında meydana gelen 1,9 puanlık artış temel olarak hizmet akdiyle çalışanların sayısındaki artış, ödeme gücü olmayanların GSS priminin kamu tarafından karşılanması ve reform öncesinde işsiz bülama devlet memurlarının sağlık sigortası primlerinin kurumlarınca karşılanması etkili olmuştur. Buna karşılık, plan döneminde hem emekli aylık ödemeleri hem de sağlık harcamaları önemli miktarda artmış ve bu kalemlerin GSYH'ya oranı 2,4 puan yükselmiştir. Söz konusu dönemde, emekli aylık ödemelerinin GSYH'ya oranındaki 1,6 puanlık artışın 0,8 puanı, emekli aylıklarına reformlarda öngörülen artışta yapılan artıştan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda, devlet katkısı ve yapılandırma gelirleri ayrı tutulduğunda, sosyal güvenlik sisteminin açığında 0,6 puan artış meydana gelmiştir. Bu dönemde, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teviklerinden kaynaklanan transferler ve prim ödeme gücü olmayanların GSS primlerinin de eklenmesiyle sosyal güvenlik sistemine yapılan toplam bütçe transferlerinin GSYH'ya oranı 1,5 puan artmıştır.

548. 2007-2012 döneminde istihdamı arttırmaya yönelik uygulanan tevik politikalarının ve kayıtdışı istihdamı azaltmaya yönelik tedbirlerin etkisiyle, hizmet akdiyle çalışan sigortalı sayısı yıllık ortalama yüzde 7,3 oranında artmış, devlet memurlarının sayısında da yıllık ortalama yüzde 3,5 oranında artışa anmıştır. Diğer taraftan, kendi hesabına çalışan sigortalı sayısı yıllık ortalama yüzde 0,9 oranında azalmıştır. Pasif sigortalılar açısından bakıldığında ise sosyal güvenlik reformundaki parametrik değişiklikler için öngörülen geçiş sürelerinin uzunluğu, yurtdışı borçlanma uygulaması ve prim yapılandırmaları emekli sayılarında önemli artışlara yol açmıştır. Bu kapsamda, dosya bazında emekli sayısı;

hizmet akdiyle çalışan grubunda yüzde 5,2, kendi hesabına çalışan grubunda yüzde 6,1 ve devlet memurlarında ise yüzde 2,6 oranında artmıştır. Sonuç olarak, aktif ve pasif sigortalı sayısındaki artışlar, aktif/pasif oranına etki açısından birbirini dengelemi ve plan döneminde söz konusu oran değişim yaparak 1,7 seviyesinde kalmıştır.

549. 2006 yılında yüzde 47 olan kayıtlı işsizlik oranı, 2012 yılında yüzde 39 düzeyine gerilemiştir. Bu gelişimle, kayıtlı işsizlikle mücadele için alınan tedbirler ve istihdam teşvikleri sonucu ücretli ve maaşlı çalışanların kayıtlı işsizlik oranının yüzde 31'den yüzde 22'ye gerilemesi etkili olmuştur. Diğer taraftan, kendi hesabına çalışanların ve emeklilerin kayıtlı işsizliğinde ise küçük bir iyileşme yaşanmıştır ve kayıtlı işsizlik oranı yüzde 57'den yüzde 55'e gerilemiştir.

550. 2013 yılından itibaren yürürlüğe girmek üzere farklı zamanlarda aynı hak ka-

zanma koşulları karlılığında bulunan aylıklar arasındaki uyumsuzlukların azaltılması amacıyla, 2000 yılından önce bulunan SSK aylıkları ve 2002 yılının ikinci çeyreğinde bulunan BA-KUR aylıkları yeniden hesaplanarak bunların intibakı sağlanmıştır.

551. 2007-2012 döneminde SGK sa- lık harcamalarının GSYH'ya oranı 0,8 puan artarak yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışta, daha önce merkezi yönetim bütçesinden karşılanan devlet memurlarının ve prim ödeme gücü olmayanların sa- lık harcamalarının SGK'ya devredilmesi etkili olmuştur. Diğer taraftan, GSYH'ya oran olarak 2006 yılında yüzde 4,1 düzeyinde gerçekleşen toplam kamu sa- lık harcamaları, sa- lık sigortası kapsamının genişlemesi ve sa- lık hizmetlerine erişimin artmasına rağmen alınan tedbirlerin etkisiyle sınırlı bir artış göstererek 2012 yılında yüzde 4,2 düzeyine yükselmiştir.

Tablo 16: Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir-Gider Dengesi

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2006	2012	2013	2018	2014-2018
Gelirler	6,8	9,4	9,8	9,8	9,6
Prim Tahsilatları	4,9	6,8	7,3	7,5	7,3
Prim Yapılandırma Gelirleri	0,5	0,2	0,1	0,0	0,0
Devlet Katkısı	0,0	1,7	1,7	1,7	1,7
Diğer Gelirler	1,4	0,8	0,7	0,6	0,6
Giderler	9,1	11,0	11,3	10,8	11,0
Sigorta Giderleri	5,9	7,5	7,7	7,6	7,7
Sa- lık Giderleri	2,3	3,1	3,2	2,9	3,0
Diğer Giderler	0,8	0,4	0,4	0,3	0,3
Gelir-Gider Farkı	-2,3	-1,6	-1,5	-1,0	-1,4
Gelir-Gider Farkı¹	-2,8	-3,4	-3,3	-2,7	-3,1
Toplam Bütçe Transferi²	3,0	4,5	4,7	4,0	4,4

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri nakit bazlı olup SGK'ya aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Not: Emeklilere yapılan ek ödeme tutarları, gelir ve giderlerde dikkate alınmamıştır.

(1) Prim yapılandırma gelirleri ve devlet katkısı hariç tutulmuştur.

(2) Faturalı ödemeler, ek karlıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim te viki ve özürü prim te viki kaynaklı transferler ile 2011 yılından itibaren prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil edilmiştir.

552. Sosyal güvenlik sisteminde 1999 ve 2008 yıllarında kapsamlı reformlar yapılmasına rağmen; emeklilik yaşıyla ilgili belirlenen kademeli geçi sürelerinin uzunluğu nedeniyle fiili emeklilik yaşının düşük olması, emekli aylıklarına öngörülen oranların üzerinde artı yapılması, prim borçlarının yapılandırılması, yurtdışı borçlanma uygulamasının sürdürülmesi, kayıtdışı istihdamın ve kayıtdışı ücretin halen istenilen düzeye indirilememesi sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır. Ayrıca, nüfusun yaşlanması; hastalık yükünün derinleşmesi; yeni sağlık teknolojilerinin geliştirilmesiyle oluşan sağlık enflasyonu; sağlık bilinci ve gelir düzeyi artıma bağlı olarak sağlık hizmetlerine talebin artması gibi nedenlerle sağlık harcamaları artırmeye ilimini korumakta ve mali sürdürülebilirlik üzerinde baskı yaratmaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

553. Sosyal güvenlik reformunun kararlılıkla uygulanması ve sistemin aktüeryal dengesini bozucu uygulamalardan kaçınılması suretiyle sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali sürdürülebilirliğini iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

554. Plan dönemi sonunda merkezi yönetim bütçesinden sosyal güvenlik sistemine yapılacak bütçe transferinin GSYH'ya oranının yüzde 4'e düşürülmesi hedeflenmektedir.

c. Politikalar

555. Kayıtdışı istihdam ve kayıtdışı ücretle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir.

556. Prim yapılandırmaları ekonomik kriz ve doğal afet gibi istisnai haller dışında uygulanmayacaktır.

557. Yurtdışı borçlanma uygulaması gözden geçirilecektir.

558. Sağlık hizmetleri ve harcamalarında sürdürülebilirlik dikkate alınarak ilaç ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

2.2.8. Kamu İletmeciliği

a. Durum Analizi

559. Kamu sermayeli işletmeler, 233 sayılı KHK kapsamındaki K T'ler ile 4046 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren kamu işletmeleri, sermayesinin yüzde 50'sinden fazlası Hazineye ait olan işletmeler ve döner sermayeli işletmelerden oluşmaktadır.

560. K T'ler hâlihazırda, madencilik, enerji, ulaştırma, tarım ve imalat sanayii sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Doku zuncu Kalkınma Planı döneminde kamu, petro-kimya, tuz ve tütün sektörleri ile araç muayene istasyonları işletmeciliğinden tamamen çekilmiştir. Elektrik dağıtım ve üretimi, doğal gaz dağıtım, imalat sanayii, liman işletmeciliği, telekomünikasyon, bankacılık, denizyolu ve havayolu taşımacılığı alanlarında bir kısım özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir.

561. K T'lerin mali disiplininin sağlanmasına ilişkin hedefler, genel yatırım ve finansman programlarıyla her yıl tespit edilmektedir. Ancak K T'lerin tâbî olduğu mevzuatın dışında yer alan TRT, TOK, AOÇ, PTT ve TÜRKSAT gibi kamu kuruluşları vasıtasıyla da bir kısım ticari faaliyetler yürütülmektedir.

562. K T sisteminin ürettiği katma değerinin GSYH içindeki payı 2006 yılındaki yüzde 1,9 seviyesinden 2012 yılı sonunda yüzde 1,3'e gerilemiştir. Katma değerdeki

bu dü ü e ra men 2006 yılı sonunda yüzde 8,3 olan K T'lerin satı hasılatının (görev zararı tahakkukları hariç) GSYH'ya oranı, 2012 yılı sonu itibarıyla de i memi tir. 2007-2012 yılları arasında 15,7 milyar dolar sermaye transferi yapılan K T'ler, Hazineye 5,4 milyar dolar temettü ve hasılat payı katkısında bulunmu tur.

563. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, özelle tirme kapsamında olmayan kamu i letmelerinde stratejik yönetim anlayı mın yerle tirilmesi ve yaygınla tırılması amacıyla stratejik planların hazırlanması ve uygulanması süreci ba latılmı tur. Bu çerçevede, modern iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin hayata geçirilmesine yönelik adımlar atılmı tur. K T'lerde fiyatların piyasa artlarına uygun bir ekilde belirlenmesine ve âtil istihdamın azaltılmasına yönelik uygulamalar ile kurumsal yönetimin iyile tirilmesine yönelik çalı malar sürdürülmü tür.

564. Faaliyetlerini Hazinesinin sermaye deste i olmaksızın sürdüremeyen kamu i letmelerinin yeniden yapılandırılma ihtiyacı devam etmektedir.

565. Plan döneminde yeni Türk Ticaret Kanununun yürürlü e girmesiyle birlikte

olu an i letmelere yönelik yeni anlayı nın K T mevzuatına da yansıtılması ihtiyacı ortaya çıkmı tur.

566. Kamu kurumlarına ait döner sermayeli i letmelerin yapılandırılma ihtiyacı, kamu mali yönetimi reformunda öngörüldü ü gibi, devam etmektedir. Döner sermayeli i letmelerin toplam gelirlerinin GSYH'ya oranı, 2006 yılındaki yüzde 2,2 seviyesinden 2012 yılında yüzde 2,4'e çıkmı tur. 2007-2012 döneminde Sa lık Bakanlığı na ba lı hastaneler ile üniversite hastanelerinin döner sermayeli i letmeler içindeki a ırlı ı artmı tur. Bu dönemde üniversite hastanelerinin mali durumlarını iyile tirmeye yönelik destekler sa lanmı tur.

b. Amaç ve Hedefler

567. Kamu sermayeli i letmelerin kamuya yük getirmeden, verimlilik ilkesi çerçevesinde faaliyet göstermeleri temel amaçtır.

568. Plan dönemi sonunda özelle tirme programındaki kurulu lar dâhil K T'lerin üretti i katma de erin GSYH içindeki payının yüzde 0,8 olarak gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Tablo 17: K T'lere li kin Seçilmi Göstergelerde Geli meler ve Hedefler

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2006	2012	2013	2018
Toplam Katma De er	1,9	1,3	1,2	0,8
Satı Hasılatı	8,3	8,3	7,4	3,8
Sermaye Transferi	0,6	0,3	0,4	0,2
Görev Zararı	0,1	0,1	0,1	0,1
Temettü ve Hasılat Payı	0,1	0,1	0,2	0,1
Yatırım	0,5	0,5	0,7	0,4
Borçlanma Gere i'	0,2	0,4	0,5	0,3

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müste arlı na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Not: Tablodaki K T'lere ait de erler özelle tirme kapsamındaki kurulu ların verilerini de içermektedir.

(1) Bütçe ve fon transferleri hariçtir.

c. Politikalar

569. Özelle tirme kapsamındaki kurulu lar dâhil K T'lerin faaliyetleri, ekonomik amaç ve hedeflere dayalı olarak yürütülecektir. Devlet tarafından gerçekte tirilmesi zorunlu olan sosyal amaçlı ve kamu yararına yönelik faaliyetler için bu kurulu ların görevlendirilmesinden ziyade evrensel hizmet fonu olu turulması gibi yöntemler öncelikli olarak de erlendirilecektir. K T'lerin görevlendirilmesi zaruretinin ortaya çıkması durumunda ise olu acak maliyet zamanında kar ılanacaktır.

570. K T'lerin faaliyetleri, piyasa mekanizmasını bozucu etkiye neden olmayacak e-kilde yürütülecektir.

571. K T'lerde verimlili in, hesap verebilirli in, karar süreçlerinde esnekli in artırılmasını sa layacak uluslararası kabul görmü kurumsal yönetim ilkeleriyle ve yeni Türk Ticaret Kanunuyla uyumlu bir mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

572. Stratejik yönetim anlayı ı yaygınla tırılacak, K T faaliyetlerinin stratejik planlar ve performans programlarına uyumunun artırılmasına yönelik uygulamalar gerçekte tirilecektir. K T'lerde etkili iç denetim ve iç kontrol mekanizması kurulacak ve iç denetim birimleri etkin hale getirilecektir. Dı denetim süreçleri, hesap verebilirlik anlayı ı çerçevesinde etkinle tirilecektir.

573. K T'ler, istikrarlı yüksek büyümeye katkı sa lamak amacıyla teknolojik altyapılarını ve Ar-Ge faaliyetlerini geli tirerek katma de eri yüksek ürünlere yo unlaacak, yerli enerji kaynaklarından faydalana-cak ve ihracata yönelik yeni fırsatları de erlendirecektir.

574. K T'lerde hizmet alım süreçleri etkinle tirilerek mal ve hizmet üretiminde kalite-maliyet dengesi sa lanacaktır.

575. Özelle tirme uygulamaları, uzun vadeli sektörel öncelikler çerçevesinde belirlenmi bir program dâhilinde sürdürülecektir. Uygulamalarda halka arz yönteminin kullanılmasına a ırlık verilecektir.

576. Ba ta üniversite hastaneleri olmak üzere döner sermayeli i letmeler, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir ekilde kullanılmasını sa layacak ekilde yeniden yapılandırılacaktır.

2.2.9. Yatırım Politikaları

2.2.9.1. Kamu Yatırımları

a. Durum Analizi

577. Öncelikli sosyal ihtiyaçları gidermeye, üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıyı geli tirmeye yönelik olarak, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde; bölgeler arası geli mi lik farklarının azaltılması da dikkate alınarak, e itim, sa lık, teknolojik ara tırma, ula tırma, sulama, içme suyu ile bilgi ve ileti m teknolojilerinin geli tirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına a ırlık verilmi tir.

578. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, kamu sabit sermaye yatırım tutarları plan hedefleri seviyesinde gerçekte mi tir. Cari fiyatlarla toplam kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı 2006 yılında yüzde 3,8 iken 2012 yılında yüzde 4,2'ye çıkmı olup, 2013 yılında bu oranın yüzde 4,5 olması beklenmektedir.

579. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kamu yatırımlarına ayrılan kaynaklar artırılmı , çok sayıda projenin tamamlanması sa lanmı ve yeni projelerin belirlenmesinde seçici davranılarak program de erleri itibarıyla 2006 yılında 5,5 yıl olan kamu yatırım stokunun ortalama tamamlanma süresi, 2013 yılında 3,7 yıla dü ürülmü tür.

580. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, mahalli idare yatırımları ve yatırım i çili i dâhil kamu sabit sermaye yatırımlarında sektörler itibarıyla en büyük payı yüzde 37,4 ile ula tırma sektörü almı tır. Bölünmü yol projeleri ve yüksek hızlı tren projeleri gibi büyük projelere a ırlık verilmesi sonucunda ula tırma sektörünün payı, yüzde 30,2 olan Plan öngörüsünün üzerinde gerçekleş mi tir. Bu durum di er sektörlerin payının Plan hedefinin altında kalmasında etkili olmu tur. GAP Eylem Planı, DAP, KOP, DOKAP gibi uygulamalarla, ba ta Güneydo u Anadolu Bölgesi olmak üzere bölgesel geli meye yönelik projelere önemli kaynaklar aktarılarak birçok proje tamamlanmı veya tamamlanma a amasına gelmi tir. Buna ra men, bölgeler arası geli mi lik farklarının azaltılmasına yönelik yatırım ihtiyacı devam etmektedir.

581. Türkiye'nin artan altyapı ihtiyaçlarının kar ılanmasında kamu kaynaklarının kullanılması yanında özel sektörün katılımıyla sa lanacak alternatif finansman modellerinden de yararlanılmasına gerek duyulmaktadır. Bu çerçevede son yıllarda geli mi ve geli mekte olan ülkelerde altyapı yatırımlarının gerçekleş tirilmesinde yaygın olarak kullanılan KÖ modeli ülkemizde de uygulanmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde yetki verilen yap-i let-devret ve yap-kirala modelli projelerin sayısı 46'ya, bu projelerin toplam yatırım tutarı ise 28,5 milyar dolara ula mı tır.

582. KÖ mevzuatında önemli düzenlemeler yapılmı olmasına ra men, mevzuatın çerçeve bir yasayla bütüncül bir yapıya kavu turulması ihtiyacı devam etmektedir. KÖ süreci, kamu kesimi üzerine uzun yıllara yayılan yüksek mali yük getirebilecek bir yapıya sahip olup do ru kurgulanması ve yönetilmesi gerekmektedir. Bu nedenle,

kamu kurumlarının KÖ alanında proje planlama ve yönetim süreçlerinde uzmanlı a dayalı kurumsal kapasitelerinin geli tirilmesi ihtiyacı önem arz etmektedir.

583. Ülkemizde ekonomik ve sosyal altyapı ihtiyacının kar ılanmasına yönelik yeni yatırımların gerçekleş tirilmesinin yanı sıra mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılması gerekmektedir.

584. Yeni yatırımların planlanması ve gerçekleş tirilmesi sürecinde kamu kurulu larında hazırlama, uygulama, izleme ve de erlendirme kapasitesinin geli tirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

585. Kamu yatırımlarının büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgeler arası geli mi lik farklarını azaltmaya, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması temel amaçtır.

586. Plan dönemi sonunda kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payının yüzde 4,8'e, sermaye giderlerinin Merkezi Yönetim Bütçesi içerisindeki payının ise yüzde 11,1'e çıkarılması öngörülmektedir.

c. Politikalar

587. Yüksek ve istikrarlı büyüme için kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak ekilde bütüncül bir bakı açısıyla ele alınacaktır. Kamu yatırımları, özel sektör tarafından gerçekleş tirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunla tırılacaktır.

588. Toplam kamu yatırımları içerisinde özel sektörün üretken faaliyetlerini destekleyecek nitelikteki altyapı yatırımlarına odaklanılacaktır.

589. Kamu yatırımlarında, KÖ modeliyle yürütülenler dâhil, e itim, sa lık, içme suyu

Tablo 18: Toplam Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarında Gelişmeler ve Hedefler

(2013 Yılı Fiyatlarıyla, Milyon TL)

	9. Plan Dönemi (Gerçekleşme) (2007-2013) ¹		10. Plan Dönemi (2014-2018)	
	Değer	Oran (%)	Değer	Oran (%)
Tarım	39.947	%10,2	50.087	%12,0
Madencilik	8.483	%2,2	12.522	%3,0
malat	3.809	%1,0	3.757	%0,9
Enerji	28.655	%7,3	15.026	%3,6
Ulaştırma	146.123	%37,4	141.914	%34,0
Turizm	2.087	%0,5	2.504	%0,6
Konut	6.409	%1,6	4.174	%1,0
Eğitim	47.886	%12,3	66.783	%16,0
Sağlık	21.887	%5,6	21.287	%5,1
Adalet	5.072	%1,3	6.261	%1,5
Güvenlik	3.894	%1,0	4.591	%1,1
Çiğme Suyu	25.847	%6,6	29.218	%7,0
Kanalizasyon	21.746	%5,6	24.209	%5,8
Teknolojik Araştırma	6.889	%1,8	10.435	%2,5
Diğer	21.951	%5,6	24.626	%5,9
TOPLAM	390.684	%100,0	417.393	%100,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Mahalli idare yatırımları ve yatırım i çili i tutarları dâhildir.

(1) 2013 yılı için gerçekleşme tahmini kullanılmıştır.

ve kanalizasyon, bilim-teknoloji, ulaştırma ve sulama sektörlerine öncelik verilecektir.

590. Onuncu Kalkınma Planı döneminde kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilecek yatırımlar içinde, tarım sektörünün payının başta GAP Bölgesi olmak üzere sulama yatırımlarının hızlandırılması sonucunda artması; yerli kaynaklara dayalı enerji politikası çerçevesinde enerji hammaddesi aramalarına a rlık verilece inden madencilik sektörünün payının artması; kamu tarafından yürütülen hidroelektrik santrallerinin (HES) tamamlanma a masına gelmi olması ve özelle tirmeler sonucu enerji sektörünün payının azalması; en yüksek paya sahip olmakla birlikte ulaştırma sektörünün payının bazı otoyollar, büyük limanlar, havalimanları, gar kompleksleri gibi projelerin KÖ yöntemiyle gerçekleştirilecek olması nedeniyle azalması; yeni kurulan

üniversitelerin ihtiyaçları ve okulların sınıf mevcudunun azaltılması hedefi do rultusunda eğitim sektörünün payının artması; ehir hastaneleri ve sağlık kampüsleri projelerinde KÖ yönteminin yaygın olarak uygulanacağı sağlık sektörünün payının azalması; adalet, güvenlik, içme suyu, kanalizasyon ve teknolojik araştırma sektörlerinin paylarının verilen öncelikler çerçevesinde artması öngörülmektedir.

591. Kamu yatırımları, bölgeler arası gelişimi lik farklarını azaltmayı ve bölgesel gelişme potansiyelini de erlendirmeyi hedefleyen alanlara yönlendirilmeye devam edilecektir. Bu kapsamda kentsel gelişme odaklı projelerin yanı sıra, GAP bölgesinde üretken özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı projelerine, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde de

eylem planlarıyla önceliklendirilmi projelere a ırlık verilecektir.

592. Kamu yatırımlarının ortalama tamamlanma süresinde sa lanan iyile me, bu sürenin halen nispi olarak yüksek oldu u sektörlere odaklanılarak sürdürülecektir.

593. Mevcut sermaye stokundan azami faydayı sa lamak için idame-yenileme, bakım-onarım ve rehabilitasyon harcamalarına a ırlık verilecektir.

594. KÖ uygulamalarına ili kin gelece e yönelik yol haritası niteli inde bir strateji belgesi hazırlanacak ve da ınık yapıdaki KÖ mevzuatının çerçeve bir kanun altında toplanması sa lanacaktır.

595. KÖ politika ve uygulamalarının koordinasyonu güçlendirilecek, projelerin bütçe üzerindeki risk ve etkilerini ölçebilecek etkin bir izleme ve de erlendirme sistemi olu turulacaktır.

596. Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve de erlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kurulu larının kapasiteleri geli tirilecektir.

2.2.9.2. Özel Kesim Yatırımları

a. Durum Analizi

597. 1981-2012 döneminde yüzde 80'ler düzeyinde olan sermaye stokunun büyümeye katkısı, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde yaklaşık yüzde 75 düzeyinde gerçekleş mi tir. Özel kesim sermaye birikimi geçmi dönemde Türkiye ekonomisinde büyümenin en önemli kayna ı olmu tur. 2007-2012 döneminde küresel krizin de etkisiyle reel olarak yıllık ortalama yüzde 2 artı gösteren özel sektör sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı 2006 yılında yüzde 18,9, 2012 yılında ise yüzde 16,4 olarak gerçekleş mi tir.

598. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, özel kesim yatırımlarının artırılması için yatırım te viklerine verilen önem ve sa lan destek artmı tır. 2009 yılından itibaren uygulanmaya ba lanan yeni yatırım te vik sistemiyle bölgesel yatırımlar ve büyük ölçekli yatırımlar desteklenmektedir. 2012 yılından itibaren ise stratejik yatırımlar destekleme kapsamına alınmı , bölgesel yatırımların te vikinde, Sosyo-Ekonomik Geli mi lik Endeksine dayanan il bazında altı kademeli yeni bölgesel harita kullanılmı tır.

599. Te viklerin, Türkiye ile AB arasındaki anlaşılmalara uygun olarak düzenlenmesini ve ilgili mercilere bildirimini sa lamak üzere hazırlanan Devlet Desteklerinin izlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun yürürlü e girmi tir. Bu çerçevede olu turulan Devlet Destekleri izleme ve Denetleme Kurulu çalışmalarına ba lamı tır. Ayrıca, destek veren kurulu lardan verinin toplanması, saklanması, raporlanması ve izlenmesini sa lamak amacıyla çalış malar yürütülmektedir.

600. Özel kesim yatırım kararlarında ve yatırımların artı nda belirleyici bir unsur olan i ortamı konusunda ülkemizde son yıllarda önemli uygulamalar hayata geçirilmi tir. Yatırım Ortamını iyile tirme Koordinasyon Kurulu (YO KK), daha etkili ve sonuç odaklı bir yapıya kavu turulmak üzere yeniden yapılandırılmı tır. Bu geli melere paralel olarak, DB'nin 2013 yılı Ortamı Raporunda Türkiye, genel sıralamada 183 ülke arasında 71'inci sırada yer almı tır. Rapora göre ülkemiz toplam vergi yükünün brüt kâra oranında ve mülkiyet edinmede ilerleme göstermi olup, 2012 yılı itibarıyla i kapatma göstergesinde OECD ortalamasına göre daha olumsuz durumda iken i e ba lama, mülkiyet edinme göstergelerinde OECD ortalamasından daha iyi durumdadır.

601. Ülkemizde yatırımın ba langıcından i letmeye geçi dönemine kadar, özellik-

le izin, onay, lisanslar, yatırım yeri temini, mevzuat ve hukuki süreçlerin iyileştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

602. Yasal çerçevenin iyileştirilmesi ve yargı sisteminin hızının, etkililiğinin ve tutarlılığının artırılması uluslararası do rudan yatırımlar açısından öncelikli konuların başında gelmektedir. Hukuki düzenlemelerin öngörülebilir, açık ve şeffaf olması uluslararası do rudan yatırımların sürdürülebilirliği ve istikrarı açısından gereklidir.

603. Küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında uluslararası do rudan yatırımlarda düşüşüne rağmen, 2007-2012 döneminde gayrimenkul hariç toplam 73,3 milyar dolar uluslararası do rudan yatırım girişi kaydedilmiştir. Özellikle küresel kriz öncesinde cari ilemler açığının finansmanında uluslararası do rudan yatırımlar önemli rol oynamıştır. Onuncu Kalkınma Planı döneminde uluslararası do rudan yatırımların, mülkiyet değişiminden ziyade, yeni yatırımlara ve ek üretim kapasitesi oluşturacak alanlara yönlendirilmesi uzun dönemde cari açığın sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

604. Plan döneminde, yatırım ortamının daha cazip hale getirilmesi ve yatırımların özendirilmesi yoluyla yüksek büyüme için gerekli özel kesim yatırımlarının artırılması temel amaçtır.

605. Yatırım teşvik uygulamalarının amacı katma değer ve Ar-Ge içeriği yüksek yatırım, ihracat ve üretim yanında istihdamı artırmak, uluslararası rekabet gücünü geliştirmek ve bölgesel potansiyellerin ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktır.

606. 2018 yılı itibarıyla özel kesim sabit sermaye yatırımlarının GSYH'nın yüzde 19,3'ü olması hedeflenmektedir. Plan döneminde GSYH'ya oranla yıllık ortalama

yüzde 2 uluslararası do rudan yatırım girişi öngörülmektedir.

c. Politikalar

607. Yatırım teşvik uygulamalarında maliyet-etkinlik, hesap verebilirlik, şeffaflık, öngörülebilirlik, esneklik, atıl kapasite oluşturulmaması ile verimlilik ilkeleri gözetilerek istihdam, yüksek katma değer ve ihracat artışına yönelik yatırım alanlarına öncelik verilecektir.

608. Yatırım teşvik uygulamalarında düzenli izleme ve değerlendirme gerçekleştirilecek, teşviklerin makroekonomik, sektörel ve bölgesel etkileri ölçülecek ve bu alanlarda kurumsal kapasitelerin geliştirilmesine öncelik verilecektir.

609. Devlet desteklerine ilişkin veri toplama ve izleme altyapısı çalışmalarını tamamlayarak uygulamaya geçirilecektir.

610. Türkiye için kritik teknolojileri içeren stratejik yatırımların teşviki için kamunun altyapı yatırımlarının bir destek unsuru olarak kullanılmasına öncelik verilecektir.

611. Öncelikli alanlarda üretim ve ihracat kapasitesini artıran uluslararası do rudan yatırımlar, ithal girdilerde, stratejik ürün ve sektörlerde yerli tirmeyi özendirici bir şekilde desteklenecektir.

612. Öncelikli uluslararası do rudan yatırım alanları belirlemeye yönelik strateji çalışmaları yürütülecektir.

613. YO KK kapsamındaki çalışmalar genel sorun alanlarına odaklı, daha etkin ve sonuç alıcı bir biçimde sürdürülecektir.

614. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik izin, onay ve ilemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, saydam ve objektif kurallar getirilecektir.

615. Yatırımcılara uygun nitelikte yatırım yeri tahsisi yapabilmek için yeterli arsa üretimi sağlanacak, hazine arazileri başta olmak üzere yatırıma elverişli arazilerin envanteri çıkarılacak ve tahsis süreçleri etkinleştirilecektir.

616. Ortamının geliştirilmesi için rekabet ortamının düzgünleşmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar, uyumlu eylem ve kararlar ile hâkim durumdaki teebbüslerin bu durumlarını kötüye kullanmaya yönelik davranışları ve rekabeti önemli ölçüde azaltan birleşme ve devralmaları ile rekabet kuralları etkili bir biçimde uygulanacaktır.

617. Kalkınma ajansları aracılığıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirilerek yerli ve yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verilecek, ülke genelinde Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansının faaliyetlerini bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulanacaktır. Ayrıca kalkınma ajansları bünyesinde il bazında kurulan yatırım destek ofislerinin bilgilendirme ve yönlendirme desteği sunma kabiliyetleri artırılacaktır.

2.2.10. Bilim, Teknoloji ve Yenilik

a. Durum Analizi

618. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde bilim, teknoloji ve yenilik kapasitesini artırmaya yönelik politikalar çerçevesinde, Ar-Ge'ye ayrılan kaynak miktarı ve bilim insanı sayısı ile özel sektörün Ar-Ge faaliyetleri, harcaması ve ara tırmacı istihdamı artmış; üniversiteler, kamu kurumları ve özel sektörde ara tırma altyapıları yaygınlaştırılmıştır.

619. Ar-Ge harcamalarının GSYH'ya oranı, 2006 yılındaki yüzde 0,6 seviyesinden 2011 yılı itibarıyla yüzde 0,86'ya yükselmiş olmakla birlikte, AB ortalaması olan yüzde 1,9 seviyesinin ve Dokuzuncu Kalkınma

Planında yer alan yüzde 2 hedefinin altında kalmıştır. Bu dönem sonunda 80 bin olarak hedeflenen ülkemizdeki tam zamanlı ara tırmacı sayısı 2011 yılı itibarıyla 72 bine ulaşmıştır. 10 bin çalışan başına düşen TZE ara tırmacı sayısı 2011 yılı itibarıyla 30 olup, 2010 yılı itibarıyla 70,3 olan AB ortalamasının altındadır.

620. Ar-Ge harcamalarının 2011 yılı itibarıyla yüzde 43,2'si özel sektör tarafından gerçekleştirilmekte ve TZE Ar-Ge personelinin yüzde 48,9'u özel sektör tarafından istihdam edilmektedir. Özel sektör Ar-Ge faaliyetlerinin ve Ar-Ge personel istihdamının artmasında Ar-Ge destekleri, Teknoloji Geliştirme Bölgelerindeki (TGB) gelişmeler ve özel sektörün Ar-Ge merkezi kurmasına yönelik teşvikler etkili olmuştur.

621. Dokuzuncu Kalkınma Planında ve Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu kararlarında belirlenen öncelikli teknoloji alanları başta olmak üzere, kamu kurumları ve üniversitelerde ara tırma altyapıları oluşturulması amacıyla yaklaşık 2,4 milyar TL kaynak harcanmıştır. Halen faaliyete geçmiş 108, kurulumu devam eden 65 tematik ileri ara tırma merkezi projesi bulunmaktadır. Bu merkezler ağırlıklı olarak biyoteknoloji dâhil yaşam bilimleri, malzeme, havacılık ve uzay, bilgi ve iletişim, savunma teknolojileri ile nanoteknoloji alanlarındadır. Öte yandan, üniversitelerin ara tırma kapasitesini geliştirmek üzere 20 üniversitede merkezi ara tırma laboratuvarı tamamlanmış, 62'sinde ise devam etmektedir. Bu merkezleri diğer kamu üniversitelerinde de kurmak üzere hazırlık çalışmaları yürütülmektedir.

622. TGB'lerin sayısı ile bu bölgelerde yürütülen projeler ve ara tırmacı istihdamının yanı sıra başta Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Ara tırma Kurumu (TÜBİTAK) olmak üzere ilgili kamu kurumları tarafından yürütülen Ar-Ge ve yenilik des-

Tablo 19: Ar-Ge ve Yenilik Alanında Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2011	2013	2018
Ar-Ge Harcamalarının GSYH'ya Oranı (%)	0,60	0,86	0,92	1,80
Ar-Ge Harcamalarında Özel Sektörün Payı (%)	37,0	43,2	46,0	60,0
TZE Cinsinden Ar-Ge Personeli Sayısı	54.444	92.801	100.000	220.000
TZE Cinsinden Ara tırmacı Sayısı	42.663	72.109	80.000	176.000
Ar-Ge Personeli çinde Özel Sektörde İstihdam Edilenlerin Payı (%)	33,1	48,9	52,0	60,0

Kaynak: 2006 ve 2011 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

tek programlarının sayısı, kaynak miktarı artımı ve destekler büyük ölçüde öncelikli alanlara yönlendirilmiştir. Ülkemiz 2010 yılı itibarıyla toplam bilimsel yayın sayısı bakımından dünyada 18'inci sırada olmasına rağmen, bu yayınların nüfusa oranı bakımından 45'inci ve yayınlara yapılan ortalama atıf bakımından ise AB ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Bu durum özellikle temel bilimlerde ara tırma ortamının iyileştirilmesi ve ara tırmacı insan gücünün nitelik ve niceliğinin artırılması ihtiyacını göstermektedir.

623. Bilim, teknoloji ve yenilik politikalarının bütüncül, sanayi ve bölgesel politikalar olmak üzere dikey politikalarla tamamlayıcı olarak yürütülmesi; sanayi sektörü yanında hizmetler ve tarım sektörlerinde katma değer artırılması, yenilikçi girişimcilerin gelişmesi ve bölgesel potansiyelin harekete geçirilmesi açısından öneme sahiptir.

624. Kaydedilen gelişmelere rağmen Ar-Ge ve yenilik için ayrılan kaynakların hem miktarının hem de istenilen faydaya dönüşümüne etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Özellikle teknolojik ürün üretme sürecinin ticarileştirme amaçlarının güçlendirilmesi, teknoloji transferine yönelik araçların oluşturulması, yenilikçi girişimcilerin geliştirilmesi, kamu alımlarının yerli teknolojilerin geliştirilmesini destekler yapıya kavuşturulması,

üretim süreçlerinde verimliliği artıran ve sürdürülebilir üretimi destekleyen teknolojilerin geliştirilmesi, imalat sanayi üretiminde ve ihracat içinde yüksek teknoloji sektörlerinin payının artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

625. Ar-Ge ve yenilik alanında uluslararası düzeyde akreditasyon ve standart oluşturma kapasitesinin artırılması, ara tırma altyapılarının çeşitlendirilerek etkin ve sürdürülebilir kullanımlarının sağlanması, kamu ve özel sektördeki altyapılar arasındaki işbirliğinin daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Ara tırmacı insan gücünün nitelik ve nicelik olarak geliştirilerek özel sektörde istihdamının artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca, bütüncül AB ülkeleri olmak üzere Ar-Ge faaliyetleri, ara tırma altyapıları ve ara tırmacı insan gücü bakımından bölgesel ve küresel düzeyde işbirliğinin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

626. Ar-Ge ve yenilik politikasının temel amacı; teknoloji ve yenilik faaliyetlerinin özel sektör odaklı artırılarak faydaya dönüşümüne, yeniliğe dayalı bir ekosistem oluşturularak ara tırma sonuçlarının ticarileştirilmesine ve markalaştırma teknolojileriyle ürünlerle ülkemizin küresel ölçekte yüksek rekabet gücüne erişmesine katkıda bulunmaktır.

c. Politikalar

627. Üniversite ve kamu kurumları bünyesindeki ara tırma merkezleri, özel sektörle yakın i birli i içinde çalı an, nitelikli insan gücüne sahip, tüm ara tırmacılara kesintisiz hizmet veren ve etkin bir ekilde yönetilen sürdürülebilir yapılara dönü türülecektir.

628. Uluslararası düzeyde rekabetçi ve yüksek katma de erli yeni sektörler, ürün ve markalar ortaya çıkaracak Ar-Ge ve yenilik programları hayata geçirilecektir.

629. Yenilik sistemi, kümelenme yakla ırımını ve giri imcili i merkeze alan bir yapıya kavu turulacaktır.

630. Ar-Ge desteklerinde koordinasyon sa lanacak ve mevcut destek programları etki analizi çalı maları yapılarak gözden geçirilecektir. Ar-Ge faaliyetleri, öncelikli alanlarda olu turulacak ortak hedefler çerçevesinde, ticarile tirmeyi de içerecek ekilde piyasa artları gözetilerek bütünsellik içinde desteklenecektir.

631. Ba ta enerji ve imalat sanayi olmak üzere tüm sektörlerde, do al kaynakların etkin kullanımını ve çevresel bozulmaların önlenmesini sa layacak temiz teknolojiler ile katma de eri yüksek ye il ürünler geli tirilmesine yönelik Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri desteklenecektir.

632. Teknoloji geli tirme bölgelerinin yapısı ve i leyi i; üniversite sanayi i birli ini, i letmeler arası ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerini ve yenilikçi giri imcili i en üst düzeye çıkarmak üzere etkinle tirilecektir.

633. Ara tırma merkezleri, kuluçka merkezleri, teknoloji transfer ve yenilik merkezleri ve teknoloji geli tirme bölgelerinin belli alanlarda odaklanmaları, birbirleriyle bütünlü ik bir biçimde çalı maları sa lana-

cak ve bu yapıların ilgili küme faaliyetlerini desteklemeleri özendirilecektir.

634. Üniversite ve özel sektör i birli ni daha kolayla tırıcı ve te vik edici önlemler alınacak ve ara yüzler olu turulacaktır. Bu çerçevede yüksekö retimin yeniden yapılandırılmasında, akademisyenlerin ve ö -rencilerin Ar-Ge ve giri imcilik faaliyetlerinin te vik edilmesine özen gösterilecektir.

635. Ara tırmacı insan gücünün sayısı ve niteli i daha da artırılacak, özel sektörde ara tırmacı istihdamı te vikine devam edilecektir.

636. Temel ve sosyal bilimlerde yetkin ara -tırmacıların yeti tirilmesi desteklenecek, üniversiteler ve kamu kurumları bünyesinde bu alanlardaki ara tırmaların sayısı, niteli i ve etkinli i artırılacaktır.

637. Kamu tedarik sistemi yenili i, yerlile -meyi, çevreye duyarlılı ı, teknoloji transferini ve yenilikçi giri imcili i te vik edecek ekilde iyile tirilecektir.

638. Kamu kurumlarının özel sektörle i -birli i içerisinde Ar-Ge faaliyetlerini yönlendirme ve sonuçlarını hayata geçirmeye yönelik kapasiteleri güçlendirilecektir.

639. Ar-Ge faaliyetleri, ara tırma altyapıları ve ara tırmacı insan gücü bakımından bölgesel ve küresel düzeyde i birli i geli tirilecektir. Bu kapsamda kritik teknolojilerin transferinin kolayla tırılmasına, içselle tirilmesine ve dünyadaki emsal teknolojilerle rekabet edebilecek ekilde geli tirilmesine önem verilecektir.

2.2.11. malat Sanayiinde Dönü üm

a. Durum Analizi

640. 2007-2012 döneminde imalat sanayii üretimi ortalama yüzde 3,7 ve istihdamı ise ortalama yüzde 1,5 oranında artmış tır.

2012 yılında imalat sanayiinin GSYH içerisindeki payı yüzde 15,6 olmuştur. İmalat sanayiinde katma değer/üretim oranı ise Plan dönemi boyunca yatay seyretmiş ve 2010 yılında yüzde 18,9 oranında gerçekleşmiştir.

641. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde imalat sanayiinde çalışan başına verimlilik artmış olmasına rağmen büyük ölçekli firmalar ile küçük ölçekli firmalar arasında, AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında, küçük ölçekliler aleyhine belirgin bir verimlilik farkı bulunmaktadır. İmalat sanayiinin verimlilik düzeyini artırmak için teknolojinin yanında insan kaynağının da iyi kullanılması gerekmektedir. Sanayide nitelikli eleman ihtiyacı devam etmektedir.

642. 2007-2012 döneminde (altın hariç) imalat sanayii ihracatı nominal olarak yıllık ortalama yüzde 8,5, ithalatı da yüzde 8 oranında artmıştır. Ortadoğu ve Afrika bölgelerinin ihracatımızdaki payının artması ihracattaki bu gelişmeye etkili olmuştur.

643. Hracatta orta teknoloji sektörlerinin lehine gözlenen gelişme Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde devam etmiş, yüksek teknoloji sektörlerinin ihracatı artmasına rağmen imalat sanayii ihracatı içindeki payında düşme gözlenmiştir. Ara malı ithalatının payının yüksek seyri ve büyük ve küçük işletmeler arasındaki verimlilik farkı bir arada değerlendirildiğinde, uluslararası rekabet gücü kazanmış büyük ölçekli işletmeler ile KOB'lerin daha entegre çalışması önem arz etmektedir. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde hedeflenen düzeye ulaşabilmesi açısından ana ve yan sanayi firmalarının ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde bulunarak kolektif becerilerini arttırmaları gerekmektedir.

644. Sanayi mallarının rekabetinde, imalat dâhil faaliyetlerin etkisinin arttırılması dikkate alın-

malıdır. İmalat-tarım-hizmetler sektörleri arasında işbirliğinde etkinliğin sağlanması gerektirilmeye başlanmıştır. Ayrıca, sektörlerin üretim kapasitelerinden azami oranda yararlanabilmek ve yaratılan toplam değer içerisinde yerli üretimin payını artırmak için, imalat sanayii sektörleri arasında da işbirliklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

645. İmalat sanayiinde 2007-2010 döneminde azalan uluslararası doğrudan yatırımlar, 2011 ve 2012 yıllarında yeniden artmış göstermiştir. Önümüzdeki dönemde başta yeni yatırımlar olmak üzere, imalat sanayiinin gelişimini destekleyen uluslararası doğrudan yatırımların artırılmasına ihtiyaç vardır.

646. Savunma ihtiyaçlarının yerli kaynaklardan karşılanma oranı 2007 yılında yüzde 41,6'dan 2011 yılında yüzde 54'e yükselmesine rağmen bu alanda düşümlü devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu oran yüzde 85 ila 95 seviyesindedir. Savunma sanayii ihtiyaçlarının karşılanmasında yerli payın artırılması amacıyla ülkemizde savaş gemisi, helikopter, tank, insansız hava aracı ve uydu tasarımı ve üretimi projeleri yürütülmektedir. Teknolojik ilerlemelerin sistematik takibini sağlamak üzere Teknoloji Kazanımı Yol Haritası oluşturulmuştur.

647. İmalat sanayiinin bölgesel dağılımında dengesizlik sürmektedir. Türkiye'nin potansiyelini kullanabilmesi için Marmara'daki bölgelerde de üretim kapasitesinin artırılması gerekmektedir.

648. İmalat sanayiinde; teknoloji üretiminin gelişmesi, modern teknoloji kullanımının hızla yaygınlaşması, nitelikli işgücü temini, yüksek katma değerli ürünlerde üretim kabiliyetinin artması, yeni gelişen sektörlerle yatırım yapılması, KOB'lerin üretim ve yönetim yapılarının iyileştirilmesi

si gibi yapısal nitelikteki konular önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

649. Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak için imalat sanayiinde dönüşümü gerçekleştirecek yüksek katma değerli yapıya geçmek ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını artırmak temel amaçtır.

650. İmalat sanayiinde dönüşümün ana odakları; yenilikçilik ve firma becerileri, bölgelerin üretime etkili katılımı, sektörler arası entegrasyon, yerel teknoloji ve üretim ile dış pazar çeşitliliğidir. Yerel üretim kapasitesi, yenilik, firma becerileri ve sektörler arası entegrasyonun geliştirilmesiyle verimlilik ve yurtiçi katma değerlerin artırılması; dış pazar çeşitliliği ve bölgesel üretim kapasitelerinin geliştirilmesiyle de istikrarlı yüksek büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

651. Sanayinin TFV artışının uzun dönem ortalamasının üzerine çıkarılması hedeflenmektedir.

652. Ülkemizin uzun dönemde Avrasya'nın üretim merkezi olması hedefi doğrultusunda Plan döneminde imalat sanayiinin; daha yüksek katma değer yaratan, teknoloji

üreten ve kullanabilen, çevre dostu teknolojileri kullanan ve üretebilen, becerilerini sürekli geliştirebilen, geleceğin ticaret dünyasının taleplerine cevap verebilen, sürdürülebilir küresel rekabet gücünü kazanmış, bölgesel potansiyellerin ekonomiye katkısının artırıldığı, girdi tedarikinde etkinliği sağlandı, yatırım ve ara mallarında ithalat bağımlılığının azaltıldığı bir yapıya dönüşümü öngörülmektedir.

c. Politikalar

653. İmalat sanayiinde rekabet gücünü ve yurtiçi katma değeri artırmak üzere hem imalat sanayii alt sektörleri arasında hem de tarım ve hizmetler sektörleriyle de entegrasyonu bütüncül olarak artırılması sağlanacaktır.

654. Sanayi girdilerinin ülke içinden karşılanma oranının artırılmasını teminen, yüksek yatırım gerektiren ara malı ve sanayi hammaddelerinin üretimine öncelik verilecektir. Bu tesisler için nitelikli ve büyük çaplı mekân hazırlıkları yapılacak, yerli ve yabancı yatırımların özendirilmesi amacıyla mekanizmalar oluşturulacak ve bu yatırımların kamu desteklerinden öncelikli olarak yararlanması sağlanacaktır. Bu

Tablo 20: İmalat Sanayiinde Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
İmalat Sanayii / GSYH (Cari, %)	17,2	15,6	15,5	16,5
İmalat Sanayii İhracatı (Milyar Dolar) ¹	79,6	129,9	144,1	257,1
Yüksek Teknoloji Sektörlerinin İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Payı (%) ¹	5,6	3,7	3,7	5,5
Ortanın Üstü Teknoloji Sektörlerinin İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Payı (%) ¹	30,8	31,4	31,4	32,1
Türkiye Üçlü Patent (Triadic) Başvuru Sayısı ²	14	35 ³	63	167
Sanayide TFV Artışı (%)	1,2	-0,9	-0,8	1,9

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Altın hariç değerlerdir.

(2) OECD Factbook, 2013

(3) 2010 yılı değeridir.

amaçlarla Girdi Tedarik Stratejisinin uygulanmasına devam edilecektir.

655. Kamu alımları, yerli firmaların yenilik ve ye il üretim kapasitesini artırmada etkin bir araç olarak kullanılacaktır. Bu kapsamda, nitelikli ihale artnameleri hazırlama ve de erlendirme kapasitesi geli tirilecek, iyi uygulama örneklerinin kamuda yaygınla - tırılması ve tanıtılması sa lanacaktır.

656. Kentle me ve kentsel dönü üm, imalat sanayii ile bütünle ik bir ekilde ele alınacaktır. Bu çerçevede akıllı bina, yapı malzemeleri, toplu ta ima araçları ve sinyalizasyon sistemleri gibi alanlarda üretim ve ihracat kapasitesi artırılabilecektir.

657. Büyük ehir belediyeleri ba ta olmak üzere kamunun raylı ula ım sistemleri ihtiyaçlarının yurtiçinden kar ılanması için teknolojik kabiliyet ve yerli üretim geli - tirilecektir. Bu do rultuda yerli ve yabancı sanayi ortak giri imleri kurulması desteklenecektir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) Genel Müdürlü ünün ba lı ortaklıkları olan TÛLOMSA , TÛDEMSA ve TÛVASA ; demiryolu sektöründe yapılan yasal düzenlemeler sonucu olu an piyasa beklentilerini de kar ılayacak ekilde yeniden yapılandırılacaktır.

658. Ülke kredi ve garanti programları, sermaye malları ve yüksek teknolojlili yerli ürün ihracatını artırmak amacıyla etkin olarak kullanılacaktır.

659. Haksız rekabeti önlemek ve insan sa lı ı ve güvenli ini korumak üzere piyasa gözetim ve denetim sisteminin etkin i lemesine yönelik çalı malar sürdürülecektir.

İletmelerin rekabet gücünü artırmak üzere kalite altyapısının geli tirilmesine devam edilecektir.

660. Uluslararası standardizasyon faaliyetlerine katılım artırılabilecektir.

661. Büyük ölçekli firmalar ile küçük ölçekli firmalar arasındaki verimlilik farkının yüksek oldu u gıda, giyim, metal e ya, mobilya sektörlerinde küçük i letmelerin verimliliklerinin artırılmasına öncelik verilecektir.

662. İletmelerin rekabet öncesi i birli i, a olu turma, ortak Ar-Ge ve tasarım, ortak tedarik ve pazarlama faaliyetlerinin geli ti rilmesi özendirilecektir.

663. Uluslararası pazarlarda rekabetçi olan yerli irketler ile yan sanayi firmalarının özellikle yurtiçinde yeni yatırım alanlarında i birli ine yönelik mekanizmalar, ön finansman modellerine de yer verilerek kurulacaktır.

664. Pazar çe itlili inin artırılması, küçük ölçekli firmaların verimliliklerinin iyile ti rilmesi gibi konularda uluslararası rekabet gücü kazanmı firmaların kapasitelerinden azami ölçüde yararlanılacak mekanizmalar kurulacaktır.

665. Sanayide geri dönü üm ve geri kazanım gibi uygulamalara önem verilecektir.

666. De er zinciri içerisinde markala ma açısından stratejik avantaj kazandıracak yabancı firmaların satın alınması te vik programları kapsamında desteklenecektir.

667. malat sanayiine yönelik sektörel ve di er strateji belgeleri Kalkınma Planı amaç, hedef ve politikalarıyla uyumlu olarak hazırlanacaktır.

668. Büyük ölçekli stratejik yatırımlara olan ihtiyacın sürdürü ü kimya sektöründe; petrokimya, plastik, kompozit ve ileri malzeme gibi alanlarda yeni yatırımlar için lojisti i uygun yer tahsisi yapılarak kimya parklarının kurulması desteklenecektir.

669. laç sanayiinin daha fazla ihracat yapabilen, uluslararası standartlardaki yük-

sek teknolojisini Ar-Ge ile bütünle tirmi , uzun vadede yeni molekül geli tirme yönünde gerekli adımları atan, ba ta biyoteknolojik ve biyobenzer ürünler olmak üzere daha yüksek katma de erli ilaçlar üreten rekabetçi bir yapıya kavu ması sa lanacaktır. Bu çerçevede, Ar-Ge ekosistemi geli tirilecek, ilaç sanayii stratejik bir yakla mla mla ele alınacaktır.

670. Tekstil, hazır giyim ve deri sektörlerinin mü teri odaklı, hız ve esnekli i ile üretici özelliklerini geli tiren, tasarım, koleksiyon ve marka yaratabilen, yenilikçi, çevreye duyarlı, pazarlama ve üretim kanallarında etkin olan bir yapıya dönü üümü desteklenecektir.

671. Mobilya sanayiinde tasarım becerisi, marka geli tirme, modern üretim tekniklerinin kullanımı, kayıtlı çalı ma ve da ıtım kanallarına eri me kabiliyeti artırılabilecektir.

672. Topra a dayalı sanayide ithalatla kar lanan refrakter malzeme ve ileri seramik gibi ürünlerin yerli üretimi ile katma de eri yüksek ürünler ve sürdürülebilir üretime yönelik yatırımlar özendirilecektir.

673. Ana metal sanayiinde sürdürülebilir ve güvenli girdi tedariki sa lanacaktır. Demir-çelik sektörü üretiminde ithalatla kar lanan paslanmaz çelik, vasıflı çelik, yapısal çelik ve diki siz boru gibi yüksek katma de erli ürünlerin a ırlıkları artırılarak ürün çe itlili inin sa lanması temin edilecektir.

674. Elektronik sektöründe yeni i alanlarına girmek için teknolojiler geli tirilecektir. Bu kapsamda çift amaçlı teknolojilerin (savunma/sivil) uygulama imkânları dikka te alınacak; sektörün ula tırma, otomotiv, makine ba ta olmak üzere di er sektörlerle entegrasyonu artırılabilecektir. Elektronik haberle me alanında yeni nesil telsiz teknolojisine geçi sürecinde baz istasyonu ve

kontrol birimleri ürünlerinin geli tirilmesi ve üretimine önem verilecektir. Bilgi ve ileti im teknolojileri destekli yenilikçi çö zümlerin yaygınla masında sektörün üretici olarak yer alması desteklenecektir. Sektörde rekabet öncesi Ar-Ge te vik edilecek, laboratuvar kapasitesi ile aydınlatma ve görüntü teknolojileri konusunda ara tırma altyapısı geli tirilecektir.

675. Tıbbi cihaz ve tıbbi malzeme sektöründe yurtiçi üretim ve ihracat kabiliyeti artırılabilecektir. Bu alanda, savunma sanayiinin yerli tırme deneyimlerinden yararlanılabilecektir.

676. Makine sektöründe sipari e dayalı, kaliteli ve yüksek performanslı imalat için farklılık yaratan, enerji verimlili ini artıran ürünler ve satı sonrası hizmet sa layan faaliyetler desteklenecektir.

677. Yenilenebilir enerjinin ekonomiye katkısını en üst seviyeye çıkarmak için ekipmanlarda yerli imalat düzeyi artırılabilecektir ve özgün teknolojiler geli tirilecektir.

678. Otomotiv sanayiinde, tedarik zincirini kapsayan, tasarım/Ar-Ge, üretim ve satı - pazarlama süreçleri bütününün yurtiçinde geli tirilmesi sa lanarak, katma de er artırılabilecektir. Çevreye duyarlı yeni teknolojilerin geli tirilmesi desteklenecektir. Yurtiçinde elektronik, yazılım, elektrikli makine, ana metal, savunma sanayi gibi di er sektörlerle i birli i ve bütünle me sa lanacaktır. ç pazar ve küresel pazarların ihtiyaçlarına yönelik özgün tasarımlı araçlarla markala ma özendirilecektir.

679. Küresel kriz nedeniyle üretim ve ihracat seviyesinde önemli dü ü gerçekte en Türk gemi in a sanayiinin rekabet gücünün bulundu u alanlarda, Ar-Ge çalı malarıyla gemi tasarımı ve üretiminde dünya piyasalarından alınan pay artırılabilecektir.

680. Havacılık ve uzay sektöründe metre altı gözlem uydusu ve alt sistemleri, haberleşme uydusu ve alt sistemleri, uydu fırlatma sistemi, uydu veri ileme, depolama ve bilgi destek sistemleri, yerli uçak ve helikopter tasarımı ve üretimi gerçekleştirilecektir. Türk havacılık sanayisinin uluslararası projelerden daha fazla pay alması temin edilecektir.

681. Savunma sanayii rekabetçi bir yapıya kavuşturulacaktır. Savunma sistem ve lojistik ihtiyaçlarının özgün tasarıma dayalı olarak ülke sanayisiyle bütünleşik ve sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi, uygun teknolojilerin sivil amaçlı kullanımı ile yerlilik oranının ve Ar-Ge'ye ayrılan payın artırılması sağlanacaktır. Belirli savunma sanayii alanlarında ağ ve kümelenme yapıları desteklenecektir.

2.2.12. Girişimcilik ve KOB'ler

a. Durum Analizi

682. Esnaf ve sanatkârların ayrılmaz bir parçası olarak yer aldığı KOB'ler, çalışan sayısı bakımından toplam girişimlerin yüzde 99,9'unu, istihdamın yüzde 76'sını, katma değerinin yüzde 54'ünü, yatırımların yüzde 50'sini ve üretimin yüzde 56'sını oluşturmaktadır. 2012 yılı itibarıyla KOB'ler banka kredilerinin yüzde 25'ini kullanmakta ve ihracatın yüzde 60'ını gerçekleştirilmektedir.

683. Plan döneminde KOB'ler, esnaf ve sanatkârlar ile kooperatiflere yönelik strateji ve eylem planları hayata geçirilmi, girişimcilik konseyi oluşturulmu, girişimcilere yönelik çeşitli destek ve ödül programları başlatılmış ve kümelerin desteklenmesine yönelik mevzuat ve kapasite artırma çalışmalarları sürdürülmüştür.

684. Küresel Rekabetçilik Endeksine göre 2007 yılında 134 ülke arasında banka kredilerine erişimde 75'inci sırada olan Türkiye,

2012 yılında 144 ülke arasında 62'nci sıraya, girişim sermayesi alanında ise 97'inci sıradan 73'üncü sıraya yükselmiştir.

685. KOB'lerin; küreselleşen medenî kaynaklanan yüksek rekabete ayak uydurma, yeterli sermayeye sahip olma, yenilikçi projeler üretme, ortak girişim ve proje geliştirme gibi hususlarda güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Girişimcilik yeteneklerinin ve girişimci sayısının artırılması ihtiyacı devam etmekte, finansman imkânlarının ise arz ve talep yönlü geliştirilmesi gerekmektedir.

686. Plan döneminde sanayi ve teknoloji bölgelerinde önemli gelişmeler sağlanmıştır. 2006-2012 döneminde; organize sanayi bölgesi (OSB) sayısı 130'dan 153'e çıkmış; tüm OSB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı 35 binden 45 bine yükselmiş; küçük sanayi sitesi (KSS) sayısı 405'ten 448'e çıkmış; tüm KSS'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı 88 binden 93 bine çıkmıştır. TGB sayısı ise 22'den 50'ye çıkmış; tüm TGB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı 604'den 2.174'e yükselmiştir. Ayrıca Plan döneminde Ceyhan ve Karapınar Enerji Verimlilik Endüstri Bölgeleri ile Filyos Endüstri Bölgesi kurulmuştur.

687. OSB uygulamalarında üretime geçme oranlarının artırılması ve OSB'lerin kapasitelerinin geliştirilerek girişimcilere daha iyi hizmetler verilmesi, TGB'ler ve araştırma merkezleri ile işletmelerinin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

688. Ortak girişim yapma kültürüne, sermaye birikimine ve gelir dağılımına olumlu katkıları açısından önem taşıyan kooperatifçiliğin geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

689. KOB'lerin rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkısının yükseltilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda,

Tablo 21: Girişimcilik ve KOB'lere İlişkin Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Yeni Kurulan İrket Sayısı (Bin)	53	39	50	75
Küçük İletmeler ve Orta Ölçekli İletmelerin Tüm İletmeler Çindeki Oranı (%)¹	1,7	2,4 ²	3,0	4,0
OSB'lerde Faaliyet Gösteren İletme Sayısı	35.000	41.000	45.000	65.000
Tamamlanan OSB Sayısı	130	153	160	200
KOB'lerin İhracat Miktarı (Milyar Dolar)	50 ³	90	100	150
İhracat Yapan KOB Sayısı (Bin)	44	50	52	60
KOB'lerin Ar-Ge Harcamalarındaki Payı (%)	10,0 ³	14,9 ²	17,0	20,0
TGB'lerde Faaliyet Gösteren Girişim Sayısı	604	2.174	2.500	4.000

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine (TOBB) aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Küçük İletmeler ve Orta Ölçekli İletmeler içindeki 20-249 ki işçi İtiran İletmeleri kapsamaktadır.

(2) 2010 yılı verisidir.

(3) Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

öncelikle hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeline sahip girişimler ile ürün, hizmet ve İ modelini açılardan yenilikçi KOB'lerin desteklenmesi esastır.

c. Politikalar

690. Girişimcilik kültürü; eğitim her kademesinde girişimciye yönelik özgün ve yaygın eğitim programları, girişimcilik eğitimlerinin niteliğinin artırılması, girişimci rol modellerinin tanıtılması ve ödüllendirilmesine yönelik uygulamalar yoluyla geli tirilecektir.

691. Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve İ birli İ düzeyleri artırılacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciyi desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır.

692. Kuluçka, İ geli tirme merkezleri ve hızlandırıcıların nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacaktır. Bu kapsamda kamu, STK'lar ve özel sektör İ birli İyle destek modelleri geli tirilecektir.

693. Girişimcilik ve KOB desteklerinin sağlanmasında yenilik, verimlilik ve istihdam artışı, büyüme, ortak İ yapma gibi ölçütlerin yanı sıra kadın, genç girişimcilik ve sosyal girişimciye de öncelik verilecektir. Uygulamada izleme ve değerlendirme süreçleri iyileştirilecek, etki analizlerinden yararlanılarak desteklerin ekonomiye katkısı ölçülecektir.

694. Girişim sermayesi, bireysel katılım sermayesi, kredi garanti fonu, mikro kredi uygulamaları ve sermaye piyasası imkânları geli tirilerek, yeni girişim ve KOB'lerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır.

695. KOB'lerin Ar-Ge, yenilik ve ihracat kapasiteleri geli tirilerek uluslararası madüneyleri artırılacaktır.

696. KOB'lerin hem kendi aralarında hem de büyük İletmeler, üniversiteler ve araştırma merkezleriyle İ birli İ halinde daha organize faaliyet göstermeleri ve kümellemeleri desteklenecektir.

697. KOB'lerin markalaşmaları, kurumsallaşmaları ve yenilikçi İ modelleri geli tirmeleri sağlanacaktır.

698. OSB, TGB, KSS ve Endüstri Bölgeleri uygulamaları geli tirilecek, daha nitelikli hizmet verebilmeleri için kurumsalla maları ve etkin bir biçimde yönetilmeleri sa lanacaktır.

699. Esnaf ve sanatkârların de i en ekonomik ve sosyal artılara uyum sa layabilmesi için gerekli yapısal dönü ümleri desteklenecek ve alı veri merkezlerinin küçük esnaf ve sanatkârlara yönelik olumsuz etkilerinin giderilmesi sa lanacaktır.

700. Bireylerin ve küçük i letmelerin ekonomik ve sosyal refaha katkılarını artırmak üzere kooperatifle me faaliyetleri özendirilecektir.

2.2.13. Fikri Mülkiyet Hakları

a. Durum Analizi

701. Sınai mülkiyet hakları alanında Doku zuncu Kalkınma Plan döneminde önemli bir ivme kaydedilmi , 2006 yılında 66.855 olan marka ba vuruları yıllık ortalama yüzde 8,8 artı la 2012 yılında 111.137'ye, tasarım ba vuruları yüzde 5,7 artı la 29.484'ten 41.220'ye ve patent ba vuruları yüzde 14,4 artı la 5.165'ten 11.599'a ula mı tır. Dünya Fikri Mülkiyet Te kilatının 2011 yılı verilerine göre Türkiye, ulusal düzeyde patent ba vurularında 17'nci, marka ba vurularında 6'ncı ve tasarım ba vurularında 5'inci sırada yer almaktadır. Ulusal düzeyde toplam sınai mülkiyet verilerine göre ise genel sıralamada 9'uncu sırada bulunan ülkemiz; ngiltere, Rusya, spanya, Brezilya gibi ülkelerin önünde yer almı tır.

702. Yerli patent ba vurularının toplam patent ba vuruları içerisindeki oranı, 2006 yılındaki yüzde 21 düzeyinden 2012 yılında yüzde 39'a ula mı tır. Ancak, yenilikçi üretimin temel alınaca ı bir ekonomi için bu oranın artırılması gerekmektedir.

703. Fikri mülkiyet sisteminin hukuki ve kurumsal yapısı tamamlanmı , ilgili yasal düzenlemeler yapılmı , ihtisas mahkemele ri olu turulmu , Kültür ve Turizm Bakanlı ndaki mevcut birimin yeniden yapılandırılmasıyla Telif Hakları Genel Müdürlü ü kurulmu tur. Kurumsal kapasite geli tirme çalı malarının sürdürülmesi ve yargısal sürecin hızlandırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

704. Fikri mülkiyet sisteminden daha çok kullanıcının yararlanmasını sa lamak amacıyla, hibeden yurtdı ı piyasalarda pazarlama ve tanıtım deste ine kadar geni bir yelpazede destekleme araçları uygulanmaktadır. Ancak, imalat sanayiinin sistemden daha fazla yararlanmasına ve fikri mülkiyete dayalı bir rekabet ortamının olu turulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Firma düzeyinde ise fikri mülkiyet bilincinin ve yenilikçilik kültürünün, özellikle küçük ölçekli i letmelerde bu konudaki bilgi ve birikimin, artırılması gerekmektedir.

705. Telif haklarıyla korunan ve dünyada giderek önem kazanan kültür endüstrilerini izlemek ve politika olu turmak için kayıt, veri ve ulusal istatistiklerin geli tirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

706. Fikri mülkiyetin korunması ve hakların kullanılması için etkin, yaygın ve toplumca benimsenmi bir fikri mülkiyet hakları sistemi olu turularak, fikri hakların ve bu haklara konu ürünlerin kalkınma süreci ne katkısının artırılması temel amaçtır.

c. Politikalar

707. Yargı, gümrük ve kolluk hizmetleri ba ta olmak üzere, kamuda fikri hakların korunması ve denetlenmesiyle ilgili birimlerde yeterli be eri ve kurumsal kapasite olu turulacaktır.

Tablo 22: Patent Ba vurularında Geli meler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Yerli Patent Ba vuru Sayısı¹	1.090	4.543	5.600	16.000
Yerli Patent Ba vurularının Toplam çerisindeki Payı (%)¹	21	39	42	55
Türkiye Orijinli Uluslararası ve Bölgesel Patent Ba vuru Sayısı²	605	1.130	1.260	2.140

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü (TPE)

(1) TPE'ye yapılan ba vurulardır.

(2) Uluslararası Patent Ba vurusu (PCT) ve Avrupa Patenti (EPC) ba vuruları toplamıdır.

708. İletmelerin fikri haklar sisteminden ve desteklerinden daha etkin yararlanmalarını sağlamak üzere teknoloji transfer ve yenilik merkezlerinde hizmet kapasitesi geliştirilecektir.

709. Fikri hakların ticarileştirilmesi konusunda mevcut mekanizmaların etkinliği artırılacaktır.

710. Fikri haklar sistemi konusunda kamuoyunun her düzeyde bilgilendirilmesine yönelik tanıtım ve eğitim faaliyetleriyle toplumsal bilincin artırılması sağlanacaktır.

711. Fikri haklara konu ürün ve eserlerin ülke ekonomisine katkısının tespiti, izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanacak, bilgi ve veri altyapısı güçlendirilecektir.

2.2.14. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

a. Durum Analizi

712. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, ülkelerin rekabet gücünün artırılması, refah düzeyinin yükseltilmesi ve nitelikli istihdamın geliştirilmesi bakımından taşıdığı önem giderek artmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri ile mobil cihaz ve internet olmak üzere, küresel düzeyde hızla yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımıyla birlikte, bilgi yoğun ürün ve hizmetlere olan talep artmakta, ülkelerin bilgi tabanlı ekonomilere dönüşümleri hızlanmaktadır.

713. Ülkemizdeki bilgi toplumuna dönüşüm çabaları, 2003 yılından bu yana

e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında yürütülmektedir. 2006-2010 döneminde ilk bilgi toplumu stratejisi ve eylem planı uygulanmıştır.

714. Ülkemizde son dönemde sabit ve mobil geniş bant internet erişim hizmetlerinin yaygınlaşması yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir. 2007 yılında yüzde 30,1 olan internet kullanan bireylerin oranı 2012 yılı sonunda yüzde 47,4'e, sabit geniş bant internet abone sayısı ise 4,5 milyondan 7,8 milyona çıkmıştır. 2012 yılı sonu itibarıyla fiber internet abone sayısı 645 bini, 2009 yılında sunulmaya başlanan 3G mobil internet hizmeti abone sayısı ise 12,2 milyona ulaşmıştır. Ayrıca, 10 ve üzeri çalışan işletmeler içerisinde internet kullananların oranı yüzde 95 seviyesine yaklaşmıştır.

715. Elektronik ticaret hacmi son yıllarda önemli ölçüde artışı göstermiştir. İnternetten gerçekleştirilen kartlı ödemeler tutarı 2006 yılında 2,4 milyar TL iken, 2012 yılında 30,7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

716. Gelişen yayıncılık teknolojileri ile telekomünikasyon ve yayıncılık altyapıları arasındaki yakınsama sonucunda görsel ve işitsel hizmetlere erişim kanalları çeşitlenmektedir. Geleneksel program akıllı dorusal yayıncılıktan internete bağımlı yayıncılık hizmetlerine dönüşüm kayma yaşanmaktadır. 2011 yılında Radyo ve Televizyonların Kurulması ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunla karasal sayısal yayıncılığa geçiş süreci

Tablo 23: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Alanında Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Geni bant Abone Yo unlu u (%) ¹	3,8	26,5	45,0	70,0
Geni bant Eri şim Maliyeti/Ki i Ba ı GSYH (%)	---	2,0	1,8	1,0
İnternet Kullanan Bireylerin Oranı (%) ²	30,1 ³	47,4	50,0	75,0
Bilgi Teknolojileri Pazarı (Milyar Dolar)	5,1	10,5	11,6	23,0
Bilgi Teknolojileri İhracatı (Milyar Dolar)	0,1	0,5	0,8	2,0
e-Ticaret İlemleri Hacmi (Milyar TL) ⁴	2,4	30,7	40,0	170,0
İnternette Alınan İletişim Verilerinin Oranı (%) ⁵	---	14,3	20,0	70,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, TÜİK ve Bankalararası Kart Merkezine aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Geni bant abone sayısının nüfusa oranı olup, geni bant abone sayısına mobil geni bant aboneleri dâhildir.

(2) 16-74 yaş aralığında bulunan bireylerin herhangi bir zamanda kullanım oranıdır.

(3) 2007 yılı verisidir.

(4) İnternet üzerinden gerçekleştirilen işlemler tutarıdır.

(5) İnternet kullanan bireylerin son üç ay içinde kişisel kullanım amacıyla internet üzerinden mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranıdır.

belirlenmiş ve istenilen bant genişliği yayıncılık hizmetlerinin ve yeni yayın ortamlarının gelişimine uygun düzenlemeler getirilmiştir.

717. Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşüm faaliyetlerinin hızlandırılması, büyümeyi desteklemek ve istihdam oluşturmak üzere bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının etkinleştirilmesi gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplum genelinde nitelikli ve bilinçli olarak kullanılmasına, farklı kesimler ve bölgeler arasındaki dijital bölünmenin azaltılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

718. Elektronik haberleşme sektörüne ilişkin kanun 2008 yılında yenilenmiş, buna bağlı olarak ikincil düzenlemeler büyük ölçüde tamamlanmıştır. Elektronik haberleşme sektöründe rekabetin geliştirilmesi ve düzenlemelerin etkin uygulanması, geniş bant altyapı ve hizmetlerinin hız, kalite ve maliyet açısından iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

719. Bilgi teknolojileri sektöründe güçlü bir piyasa yapısının tesis edilmesi önemini korumaktadır. Bilgi teknolojileri donanım harcamalarında etkinleştirilmesine,

katma değerli yazılım ve bilgi teknolojileri hizmetleri kullanımına ağırlık verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe nitelikli insan kaynağı açığı bulunmaktadır.

720. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı bünyesinde Siber Güvenlik Kurulu oluşturulmuş ve siber güvenlik alanındaki çalışmalar hız kazanmıştır. Kişisel verilerin korunması, ulusal bilgi güvenliği ve elektronik ticaret alanındaki düzenlemelerin tamamlanması ihtiyacı önemini korumaktadır.

721. İnternet ekonomisinin gelişimi, ülkemizin büyüme ve ihracat hedefleri bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

722. Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşümü hızlandırmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılması, bilgi tabanlı ekonomiye dönüşüm ve nitelikli istihdamın geliştirilmesi amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkili bir araç olarak faydalanılması ve bu teknolojilerin üretiminde yerli katma değer artırılması temel amaçtır.

723. Yayıncılık sektörünün, altyapı ve hizmetlerini çeşitlendirecek, sayısal dönüşümü tamamlayacak şekilde geliştirilmesi ve kamu hizmeti yayınlarının toplumun farklı kesimlerinin beklentilerine uygun içeriklerle sunulması amaçlanmaktadır.

c. Politikalar

724. Bilgi toplumuna dönüşüm çalışmaları birbirini tamamlayacak ve destekleyecek şekilde ilgili tarafların katılımı gözetilerek etkili bir koordinasyon içinde yürütülecektir.

725. Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde hayata geçirilecek politika, strateji ve uygulamaların belirlendiği yeni bilgi toplumu stratejisi ile eylem planı etkin biçimde uygulanacaktır.

726. İletişim teknolojileri altyapısı, uygun kalite ve fiyatlarla hizmet sunumuna imkân verecek şekilde geliştirilecek; bağımsız fiber altyapı olmak üzere, yüksek hızlı internet erişimi imkânı sunan sabit ve mobil yeni nesil erişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

727. Elektronik haberleşme sektöründe düzenlemelerin etkinliği artırılacak, sektördeki rekabet ve işbirliğinin gelişmesi temin edilecektir. Türkiye'nin uluslararası bir veri iletim merkezi haline gelmesi sağlanacaktır.

728. FATİH Projesi bağımsız olmak üzere, kamu projelerindeki BT ürün ve hizmet alım süreçleri, yerli katma değer artırılmasını ve KOB'lerin gelişimini gözetilen bir anlayışla düzenlenecektir.

729. Bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik Ar-Ge, yenilik ve ihracat teşviklerinin, belirlenecek öncelikli alanlarda, odaklı ve etkileri ölçülebilir bir yapıda uygulanması sağlanacaktır.

730. Bağımsız KOB'ler olmak üzere işletmelerin iş verimliliğinin artırılmasında bilgi teknolojilerinden yararlanılacaktır. Bulut bilişim hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.

731. Akıllı uygulamaların sağlıklı, ulaşılabilir, bina, enerji ile afet ve su yönetimi gibi alanlar bağımsız olmak üzere kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Sektörlerin bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki altyapı, kapasite ve beceri düzeyleri artırılarak akıllı kentlere dönüşümü desteklenecektir.

732. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla elde edilebilecek ekonomik ve sosyal faydalar konusundaki farkındalık artırılacak, bu teknolojilere ilişkin beceriler geliştirilecektir.

733. Sayısal bölünme ve bu olgunun etkilerinin azaltılması için bu alandaki sosyal içerikli çalışmalar desteklenecektir.

734. Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda gerekli eğitim ve istihdam programları uygulanacaktır.

735. Yüksek katma değerli internet girişimlerinin ortaya çıkması ve gelişimi desteklenecektir.

736. İnternet ekonomisinin gelişimi için gerekli teknik, hukuki ve idari altyapılar geliştirilecektir. Yerli internet girişimlerinin bağımsız bölge ülkeleri olmak üzere yurtdışına açılmaları sağlanacaktır.

737. Sayısal içeriğin gelişmesi ve ticarileşmesi amacıyla, bağımsız oyun olmak üzere mobil uygulama, yazılım ve bilgi teknolojileri hizmetleri desteklenecektir. İnternetteki Türkçe içeriğin nicelik ve nitelik açısından gelişmesi ve erişilebilir olması sağlanacaktır.

738. Kişisel verilerin korunması ve ulusal bilgi güvenliğini alanlarında hukuki altyapı tamamlanacaktır.

739. Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş süreci tamamlanacaktır. Analog yayınların sonlandırılmasıyla kullanılacak olan frekans bandı etkin bir biçimde değerlendirilecektir.

2.2.15. Tarım ve Gıda

a. Durum Analizi

740. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminin başında, dünya gıda arz-talep dengesinde sürekli ve hızlı değişimlerin ve aşırı spekülasyon hareketlerinin etkisiyle tarım ürünleri fiyatlarında meydana gelen artış istikrarsızlığa neden olmuştur, bu durum gıda krizini beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan, 2007-2012 dönemi boyunca ülkemizdeki tarımsal ürünler fiyat endeksi, toplam üretici fiyatları endeksine göre daha hızlı yükselmiştir, göreceli olarak kârlı bir sektör haline gelen tarıma yapılan yatırımlar dolayısıyla istihdam artmıştır.

741. Plan döneminin başında ülkemizde yaşanan kuraklık sonucu 2007 yılında tarım sektörü önemli oranda küçülme gösterse de 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 2,1 olarak büyümüştür. 2007 yılı dikkate alınmadığında ise, tarım sektöründeki yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 3,9 olmaktadır. 2006 yılında yüzde 24 düzeyinde olan tarım sektörü istihdamının toplam istihdamdan aldığı pay, 2012 yılında yüzde 24,6 olarak gerçekleşmiştir. Tarımın GSYH içindeki payı, Plan dönemi başında yüzde 8,3 seviyesindeyken 2012 yılı sonuna gelindiğinde yüzde 7,9'a gerilemiştir.

742. 2013 yılı Küresel Gıda Güvenliği Endeksinde, Türkiye 105 ülke arasında 36'ncı sırada yer almıştır. Bu endekste gıda güven-

liğinin boyutlarına göre Türkiye erişilebilirlikte (ekonomik ulaşılabirlik) 44'üncü, bulunabilirlikte (fiziksel ulaşılabirlik) 26'ncı ve kalite ve gıda güvenilirliği boyutunda ise 35'inci sırada bulunmaktadır.

743. Tarıma dayalı sanayi ürünlerinin ihracatında yaşanan hızlı gelişmeler ve artan yurtiçi talep, tarımsal ürün ithalatının önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, tarım ihracatı 2006 yılında 3,6 milyar dolar (gıda ve içecek sanayii dâhil 8 milyar dolar), ithalatı ise 2,9 milyar dolar (gıda ve içecek sanayii dâhil 5,4 milyar dolar) seviyesinde gerçekleşmiştir, 2012 yılında ihracat 5,4 milyar dolara (gıda ve içecek sanayii dâhil 14,9 milyar dolar) ve ithalat ise 7,5 milyar dolara (gıda ve içecek sanayii dâhil 12,6 milyar dolar) yükselmiştir.

744. Toplam tarımsal destekleme ödemeleri 2006 yılında 4,8 milyar TL iken 2013 yılı bütçesi itibarıyla yaklaşık yüzde 88 oranında artış göstererek 9 milyar TL'ye yükselmiştir. Diğer taraftan Gelir Desteği uygulamasına 2009 yılında son verilmesiyle, destekler, alan ve ürün bazlı ödemeler şeklinde sürdürülmüştür. 5488 sayılı Tarım Kanunuyla çerçevesi çizilen tarımsal politikalar Plan döneminde ürün, üretim ve üretici odaklı ve bölgesel temelli olarak eklenmiş olup, tarımsal desteklerin tarım havzaları ve işletme temelli bir yapıda verilmesi ve gelir istikrarının sağlanması yönünde geliştirilme ihtiyacı sürmektedir. Buna karşılık, söz konusu politikaların uygulanmasına temel oluşturacak tarım bilgi sistemlerinin kurulmasına devam edilmiştir.

745. Tarımsal işletmelerin küçük ve dağınık yapıda olması, pazara erişim ve örgütlenmedeki yetersizlikler ile eğitim-yaygın hizmetlerinin yaygınlaştırılmaması önemli sorun alanları olmaktadır.

746. Tarım sektöründe aynı i lev ve çalı - ma konularına sahip farklı türlerde üretici örgütlerinin bulunması, bu örgütlerin etkinli inin önünde engel olu turmaktadır. Bunun yanı sıra, üretici örgütlerinin pazara eri iminde görülen sorunlar ürün piyasalarında sürekli kamu müdahalesi beklentisinin do masına neden olmaktadır.

747. Özellikle, tarım dı ı sektörlerden gelen talep dikkate alındı nda tarım, orman, çayır ve mera alanlarında koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi önemini korumaktadır.

748. 2006 yılına kadar toplam 0,6 milyon hektar alanda tamamlanan toplula tırma çalı malarının, 2013 yılı sonunda 4,2 milyon hektara ula ması öngörülmektedir. Di er taraftan, Devlet Su leri Genel Müdürlü ünce (DS) i letmeye açılan net sulama alanı 2006 yılı sonunda 2,53 milyon hektar iken, 2012 yılı sonu itibarıyla 2,81 milyon hektara çıkmı olup, Plan dönemi sonunda 2,91 milyon hektara ulaşması beklenmektedir. Sulama yatırımları ile arazi toplula tırma çalı malarının uyumlu yürütülmesi ve sulama oranı ve randımanının artırılması önceli ini korumaktadır.

749. Son on yıllık dönemde, birim alan ve hayvandan elde edilen verimler ile tarımsal i gücü verimlili i artmı tur. Bitkisel üretim ve hayvancılıktaki verim artı nda; T GEM ba ta olmak üzere kamu kesimi ve özel kesimin sertifikalı tohum ve damızlık hayvan üretimine dönük yatırımları ile kırsal kalkınma destekleri aracılı ıyla yapılanlar dâhil mekanizasyon yatırımlarının olumlu sonuçları etkili olmu tur. Bu ba lamda, süt ve beyaz et üretiminin yanı sıra, özellikle mısır, pirinç ve ayçiçe inde verim artı na ba lı üretim artı ları gözlenmi tir.

750. Türkiye’de hayvancılık i letmeleri genelde küçük ölçekli olup yem bitkileri üretimi ile çayır ve meraların korunma ve ıslahı yetersiz, suni tohumlama sayısı uluslararası ortalamaların altında ve hayvan hareketleri ile hayvan sa lı na yönelik önlemler yeterlilikten uzak bir durumdadır. Bu ba lamda, Plan döneminde hayvancılık desteklemeleri miktar ve çe it olarak artırılmı ve bölgesel projeler uygulamaya konulmu , bu destekler son yıllarda et ve süt üretiminde artı getirmi tir. Di er taraftan, aynı dönem içerisinde et üretiminde arz açığı do uran geli meler ve tüketim artı ı et fiyatlarında dalgalanmalara neden olmu ve bu kapsamda 2010 yılında ba latılan kasaplık canlı hayvan ve et ithalatı azalarak da olsa devam etmi tir.

751. Tarımsal ürün piyasalarını daha rekabetçi ve verimli bir yapıya dönü türmek üzere; hâller, lisanslı depoculuk, ürün ihtisas borsaları ile vadeli i lem ve opsiyon i - lemlerine ili kin düzenlemelere gidilmi tir.

752. Tarımsal Ar-Ge faaliyetlerinde gen bankalarının kurulması, yeni ürün çe itleri ile biyoteknoloji ve nanoteknoloji alanlarındaki faaliyetlerin geli tirilmesi, tarımsal teknoparkların olu turulması ile yenilenebilir enerji kullanımı konularında geli meler kaydedilmi tir.

753. Plan döneminde, “Tarım ve Kırsal Kalkınma”, “Gıda Güvenilirli i, Veterinerlik ve Bitki Sa lı ı” ile “Balıkçılık” ba lıklarında AB’ye uyum çalı malarına devam edilmi , ancak sadece “Gıda Güvenilirli i, Veterinerlik ve Bitki Sa lı ı” faslı müzakereye açılmı tur.

754. Su ürünlerinde, avcılık yoluyla elde edilen ürün miktarında dalgalanmalar gözlenirken, yeti tiricilikte üretimin yıllar itibarıyla arttı ı, Plan dönemi ba nda yeti tiricili in yüzde 18 olan toplam üretim

içerisindeki payının, dönem sonunda yüzde 30'a yakla tı ı görülmektedir.

755. Plan döneminde orman varlı ı 21,2 milyon hektardan 21,5 milyon hektara yükselirken, 2007-2012 döneminde 290 bin hektar alanda endüstriyel, ye il ku ak ve toprak muhafaza amaçlı a açlandırma çalı maları ile 346 bin hektar alanda erozyon kontrolü faaliyeti yürütülmü tür. Ayrıca, ekosistem tabanlı fonksiyonel amejman planları hazırlanmaya ba lanmı , orman yangınlarıyla mücadele kapasitesi artırılmı , zararlı böcek ve hastalıklarla mücadelede kimyasal yöntemler azaltılarak biyolojik mücadele yöntemine a ırlık verilmi tir.

b. Amaç ve Hedefler

756. Toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmü , örgütlülü ü ve verimlili i yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmı , do al kaynakları sürdürülebilir kullanan bir tarım sektörünün olu turulması amaçlanmaktadır.

757. Sektörün yıllık ortalama büyüme hızının yüzde 3,1 olması, toplam istihdam içerisindeki payının yüzde 21,9'a gerilemesi ve GSYH içerisindeki payının ise yüzde 6,8 olması beklenmektedir.

c. Politikalar

758. Tarımda sosyal yapı gözetilerek üretim türüne göre yeter gelirli i letme büyüklü ü temelinde tarımsal i letmelerin etkinlikleri artırılacaktır.

759. Çok sayıda ve da mık yapıdaki parsellerden olu an tarım i letmelerinde bütünlü ün sa lanması, arazi parçalanmasının önüne geçilmesi ve iyi i leyen bir tarım arazisi piyasasının tesis edilmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

760. Sulama ve ula tırmaya ili kin olanlar ba ta olmak üzere arazi toplula tırma faaliyetlerinde ilgili kamu kurumları arasında koordinasyon sa lanacak, tarla içi geli tirme hizmetleri etkinle tirilerek sulama oranı artırılacaktır. Mevcut su iletim ve da ıtım tesislerinde toprak kanallar ile klasik sistemler

Tablo 24: Tarımsal Yapıda ve Gıda Güvenli inde Geli meler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Arazi Toplula tırma Faaliyetleri (Kümülatif, Milyon ha)¹	0,6	3,2	4,2	8,0
letmeye Açılan Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon ha)²	2,53	2,81	2,91	3,75
A açlandırma (Kümülatif, Milyon ha)³	2,38	2,92	3,05	3,70
Alan Bazlı Desteklerin Destekleme Bütçesindeki Payı (%)	55,9	31,7	29,0	45,0
Sertifikalı Bu day-Arpa Tohumu Kullanım Oranı (%)	30,0	59,5	60,0	70,0
Sı ır Varlı ı çerisinde Saf Kültür İrki Oranı (%)⁴	26	42	44	56
yi Tarım Uygulamaları Üretim Alanları (Bin ha)	5	87	96	154
Ya lı Tohumlarda Kendine Yeterlilik Oranı (%)⁵	28	36	38	45

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 1. Orman ve Su leri Bakanlığı 1, TÜ K, DS , Orman Genel Müdürlü ü.

(1) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı faaliyetleri esas alınmı tir.

(2) DS tarafından in a edilen alanları kapsamaktadır.

(3) Rehabilitasyon hariç, endüstriyel, toprak muhafaza ve geni letme maksatlı olanlar dâhildir.

(4) 2013 ve 2018 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

(5) Ayrıçe i, soya ve kolza toplamında kendine yeterlilik ortalaması alınmı tir. 2013 ve 2018 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

yenilenerek kapalı sisteme geçi hızlandırılacak ve tarla içi sulamalarda modern sulama yöntemleri yaygınla tırılacaktır.

761. Tarımsal destekler, tarım havzaları ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak düzenlenecek, desteklerde çevre ile bitki, hayvan ve insan sa lı ı dikkate alınacak, tarımsal desteklerin etkinliği izlenerek de erlendirilecektir. Tarımsal desteklemelerde ürün deseni ve su potansiyeli uyumu gözetilecek, sertifikalı üretim yöntemlerine önem verilecektir. Ayrıca, tarım sigortalarının kapsamı geni letilerek yaygınla tırılacaktır.

762. Tarımsal ürün ihraç pazarları geli tirilecek, talebe uygun nitelik ve nicelikteki ürünlerin ihracatı amacıyla, üretim a masını dikkate alan destek programları uygulanacaktır.

763. Gıda güvenli ini teminen ürün piyasalarında ve çiftçi gelirlerinde istikrar gözetilerek etkin stok yönetimi, üretim, pazarlama ve tüketim zincirinde kayıpların azaltılması, piyasaların düzenlenmesine ili kin idari ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve dı ticaret araçlarının etkin kullanılması sa lanacaktır. Üretici örgütlerinin pazara eri imi kolayla tırılacaktır.

764. Tarım ve sanayi i letmelerinin i birli i ve entegrasyonu sa lanacak, yerel ve geleceksel ürünlerin katma de eri ve ihracata katkısı artırılacaktır.

765. Tarımsal bilgi sistemlerinin, ortak kullanıma izin verecek ekilde entegrasyonu sa lanacaktır.

766. Tarım sektörüne yönelik mesleki ve teknik e itim ile yayım konularında bilgi ve ileti im teknolojilerinden etkin bir ekilde faydalanılacaktır.

767. Katma de eri yüksek ürünlerin geli tirilmesine, gen kaynaklarının korunmasına, ıslah çalı malarına, nanoteknoloji ve biyoteknolojiye yönelik ara tırmalara öncelik verilecek, tarım ve gıda odaklı teknoparklar ile sektörel teknoloji platformlarının tesis edilmesi sa lanacaktır.

768. Tarım ve gıda i letmelerinin güvenilir üretim için hijyen mevzuatına uyum süreci, modernizasyon yatırımlarıyla hızlandırılacak ve bu amaçla söz konusu i letmelerin finansman ihtiyacına yönelik kaynak ve mekanizmalar çe itlendirilecektir.

769. Gıda sanayiinde yerli hammadde rekabetçi fiyat ve kalitede sürdürülebilir temini amaçlanacak; iç ve dı pazar için katma de eri yüksek ve özel tüketici gruplarının ihtiyaçlarını kar ılayan ürünler geli tirilecek; sektörde çevre duyarlılı ı gözetilecek; taklit, ta i ve kayıt dı ılı n önlenmesi sa lanacaktır.

770. Tarım ve i lenmi tarım ürünlerinde güvenilirli in denetimi etkinle tirilecek, risk de erlendirmesine dayalı akredite bir kontrol ve denetim sistemi olu turulacaktır. Geneti i de i tirilmi organizma içerenler ba ta olmak üzere ileri teknoloji kullanılarak üretilmi ürünlere yönelik biyogüvenlik kriterleri etkin olarak uygulanacaktır.

771. Hayvancılıkta etçi tip sı ır ve koyun yeti tiricili inin geli tirilmesine a ırlık verilecek, bölgesel programların uygulanmasına devam edilecektir.

772. İ letme Odaklı Koruyucu Veteriner Hekimlik Sistemi ile hayvan refahını içerecek ekilde tek sa lık politikası hayata geçirilecektir.

773. Çayır ve mera alanlarının tespit, tahdit, tasnif ve ıslah çalı maları hızlandırılarak daha etkin ve verimli kullanımı sa la-

nacak, yem bitkisi ihtiyacı üretim ve ürün çe itlili indeki artı la kar ilanacaktır.

774. Balıkçılıkta kaynak yönetimi bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilecek, idari kapasite güçlendirilecektir. Su ürünleri yeti tiricili inde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çe itlili i ve markala ma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirli in artırılması sa lanacaktır.

775. Ormancılıkta yangınlar ile hastalık ve zararlılara kar ı mücadele kapasitesi geli tirilecek, a açlandırma çalı maları ve rehabilitasyon faaliyetleri hızlandırılacaktır.

776. Ormanların ekonomik, sosyal ve ekolojik fonksiyonlarını gözetilen bir planlama anlayı ı benimsenecek, endüstriyel nitelikte olanlar ba ta olmak üzere odun ile odun dı ı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasında etkin yönetim sa lanacaktır.

2.2.16. Enerji

a. Durum Analizi

777. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye'nin enerji tüketimi büyümeye devam etmi , ancak ya anan küresel krizin olumsuz etkileri nedeniyle enerji tüketimindeki artı beklenenin altında gerçekleşmi tir. Birincil enerji tüketimi 2007-2011 döneminde yıllık ortalama yüzde 2,8, elektrik enerjisi tüketimi ise 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 5,6 artımı tir. Türkiye ekonomisinde krizin etkilerinin hafiflemeye ba ladı ı 2009 yılı sonrasında ise bu artı lar daha belirgin bir nitelik arz etmi tir.

778. Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi, enerji sektöründe serbestleştirme politikası çerçevesinde piyasala ma sürecinin hızlandı ı bir dönem olmu tur. Enerji yatırım-

larına ilgisi artan özel sektörün elektrik enerjisi kurulu güç içerisindeki payı 2006 yılı sonundaki yüzde 41,5'den 2012 yılı sonu itibarıyla yüzde 56,6'ya, elektrik üretimindeki payı ise yüzde 51,9'dan yüzde 62'ye yükselmiştir. Kamu elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi kapsamında özellikle dağıtım alanında büyük ilerleme sağlanmıştır. Dağıtım tesislerinin tamamının 2013 yılı sonu itibarıyla özel sektör tarafından işletiliyor olması öngörülmektedir. Üretim özelleştirilmesinde ise kısmi bir ilerleme kaydedilmiştir.

779. 2012 yılı sonu itibarıyla 12.290 km'ye ulaşan doğalgaz iletim hattı ile 72 il merkezine doğalgaz tedarik imkânı sağlanmıştır. Boru Hatları ile Petrol Taahhüt Anonim Şirketinin (BOTA) uhdesinde bulunan doğalgaz sözleşmelerinin 4 milyar metre küplük kısmının özel sektöre devri tamamlanmıştır. BOTA'nın Batı Hattı gaz kontratını yenilememesi sonrasında, ihracatçı ülke ile özel sektör arasında imzalanan anlaşmalarla 6 milyar metre küplük gazın ithalat izni özel sektöre geçmiştir, böylece özel sektörün Batı Hattından ithal ettiği gaz hacmi 10 milyar metre küpe yükselmiştir.

780. Yenilenen Elektrik Piyasası Kanunuy- la enerji borsasının kurulması öngörülmü , yatırımların hızlandırılmasını teminen ön lisans mekanizması getirilmiştir, yatırımcılara sağlanan tekliflerin süresi uzatılmıştır. Elektrik ticaretinin sağlanması amacıyla Avrupa Elektrik İletim Sistemi İletmecileri Birliği (ENTSO-E) sistemine deneme senkron paralel bağlantısı gerçekleştirilerek, ülkemiz ile Bulgaristan ve Yunanistan arasında elektrik alımı ve satımı gerçekleştirilmiştir.

781. Enerji arz güvenliğinin sağlanması amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimine yönelik teklif sis-

temi iyileştirilerek yerli ekipman imalatı desteklenmiş, yerli kömür sahaları elektrik üretimi amacıyla özel sektöre açılmış, 4.800 MW gücünde Akkuyu Nükleer Güç Santralini (NGS) yapımı için Rusya Federasyonu ile anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca, Sinop'ta 4.480 MW gücünde ikinci bir NGS'nin kurulması için Japonya ile anlaşma imzalanmıştır. Af in-Elbistan linyit yataklarının elektrik üretiminde değerlendirilmesi için Birlik Arap Emirlikleri (BAE) ile ikili ve birlikteli anlaşması imzalanmıştır, Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Projesinin yapımına başlanmıştır, Azerbaycan ile Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) projesinin gerçekleştirilmesine yönelik hükümetler arası ikili anlaşma imzalanmıştır.

782. Enerji Verimliliği Kanunuyla enerjinin verimli kullanımını teşvik eden ve zorunlu kılan düzenlemeler getirilmiş, 2012 yılında yayımlanan Enerji Verimliliği Strateji Belgesiyle 2023 yılına kadar enerji yoğunluğunun en az yüzde 20 oranında azaltılması hedeflenmiştir.

783. Bütün bu olumlu gelişmelere karşın, linyit haricinde fosil yakıtlar bakımından zengin rezervlere sahip olmayan Türkiye'nin enerji arzındaki dış bağımlılığı önemli ölçüde devam etmektedir. Bu bağımlılığı azaltmak için, yerli kaynakların enerji üretiminde mümkün olan en yüksek oranda değerlendirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, enerji üretiminden iletimine, dağıtımından kullanımına kadar olan bütün süreçlerde verimliliğin artırılması, israfın önlenmesi ve enerji yoğunluğunun hem sektörel hem de makro düzeyde azaltılması, enerji arzındaki dış bağımlılığın etkilerinin hafifletilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

784. Enerjinin nihai tüketiciye sürekli, kaliteli, güvenli, asgari maliyetlerle arzını ve enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini esas alarak; yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde değerlendiren, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanmayı öngören, ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmayı destekleyen, israfı ve enerjinin çevresel etkilerini

Tablo 25: Enerji Sektöründe Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012 ¹	2013	2018
Birincil Enerji Talebi (BTEP)	99.642	119.302	123.600	154.000
Elektrik Enerjisi Talebi (GWh)	174.637	241.949	255.000	341.000
Kişi Başı Birincil Enerji Tüketimi (TEP/kişi)	1,44	1,59	1,62	1,92
Kişi Başı Elektrik Enerjisi Tüketimi (kWh/kişi)	2.517	3.231	3.351	4.241
Doğal Gazın Elektrik Üretimindeki Payı (%)	45,8	43,2	43,0	41,0
Yenilenebilir Kaynakların Elektrik Üretimindeki Payı (%)	25,3	27,0	27,7	29,0
Elektrik Kurulu Gücü (MW)	40.565	57.058	58.500	78.000
Enerji Yoğunluğu (TEP/1000 Dolar)²	0,288	0,276	0,272	0,243

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve TE A 'a aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Not: TEP: Ton Enerji Petrol, BTEP: Bin TEP, GWh: Milyon kilowatt-saat

(1) 2012 yılına ilişkin elektrikle ilgili veriler gerçekleştirilmiş değerleri olup, birincil enerji ve enerji yoğunluğuyla ilgili veriler gerçekleştirilmemiştir.

(2) iklim etkisinden arındırılmış 2000 yılı dolar fiyatlarıyla

asgariye indiren, ülkenin uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumunu güçlendiren rekabetçi bir enerji sistemine ulaşılması temel amaçtır.

c. Politikalar

785. Kamu kesiminin düzenleyici ve denetleyici rolü çerçevesinde, bir taraftan rekabetçi piyasanın ve uygun bir yatırım ortamının oluşturmaya desteklenirken diğer taraftan arz güvenliğini yakından takip edilecektir. Kamu kesimi ancak piyasaların arz güvenliğini sağlamada yetersiz kalması halinde yatırımcı olarak piyasanın sağlıklı işleyişine katkı sunacaktır.

786. Kamu elektrik üretim tesislerinin önemli bir bölümü ile dağıtım varlıklarının tümünün özelleştirilmesi tamamlanacaktır. Kamu kesimi özelleştirmelerin dışında tuttuğu santrallerle elektrik üretimine devam edecek, iletim ve toptan satış faaliyetlerini sürdürecektir.

787. Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırılmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir.

788. Kamu sahipliğinde kalacak elektrik iletiminde, yatırımlar elektrik sisteminin güvenliğini koruyacak şekilde sürdürülecektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanan elektrik üretiminin sistem güvenliğini riske atmadan ebekeye entegrasyonu amacıyla gerekli yatırımlar gerçekleştirilecektir.

789. Petrol ve doğalgazda olan en üstü düzeyde arz stokları yeterli düzeyde olacaktır. Tuz Gölü Doğalgaz Yeraltı Depolama Projesi ile Trakya'da yer alan doğalgaz depolama tevsii projeleri tamamlanacaktır. Doğalgaz iletim ve dağıtım ağı ülke sathında genişletilecek ve talep noktalarına doğalgaz ulaştırılacaktır.

790. Akkuyu NGS'nin ilk ünitesinin Plan dönemi içinde inşaatı büyük oranda tamamlanacaktır. Ayrıca, Sinop'ta ikinci bir NGS'nin ilk ünitesinin inşaatına başlanacaktır. Plan döneminde 5.000 MW'lık üçüncü bir NGS'nin saha belirleme, ön fizibilite ve yatırım hazırlıklarına başlanacaktır.

791. Nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapı güçlendirilecektir. Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli ve emniyetli bir şekilde yürütülmesini tespit ve teyit etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir nükleer düzenleme ve denetleme sistemi oluşturulacaktır.

792. Radyoaktif atıkların depolanması, yönetimi, tasfiyesi politikaları; kamuoyunun sağlıklı bilgilendirilmesi ve güven affı hususlarına önem verilerek oluşturulacaktır. Nükleer teknoloji alanında ülkemizde yetkinlik kazanılması ve başta inşaat olmak üzere yerli katkının artırılması desteklenecektir.

793. Yerli kömür kaynakları özel sektör eliyle yüksek verimli ve çevre dostu teknolojiler kullanılarak elektrik enerjisine dönüştürülecektir. Afyon-Elbistan havzası linyit rezervleri elektrik üretimi için değerlendirilecektir. Küçük rezervli kömür yataklarının bölgesel enerji üretim tesislerinde değerlendirilmesi sağlanacaktır.

794. Enerji Verimliliği Stratejisi etkin bir şekilde uygulanacak ve enerjinin tüm sektörlerde verimli bir şekilde kullanımı sağlanacaktır. Kamu elinde kalması öngörülen termik ve HES'lerin rehabilitasyonları tamamlanacak, elektrikte kayıp-kaçak oranları en alt düzeye indirilecektir.

795. Enerji sektöründe hızlı ve etkin bir piyasa gözetimi ve denetimi sağlanacaktır. Serbest piyasada yatırım ve işletme kararları için bir referans fiyat oluşturulması bek-

lenen enerji borsasının olu umu tamamla-
nacak ve sa lıklı bir ekilde i lemesi temin
edilecektir.

796. Türkiye'nin mevcut jeostratejik konu-
munun etkin bir biçimde kullanılmasıyla
enerji üreticisi ve tüketicisi ülkeler arasında
transit ve terminal ülke olunması sa lana-
caktır. Ceyhan'ın uluslararası petrol piyasa-
sında ana da ıtım noktalarından ve petrol
fiyatlarının te ekkülünde önemli merkez-
lerden biri olması yolundaki çalı malar sür-
dürülecektir.

797. Avrupa'ya gaz satı nda ve iletiminde
aktif bir rol üstlenilecek, kom u ülkelerle
elektrik ticareti kapasitesinin artırılmasına
yönelik altyapı olu turulacaktır. TANAP
projesi tamamlanacak, ENTSO-E sistemi
ile tam entegrasyon sa lanacak, di er kom-
u ülkelerle yürütülen yüksek gerilim elekt-
rik iletim hattı projeleri bitirilecektir.

2.2.17. Madencilik

a. Durum Analizi

798. Türkiye'de madencilik sektörünün
GSYH içerisindeki payı 2006 yılında yüz-
de 1,2 iken, 2012 yılında yüzde 1,5'e yük-
selmi tir. Toplam ihracat 2006 yılında 1,1
milyar dolar iken 2012 yılında 3,2 milyar
dolara yükselmiş olup, ihracatın büyük bir
kısmı do al ta , bakır, çinko, krom, feld-
spat ve bordan olu maktadır. Toplam itha-
lat 2006 yılında 22 milyar dolar iken 2012
yılında 42,2 milyar dolara yükselmiş olup,
bunun yakla ık 39,5 milyar dolarlık kısmını
ham petrol ve do al gaz, 1,1 milyar dolarlık
kısmını ta kömürü, 1,1 milyar dolarlık kıs-
mını ise demir olu turmaktadır.

799. Enerjide dı a ba ımlılı ın azaltıl-
masına ve sanayide hammadde ihtiyacı-
nın kar ılanmasına yönelik maden, enerji
hammaddeleri ve jeotermal kaynak arama
yatırımları için ayrılan kaynaklar önemli

oranda artırılmış tır. Bu kapsamda, 2006-
2013 döneminde maden ve jeotermal kay-
nak aramaları için Maden Tetkik ve Arama
Genel Müdürlü üne (MTA) ayrılan öde-
nek 2006 yılında 32 milyon TL iken, 2013
yılında 200 milyon TL'ye, petrol ve do al
gaz aramaları için TPAO'ya ayrılan ödenek
ise aynı yıllarda 450 milyon TL'den, 1.050
milyon TL'ye çıkarılmış tır. Petrol ve do-
al gazda yerli üretimi artırmak amacıyla,
arama faaliyetlerinin aksamadan yürütül-
mesini teminen 2012 yılında bir sismik
ara tırma gemisi alınmış tır. Di er taraftan,
TPAO ve BOTA tarafından yurtdı nda
ba latılan petrol ve do al gaz arama çalı -
maları devam etmektedir. Bunun yanında,
MTA'nın tam donanımlı ulusal ara tırma
gemisinin yapım çalı malarına devam edil-
mektedir.

800. Geli mekte olan ülkelerin, özellikle
Çin ve Hindistan'ın, hızlı büyüme e ilim-
leri, dünya maden piyasasını etkileyerek
maden fiyatlarında yüksek artı lara neden
olmu tur. ABD, AB, Japonya, Güney Kore
ve Çin gibi dünyanın önde gelen geli mi
ve geli mekte olan ekonomileri, hammad-
delerin arz ve talep odaklı yönetimi ko-
nusunda çalı malar yürütmekte ve kendi
hammadde yönetimi stratejilerini geli tirip
uygulamaktadır. Bu durum ülkemizin de
bu konuda inisiyatif geli tirmesi gereklili-
ini ortaya koymaktadır.

801. 2007 yılında yürürlü e giren Jeoter-
mal Kaynaklar ve Do al Mineralli Sular
Kanunu ve 2010 yılında Maden Kanunun-
da yapılan çe itli düzenleme ve de i iklim-
lerle mevzuattaki da ınıklık giderilmiş ve
bu kaynakların daha etkin kullanımına yö-
nelik yasal altyapı tesis edilmiş tir.

802. Bor ürünleri ihracatı önemli bir artı lla
2006 yılındaki 367 milyon dolar seviyesin-
den 2012 yılı itibarıyla 797 milyon dolar

Tablo 26: Madencilik Sektöründe Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Madencilik Katma Değerinin GSYH'ya Oranı (Cari Fiyatlarla, %)	1,2	1,5	1,5	1,5
Madencilik İhracatı (Milyar Dolar)	1,1	3,2	3,8	7,0
Bor İhracatı (Milyar Dolar)	0,4	0,8	0,9	1,5
Sondaj Metraji (Bin Metre)¹	500	1.000	1.300	3.000
Görünür Linyit Rezervi (Milyar Ton)	8,3	12,8	14,0	18,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜRKİYE ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2006 ve 2012 yılı verileri tahmini değerlerdir.

seviyesine ulaşması ve yüzde 46'lık pazar payıyla Türkiye, bor ürünleri ihracatında dünyadaki lider konumunu sürdürmüştür. Ayrıca, ham mermer ihracatı 2006 yılındaki 238 milyon dolar seviyesinden 2012 yılı itibarıyla 881 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirilen arama faaliyetleri sonucunda bilinen linyit kömürü rezervi 8,3 milyar tondan 12,8 milyar tona çıkmış, 38 yeni jeotermal sahası keşfedilmiştir. Bununla birlikte, ülkemizin önemli potansiyele sahip olduğu jeotermal, linyit, mermer, bor, krom gibi yer altı kaynaklarımızın daha yüksek katma değer yaratacak şekilde ekonomiye kazandırılması önem arz etmektedir.

803. Madencilik sektöründe; ruhsat güvencesinin artırılması, karmaşık ve uzun izin süreçlerinin basitleştirilmesi, ihraç edilen madenlerin yurtiçinde değerlendirilerek oluşan katma değer artırılması, başta özel kesim olmak üzere arama faaliyetlerinin artırılması, kamu kurumlarının yeniden yapılandırılması ve verimliliklerinin artırılması, madencilik faaliyetlerinin diğer sektör faaliyet ve yatırımlarıyla eşgüdümlü şekilde planlanması, madencilik firma ve işletmelerindeki ölçek ve teknoloji sorununun giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

804. Ülkemiz maden potansiyelinin sağlıklı tespit edilmesi, üretim için gerekli hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve madenlerin yurtiçinde değerlendirilip katma değerinin yükseltilerek ülke ekonomisine katkısının artırılması temel amaçtır.

c. Politikalar

805. Enerji üretiminde dışa bağımlılığın azaltılması hedefiyle uyumlu olarak; yurtiçi ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri hızlandırılacak, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların potansiyelinin tespitine yönelik arama faaliyetleri azami düzeye çıkarılacaktır. Kaya gazı konusunda ise kapsamlı araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanacaktır.

806. Demir cevheri, mermer ve bor başta olmak üzere sanayi hammaddelerinin yurtiçinde arama ve üretimine öncelik verilecektir.

807. Türkiye ekonomisi için temel ve kritik olan hammaddelerin güvenli teminine yönelik strateji oluşturulacaktır. Kritik hammadde, maden ve minerallerin ülkedeki çıkarılmasında düzeni sağlayacak bir sistem kurulacaktır.

808. Ülkeler ve ülke grupları tarafından belirlenen kritik hammaddeler listesiyle ilgili olarak, başta Nadir Toprak Elementleri olmak üzere, Türkiye'de yer alan hammad-

delerin aranması ve üretilmesine yönelik arama programı başlatılacaktır.

809. Madencilik sektörünün güvenli ve çevre mevzuatına uyumu geliştirilecektir.

810. Krom ve mermer gibi madencilik ürünlerinin yurtiçinde üretilmesi ve olumsuz etkilerin artırılması sağlanacaktır.

811. Küresel ölçekli ve rekabet gücü yüksek madencilik şirketleri oluşturulması desteklenecektir.

2.2.18. Lojistik ve Ulaştırma

a. Durum Analizi

812. Son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren lojistik, hem kendi içinde taşıdığı büyüme potansiyeli hem de Türkiye'nin birçok ekonomik hedefe ulaşmasında oynayacağı temel rol itibarıyla büyük öneme sahiptir. Taşımacılık, depolama, paketleme, gümrükleme ve nihai tüketiciye erişimi de kapsayan lojistik hizmetlerinin dünya genelindeki hacmi gün geçtikçe artmaktadır. Lojistik altyapısı gelişmiş ülkelerin ticaret faaliyetlerinin daha etkili ve verimli olduğu görülmektedir.

813. Lojistik Performans Endeksine göre 155 ülke arasında 2007 yılında 34'üncü sırada, 2010 yılında 39'uncu sırada bulunan Türkiye, 2012 yılı itibarıyla 27'nci sıraya yükselmiştir. Lojistikle ilgili yetkiler farklı kamu kurumları arasında dağıtılmış bulunmuşundan bu alanda etkin bir koordinasyona ihtiyaç bulunmaktadır. TCDD tarafından yapılmaya devam eden 18 adet lojistik merkezden 3'ü işletmeye açılmış, 4'ünün ise birinci etap inşaatleri tamamlanmıştır.

814. Dünyada ön plana çıkan güvenli, hızlı, daha kısa sürede ve daha konforlu ulaşımlar talepleri son yıllarda ulaştırmanın gelişimini hızlandırmıştır. Bu gelişime çerçevesinde, lojistik hizmetleriyle destekle-

nen ulaştırma türlerinin bütüncül bir şekilde işletimini, verimli ve etkili bir ulaştırma altyapısı oluşturulmasını ve ulaştırma türlerinde güvenli işleme çıkaran sürdürülebilirlik kavramını da göz önünde bulundurarak, insan faktörünü öncelleyen ve çevreye zararı en aza indiren politikaların uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

815. Ülkemizde şehirlerarası yolcu taşımacılıklarının yaklaşık yüzde 90,5'i, yük taşımacılıklarının ise yaklaşık yüzde 87,4'ü karayoluyla gerçekleştirilmektedir. Taşımacılıklar arasında dengeli bir şekilde paylaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

816. Karayolu baskın yapı, çevresel sorunlar ve karayolu güvenli işleme sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bölünmüş yolların devreye girmesiyle sağlanan iyileşmeye rağmen, trafik kazalarındaki can kayıpları ve ekonomik kayıplar önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

817. Karayolları Genel Müdürlüğü'nün 2007 yılında Ulaştırma Bakanlığına başlanması, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının kurulması ve Denizcilik Müsteşarlığı'nın da Bakanlık bünyesine alınmasıyla birlikte Türkiye'de ulaştırma ile ilgili kurumlar tek çatı altında toplanmıştır.

818. 2012 yılı sonunda otoyol ağının uzunluğu 2.236 km'ye, bölünmüş yol uzunluğu otoyollarla birlikte 22.253 km'ye, araç taşıma trafiğine uygun bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplamalı yol ağının uzunluğu ise 15.386 km'ye ulaşmıştır. Bu kapsamda 15.000 km uzunluğunda bölünmüş yol ağının hedefi ve 14.500 km BSK'lı yol ağının uzunluğu hedefi belirlenmiştir. Karayolu yolcu taşımacılığında piyasanın kendi içerisindeki diğer taşımacılık türlerinden gelen rekabet baskısı sonucu hizmet kalitesi yükselmiştir.

819. 2012 yılı sonu itibarıyla 8.770 km'si konvansiyonel ana hat, 2.350 km'si tali hat ve 888 km'si yüksek hızlı tren hattı olmak üzere toplam 12.008 km demiryolu ağı bulunmaktadır. 2009 yılında Ankara-Eskişehir, 2011 yılında Ankara-Konya, 2013 yılında ise Eskişehir-Konya arası yüksek hızlı tren hattı işletmeye alınmıştır. Ayrıca, Gebze-Eskişehir hattının tamamlanarak 2013 yılında Ankara-İstanbul hızlı tren seferlerinin başlatılması öngörülmektedir.

820. Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanunla TCDD'e devredilmesiyle özel kesime açılması ve yük taşımacılığında rekabetçi bir piyasanın oluşturulması yönünde yeniden yapılandırma süreci başlatılmıştır. Demiryolu taşımacılığını imalat sanayiinde özel kesimin katılımının artırılması hedefi kapsamında TCDD ile yerli ve yabancı şirketler arasında işletmeler kurulmuştur, bu doğrultuda Adapazarı'nda demiryolu araçları, Çankırı'da hızlı tren makasları ve Sivas'ta beton travers üretimi başlatılmıştır.

821. Dünya denizyolu taşımacılığı küresel krizden olumsuz yönde etkilenmiştir. Bununla birlikte Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde limanlarda yapılan toplam elleçleme miktarı yıllık ortalama yüzde 8, konteyner elleçleme miktarı ise yıllık ortalama yüzde 11 artışı göstermiştir. Türk bayraklı deniz ticaret filosu 2006 yılı sonunda 7,3 milyon DWT iken 2012 yılı sonunda 10,3 milyon DWT'ye ulaşmıştır, dünya filoları arasında 25'inci sırada yer almıştır. Ancak, denizyoluyla gerçekleştirilen dış ticaret taşımacılıklarının 2006 yılında yüzde 21'i Türk bayraklı filoyla gerçekleştirilirken, 2012 yılında bu oran yüzde 14'e düşmüştür.

822. Paris Memorandumunda beyaz bayrağa geçilmiş, bayrak, liman ve kıyı devleti denetiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır,

Otomatik Tanımlama Sistemi uygulamaya konulmuştur. Böylece deniz emniyeti konusunda önemli bir gelişme sağlanmıştır.

823. Türkiye'nin artan dış ticaretini karılaştırmak ve bölgesel bir aktarma merkezi olmasını sağlamak için büyük ölçekli limanlardan Mersin Konteyner Limanı ve Filyos Limanının etüd-projeleri tamamlanmıştır ve Çandarlı Limanının yapımına başlanmıştır. 2010 yılında Kıyı Yapıları Master Planı tamamlanmıştır, ancak ilgili kurumların rehber olarak kullanılacağı şekilde hayata geçirilememiştir.

824. Havayolu taşımacılığında vergi ve katkı paylarında indirimler başlatılmak üzere, yapılan düzenlemeler çerçevesinde pazara yeni taşıyıcıların girmesiyle talepte yaşanan yüksek hızlı büyüme devam etmiştir. 2006 yılında 61,7 milyon olarak gerçekleşen toplam havayolu yolcu trafiği, yıllık ortalama yüzde 13'lük büyümeyle 2012 yılında 131 milyon yolcuya ulaşmıştır. 2006 yılında 42 olan aktif hava meydanı sayısı 2012 yılında 49'a yükselmiştir.

825. GAP Uluslararası Havalimanı ve Hatay Havalimanı tamamlanarak hizmete açılmıştır. Kayseri, Denizli, Trabzon, Merzifon, Sivas, Balıkesir-Koca Seyit, Batman, Erzincan, Malatya, Kars, Iğdır, Elazığ, Adıyaman, Adana, Gökçeada meydanlarında yeni terminal binaları hizmete girmiştir. Ayrıca Yap-İlet-Devret yöntemiyle yapılan Milas-Bodrum Havalimanı dış hatlar terminali, Sabiha Gökçen Havalimanı iç ve dış hatlar terminaleri, Adnan Menderes Havalimanı dış hatlar terminali, Esenboğa Havalimanı iç ve dış hatlar terminali ve Zafer Havalimanı hizmete açılmıştır.

826. Gümrük hizmetlerinin etkin sunulması, dış ticarete sürenin kısalmasını ve lojistik sürecinin daha etkin bir hale gelmesini sağlamaktadır. KÖ yöntemiyle gümrük

Tablo 27: Lojistik ve Ulaştırımda Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018	2014-2018 ¹
Lojistik					
Lojistik Performans Endeksi Sıralaması	34 ²	27	27	<15	---
Karayolu					
Bölünmü Yol (km)	8.735	20.017	21.067	25.272	3,7
Otoyol (km)	2.025	2.236	2.256	4.000	12,1
BSK (km)	8.855	15.386	18.486	39.552	16,4
Trafik (Milyar Ton-km)	65	94	98	119	4,0
Yolcu Taşıma (Milyar Yolcu-km)	188	259	276	321	3,1
Yük Taşıma (Milyar Ton-km)	177	216	232	294	4,9
Karayolu Ağı Yoğunluğu (km/1000 km ²)	82	83	84	87	0,7
Otoyol Ağı Yoğunluğu (km/1000 km ²)	2,60	2,85	2,88	5,11	12,1
Demiryolu³					
Konvansiyonel Ana Hat Uzunluğu (km)	8.697	8.770	8.961	10.556	3,3
Hızlı Tren Hat Uzunluğu (km)	0	888	1.376	2.496	14,6
Elektrikli Hat Yüzdesi	21	26	29	70	19,3
Sinyalli Hat Yüzdesi	28	33	35	80	18,0
Yük Taşıma (Milyar Net Ton-km)	9,6	10,9	12,4	22,5	12,7
Karasal Yük Taşımacılığında Demiryolunun Payı (%)	5,1	4,8	5,1	7,1	6,8
Denizyolu					
Konteyner (Milyon TEU)	3,9	7,2	8,1	13,8	11,2
Yükleme-Boşaltma (Milyon Ton)	248	388	418	615	8,0
Türk Bayraklı Deniz Ticaret Filosu (Milyon DWT)	7,3	10,3	11,0	14,0	4,9
Havayolu					
Havayolu Yolcu Sayısı (Milyon Yolcu)	62	131	151	232	9,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ve TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2014-2018 dönemi yıllık ortalama değişimi göstermektedir.

(2) 2007 değeridir.

(3) Yük taşımacılığı yurtiçi ve uluslararası taşımaların toplamıdır. 2012 ve 2013 yıllarında Ankara-İstanbul Hızlı Tren çalışmaları ve yol yenilemeleri nedeniyle beklenen hat kapatmaları yaşanmaktadır. Bu nedenle taşımacılık olumsuz yönde etkilenmektedir.

kapıları modernize edilmiş, gümrük uygulamalarında bilgi teknolojileri kullanımı yaygınlaştırılmış, yetkilendirilmiş yükümlü statüsüyle gümrük işlemleri azaltılmış, ikili ve birliktelik anlaşmalarıyla ülkeler arası gümrük işlemlerinin sadece tirilmesi sağlanmıştır. Dış ticaretin gelişmesine paralel olarak yeni gümrük kapılarının açılması, modernizasyonlara devam edilmesi ve tesislerin donanım ihtiyaçlarının giderilmesi önem arz etmektedir.

827. Posta hizmetlerinin kişisel haberleşme mededeki önemi giderek azalmış, bu hizmetler ticaret ve kurumlar arası iletişim için önemli bir altyapısı haline dönüşmüştür. Kargo ve lojistik hizmetlerinin aynı altyapı üzerinden sunulması nedeniyle birçok şirket bu hizmetleri bir arada sunmaktadır.

828. Posta sektöründe serbestleşmeyi başlatan, lisans alma ve regülasyon faaliyetlerini ayıran ve Posta ve Telgraf Teletraf Kanunu (PTT) yeniden yapılandırılan Posta Hizmetleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunla posta

sektörünü düzenleme ve denetleme görevi Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna verilmiştir.

b. Amaç ve Hedefler

829. Türkiye'nin lojistikte bölgesel bir üs olması sağlanarak; lojistik maliyetin düşürülmesi, ticaretin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması temel amaçtır. Lojistikte ulaştırma, depolama, envanter yönetimi ve gümrükleme alt maliyetleri göz önünde bulundurularak, transit taşıma süresinin kısaltılması, hasarsız teslim oranının yükseltilmesi, güvenilirlik ve hız unsurları öne çıkarılarak müşteri hizmet düzeyinin artırılması hedeflenmektedir.

830. Yük ve yolcu ulaştırma hizmetlerinin etkin, verimli, ekonomik, çevreye duyarlı, emniyetli bir şekilde sağlanması; yük taşımacılığında, kombine taşımacılık uygulamalarının geliştirilerek demiryolu ve demiryolunun paylarının artırılması, kalitenin ve güvenliğin yükseltilmesi ve ulaştırma planlamasında koridor yaklaşımına geçilmesi esastır.

c. Politikalar

831. Ulaştırma türleri ve koridorları, lojistik merkezler ve diğer lojistik faaliyetleriyle bütünleşik Lojistik Master Planı hazırlanarak hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, lojistik merkezler için yer seçiminde rehber niteliği taşıyacak şekilde ülkemizin ulaştırma alternatiflerini gösteren ulaştırma koridor haritalarının çıkarılması sağlanacaktır.

832. Lojistik merkezlerin ülke genelinde planlanması ve yatırımlarında; bölgesel potansiyel ve ihtiyaçlar dikkate alınacak, kombine taşımacılık bağlantılarının yapılmasına özen gösterilecek, kullanıcıların gereksinimleri göz önüne alınarak, tüm lojistik hizmet sağlayıcılarının etkin şekilde çalıştırılarak yararlan-

ması kamu-özel işletim modelinin etkin bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

833. Lojistik pazarında faaliyet gösteren firmaların yeterli ölçek büyüklüğüne ulaşması desteklenecektir.

834. Lojistik alanında kamu kurum ve kuruluşları arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliği mekanizması oluşturulacaktır.

835. Ulaştırma koridorlarında uygun hacim ve mesafelerde en avantajlı ulaşım türü belirlenerek, bu kapsamda denizyolu ve demiryolu taşımacılığı özendirilecek ve kombine taşımacılık imkânları geliştirilecektir. Enerji verimliliği, temiz yakıt ve çevre dostu araç kullanımını sağlayan ulaşım sistemlerine öncelik verilecektir.

836. Önemli ticaret merkezlerinden olmaya devam edecek AB'nin ulaştırma alanlarına (TEN-T) bağlantı sağlayacak projeler başta olmak üzere tüm komşu ülkelere ve yeni pazarlara erişimi kolaylaştıracak güzergâhlara önem verilecektir.

837. Karayollarında kuzey-güney hattında koridor yaklaşımı da dikkate alınarak Ovit ve Cankurtaran tünellerinin de üzerinde yer aldığı öncelikli güzergâhların ve komşu ülkelerle ticareti geliştirecek koridorların yapımına devam edilecektir.

838. Karayollarında; önleyici bakım kavramının esas alındığı ve bakım-onarım hizmetlerinin zamanında ve yeterli düzeyde gerçekleştirilmesini temin edecek etkin bir üst-yapı yönetim sistemi tesis edilecektir. Bakım ve onarım hizmetlerinin ayrılmış olarak özel kesim marifetiyle yürütülmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilecektir.

839. Karayolu taşımacılığında kayıt dışılık önlenerek, mali ve mesleki yeterliliğe sahip verimli işletmelerin kurulması ve piyasada-

ki atıl kapasitenin azaltılması te vik edilecektir.

840. Trafik güvenli inin en üst seviyede tesis edilebilmesi için denetim hizmetleri; araç tescil ve sürücü belgelendirme gibi idari faaliyetlerden ayrı tırılacak ve söz konusu faaliyetler için müstakil birimler kurulacaktır.

841. Karayolu Trafik Güvenli i Stratejisi ve Eylem Planı'nda yer alan trafik kazası nedeniyle meydana gelen ölümlerin yüzde 50 oranında azaltılması hedefi do rultusunda Trafik Elektronik Denetim Sistemlerinin kullanımı Akıllı Ula ım Sistemleriyle entegre bir eilde yaygınla tırılacaktır.

842. Hızlı tren a 1; Ankara merkez olmak üzere stanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar- zmir, Ankara-Konya ve s-tanbul-Eski ehir-Antalya koridorlarından olu maktadır. Plan dönemi sonuna kadar 393 km uzunlu undaki Ankara-Sivas ve 167 km uzunlu undaki Ankara (Polatlı)-Afyonkarahisar hızlı tren hatları i letmeye açılacaktır.

843. Trafik yo unlu una ba lı olarak belirlenen öncelik sırasına göre mevcut tek hatlı demiryolları çift hatlı hale getirilecektir. Ayrıca ebekenin ihtiyaç duydu u sinyalizasyon ve elektrifikasyon yatırımları hızlandırılacaktır.

844. Türkiye Demiryolu Ula tırmasının Serbestle tirilmesi Hakkında Kanun çerçevesinde TCDD'nin yeniden yapılandırılması tamamlanacak, demiryolu yük ve yolcu ta ımacılı ı özel demiryolu i letmelerine açılacaktır. TCDD ebekesi yenileme ve bakım-onarım hizmetlerinin özel kesim eliyle yürütülmesi esas olacaktır. TCDD'nin kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir.

845. Avrupa ile kesintisiz ve uyumlu demiryolu ula ımının sa lanmasına yönelik teknik ve idari kar ılıklı i letilebilirlik düzenlemelerine uyum sa lanacaktır.

846. stanbul Yeni Havalimanının ilk etabı Plan dönemi sonuna kadar tamamlanacaktır. Havayolu sektöründe stanbul'un uluslararası bir aktarma ve bakım-onarım merkezi olması desteklenecektir.

847. Rekabet ortamını tesis edebilmek için slot tahsisinde e aflık sa lanacak ve özel havayolu irketlerinin pazara giri lerindeki engeller azaltılacaktır.

848. Artan dı ticaret ta ımlarının Türk bayraklı gemilerle yapılabilmesini teminen filonun geli tirilmesi ve Türk bayra mın tercih edilmesi sa lanacaktır.

849. Türkiye'nin ihracat hedefine ula abilmesini teminen, yapılan planlamalar do rultusunda do ru yer, zaman ve ölçekte liman kapasiteleri hayata geçirilecek, limanların demiryolu ve karayolu ba lantıları tamamlanacaktır. Çandarlı Konteyner Limanı tamamlanacak, Mersin Konteyner Limanı ve Filyos Limanının yapımına ba lanacaktır.

850. Deniz emniyetine azami önem verilecek, Acil Müdahale Merkezleri ve yo un limanlardaki Gemi Trafik Yönetim Sistemleri tamamlanacak, güvenli deniz izleme koridorları olu turulacaktır.

851. Liman yönetiminde da ınıklı ın giderilmesini ve kamu tarafından belirlenecek politikaların her bir limanın ihtiyaçları da göz önüne alınarak uygulanmasını sa layacak, Türkiye'ye uygun bir liman yönetim modeli hayata geçirilecektir.

852. Dı ticaretteki geli melere paralel olarak gümrüklerin fiziki altyapısı iyile tirilecek, bilgi teknolojilerinin kullanımı ve tek pencere uygulaması yaygınla tırılacak,

gümrük i lemleri hızlandırılacak ve etkinle tirilecektir. kili gümrük anla maları ile gümrük i lemleri azaltılacak, tek durakta kontrol-ortak kapı kullanımı projeleri tamamlanacaktır.

853. Posta piyasasının serbestle tirilmesi sürecinde etkin düzenleme ve denetim yoluyla posta sektöründe rekabetçi bir piyasa olu turulacaktır.

2.2.19. Ticaret Hizmetleri

a. Durum Analizi

854. Ticaret hizmetlerinde giderek artan modern i letme teknikleri ve teknoloji kullanımı yoluyla verimlilik ve performans artı ları sa lanmı ve hızlı bir dönü üm sürecine girilmi tir. Bu geli meler tarım ve sanayi sektörlerinde kalite ve verimlili in artırılmasına katkı sa lamı tir. Sektörde geleneksel yapıdan, modern büyük ma azaların, zincir marketlerin yer aldı ı bir yapıya geçi olmu tur. Organize perakendecili in toplam perakendecilik içerisindeki payı hızlı bir yükseli kaydederek yüzde 40 civarına ula mı tir. Organize perakendecili in ve ba ta elektronik ticaret olmak üzere yeni tedarik yöntemlerinin geli mesiyle birlikte geleneksel kesimde i kayıpları meydana gelmi tir.

855. Son yıllarda uluslararası piyasalardaki dalgalanmalardan en çok etkilenen sektörlerden birisi ticaret hizmetleri olmu tur. 2007-2012 döneminde toptan ve perakende ticaret hizmetleri yıllık ortalama yüzde 2,8 oranında büyümü tür. Toptan ve perakende ticaret hizmetlerinin GSYH içerisindeki payı 2006 yılında yüzde 12,5 iken 2012 yılında yüzde 12,2, toplam istihdam içerisindeki payı ise 2006 yılında yüzde 16,8 iken 2012 yılında yüzde 14,1 olmu tur.

856. 2007-2012 döneminde otel ve lokantacılık hizmetleri yıllık ortalama yüzde

2,8 büyümü tür. Otel ve lokantacılık hizmetlerinin GSYH içerisindeki payı 2006 yılındaki yüzde 2,2 seviyesinden 2012 yılında yüzde 2,4'e, toplam istihdam içerisindeki payı ise yüzde 4,6'dan yüzde 4,9'a yükselmi tir.

857. 2011 ve 2012 yıllarında ticari faaliyetleri büyük ölçüde düzenleyen Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu günümüz sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek ekilde yenilenmi tir.

858. Ticaret hizmetlerinde öncelikle modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine ta ımacılık sistemlerinin kurulmasına, teknoloji kullanımının artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Sektörde kayıt dı ılı ın azaltılması için etkin denetim ve gözetim ile kurumlar arası koordinasyonun sa lanmasının yanında tüketici duyarlılı ının artırılması önem ta ımaktadır. Ayrıca, ticareti yapılan ürünlerin çevreye olan etkileri ile kalite ve hijyen sorunlarını gidermek üzere ürün ve sunum standartlarının geli tirilmesi ve piyasa denetim ve gözetiminin güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

859. Ülkemizin nüfusu, ekonomik büyümesi, konumu, büyük ehirlere ile turizm potansiyeli ticaret hizmetlerinin geli mesinde önemli fırsatlar olarak görülmektedir. Özellikle çevre ülkelerin geli mekte olan pazarları da dı a açılmada önemli bir potansiyel ta ımaktadır. Bilgisayar kullanımının ve çevrimiçi i lemlere güvenin giderek artmasıyla birlikte elektronik ticaretin yaygınla ması ve böylece ticaret hizmetlerinde i hacminin artması beklenmektedir. Ayrıca, gerek yöresel tatlarımızın daha modern ve kaliteli sunumlarla geni kitlelere ula tırılması, gerekse uluslararası büyük zincirlerin tecrübelerini ülkemize ta ımalarıyla lokantacılık sektöründe i hacminin artaca ı tahmin edilmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

860. Ticaret faaliyetlerinde yüksek katma de erli hizmet üretiminin ve verimlilik artı mın sa lanması, teknoloji kullanımı ve yenili in özendirilerek hizmet kalitesinin artırılması, rekabetin ve tüketicinin korunması ile sektör içi kesimler arasında dengeli geli meyi sa layan bir ortamın tesis edilmesi temel amaçtır.

c. Politikalar

861. Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik düzenlemelerde, sektörün girdi ve çıktı tarafı göz önüne alınarak, tarım ve imalat sanayii sektörleri ile tüketiciler üzerindeki etkileri çok yönlü olarak analiz edilecek ve piyasa i leyi inde ortaya çıkabilecek aksaklıklar giderilecektir.

862. Geleneksel toptan ve perakende sektörünün rekabet gücünü artırıcı tedarik ve satı faaliyetleri geli tirilecektir. Bu kesimde modern i letme teknikleri, yeni hizmet modelleri ve teknoloji kullanımı desteklenecektir.

863. Ticaret hizmetlerinde markala ma ve kurumsalla ma kapasitesinin geli tirilmesi yoluyla i letmelerin özellikle yeni geli en çevre ülke pazarlarına daha fazla açılması sa lanacaktır. Giri imcilerin yurtdı ı pazarlara açılması amacıyla elektronik ticaret hizmetleri geli tirilecektir.

864. Tüketicinin korunmasıyla ilgili mevzuat, güncel geli melere uygun olarak yeniden düzenlenecek, uygulamalar iyile tiri lecektir.

2.2.20. Turizm

a. Durum Analizi

865. 2007-2012 döneminde ülkemizde yabancı ziyaretçi sayısı yıllık ortalama yüzde 8,2 oranında artarak 31,8 milyon ki iye,

revize edilen istatistiklere göre turizm geli ri yıllık ortalama yüzde 7,9 oranında artarak 29,4 milyar dolara ula mı tır. Türkiye, 2012 yılında dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 6'ncı, gelirlerde ise 12'nci sırada yer almı tır.

866. 2006 yılında 509 bin olan Kültür ve Turizm Bakanlı ından belgeli yatak kapasitesi, 2012 yılında 716 bine, 396 bin olan belediye belgeli yatak sayısı ise 505 bine yükselmiştir. Yatak sayısı açısından Dokuzuncu Kalkınma Planında hedeflenen 950 bin belgeli yatak sayısı a ılmı ve 2012 yılında 1,2 milyon yatak kapasitesine ula ılmı tır.

867. Türkiye'de turizm a ırlıklı olarak kitle turizmine dayanmaktadır. 2007-2012 döneminde ziyaretçi ba ına harcama ortalama 784 dolar seviyesinde seyretmiştir. Sektörde tanıtım ve pazarlamanın iyile tirilmesi, tanıtımın finansmanına özel sektörün daha fazla katılımı önemini korumaktadır. Ayrıca, mesleki belgelendirme sistemiyle ilgili ba latılan çalı maların sektörün tüm çalı anlarını kapsayacak ekilde yaygınla tırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

868. Sürdürülebilir turizmin özendirilmesi amacıyla, 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları belirlenmiş ve belgeleme çalı malarına ba lanmıştır. Turizm merkezlerinde artan yapılaşma, altyapı eksikliği ve çevre sorunlarının giderilmesi, yatırımların turizm odaklı geli me planlarına uyumunun sa lanması önem arz etmektedir.

869. Dünyadaki e ilimler, bireylerin e itim ve refah düzeyindeki yükselmenin artarak devam edeceğini ve turizmde deneyimli gezgin grubunun büyüyece ini göstermektedir. Turist tercihleri kutuplaşacak, yenilik ve çe itlilik talebi artmaya devam edecek, konfor ve macera motifleri a ırlıklı hale gelecektir. Bu kapsamda, turizmin çe itlen-

Tablo 28: Turizmde Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018	2014-2018 ¹
Ziyaretçi Sayısı (Bin Kişi)	23.149	36.778	38.500	48.300	4,6
Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Bin Kişi)	19.820	31.782	33.500	42.000	4,6
Turizm Geliri (Milyon Dolar)	18.594	29.351	32.000	45.000	7,1
Turizm Gideri (Milyon Dolar)	3.271	4.593	4.990	8.000	9,9
Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	803	798	831	932	2,3

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜRKİYE ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2014-2018 dönemi yıllık ortalama artışı göstermektedir.

dirilmesi ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi önem taşımaktadır. Türkiye'nin mevcut tarih, doğa ve kültür varlıkları; sahil turizmi, kongre turizmi, kırsal turizmi, kruvaziyer turizmi ve kültür turizmiyle bütüncül olarak turizm sektörünü geliştirme potansiyeli bulunmaktadır. Plan döneminde özellikle sahil turizmi, SPA ve benzeri imkânlar ile sahil altyapısının geliştirilerek, sahil turizminin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

870. Turizmde nitelikli iş gücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelmesi; daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi; turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelmesi temel amaçtır.

871. Sektörde, doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

c. Politikalar

872. Sahil turizmi başta olmak üzere, kongre turizmi, kırsal turizmi, kruvaziyer turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak

pazarın çeşitlendirilmesi sağlanacak ve alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir.

873. Turizm türleri bütüncül bir şekilde ele alınarak "Varlık Noktası Yönetimi" kapsamında yeni projeler hayata geçirilecektir.

874. Pazardaki ve müşteri profiliindeki gelişmeler sürekli izlenerek dış tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir.

875. Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin, STK'ların ve halkın turizmle ilgili kararlara katılımı artırılabilecektir.

876. Turizm sektöründe iş gücü kalitesi artırılarak, nitelikli turizm personeliyle turistlere daha yüksek standartlarda hizmet sunumuna önem verilecektir.

877. Çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılacaktır.

2.2.21. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

a. Durum Analizi

878. Küresel krizin etkisiyle 2008 ve 2009 yıllarında hızla daralan inşaat sektörü, kriz sonrasında güçlü bir toparlanma

göstermi , ancak 2012 yılında azalan ekonomik büyüme hızına paralel ekilde sektörel büyüme oranı yüzde 0,6'da kalmı tır. Bu durum, in aat sektörünün, ekonomik kriz dönemlerinde ekonominin geneline göre çok daha hızlı küçülen, krizlerden çıkı ta ise ekonominin geneline oranla daha hızlı büyüyen yapısal özelli ini yansıtmaktadır. 2007-2012 döneminde in aat sektörünün GSYH içerisindeki payı yüzde 5 ila 6,5 arasında de i mi , toplam istihdamdaki payı ise yüzde 5 ila 7 aralı nda seyretmi tir.

879. Ülkemizde yurtiçi müteahhitlik hizmeti sunan çok sayıda yüklenici mevcuttur. Yurtiçi müteahhitlerin ço u küçük ölçekli, ahis veya aile irketi vasfında olup, müteahhitlik alanında üretim kalitesinin artırılması, profesyonelle me, teknik altyapı ve birikimin geli tirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Sektörün katma de erinin artırılabilmesi için bilgi yo un ve yüksek standartlarda projelere geçi yapılması ve kalite odaklı rekabet ortamının olu turulması gerekmektedir.

880. 2007 yılında yakla ık 25 milyar dolar olan yurtdı ı müteahhitlik hizmetleri taahhüt tutarı, küresel kriz ve Arap baharının etkisiyle 2011 yılında 19,9 milyar dolara gerilemi tir. Taahhüt tutarı 2012 yılında 27,2 milyar dolara yükselmiş ve Türkiye dünyanın en büyük 225 müteahhitlik firması listesinde 33 firmayla Çin'den sonra ikinci sırada yer almı tır. Ancak, yurtdı nda üstlenilen i lerin büyük oranda konut, otel ve yol gibi emek yo un projelerden olu tu u görülmektedir. Yurtdı nda rekabet gücünü koruyabilmek amacıyla yüksek nitelikli ve bilgi yo un projelere a ırlık verilmesi önem ta imaktadır.

881. Yurtdı ı müteahhitlik hizmetleri dolayısıyla elde edilen hizmet gelirleri yıllık yakla ık 1 milyar dolar düzeyindedir. Bununla birlikte, yurtdı nda üstlenilen taah-

hütler, yapı malzemesi ihracı, yurtdı nda istihdam ve teknoloji transferi açlarından da ülkemize katkılar sa lamaktadır. Ayrıca, giri imci bir yapıya sahip olan müteahhitlerimiz yurtdı nda farklı sektörlerde yatırımcı ve i letmeci olarak da faaliyet göstererek ilave potansiyel ortaya koymaya ba lamı tır.

882. Yurtdı nda birçok projeyi ba ariyle yürüten sektörün yurtiçinde yüksek kalitede üretim gerçekle tirme konusunda eksiklikleri bulunmaktadır. Yurtiçinde ya anan bu sorunun sebepleri arasında, yeterli denetimin gerçekle tirilememesi, teknik müavirlik alanında yurtiçinde geli menin tam anlamıyla sa lanamaması ve in aat sektörüyle ilgili standartların uluslararası seviyelerde olmaması sayılabilir. Ayrıca, çevreye duyarlılık ile i sa lı ı ve güvenli i alanındaki eksikliklerin giderilmesi amacıyla be eri sermaye ile teknik ve fiziki altyapının geli tirilmesi ve teknik müavirlik alanının güçlendirilmesi gerekmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

883. n aat sektörünün üretim ve hizmet kalitesini uluslararası standartlara ula tırarak, yenilikçi bir anlayı la arz ve talebin yüksek katma de erli ve sürdürülebilir bir yapıya kavu turulması ve sektörde teknik müavirlik hizmetlerinin etkinle tirilmesi temel amaçtır.

884. Yurtdı ı müteahhitlik hizmetlerinde Türkiye'nin, az geli mi ve geli mekte olan ülkelerin altyapı ihtiyaçlarının kar ılanması ile toplam taahhüt tutarı, kârlılık ve hizmet kalitesi bazında dünyada önde gelen ülkeler arasında yer alması hedeflenmektedir.

c. Politikalar

885. n aat sektöründe, iç piyasada rekabet ortamının kalite ve yüksek nitelikli talep üzerine kurulması sa lanacaktır.

886. Yerli teknik müavirlik firmalarının inaat sektörünün tüm üretim süreçlerinde ve kamu-özel işbirliği projeleri ile kentsel dönüşüm gibi alanlarda daha etkin faaliyet göstermeleri temin edilecektir. Ayrıca, teknik müavirlik firmalarının yurtdışı faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilecektir.

887. Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecektir.

888. Yapı denetim sistemine yönelik mevzuat, sistem ve uygulamalar gözden geçirilerek iyileştirilecektir.

889. İnaat sektöründe iş gücü niteliği yükseltilecek, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları geliştirilecektir.

890. Kullanıcı odaklı, güvenli, çevreyle barışık, enerji verimli ve mimari estetiğe sahip yapıların üretimi için tasarım ve yapım standartları geliştirilecektir.

Tablo 29: Müteahhitlik Hizmetleri ve Yapı Malzemesi Alanlarında Gelişmeler ve Hedefler

(Milyar Dolar)

	2006	2012	2013	2018
Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Hacmi	24,3	27,2	30,0	50,0
Yapı Malzemesi İhracatı	12,5	22,5	25,0	45,0

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Ekonomi Bakanlığı'na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

2.3. YA ANABİLİR MEKÂNLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

891. İnsanların iktisadi ve yaşam ortamlarının kalitesi temel kalkınma ve refah göstergelerinden biridir. Bölgesel gelişme, yerel ekonomilerin ve kırsal kesimin güçlendirilmesi, mekânsal gelişme ve şehirle menin dengeli olmasının sağlanması, her kesim için barınma ihtiyacının yeterli, sağlıklı ve güvenli bir şekilde giderilmesi gibi alanlarda insan ve yaşam kalitesini daha çok merkeze alan bir yaklaşım ihtiyacı vardır. Bu yaklaşım, yaşam mekânlarının, ekonomik gelişme ve rekabetçiliği desteklemek yanında afetlere dayanıklı, çevreye duyarlı, kültürel değerleri esas alacak, sosyal dayanıma ve kaynakları etkin şekilde kullanılması ve geliştirilmesini gerektirmektedir.

892. Batıdan doğuya ve gelişmekte olan ülkelere kayan üretim yoğunluğu ile uluslararası boyut kazanan yer seçimi tercihleri şehirleri ve şehirlerin rekabetçiliğini ön çıkaran yeni bir bölgesel gelişme ve şehirleşme olgusunu da beraberinde getirmektedir. Ekonomik koşulları iyi planlanıp, şehirlerin mekân ve yaşam kalitesi daha üst düzeylere yükseltilebildiği takdirde, bu gelişim ülkemizin jeopolitik avantajlarını güçlendirecek, yatırımlar ve nitelikli insan kaynakları için çekim merkezi haline getirecektir. Bu amaca ulaşılabilmesi büyüme, kalkınma, bölgesel gelişme ve mekânsal gelişme politikalarının uyumlu yürütülmesini eskisinden daha önemli hale getirmektedir.

893. Son yıllarda Türkiye’de, ekonomik ve sosyal kalkınma hızlanmıştır, kişi başına gelir ve refah düzeyinde önemli artışlar kaydedilmiştir. Ancak, bu iyileşme kent-kırsal ayrımında, bölgeler arasında farklı düzeylerde gerçekleşen, yaşam alanlarına, mekân kalitesine ve çevresel standartlara farklı seviyelerde yansımıştır. Ülkemizde yer-

leşmelerin dağınıklığı ve düzeni; çalışma yaşam alanlarının kalitesi, işlevsellik, arazi kullanımının uyumu ve çevresel etkileri bakımından mevcut gelir ve kalkınma düzeyimize daha uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir.

894. Son dönemde önemli ilerlemeler kaydedilmekle birlikte, bölgesel dengesizliklerin azaltılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir. Bu dengesizlikler işsizlik, gelir dağınıklığı, toplumsal barınma, güven, sosyal uyum, kaynakların atıl kalması ve potansiyelin kullanılamaması, aşırı göç gibi sorunların yanında şehirleşme ve yerleşme sorunlarımızın da ana kaynaklarından biri olarak önemini korumaktadır. Bu bakımdan bölgesel gelişme politikaları kapsamında kentsel ve kırsal alanda bütün yerleşimlerde temel yaşam kalitesi standartlarının sağlanması, kapsayıcı kalkınma ve fırsat eşitliği için mekânsal dezavantajların giderilmesi ve kısıtların asgari düzeye indirilmesi gerekmektedir.

895. Son yıllardaki nispi dengelenmeye rağmen, üretimin belirli bölgelerde yoğunlaşması, ülke genelinde gelişmişlik farklarının artmasına neden olmaktadır. Üretim yurt sathına daha dengeli yayılabilmesi için bölgelerin rekabet güçlerini gözeterek ve birbirleriyle etkileşimini artıran, mekânsal boyutu da içeren bir üretim organizasyonuna olan ihtiyaç devam etmektedir.

896. Şehirlerimizde aşırı ve niteliksiz büyüme, barınma, trafik, güvenlik, altyapı, sosyal uyum ve çevre sorunları önemini korumaktadır. Şehirlerimizin önemli bir kısmının, bir taraftan bu tür riskleri yöneterek, uygun müdahalelerle yaşanabilir mekânlara dönüştürülmesi, diğer taraftan da kentsel imaj yönetimi ve markalaşma çabalarıyla çekim merkezi olması gözetilmesi gereken hususlardır.

897. Kentsel dönüşümün canlandırma, rehabilitasyon, restorasyon gibi farklı ihtiyaçlara yönelik uygulamaları da barındıran bir sistem bütünlüğüyle ele alınması uygulamanın etkinliğini artıracaktır. Uygun büyüklükteki alan tanımlaması ve iyi planlamayla, kentsel dönüşüm, hem kendi finansmanını üreten, hem de daha kaliteli, güvenli ve sağlıklı yaşam ortamları sunan etkili bir araç olma potansiyeli taşımaktadır. Diğer yandan, ülkemizdeki kentsel dönüşüm ihtiyacının büyüklüğüyle ortaya çıkardığı hacmi, başta malzeme sanayi olmak üzere birçok sektör için de geniş ve yatırım imkânları sunmaktadır. Gerekli şartlar hazırlandığında ülkemiz bu konuda uluslararası bir bilgi ve tecrübe birikimi elde ederek önemli bir rekabet gücüne kavabilecektir.

898. Sağlık ve mekân kalitesinin birincil sorumluları olan mahalli idarelerin yönetimi ilkesi etrafında yeniden yapılandırılması, mali ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve yerindenlik ilkesi gereğince geliştirilmesi önemini korumaktadır. Bu kapsamda, sayısı 16'dan 30'a çıkan ve kırsal alanlar da dâhil bütün il sınırlarını kapsayacak şekilde hizmet sunma yükümlülüğü verilen büyük şehirlerin planlama, örgütlenme ve hizmet sunum modelinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kamu kurumları, üniversiteler, kalkınma ajansları, meslek örgütleri, odalar, STK'lar ve özel sektör örgütlerinin hizmet kapasitelerinin geliştirilmesi ve kendi aralarındaki yapılarının güçlendirilmesi de yerel kurumsal kapasitenin önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

899. Ülkemizde kırsal yerleşimlerde, nüfus azalmasının ve yaşamın getirdiği riskler artmakta, şehirlere yakın ve uzak kırsal alanlar arasında belirgin bir farklılık görülmektedir. Bu nedenle kırsal alan politika

ve uygulamalarının da zenginleştirilmesine, politika tasarımı ve uygulamada sadece köy ve başlı birimleriyle sınırlı olmayan bir yaklaşımın geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

900. Yaşanabilir mekân olgusunun en önemli boyutlarından birisi de çevresel kalitenin korunması, gelecek nesillerin refah ve mutluluğunu azaltmayacak bir kalkınma ve mekânsal gelişiminin benimsenmesidir. Ekonomik büyümenin sosyal ve çevresel unsurlarla uyumunun sağlanması, büyümenin getirilerinin sosyal yapının güçlendirilmesi ve çevre üzerindeki baskıların azaltılması için de kullanılması sürdürülebilir kalkınma anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının daha da ileriye taşınması için bu alandaki politikaların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde ilgili kurumlar arasında işbirliği, koordinasyon ve veri paylaşımının geliştirilmesi ve özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kurumlarının rolünün artırılması önem kazanmaktadır. Ayrıca, doğal kaynakların ekonomik değerlerinin belirlenmesi, üretim ve tüketimde çevre standartlarının rekabetçilik ve yerel büyüme anlayışıyla geliştirilmesi yanında, iklim değişikliğiyle mücadelenin ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımının da geliştirilmesi gereklidir.

901. İklim değişikliğinin de bir sonucu olarak afetlerin sıklığı artmış ve etkileri ciddi boyutlara ulaşmıştır. Ülkemizde afet yönetimi ve afet öncesi risk azaltımına yönelik tedbirlerde ilerlemeler sağlanmakla birlikte, bütüncül afet tehlike ve risk haritalarının hazırlanarak, yerleşim düzeni ve imar planlaması süreçlerine dâhil edilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

2.3.1. Bölgesel Geli me ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik

a. Durum Analizi

902. Türkiye’de bölgesel geli me politikası; 2000’li yıllardan itibaren geli mi lik farklarının azaltılması hedefiyle birlikte, bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve ekonomik ve sosyal bütünle menin güçlendirilmesi hedeflerini de içerecek ekilde dönü mektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, bir taraftan merkezi düzeyde bölgesel geli me politikasının etkinle tirilmesine çalı ılırken di er taraftan bölgelerin potansiyelinin de erlendirilmesine yönelik strateji ve programlar uygulamaya konulmu , yerel düzeyde kurumsal kapasitenin geli tirilmesine ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına a ırlık verilmi tir.

903. Ülkemizde do u batı yönünde ve iç ve sahil kesimleri arasında sosyo-ekonomik geli mi lik farkları önemini korumaktadır. 2008 yılı ve Düzey-2 bölgeleri itibarıyla GSKD’ye katkı açısından ilk be bölge yüzde 55,5 paya sahip iken, son be bölgenin payı yüzde 4,4 düzeyindedir. Ki i ba ına GSKD açısından gelir düzeyi en dü ük ve en yüksek bölge arasında 4,3 kat fark bulunmaktadır.

904. Nüfusun özellikle metropoller ve büyük ehirlerde yo unla ma e ilimi devam etmektedir. 2007-2012 döneminde nüfusu bir milyonu a an il sayısı 18’den 20’ye, bu illerde ya ayan nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı ise yüzde 62’den yüzde 66’ya çıkmı tır. Türkiye’de göçün yönü, en önemli çekim merkezi stanbul olmak üzere, genel olarak do udan batıya, büyük ehirlere ve iç kesimlerden sahil kesimlerine do rudur. Son yıllarda göç daha fazla oranda bölgelerin kendi içlerinde gerçekle mekle birlikte, Düzey-1 bölgeleri itibarıyla özellikle Do u

ve Batı Karadeniz, Ortado u ve Kuzeydo u Anadolu bölgelerinde geli mi çekim merkezi niteli inde büyük ehirlere bulunmadı ndan daha çok stanbul’a yönelmektedir. Bu durumu bir ölçüde de i tirmek için, 2008 yılından itibaren ülkenin orta ve do usundaki bazı önemli ehirlere çekim merkezine dönü türülmesini amaçlayan Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, Diyarbakır, Erzurum, anlıurfa ve Van’da uygulanmaya ba lanmı tır.

905. Plan döneminde bölgesel geli me alanında somut ve önemli ilerlemeler kaydedilmi tir. 2011 yılı itibarıyla toplam ihracat, 2006 yılına göre yüzde 57,7 artarken, Sosyo-ekonomik Geli mi lik Endeksine (SEGE 2011) göre son be sırada yer alan Düzey-2 bölgelerinde yüzde 268 oranında artmı tır. Aynı dönemde bu bölgelerde üniversitede okuyan ö renci sayısı yüzde 79,4 olan ülke ortalama artı ının üzerinde, yüzde 81,4 oranında artmı ; hastane yatak sayısındaki yüzde 39,4 artı , yüzde 18,6 düzeyindeki ülke ortalamasının üzerinde gerçekle mi tir. Yurt dışında bölünmü yol yatırımları kapsamında sa lanan geli meler özellikle GAP ve DAP bölgesinde kendini göstermi ; bu bölgelerde bölünmü yol uzunlu u toplamı 2002 yılında 497 km iken 2012 yılı sonunda 4.917 km’ye ula mı tır.

906. Bölgesel geli me alanında politika ve uygulama birli ini geli tirmek, mali ve kurumsal yönü güçlendirmek için önemli düzenlemeler gerçekle tirilmi tir. Bu amaçla Bölgesel Geli me Yüksek Kurulu ve Bölgesel Geli me Komitesi kurulmu , yerel düzeyde 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında kalkınma ajansları faaliyete geçirilmi , ayrıca GAP dı nda da üç bölge kalkınma idaresi te kil edilmi tir.

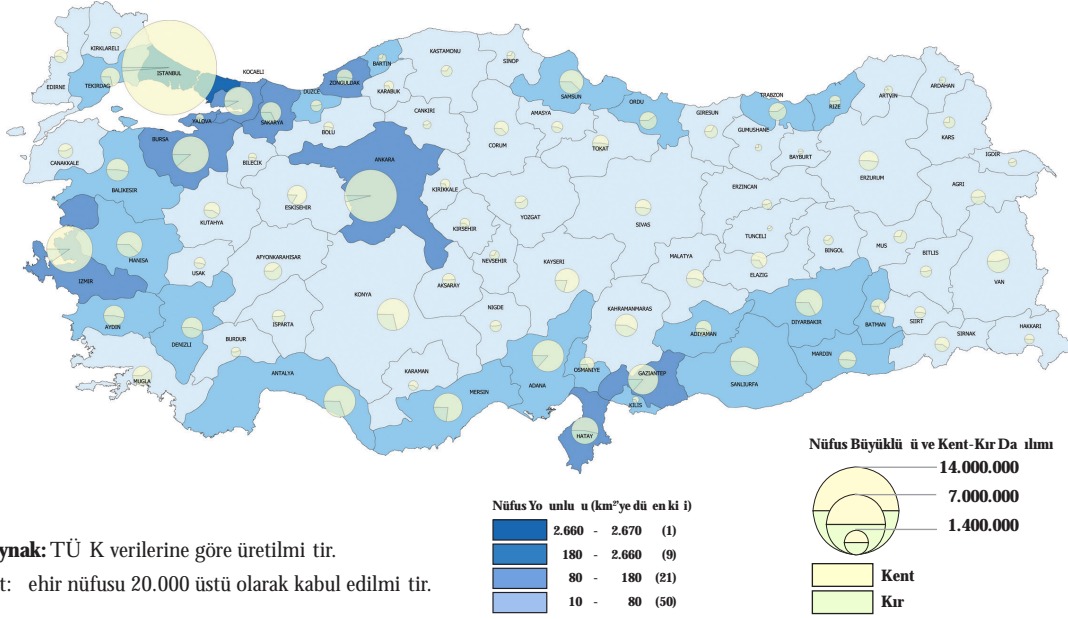
907. Tüm bölgelerde kalkınma ajanslarının koordinasyonunda bölge planları hazırlanmı ,

Tablo 30: Düzey 2 Bölgeleri itibarıyla Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	SEGE 2011 ¹	Nüfusun Payı ²	Nüfus Artı Hızı ³	ehirleme Oranı ⁴	GSKD'ye Katkısı ⁵	Büyüme Hızı ⁶	Kişi Başı Gelir ⁷	Sizlik Oranı ⁸
TR10 (İstanbul)	1	18,3	1,9	98,8	27,7	5,3	155	11,3
TR51 (Ankara)	2	6,6	2,1	96,1	8,5	5,6	134	9,5
TR31 (İzmir)	3	5,3	1,4	90,2	6,5	4,5	123	14,8
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,9	1,8	85,7	6,6	6,6	138	7,4
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	5	3,7	2,3	64,1	3,9	4,9	110	8,2
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	6	4,5	2,0	76,0	6,2	6,6	141	10,5
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	7	3,7	1,4	50,2	3,6	3,9	97	7,7
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	8	2,1	1,8	66,3	2,7	7,4	130	7,4
TR62 (Adana, Mersin)	9	5,0	1,1	82,2	4,0	4,9	78	10,6
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,2	0,7	49,9	2,2	6,7	96	5,4
TR52 (Karaman, Konya)	11	3,0	0,9	70,1	2,4	5,0	77	6,1
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	3,9	0,2	55,1	3,6	6,4	88	4,4
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	13	1,3	0,1	52,1	1,3	2,1	93	7,3
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	14	3,1	0,5	65,0	2,3	5,0	73	8,2
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	15	3,6	-0,1	59,7	2,8	5,5	74	5,7
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	16	3,3	2,2	78,6	1,6	4,7	49	11,8
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	17	3,4	0,4	37,9	2,6	6,7	75	6,3
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	18	2,0	0,3	51,0	1,5	4,9	72	6,8
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sınop)	19	1,0	0,3	35,4	0,7	1,3	71	5,6
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,2	0,9	55,4	1,3	4,7	59	8,5
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	21	4,0	1,3	57,2	2,6	6,7	63	10,4
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,4	-0,1	50,3	0,9	3,4	59	6,3
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	4,4	2,3	61,8	1,7	2,6	40	6,9
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,8	1,6	58,5	1,1	8,0	41	21,3
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,5	0,3	36,9	0,6	2,7	38	7,4
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	26	2,8	1,2	43,5	1,0	5,1	36	8,9
TÜRK YE		100	1,4	72,3	100	5,4	100	9,2

Kaynak: TÜRK ve Kalkınma Bakanlığı

- (1) İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişimlik Endeksi Araştırması (SEGE 2011) sonuçlarına göre sıralanmıştır.
- (2) 2012 yılında bölgelerin Türkiye nüfusundan aldığı yüzde payı göstermektedir.
- (3) 2007-2012 dönemi yıllık ortalama nüfus artışı hızını göstermektedir.
- (4) 2012 yılında 20.000 üstü yerleşimlerdeki nüfusun toplam nüfusa yüzde oranını göstermektedir.
- (5) 2008 yılında bölgelerin ulusal Gayri Safi Katma Değerdeki (GSKD) yüzde payı göstermektedir.
- (6) 2004-2008 dönemi yıllık ortalama GSKD büyüme hızı, 2004 yılı fiyatlarıyla hesaplanmıştır.
- (7) Endeks 2008 verisi kullanılarak TR=100 baz alınarak hesaplanmıştır.
- (8) 2012 yılında bölgelerin kişi başına gelir oranlarını yüzde olarak göstermektedir.

Harita 1: İllerin Nüfus Büyüklükleri, Kır-Kent Dağılımı ve Nüfus Yoğunlukları

Kaynak: TÜİK verilerine göre üretilmiştir.

Not: şehir nüfusu 20.000 üstü olarak kabul edilmiştir.

ajanslarca mali ve teknik destek programları uygulanmıştır. Programlar kapsamında kamu kuruluşları, mahalli idareler, üniversiteler, STK'lar ve işletmelerce 2008-2013 döneminde yaklaşık 34.000 proje başvurusu yapılmıştır, bu projelerden yaklaşık 8.400'ü başarılı bulunmuştur. Başarılı bulunan projelere muhtelif mali ve teknik destek programları kapsamında toplam 1,6 milyar TL mali destek tahsis edilmiştir. Bu desteklere, yararlanıcılar tarafından sağlanan finansman tutarı eklendiğinde harekete geçirilen toplam kaynak yaklaşık 3 milyar TL olacaktır.

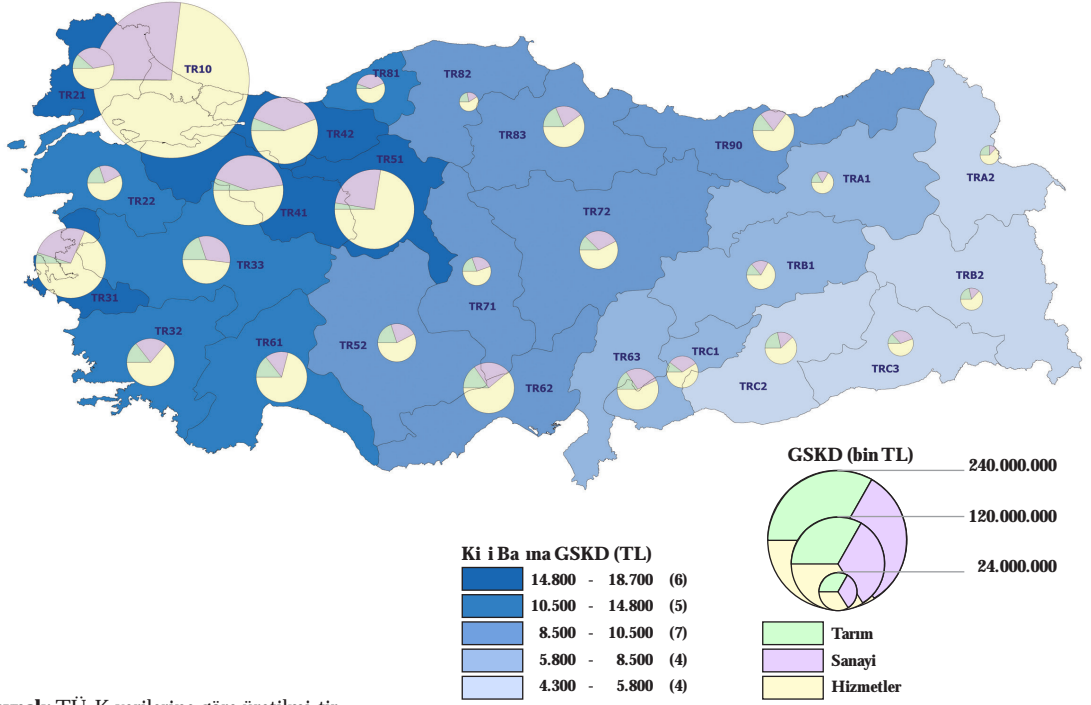
908. Güney Doğu Anadolu Projesinin hızlandırılması amacıyla GAP Eylem Planı hazırlanmıştır, 2008-2012 döneminde sulama yatırımları başta olmak üzere önemli ilerleme kaydedilmiştir. Eylem Planı kapsamında 2012 yılı sonu itibarıyla 14,7 milyar TL harcama yapılmıştır, 610 km ana kanal hizmete alınmış veya hizmete hazır hale getirilmiştir ve 1,1 milyon hektar alanda toplulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Eylem Planının 2014-2018 dönemini içerecek şekilde yenilenmesi çalışmaları devam etmektedir. Bu-

nun yanında, DAP, DOKAP ve KOP bölge kalkınma idareleri, öncelikli kamu yatırımlarını da ihtiva edecek eylem planlarının hazırlık çalışmalarını sürdürmektedir.

909. Karayolu ve havayolu ulaşımındaki gelişmeler yanında, hızlı tren hatlarının da işletmeye açılmasıyla, şehirlerin ve bölgelerin erişilebilirliği artmaktadır. Üretim ve hizmet merkezleri ile limanlar arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi, daha etkin üretim örgütlenmesi ve yük taşımacılığı için demiryolu altyapısının iyileştirilip yaygınlaştırılması, bölgeler arası etkileşimin artırılması için çekim merkezleri ve gelişme odaklarını gözeterek özellikle kuzey-güney koridorları boyunca erişilebilirliğin daha da geliştirilmesi önemini korumaktadır.

910. Türkiye'de üretim, metropollerde ve nüfusu bir milyonun üzerindeki büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Bölgelerin üretim kompozisyonu sanayi ve hizmetler sektörleri lehine gelişmektedir. Başta olmak üzere ayrıntılı olarak Marmara ve Ege Bölgesi'nde yer almıştır. Son dönem-

Harita 2: 2008 Yılı itibarıyla Bölge Düzeyinde Gayrisafi Katma Değer Dağılımı

Kaynak: TÜİK verilerine göre üretilmiştir.

de, imalat sanayiinde Anadolu'daki yeni endüstriyel büyüme odakları şehirlerin payı artmakla birlikte, Ar-Ge faaliyetleri, yenilikçi ticarileştirilmesi ve markalaşma metropoller ile birkaç önemli merkezde yoğunlaşmıştır. Patent tescillerinin üçte ikisi İstanbul, Ankara ve İzmir'de gerçekleştirilmektedir.

911. Ekonomik faaliyetin mekânda daha dengeli ve etkin şekilde dağılımı ve örgütlenmesi için politikaların ve uygulamaların bölge ve yerleşim alanlarına daha duyarlı hale getirilmesine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda, metropollerin küresel düzeyde nitelikli ürün ve hizmet sunmaları sağlanırken, Anadolu'daki imalat ve ihracat odaklarının rekabet gücünün artırılması, gelir düzeyi orta ve düşük olan bölgelerin ise ulusal piyasaya güçlü bir biçimde bütünleşmeleri, ekonomik yapılarının güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

912. Bölgelerin rekabetçi üstünlüğe sahip oldukları alanlarda desteklenmelerini sağ-

lamak üzere 2009 ve 2012 yılında yapılan revizyonlarla yatırım teşvik sisteminin bölgesel ve sektörel öncelikleri daha hassas tanımlanmıştır. Teşvik kapsamı, destek araçları ve destek oranlarının sosyo-ekonomik gelişim düzeyi düşük bölgeler lehine iyileştirilmesi sonucunda teşvik belgesi alan yatırımlar içinde bu bölgelerin oranı artmıştır.

913. Plan döneminde, rekabet edebilirlik politikaları bölgelere göre farklılaştırılarak geliştirilmeye ve uygulanmaktadır. Bölgesel yenilik stratejileri hazırlanmış, üretim ve ihracatta değer zincirlerinin organizasyonunu birlikleriyle geliştiren kümelenme modeli, merkezi ve bölgesel düzeyde desteklenmeye başlanmıştır. Yatırımcılara danışmanlık ve destek hizmetleri sağlayacak yerel kurumsal kapasite, kalkınma ajansları bünyesinde oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak, bölgelerin rekabet edebilirliklerinin mukayeseli olarak analiz edilmesine, karar alma ve uygulamada katılımın ve yerinden-

li in güçlendirilmesine, kurumlar arasında koordinasyonun artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

914. AB ile ekonomik ve sosyal uyum alanında yürütülen çalışmaların, ülkemizde bölgesel politikaların gelişimine önemli katkısı olmuştur. 2007-2013 döneminde, Türkiye'ye Katılım Öncesi Mali Birlik Aracıyla (IPA) bölgesel kalkınma ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik yaklaşık 2,2 milyar avro kaynak tahsis edilmiştir. Bu kaynaklar, Bölgesel Rekabet Edebilirlik, Çevre, Ulaştırma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programları kapsamında hazırlanan projeler aracılığıyla kullanılmaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

915. Bölgesel gelişme politikalarıyla, bir taraftan bölgesel gelişimlik farkları azaltılarak refahın ülke sathına daha dengeli

yayılmaya sağlanacak, diğer taraftan tüm bölgelerin potansiyeli değerlendirilip rekabet güçleri artırılarak ulusal büyümeye ve kalkınmaya katkıları azami seviyeye çıkarılacaktır.

c. Politikalar

916. Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde öncelik ve hedefleri belirlemek, mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasındaki uyumu güçlendirmek ve alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere, Bölgesel Gelişim Ulusal Stratejisi (BGUS) yürürlüğe konulacaktır. Bölge düzeyinde katılımcı süreçlerle üretilen bölgesel gelişim planı ve stratejileri, bölgesel programlar ve eylem planları aracılığıyla uygulamaya geçirilecektir.

917. Düşük gelirli bölgelerde ekonomik faaliyet kolları çeşitlendirilecek, KOB ve

Tablo 31: Bölgesel Gelişim ve Rekabet Edebilirlik Alanlarında Gelişim ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
En Yüksek Gelirli Bölgenin Kişisel Gelirinin En Düşük Gelirli Bölgeye Oranı ¹	4,4	4,3	---	<4
Bölge Ekonomisinde Sanayi ve Hizmetlerin Payı En Düşük Bölge Değeri (%)	72,0	75,4	---	>80
Eğitim Düzeyi En Düşük 5 Bölgede Yükseköğretim ve Üzeri Mezunların Oranı (%) ²	---	6,3	---	>12
SEGE'ye Göre Son Beş Bölgenin Güçüne Katılım Oranı (%)	38,0	38,9	---	>42
Teşvik Sisteminde 5. ve 6. Bölge İllerindeki Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Teşvik Belgeli Toplam Yatırım Çindeki Payı (%) ³	7,8	14,9	16,0	>20
Teşvik Sisteminde 5. ve 6. Bölge İllerindeki Teşvik Belgeli İstihdamın Teşvik Belgeli Toplam İstihdam Çindeki Payı (%) ³	9,7	22,8	25,0	>30
Kurulan Girişim Sayısı (En Düşük 5 Bölge Ortalaması, Milyon Kişisel Gelir)	252 ⁴	535	570	>850
Kurulan Girişim Sayısı (En Yüksek 5 Bölge Ortalaması, Milyon Kişisel Gelir)	1.216 ⁴	2.083	2.250	>2.900

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Ekonomi Bakanlığı, TOBB, TÜİK'e aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Not: Bölge ifadesi, teşvik sistemine dair göstergeler dışında, Düzey-2 istatistiki birimlerini ifade etmektedir.

(1) Kişisel Gelir GSKD olarak 2008 yılı (en güncel) verileri kullanılmıştır.

(2) Eğitimde 15 yaş ve üzeri nüfus baz alınmıştır. 2011 yılı verileridir.

(3) 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında belirtilen illerdir.

(4) TÜİK 2007 yılı verileri

mikro işletmeler geliştirilecek, tarımsal ve yerlilik artırılacak, kentsel ve kırsal alanda yapı kalitesi iyileştirilecek, beşeri ve sosyal sermaye güçlendirilecektir. Bu bölgelerin ulusal pazarla ve diğer bölgelerle bütünleşme düzeyi yükseltilecek; eğitim, sağlık, iletişim ve yerel yönetim hizmetlerinin sunum kalitesi ve erişilebilirliği artırılacaktır.

918. Baştan düşük gelirli bölgelerde olmak üzere sosyo-ekonomik gelişme ve altyapı imkânları bakımından çevrelerine hizmet verme potansiyeli bulunan merkezleri destekleyen programlar güçlendirilerek sürdürülecek, göçün bölgesel büyüme odaklı ve yerli görececek bu merkezlere yönelmesini kolaylaştıran artların olumlu desteklenecektir.

919. Orta gelirli bölgelerde üretim yapısının dönüşümü, sektörel çeşitliliğin artırılması, girişimcilik ortamı ve kültürünün geliştirilmesi ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması sağlanacaktır. İşsizlerin alt ve üst yapısının iyileştirilmesiyle bu bölgelerin yatırım ve yatırım koşulları bakımından cazibesi artırılacaktır.

920. Sınırdan geçen alan bölgelerin sınır ötesiyle ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirilecektir. Sınır kapılarına ulaşan ulaşım altyapıları iyileştirilecek, kapıların hizmet standartları ve kapasiteleri yükseltilecektir.

921. Öncelikle kuzey-güney ulaşım koridorları boyunca, metropoller, üretim merkezleri ve turizm tesislerini birbirine bağlayacak ulaşım ağları güçlendirilecektir. İşsizlerin erişilebilirliğini artırılması ile İstanbul ve Ankara aktarmalı uçuşlarda katılan maliyetlerin azaltılmasını teminen, altyapısı uygun iller arasında bölgesel havayolu işletmeciliği özendirilecektir. Limanların Orta ve Doğu Anadolu ve GAP bölgesiyle bağlantıları güçlendirilecektir.

922. Yabancı göç alan şehirlerde sosyal uyum güçlendirilecek bu amaçla eğitim düzeyi ve mesleki beceriler geliştirilerek toplumsal faaliyetlere ve iş gücü piyasalarına katılım kolaylaştırılacaktır.

923. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, özellikle düşük gelirli ve coğrafi açıdan dezavantajlı bölgelerin kalkınmasında etkili şekilde kullanılmasını sağlamak üzere altyapı geliştirilecektir. Beşeri sermayenin geliştirilmesi amacıyla uzaktan eğitim programları ve e-öğrenme desteklenecektir.

924. Bölgesel düzeyde değer zinciri ilişkileri dikkate alınarak, yenilikçi ve yüksek katma değerli kümeler oluşturulmaları teşvik edilecek, mevcut kümelerdeki işletmeler arası ilişkileri artırılacak, kümelerin uluslararası piyasalarla bütünleşmelerini güçlendirilecek ve desteklerde merkezi ve bölgesel düzey uyumu gözetilecektir.

925. Metropollerin küresel ölçekte rekabet edebilmelerini teminen, Ar-Ge kapasiteleri ile yenilikçi dayalı yüksek teknoloji ürün ve nitelikli hizmet üretme, kaliteli yaşam ve çalışma imkânları sunma kabiliyetleri artırılacaktır. Metropoller ve etki alanları arasında uyum ve bütünleşme güçlendirilecektir.

926. Endüstriyel merkezlerin rekabet üstünlüğüne sahip olduğu alanlarda uzmanlaşması desteklenecektir. Bu merkezlerde Ar-Ge ve yenilik altyapısı geliştirilecek, yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi teşvik edilecek, küresel üretim sistemleriyle bütünleşmelerini kolaylaştırılacaktır.

927. İşsizlerin; taşıdıkları potansiyeller, sundukları imkânlar, ürettikleri mal ve hizmetler etrafında markalaşmasını sağlayacak artların oluşturulmasıdır. Bu kapsamda coğrafi işletmeler desteklenecektir.

928. Bölgelerin rekabet edebilirlikleri ile i ve yatırım ortamının mukayeseli olarak analiz edilmesine yönelik kurumsal ve be- eri altyapı geli tirilecektir.

929. Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri ba ta olmak üzere üretimin mekânsal organizasyonu üretim ve ihracat kapasitesinin artırılmasına dönük olarak etkinle tirilecektir.

930. Bölgesel düzeyde yenilikçi finansal destek mekanizmaları olu turulacak, bu kapsamda bölgesel giri im sermayesi ve kredi garanti fonu uygulamaları ba latılacaktır.

931. Uluslararası do rudan yatırıma yöne- lik ulusal stratejileri destekleyecek ekilde bölgesel yatırım destek ve tanıtım strateji- leri hazırlanacak, bu alanda etkinlik ve ku- rumlar arası koordinasyon artırılacaktır.

932. Bölgesel geli meye yönelik destekler arasında tamamlayıcılık ve koordinasyon sa lanacaktır.

933. Kalkınma ajanslarının aralarındaki a ba lantıları güçlendirilecek, merkezi ve ye- rel düzeydeki kurum ve kurulu larla daha yakın ve koordinasyon içinde çalı maları ve uzmanlık kurulu larıyla i birli i meka- nizmaları olu turmaları sa lanacaktır. Kal- kınma ajanslarının, AB fonları ba ta olmak üzere, kaynak yönetimindeki rolü ve etkin- li i artırılacaktır.

934. STK'ların yerel ve bölgesel kalkınma- ya katkılarını artırmak üzere karar alma sü- reçlerine katılımları artırılacak, mali yöne- tim ve teknik kapasiteleri güçlendirilecek, proje geli tirme ve uygulama becerileri ge- li tirilecektir. Kamu kurumlarının özellikle kalkınma konularında çalı an STK'larla i birli i geli tirilecektir.

935. IPA kapsamındaki ekonomik ve sos- yal uyuma yönelik fonlar, olu turulan ko- ordinasyon ve izleme mekanizmalarıyla etkili bir ekilde yönetilecektir. Bu fonların kullanımında, bölgesel ihtiyaç ve öncelikler ile ulusal kaynaklarla tamamlayıcılık esas alınacaktır.

2.3.2. Mekânsal Geli me ve Planlama

a. Durum Analizi

936. 2007-2012 döneminde ülke nüfu- su toplamda yüzde 7,1 oranında artarken, nüfusu 20 binin üzerindeki yerle imler iti- barıyla ehir nüfusu bundan iki kat hızlı artmı tır. Böylece ehirle me oranı yüzde 67,5'ten yüzde 72,3 seviyesine yükselmi tir. Bu oranın 2018 yılında yüzde 76,4'e ula - ması beklenmektedir.

937. ehirle me oranındaki artı n yanı sıra artan gelir düzeyi, iyile en finansman imkânları, aile ve toplum yapısındaki de- i iklikler ve hareketlilik, ehirlerde ya am kalitesini ön plana çıkarmı tır. Sosyal do- natısı zengin, daha geni , modern, güvenli konutların ra bet görmesi ve ehirlerin eski merkezlerinin ve konut alanlarının i lev ve de er kaybetmesi önemli e ilimlerdendir. Arazi kullanım kararlarının, yo unlukla- rının ve niteli inin de i mesine yol açan bu süreçte ehirlerde doku hızlı bir ekilde yenilenmektedir. Bu durum, insan refahı, eri im ve kullanım kolaylı ı, sosyal uyum, ehir bütünlü ü ve esteti i ile kentlilik kül- türü açısından çok boyutlu bir politika yak- la mını gerekli kılmaktadır.

938. Plan döneminde Kentsel Geli me Stratejisi yürürlü e konulmu ve önemli düzenlemeler gerçekleştirilmi tir. Yapılan mevzuat düzenlemesiyle Çevre ve ehir- cilik Bakanlı ı üst ölçekli mekânsal strateji planlarının yapımıyla görevlendirilmi ; her tür ve ölçekteki fiziki planların hazırlan-

Tablo 32: Ehirle meye li kin Geli meler

		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nüfus (Bin Ki i)	Türkiye	70.586	71.517	72.561	73.722	74.724	75.627
	Kent ¹	47.652	49.515	50.873	52.341	53.631	54.705
	Kır	22.934	22.003	21.689	21.382	21.093	20.922
Da ılım (%)	Kent	67,5	69,2	70,1	71,0	71,8	72,3
	Kır	32,5	30,8	29,9	29,0	28,2	27,7
Nüfus Artı ı (%)	Türkiye	---	13,2	14,6	16,0	13,6	12,0
	Kent	---	39,1	27,4	28,9	24,6	20,0
	Kır	---	-40,6	-14,3	-14,2	-13,5	-8,1

Kaynak: TÜ K

Not: Yıl sonu nüfus verileri kullanılmı tır.

(1) Nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerle imler kent kabul edilerek hazırlanmı tır.

ması ve uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sa lamakla yetkilendirilmi tir. Aynı düzenlemeyle büyük ehir belediyelerine il düzeyinde çevre düzeni planlarını hazırlama görevi verilmi tir.

939. mar planlama sisteminin yapısal ve i levsel sorunları nedeniyle planlı mekânsal geli me sürecinde aksaklıklar ya anmaktadır. Planlama sürecinde idarelerin uygulamasını yönlendirecek, uyumlu ve etkili hale getirecek ilke, kural ve standartlar ile etkili bir izleme ve denetim sisteminin geli tirilmesi hususu önemini korumaktadır.

940. A ırı de er artı ı beklentisi, yeni alanların imara açılmasına ve planlarla verilmi imar haklarının artırılmasına yönelik talepleri tetiklemekte ve imar planlama süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bu durum yo un, dayanıksız, ya am kalitesi dü ük ve afet riski yüksek ehir dokularının ortaya çıkmasına, ehirlerin özgün kimliklerinin bozulmasına ve ula ımın, altyapının ve ortak kullanım alanlarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

941. Ço unlukla kamu eliyle yürütülen büyük ölçekli konut, ula ım, sa lık, e itim gibi yatırımların yer seçim süreçleri kent-

sel geli menin yönlendirilmesinde etkili olmaktadır. Özellikle Toplu Konut daresi Bakanlı ı (TOK) tarafından yürütülen büyük ölçekli konut projelerinin yer seçimi ve tasarım kriterlerinin ehirlerin kimli i, dokusu ve yo unlu u ile uyumunun güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

942. Kentsel dönü üm faaliyetlerinin yanı sıra, gayrimenkul yatırımlarında da hızlı bir büyüme dikkat çekmektedir. Bölgeler ve ehirleri do rudan küresel aktörler haline getiren süreçler, sanayi alanı, i yeri ve konut ba ta olmak üzere gayrimenkul talebinin, özellikle metropol alanlarda, uluslararası düzeye ta ınmasına neden olmu tur. Bu kapsamda, kentsel dönü ümün, kamula tırma, toplula tırma ve imar uygulamalarının etkilili ini artırmak ve piyasanın daha sa lıklı i lemesini sa lamak üzere objektif ölçütlere dayalı bir gayrimenkul de erleme sisteminin geli tirilmesine ihtiyaç vardır.

b. Amaç ve Hedefler

943. Ülkemizin co rafi ko ulla rına, kent-kır ayırımına, tarihi, kültürel ve çevresel de erlerine uygun; insan ve toplum ihtiyaçlarına cevap veren, daha geni ortak kullanım alanlarına sahip, üst standartlarda ya anabilir mekânlara kavu turulması temel amaçtır.

c. Politikalar

944. Mekânsal planlama sistemi merkezin düzenleyici ve denetleyici rol üstlenece i, planlama ve uygulamanın ise yerinde gerçeikle tirilece i, ortak karar alma süreçlerini güçlendiren bir yapıya dönü türülecektir.

945. Ya lılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için ya anabilirli i artırmayı hedefleyen; fırsat e itli ini ve hakkaniyeti gözeterek mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilecektir.

946. ehirlerin geli iminin altyapı ve ulaım maliyetlerini azaltacak ekilde gerçeikle mesi sa lanacak ve yapıla manın kademeli gerçeikle tirilmesi için gerekli sistem olu turulacaktır.

947. Detaylı arazi kullanımlarına, mülkiyet düzenlemesine ve uygulamaya ili kin kararların alt ölçekli planlarla belirlenmesi, bunları yönlendiren üst ölçekli mekânsal planların ise stratejik nitelikte olması sa lanacak; planların amacı, niteli i, kapsamı ve arazi kullanım kararlarındaki belirleyicilik düzeyleri netle tirilecektir.

948. Ortak kullanım alanlarının geni letilmesi ve imar uygulamalarındaki finansal yüklerin azaltılması amacıyla, özellikle yapıla mamı alanlarda imar haklarının transferi gibi yenilikçi araçların belediyeler tarafından kullanımı yaygınla tırılacaktır.

949. mar planları ve revizyonlarıyla ortaya çıkan de er artışlarının nesnel de erleme esaslarına göre belirlenmesi ve kamunun bu artıştan öncelikle temel sosyal altyapı ve ortak kullanım alanları olu turması amacıyla daha çok yararlanması sa lanacaktır.

950. Gayrimenkul piyasasındaki e ilimler izlenerek piyasanın sa lıklı i leyebilmesini

temin etmek amacıyla kurumsal ve yasal altyapı geli tirilecektir.

951. Mekânsal ve sektörel etki analizlerine dayalı olarak alı veri merkezlerinin (AVM) ölçe i ve ehir genelinde da ılımına ili kin ilke ve standartlar geli tirilecektir.

952. Ülke genelinde co rafi nitelikli mekânsal bilgi üreten ve kullanan kurulu lar arasında birlikte çalı abilirlik esasları hayata geçirilecek; mekânsal planlara ve uygulamalara elektronik altlık olu turacak bilgilerin öngörülen standartlarda üretilmesi ve payla ılması sa lanacaktır.

2.3.3. Kentsel Dönü üm ve Konut

a. Durum Analizi

953. Sa lıksız yapıla ma, eskiyen ve yıpranan yapı stoku, afet riskleri, hızlı nüfus artışı, de i en mekân tercihleriyle i lev ve de er kaybeden alanların olu ması ve üretim ve hizmet alanlarının sıkı ması gibi faktörler ehirlerde yapıların ve alanların dönü üm ihtiyacını artırmı tır.

954. 2005 yılında yeni Belediye Kanunuyula belediyelerin kentsel dönü üm uygulamalarında yetkilendirilmesinin ardından, 2012 yılında Çevre ve ehircilik Bakanlığı ı afet riskli alanlarda riskli yapıların tespiti ve bunların yenilenmesi konusunda görevlendirilmi tir. 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla 19 ilde 46 farklı alanda 97.300 adet yapıyı içeren ve yakla ık 610.000 ki inin ya adışı 3.876 hektar alan dönü üm alanı olarak ilan edilmi tir.

955. Kentsel dönü ümün planlanması ve uygulanmasında özellikle merkezi ve mahalli idarelerin teknik, mali ve idari kapasitelerinin hızlı ve yaygın ekilde güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

956. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde nüfus artışı, ehirle me, yenileme ve

afetten kaynaklanan konut ihtiyacının yaklaşık 3,5 milyon olacağı tahmin edilmiştir. Dönem sonu itibarıyla yapı kullanma izni alan konut sayısının 3,2 milyona ulaşması beklenmektedir. Konut açığı, plan döneminde önemli oranda azaltılmıştır.

957. Konut piyasasında arz-talep dengesinin kurulması, konut finansman, yapım ve örgütlenme yöntemleri ile altyapılı arsa arzının geliştirilmesi; konut üretiminin gelir gruplarının ihtiyaçlarına, yerleşmelerin gelişmelerine ve özelliklerine göre yönlendirilmesi; yaşlı, çocuk ve engellilerin ihtiyaçlarına uygun konut ve çevrelerinin tasarlanması ve yapımına olan ihtiyaç devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

958. Şehirlerde afet riski taşıyan, altyapı darboğazı taşıyan, eski dönem ve ilerini kaybeden, mekân kalitesi düşük bölgeleri sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutlar dikkate alınarak yenilemek; kentsel refahı, yapı ve yaşam kalitesini yükseltmek temel amaçtır.

959. Onuncu Kalkınma Planı döneminde, şehirleşme, nüfus artışı, yenileme ve afetten kaynaklanan konut ihtiyacının toplam 4,1 milyon olacağı tahmin edilmektedir.

c. Politikalar

960. Afet riski taşıyan alanlar başta olmak üzere üretim ve ortak kullanım alanlarında yüksek fayda ve değer üreten, büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayan, mekân ve yaşam kalitesini yaygın şekilde artıran dönüşüm projelerine öncelik verilecektir.

961. Kentsel dönüşüm projeleri, farklı gelir gruplarının yaşam alanlarını koruyan, yerleşim-konut mesafelerini azaltan, şehrin tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu, sosyal

bütünle meyi destekleyen bir yaklaşımla gerçekleştirilecektir.

962. Kentsel dönüşümde ideal alan büyüklüğü ve bütünlüğü gözetilecek, planlama araçlarından en üst düzeyde yararlanılması sağlanacak, plan ve projelerin niteliklerini, önceliklendirme, hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme, denetim ve yönetim süreçlerini tanımlayan usul ve esaslar geliştirilecektir.

963. Kentsel dönüşüm uygulamalarının finansmanında kamu harcamalarını asgariye indiren model ve yöntemler kullanılacaktır.

964. Kentsel dönüşüm projelerinde yenilikçi ve katma değer yaratan sektörleri, yaratıcı endüstriler ile yüksek teknoloji ve çevreye duyarlı üretimi destekleyen uygulamalara öncelik verilecektir.

965. Dar gelirliler başta olmak üzere, halkın temel konut ihtiyacının daha yüksek oranda karşılanması için gerekli önlemler alınacak; barınma sorununa sağlıklı ve alternatif çözümler geliştirilecektir.

966. Kamunun, konut piyasasında yönlendirici, düzenleyici, denetleyici ve destekleyici rolü güçlendirilecek, altyapısı hazır arsa üretimi hızlandırılacaktır.

2.3.4. Kentsel Altyapı

a. Durum Analizi

967. Hızlı şehirleşme nedeniyle artan altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasında kayda değer ilerlemeler sağlanmakla birlikte, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, sürekliliğinin ve sürdürülebilirliğin sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

968. 2010 yılı itibarıyla içme ve kullanma suyu şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 99 seviyesine ulaşmıştır. Yerleşime

Tablo 33: Kentsel Altyapıya İlişkin Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
İçme Suyuna Ulaşan Belediyeli Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	98	99 ¹	99	100
Kanalizasyon şebekesiyle Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	87	88 ¹	91	95
Atıksu Arıtma Tesisiyle Hizmet Edilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	51	62 ¹	68	80
Ambalaj Atıklarının Geri Dönüşüm Oranı (%)	33	50	53	56
Düzenli Depolamadan Yararlanan Belediye Nüfusu Oranı (%)	34	60	65	85
Kentiçi Raylı Sistem Uzunluğu (km)	292	455	477	787

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri TÜİK ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) 2010 yılı TÜİK verileridir.

Yeni açılan alanlar ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları dışında içme suyu şebekesine ihtiyaç azalırken içme suyunu arıtma ihtiyacı artmıştır. 2010 yılında içme ve kullanma suyunun yüzde 52'si arıtılmıştır. Bununla beraber içme suyunun kalitesinin iyileştirilmesi ve halen yüksek düzeyde olan su kayıp ve kaçaklarının azaltılması önemini korumaktadır.

969. Kanalizasyon şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı 2010 yılında yüzde 88, toplam nüfusa oranı ise yüzde 73 olarak gerçekleşmiştir. Atık su arıtmayla hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı, 2006 yılında yüzde 51 iken, 2010 yılında yüzde 62'ye ulaşmış, toplam nüfusa oranı ise yüzde 52 olmuştur.

970. Yatırım ve işletme maliyetleri, personel, teknoloji seçimi ve denetim gibi nedenlerle atık su altyapı hizmetlerinde yeterli etkinlik sağlanamamaktadır. Tarifelerin uygun düzeyde ayarlanması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi de önem arz etmektedir.

971. Belediyelerin acil nitelikli, fakat finansmanı yetersiz içme suyu ve kanalizasyon projelerine kaynak sağlanması amacıyla 2011 yılında SUKAP başlatılmıştır. Program kapsamına alınan 2.392 içme suyu ve kanalizasyon projesi için 2011-2013 döneminde merkezi yönetim bütçesinden 1,4 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Programla nüfusu 25 bin ve daha az olan belediyeler için merkezi bütçeden yüzde 50 oranında hibe sağlanmakta, kalan kısım için İller Bankasından uygun koşullarda kredi verilmektedir.

972. Katı atık alanında, 2006 yılında yüzde 34 olan düzenli depolamadan yararlanan belediye nüfusunun toplam nüfusa oranı, 2012 yılında yüzde 60 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibarıyla işletmede olan düzenli depolama tesisi sayısı 69 olup, bu tesislerle 903 belediyede 44,5 milyon nüfusa hizmet verilmektedir. Katı atık yönetiminde önemli bir boyut olan geri dönüşümün faydalarının yeterince bilinmemesi, geri kazanılabilir ikincil ürüne ait standartların yetersizliği, teknik ve yönlendirme siste-

minin eksikliği gibi hususlar geri dönüşüm çalışmaları olumsuz etkilemektedir.

973. Başta büyük şehirler olmak üzere birçok kentimizde karayolu araç mobilizasyonunu artırıcı alt-üst geçit, tünel ve köprü gibi altyapı yatırımları ile Trafik Elektronik Denetleme Sistemi (TEDES) gibi akıllı ulaşım ve trafik yönetim modelleri yoluyla ana arterlerde ortalama araç hızlarında artış sağlanmıştır. İstanbul'da, 52 km uzunluğundaki Metrobüs Projesiyle, otobüsle yüksek hacimde ve hızlı taşımacılık sistemi oluşturulmuştur. Bunun yanında kent içi ulaşımında; önemli raylı sistem projeleri yürütülmüştür, deniz yolunun payını artırıcı ve bisiklet kullanımını yaygınlaştıran uygulamalara başlanmıştır, bazı kent merkezlerinde ise yayalaştırma projeleri hayata geçirilmiştir.

974. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, kent içi raylı sistem projelerinde tek yönde doruk saatte asgari 15.000 yolcu/saat yolculuk talebi tasarım kriteri olarak uygulanmıştır. Bu dönemde, ayrılmazlıkla finansman temin edilerek Adana, Antalya, Bursa, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri ve Samsun'da planlanan raylı sistem projeleri önemli oranda tamamlanarak işletmeye açılmıştır. Bu dönemde tamamlanan hatların toplam uzunluğu 185 km olup, inşaatı devam eden hatların toplam uzunluğu ise 145 km civarındadır. Faaliyetteki raylı sistem hatları ile yılda 700 milyonun üzerinde yolcu taşınmaktadır. Ayrıca, yapılan mevzuat düzenlemesiyle, Belediyelerin uygun raylı sistem projelerinin Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na üstlenilmesine de imkân tanınmıştır.

975. Kent içi ulaşımında mekânsal planlama ve gelişme hedefleriyle tutarlı ulaşım planlarına dayalı olarak sistemler arası entegrasyon ve uyumun güçlendirilmesi, altyapının

yaya ve toplu taşıma araçlı gelişimlerinin hızlandırılması ve dönüşümünün sağlanması, şehirler arası ve şehir içi bağlantıların etkili şekilde kurulması, çevreye duyarlı, akıllı, verimli ve maliyet etkin uygulamaların yaygınlaştırılması ve artan taşıma talebine cevap verecek altyapının kurulması önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

976. Nüfusun sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyu erişiminin sağlanması; atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi; şehirlerimizde arazi kullanım kararlarıyla uyumlu politikalar yoluyla trafik sıkışıklığını azaltan, erişilebilirliği ve yakıt verimliliği yüksek, konforlu, güvenli, çevre dostu, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir ulaşım altyapısının oluşturulması temel amaçtır.

977. Plan döneminde; Ankara'da Kızılay-Çayyolu, Batıkent-Sincan ve Tandoğan-Keçiören metro projeleri ile Esenboğa raylı sistem; İstanbul'da Üsküdar-Ümraniye, Otogar-Bağcılar, Aksaray-Yenikapı, Bakırköy-Beylikdüzü, İhale-Yenikapı, Kartal-Kaynarca, Kabataş-Mahmutbey, Bakırköy-Kirazlı metro; İzmir'de Trafik Yönetim Sistemi, Deniz Ulaştırma Geliştirme, Üçyol-F. Altay metro ile Konak ve Karşıyaka tramvay; Bursa'da 3. amaçlı, Kayseri'de 2. ve 3. amaçlı hafif raylı sistem; Gaziantep'te 3. amaçlı ve Konya'da 2. amaçlı tramvay projelerinin tamamlanması beklenmektedir.

c. Politikalar

978. Yerleşim yerlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının tamamını karşılanacak, su kayıp-kaçakları önlenecek, mevcut ebekeler iyileştirilerek sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımını yaygınlaştıracaktır.

979. çme ve kullanma suyunun tüm yerle-
imlerde gerekli kalite ve standartlara uygun
ekilde ebekeye verilmesi sa lanacaktır.

980. çme suyu ve kanalizasyon yatırım ve
hizmetlerinin sa lanmasında mali sürdürü-
lebilirlik gözetilecektir.

981. ehirlerde kanalizasyon ve atık su arıt-
ma altyapısı geli tirilecek, bu altyapıların
havzalara göre belirlenen de arj standart-
larını kar ılayacak ekilde çalı tırılmaları
sa lanacak, arıtılan atık suların yeniden
kullanımı özendirilecektir.

982. Katı atık yönetimi etkinle tirilerek
atık azaltma, kaynaktan ayır tırma, toplama,
ta ıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları
teknik ve mali yönden bir bütün olarak ge-
li tirilecek; bilinçlendirmenin ve kurumsal
kapasitenin geli tirilmesine öncelik veri-
lecektir. Geri dönü türülen malzemelerin
üretimde kullanılması özendirilecektir.

983. Kentiçi ula ımda kurumlar arası ko-
ordinasyon geli tirilecek, daha etkin plan-
lama ve yönetim sa lanacak, kentiçi ula ım
altyapısının di er altyapılarla entegrasyonu
güçlendirilecektir.

984. Yaya ve bisiklet gibi alternatif ula ım
türlerine yönelik yatırım ve uygulamalar
özendirilecektir.

985. Kentiçi toplu ta ımda trafik yo unlu-
u ve yolculuk talebindeki geli meler dikkate
alınarak öncelikle otobüs, metrobüs ve benze-
ri sistemler tercih edilecek; bunların yetersiz
kaldı ı güzergâhlarda raylı sistem alterna-
tifleri de erlendirilecektir. Raylı sistemlerin,
iletmeye açılması beklenen yıl için doruk
saat-tek yön yolculuk talebinin; tramvay sis-
temleri için asgari 7.000 yolcu/saat, hafif raylı
sistemler için asgari 10.000 yolcu/saat, met-
ro sistemleri için ise asgari 15.000 yolcu/saat
düzeyinde gerçekleş e i öngörülen koridor-
larda planlanması artı aranacaktır.

986. Büyük ehir belediyelerinin mevcut
ve planlanan kentiçi raylı sistem projele-
ri; ehir merkezlerinden geçen demiryolu
ana hattına, kentiçi lojistik merkezlerine,
ehirlerarası otobüs terminallerine, havalı-
manlarına ve di er ula ım türlerine entegre
olabilecek ekilde planlanacaktır.

987. Kentiçi ula ımda trafik yönetimi ve
toplula ım hizmetlerinde bilgi teknoloji-
leri ve akıllı ula ım sistemlerinden etkin bir
ekilde faydalanılacaktır.

988. Kentsel altyapı sistemlerinin olu tu-
rulması ve hizmetlerinin sunumunda va-
tandaşın memnuniyetini, kalite ve verimlili i
artırmak amacıyla bilgi ve ileti im teknolo-
jilerinin kullanımına önem verilecektir.

2.3.5. Mahalli daireler

a. Durum Analizi

989. Dokuzuncu Kalkınma Planı döne-
minde yerel yönetimlerin yeniden yapılan-
dırılması çerçevesinde ölçek ekonomile-
rinden faydalanılarak hizmetlerde etkinlik,
koordinasyon ve kalitenin yükseltilmesi
amacıyla belediye sayıları azaltılmı tır.

990. 2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt
Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre beledi-
ye yönetiminde ya ayan nüfus yakla ık
58,6 milyon ve bu nüfusun toplam nüfusa
oranı yüzde 83 iken, 2012 yılında bu ra-
kamlar sırasıyla 63,7 milyon ve yüzde 84,3
olmu tur.

991. 2012 ve 2013 yıllarında yapılan dü-
zenlemelerle büyük ehir belediye sayısı 30'a
yükselmekte, büyük ehir belediye sınırları
il mülki sınırları ile bütünle tirilmekte, bü-
yük ehirlerdeki il özel idareleri ile büyük-
ehir sınırları içerisindeki belde belediyele-
ri ve köyler kaldırılmaktadır. Ayrıca, 2011
yılı ADNKS sonuçlarına göre büyük ehir
belediyesi dı ındaki illerde nüfusu 2 binin

Tablo 34: Mahalli idarelere İlişkin Göstergeler

	2006	2012
Belediye Sayısı	3.225	2.950
İççe Sayısı	850	918
Köy Sayısı	34.406	34.340
Belediye Nüfusu (Bin Kişi)	58.582 ¹	63.743
Mahalli idareler Personel Sayısı	310.883	256.501

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, TÜİK
(1) 2007 yılı ADNKS belediye nüfusedir.

altındaki belediyeler köye dönüşürülmekte ve genel bütçeden belediyelere aktarılan paylar yeniden düzenlenmektedir. 2014 yılı mahalli idare seçimleri sonrasında toplam belediye sayısının 1.395'e düşmesi ve toplam nüfusun yüzde 90'ından fazlasının belediye sınırları içerisinde kalması beklenmektedir.

992. GSYH'ya oranla 2007-2009 döneminde ortalama yüzde 0,5 düzeyinde açık veren mahalli idareler dengesi, 2010-2012 döneminde ekonomik büyüme ve genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılan paylardaki artışın etkisiyle pozitif dönmüştür.

993. 2008 yılında yapılan düzenlemeyle mahalli idarelere merkezi bütçeden aktarılan payların oranları ve dağıtım esasları değiştirilmiş, nüfus kriterinin yanı sıra ge-

li mi lik endeksi ile özel idareler için illerin yüzölçümü, köy sayısı, kırsal alan nüfusu gibi yeni kriterler eklenmiş ve böylece belediyeler ve il özel idarelerinin genel bütçe vergi paylarında artışa olanmıştır.

994. Plan döneminde KÖYDES, BELDES ve SUKAP gibi projeler kapsamında kırsal altyapı ve orta-küçük ölçekli belediyelerin altyapı yatırımları desteklenmiş, sürekli işçi kadrolarından merkezi idare kurullarına yapılan devir sonucunda, özellikle küçük ölçekli belediyelerde, cari harcamaların bütçe üzerindeki yükü hafifletilmeye çalışılmıştır.

995. Yapılan düzenlemeler sonucunda belediyelerin personel istihdamında disiplin sağlanmış, personel sayıları düşmüş ve personel harcamalarının GSYH içerisindeki

Tablo 35: 6360 ve 6447 Sayılı Kanunlar Uyarınca Türlerine Göre Belediye Sayıları

	Mevcut Durum (2013)	İlk Yerel Seçimlerde Esas Alınacak Durum ¹ (2014)
Büyük şehir Belediyesi	16	30
Büyük şehir İççe Belediyesi	143	519
İl Belediyesi	65	51
İççe Belediyesi	749	400
Belde Belediyesi	1.977	395 ²
Toplam Belediye	2.950	1.395

Kaynak: İçişleri Bakanlığı
(1) Haziran 2013 itibarıyla

(2) 6360 Sayılı Kanun gereğince bazı belediyelerin birleşme veya katılma yoluyla nüfusu 2.000'in üzerine çıkabileceklerinden tüzel kişilikleri korunacak ve bu listede yer alan belediye sayısı artabilecektir.

Tablo 36: Mahalli idarelerin Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler ve Hedefler

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2006	2012	2013	2018	2014-2018
Gelirler	3,20	3,66	3,78	4,46	4,32
Vergiler	2,02	2,47	2,54	3,21	3,14
Vergi Dışı Normal Gelirler	0,45	0,45	0,44	0,48	0,46
Faktör Gelirleri	0,62	0,74	0,72	0,77	0,72
Sermaye Transferleri (Net)	0,11	0,00	0,08	0,00	0,00
Harcamalar	3,36	3,61	3,90	4,80	4,44
Cari Giderler	1,91	2,29	2,48	2,85	2,69
Yatırım Harcamaları	1,37	1,07	1,19	1,52	1,39
Cari Transferler	0,19	0,25	0,26	0,29	0,27
Kamulaştırma ve Sabit Kıymet	-0,10	-0,05	-0,02	0,00	-0,01
Sermaye Transferleri (Net)	0,00	0,06	0,00	0,14	0,09
Denge	-0,16	0,04	-0,11	-0,34	-0,12

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı'na aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Not: Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyük şehir belediyelerine bağlı idareleri kapsamaktadır.

payları azalmıştır. Bununla birlikte hizmet alım yönteminin yaygın olarak kullanılması personel harcamalarında yaşanan bütçe tasarrufları azaltmıştır.

996. Büyük şehir belediye sisteminde yapılan son dönemdeki değişikliklerin Plan döneminde mahalli idarelerin kaynak ihtiyaçlarını artırması beklenmektedir.

997. Büyük şehirlerde hizmete ulaşmayı kolaylaştırmak, altyapı hizmetlerinin sunumunda maliyetleri düşürmek; genişleyen hizmet alanlarında bulunan tarım arazileri, meralar, orman alanları ve ekolojik hassasiyeti olan bölgeleri korumak; yerindenlik ilkesini zayıflatmamak gibi amaçlarla hizmet sunum yöntemlerinin yeni bir model çerçevesinde değerlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Diğer yandan, sürdürülebilir şehirler yaklaşımı çerçevesinde, mahalli idarelerin desteklenmesi, kalkınma konusunda artan yetki ve sorumlulukları ile genişleyen hizmet alanları kurumsal kapasite

lerinin geliştirilmesi ihtiyacını da artırmıştır.

b. Amaç ve Hedefler

998. Mahalli idarelerin daha etkin, hızlı ve nitelikli hizmet sunabilen, katılımcı, efektif, çevreye duyarlı, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözeterek ve mali sürdürülebilirliği sağlamak üzere bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

999. Mahalli idarelerin temel hedefi, vatandaşlara sunulan hizmetlerden duyulan memnuniyeti en üst düzeye çıkarmaktır.

c. Politikalar

1000. Başta yeni kurulan büyük şehir belediyeleri olmak üzere mahalli idarelerde çalışan personelin uzmanlaşma düzeyi yükseltilecek, proje hazırlama, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme, mali yönetim, katılımcı yöntemler ve benzeri konularda kapasiteleri artırılacaktır.

1001. Büyük ehir belediyelerinin geni le-
yen hizmet alanları ve farklıla an görev ve
sorumluluklarıyla uyumlu, her kademe-
de hizmetin niteli ine göre farklıla an ve
mekânsal özellikleri dikkate alan düzenle-
meler yapılacaktır.

1002. Büyük ehir belediyelerinin geni -
leyen görev alanları sebebiyle, su ve kana-
lizasyon idarelerinin hukuki ve kurumsal
yapısı yeniden düzenlenecektir.

1003. Mahalli idarelerin kaynaklarını,
kamu mali yönetiminin temel ilke ve araç-
ları çerçevesinde stratejik önceliklere göre
tahsis etmeleri sa lanacak, temsil ve karar
alma süreçlerine katılım mekanizmaları da
gözetilerek hesap verebilirlik güçlendirile-
cektir.

1004. Mahalli idarelerin öz gelirleri kentsel
ta inmazların de er artı larını da kapsayac-
ak ekilde artırılacaktır.

1005. Mahalli idarelerin hizmet standart-
larını uygulaması konusunda merkezi yö-
netimin etkili denetimi sa lanacaktır.

1006. Köy yönetimleri güçlendirilerek köy
yerle im yerlerinin sürdürülebilirli i sa la-
nacaktır.

2.3.6. Kırsal Kalkınma

a. Durum Analizi

1007. Dokuzuncu Kalkınma Planı döne-
minde kırsal kalkınma politikaları, a ırlıklı
olarak kırsal altyapının geli tirilmesini ve
tarım dı ı ekonomik faaliyetlerin çe it-
lendirilmesini destekleyecek ekilde tarım
politikalarıyla e güdüm içerisinde uygulan-
mı tır.

1008. Daha etkili bir kırsal kalkınma politi-
kası yönetimi için ilk defa UKKS ve Kırsal
Kalkınma Planı belgeleri yürürlü e konul-
mu , Planın izlenmesi için çok taraflı bir

izleme komitesi olu turulmu , uygulamalar
büyük ölçüde yerel kurumlara devredilmi tir.

1009. Yerel düzeyde kırsal kalkınmaya ili -
kin kurumsal kapasite güçlendirilmi tir.
Bu kapasitenin olu umuna katkı sa layan
kurumların ba ında; Tarım ve Kırsal Kal-
kınmayı Destekleme Kurumu, kalkınma
ajansları, il özel idareleri ve köylere hiz-
met götürme birlikleri gelmektedir. Yeni
düzenlemeyle birlikte, 30 ilin büyük ehir
belediyesi ve bunların ilçe belediyeleri de
kırsal kalkınma konusunda kilit aktörler
haline gelmi tir.

1010. 2005 yılında pilot düzeyde ba latılan
KÖYDES, 2010 yılında küçük ölçekli ta-
rımsal sulama ve 2011 yılında atık su bile-
enlerinin dâhil edilmesiyle entegre bir kır-
sal altyapı programına dönü türülmü tür.
2005-2013 döneminde Projeye cari fiyat-
larla yakla ık 8,5 milyar TL kaynak tahsis
edilmi tir. 2012 yılı sonuna kadar yakla ık
7.000 km ham, 74.000 km stabilize, 98.000
km asfalt ve 2.500 km beton yol olmak üze-
re toplamda 181.500 km'lik köy yolu yapılmı
, 32.000 km uzunlu unda yol onarımı
gerçekle tirilmi ve 2.600 km uzunlu unda
kilit parke dö emesi yapılmı tır. Ayrıca, su-
suz veya suyu yetersiz 47.461 kırsal yerle-
im birimi yeterli ve sa lıklı içme suyuna
kavu turulmu tur. Bu dönemde toplam köy
yolu a ı yakla ık 35.000 km artmı , asfalt-
beton yol oranı yüzde 33'ten yüzde 45'e
ula mı tır. Suyu yeterli ünite oranı ise yüz-
de 81'den yüzde 91'e yükselmi tir.

1011. Kırsal nüfustaki azalma ve ya lanma
e ilimi devam etmektedir. 20 bin nüfus e i-
ini esas alan kır-kent tanımına göre, 2007-
2012 döneminde ülke nüfusu toplamda
yüzde 7,1 artarken, kırsal nüfus yüzde 8,8
oranında azalarak yakla ık 22,9 milyon-
dan 20,9 milyon ki iye dü mü tür. Böylece
kırsal nüfusun toplam içindeki payı yüzde

32,5'den yüzde 27,7'ye gerilemiştir. 2012 itibarıyla kırsal nüfusun yüzde 57'si köylerde, yüzde 24'ü beldelerde ve yüzde 19'u ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Aynı dönemde, kırsal kesimde 65 yaş ve üzeri nüfusun payı yüzde 9,6'dan yüzde 11,3'e yükselmiş, 0-14 yaş grubunun payı ise yüzde 27,8'den yüzde 25,5'e gerilemiştir.

1012. Kırsal nüfustaki azalmaya ve yaşlanmaya karşın kırsal kesimde iş gücüne katılma oranı yüzde 50,8'den yüzde 53,6'ya yükselmiştir. Ancak kırsal iş gücü ağırlıklı olarak tarım sektöründe istihdam edilmektedir. 2007-2012 döneminde kırsal kesimde tarımın istihdam içindeki payı yüzde 61 civarında seyretmiş, tarım istihdamı yaklaşık 1,1 milyon, tarım dışı istihdam ise yaklaşık 600 bin kişi artmıştır.

1013. Plan döneminde tarım istihdamındaki artışa karşın kırsal yoksulluk önemini korumaya devam etmektedir. Zira tarım istihdamı büyük ölçüde atıl iş gücü barındıran geçimlik işletmelerdedir. Bu işletmelerin ölçek ve pazarlama sorunları yeterli ve düzenli işletme geliri elde etmelerini engelleyerek yoksulluk ve göç sorunlarını tetiklemektedir. Tarım istihdamındaki olası çözümler kapsamında, kırsal alanda tarım dışı istihdam imkânlarının artması ve kırsal iş gücünün tarım dışı sektörlerdeki istihdam edilebilirliği daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda, 2007-2012 döneminde kırsal iş gücü içinde lise ve üstü eğitime sahip olanların payı yüzde 18'den yüzde 18,2'ye yükselmiştir.

1014. Kırsal yoksullukla mücadelenin etkili ve sürdürülebilir yollarından biri eğitim hizmetlerine erişimdir. Köylerde okul öncesi eğitim hizmetlerinde belirgin bir iyileşme görülmektedir. Ayrıca, 2008-2012 döneminde 6 ve üzeri yaş grubunda okumaz yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 13,3'ten yüzde 7,3'e gerilemiştir. Diğer taraftan,

köylerde nüfus azalmasına paralel olarak okul çağındaki nüfusun düşmesi nedeniyle faal örgün eğitim kurumları sayısı azalmıştır. Bu eğilim temel eğitim hizmetlerinin iyileştirme ihtiyacını artırdığı gibi aileleri köylerde yerleşik olan ortaöğretim öğrencilerinin il ve ilçe merkezlerinde barınma ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

1015. Kırsal nüfusun bilgiye erişiminde bilişim teknolojileri altyapısının ve mobil uygulamaların önemi giderek artmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde bireysel internet erişimi kırsal alanda yüzde 15'ten yüzde 26'ya, hanelerde bilgisayar sahipliği ise yüzde 11'den yüzde 28'e yükselmiştir. Bu gelişmelere karşın bilgisayar sahipliği ve internet erişimi bakımından kırsal ve kent arasındaki farkın azaltılması önemini korumaktadır.

b. Amaç ve Hedefler

1016. Kırsal kesimdeki asgari refah düzeyinin ülke ortalamasına yaklaştırılması temel amaçtır. Hizmet sunumunda kırsalın yeni demografik yapısını ve coğrafi dezavantajlarını gözeten yenilikçi yöntemler geliştirilecek; arz yönlü bir hizmet sunumu için ihtiyaç duyulan kurumsallaşma, merkezi ve yerel idarelerin işbirliğiyle gerçekleştirilecektir.

1017. Kırsal kalkınma politikasının temel hedefi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir. Kırsal politikanın genel çerçevesini ise; kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapısının iyileştirilmesi ile çevre ve doğa kaynaklarının korunması olacaktır.

c. Politikalar

1018. Kırsal ekonominin üretim ve istihdam yapısını turizm, ticaret, gıda sanayi, kü-

çük ölçekli üretim gibi tarım dı ı ekonomik faaliyetlerle çe itlendirilecektir.

1019. Kırsal kalkınma destekleri tarımda rekabet gücünü iyile tirecek ekilde kullanılacaktır. Bu alanda AB kaynakları ve ulusal kaynaklar arasında hedef birli i güçlendirilecek, potansiyel yararlanıcılar ve co rafi kapsam bakımından uyum ve tamamlayıcılık ili kisi geli tirilecektir.

1020. Sosyal hizmet ve yardımlar köylere arz yönlü sunulacak ve yoksulluk sınırı altındaki haneler ile uzak kırsal yerle imler öncelikli olarak dikkate alınacaktır.

1021. Köylerdeki nüfus yo unlu unun dü -mesi nedeniyle ya lı ve engelli bireylerin, ekonomik ve sosyal hayata katılımı ile bakım ve di er sosyal hizmetlere eri imini kolayla tırmak amacıyla yerel düzeyde kamunun hizmet sunum kapasitesi güçlendirilecek ve yenilikçi modeller geli tirilecektir.

1022. Kırsal nüfusun bili im hizmetlerine eri imini güçlendirmek amacıyla halen Evrensel Hizmet Fonu kapsamında belirlenmi bulunan bili im altyapısı hizmet türleri geli tirilecek ve yatırımlarda dezavantajlı yerle imlere öncelik verilecektir.

1023. Orman köyleri ba ta olmak üzere, millî parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile da köylerinin dezavantajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçları geli tirilecektir.

1024. Kırsal yerle imlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanmasından olu acak ilçe bazlı yerel kalkınma programı hazırlanacaktır. Programın tasarımı ehirlere yakınlık durumuna göre, orta ve uzak kırsal yörelerin artları dikkate alınarak farklıla tırılacaktır.

1025. Kırsal yerle imlerin yatırım ve hizmet ihtiyaçlarının tespiti ve takibi yönünde yerel sahiplenmeyi sa layabilecek, kırsal kesimin sorun çözme kapasitesini geli tirebilecek yerel nitelikteki kalkınma giri imleri desteklenecektir.

1026. Büyük ehir kapsamındakiler ba ta olmak üzere ilçe düzeyinden kırsal alana hizmet sunum kapasitesini güçlendirecek kurumsalla ma sa lanacaktır.

1027. Kırsal alan tanımı revize edilecek, temel nitelikteki ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanması sa lanacaktır.

2.3.7. Çevrenin Korunması

a. Durum Analizi

1028. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir yakla ımla, çevre mevzuatı ve standartları geli tirilmi , kurumsal ve teknik altyapı iyile tirilmi ve çevre yönetiminin güçlendirilmesine yönelik projeler gerçekleştirilmi tir. klim De i ikli i Strateji Belgesi ve Biyolojik Çe itlilik Stratejisi ve Eylem Planı gibi temel strateji belgeleri hazırlanarak çevre politikasına ve uygulamaya yön veren çerçeve geli tirilmi tir. Böylece ba ta emisyonların kontrolü, korunan alanların geni letilmesi, biyolojik çe itlili in korunması olmak üzere çevre kirlili inin önlenmesi, çevre kalitesinin iyile tirilmesi ve do al kaynakların sürdürülebilir yönetimi yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmi tir.

1029. Küresel iklim de i ikli iyle mücadelede ulusal artlar çerçevesinde alınan tedbirlerle 1990-2007 döneminde kümülatif olarak 1,4 milyar ton emisyon tasarrufu sa lanmı tir. 2010 yılı verilerine göre, Türkiye'nin yıllık sera gazı emisyonu 401,9 milyon ton karbondioksit e de eri, ki i ba ına sera gazı emisyonları ise yıllık 5,51

ton karbondioksit e de eridir. 2007-2012 döneminde havadaki kükürt dioksit miktarında yüzde 50, partikül madde miktarında ise yüzde 36 oranında azalma sa lanmıştır. Korunan alanların ülke yüzölçümüne oranı, 2006 yılında yüzde 4,99 iken 2012 yılında yüzde 7,24'e yükselmiştir.

1030. Bu gelişmelere rağmen ekonomik büyüme, nüfus artışı, üretim ve tüketim alı kanlıklarının çevre üzerindeki baskıları devam etmektedir. Çevre ve doğal kaynak yönetiminde planlama, uygulama, izleme ve denetimin geliştirilmesi gerekmektedir. Kurumlar arası yetki çakışmalarının giderilmesi ve işbirliğinin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevresel yatırımlar için finansman kaynaklarının geliştirilmesi ve kaynakların etkili kullanımı ile çevreye ciddi etkisi olabilecek proje ve programların etkilerinin değerlendirilerek önlem alınmasını sağlayacak araçların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevre dostu yöntem ve teknolojilere yönelik Ar-Ge ve yeniliğin geliştirilmesi de ekonomik büyümeyi desteklemek açısından önem arz etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

1031. Ekonomik ve sosyal gelişmelerin sağlanırken, toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

1032. Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inaat, hizmetler ve şehirleşme gibi alanlarda çevre dostu yaklaşımların barındırıldığı yeni imkânları, gelir kaynakları, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

c. Politikalar

1033. Çevre yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklardaki belirsizlik ve yetersizlikler giderilecek, denetim mekanizmaları güçlendirilecek; özel sektörün, yerel yönetimlerin ve STK'ların rolü artırılacaktır.

1034. Sürdürülebilir şehirler yaklaşımına uygun olarak şehirlerde atık ve emisyon azaltma, enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanım, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığı ve yaşam kalitesi artırılacaktır.

1035. Üretim ve hizmetlerde yenilenebilir enerji, eko-verimlilik, temiz üretim teknolojileri gibi çevre dostu uygulamalar desteklenecek, çevre dostu yeni ürünlerin geliştirilmesi ve markalaştırılması teşvik edilecektir.

1036. Sürdürülebilir üretim ve tüketimi desteklemek üzere kamu alımlarında çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi özendirilecektir.

1037. Doğal kaynakların ve ekosistem hizmetlerinin değerlendirilerek politika oluşturulması ve uygulama süreçlerinde dikkate alınacaktır.

1038. Tüketim alışkanlıklarının sürdürülebilirliğinin desteklenmesi ve doğaya koruma bütünlüğü üzere çevre bilincinin artırılmasına yönelik uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

1039. Tarım, ormancılık, gıda ve ilaç sanayii açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması, sürdürülebilir kullanımı, geliştirilmesi ve izlenmesi sağlanacaktır.

1040. İklim değişikliği ile mücadele ve uyum çalışmaları ülke gerçekleri gözeticilerle "ortak fakat farklılıklarını sorumluluklar" ile "göreceli kabiliyetler" ilkeleri doğrultusunda sürdürülecektir.

1041. Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inaat, hizmetler ve diğer alanlarda yeşil büyüme fırsatları değerlendirilecek, çevreye duyarlı ekonomik büyümeyi sağlayan yeni alanları, Ar-Ge ve yenilikçilik desteklenecektir.

2.3.8. Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi

a. Durum Analizi

1042. Ülkemizde mevcut 112 milyar m³ kullanılabilir su kaynağından yararlanma oranı yaklaşık yüzde 39 olup, bu kaynağın 32 milyar m³'ü (yüzde 73) sulamada, 7 milyar m³'ü (yüzde 16) içme ve kullanmada, 5 milyar m³'ü (yüzde 11) sanayide kullanılmaktadır. Ülkemiz, 2013 yılı itibarıyla kişi başına düşen yaklaşık 1.500 m³ kullanılabilir su miktarı ile su kıstı bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. 2030 yılında kişi başına düşen 1.100 m³ kullanılabilir su miktarıyla, Türkiye su sıkıntısı çeken bir ülke durumuna gelebilecektir.

1043. Toprak ve su kaynaklarının etkin şekilde kullanımı yanında doğal kaynakların koruma-kullanma dengesinin havza bazında gözetilmesi öncelikli görülmektedir. Bu kapsamda, ülkemizde son dönemde arazi toplulaştırması ve arazi ıslahı çalışmaları, sulama altyapısı ve su tasarrufu sağlayan modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması gibi önlemler alınmıştır; su yönetim yapısı havza bazlı yaklaşımlarla geliştirilmeye başlanmıştır; orman varlığımızın geliştirilmesi ve genişletilmesi amacıyla ağaçlandırma, etkin koruma, bakım ve erozyon kontrolü çalışmaları ayrıntılı verilmiştir. Bununla birlikte bahar tarım arazileri olmak üzere erozyonla mücadelenin hızlandırılması önemini korumaktadır.

1044. Su yönetiminde etkinliği sağlamak üzere havza bazında entegre koruma ve kontrollü kullanma ilkeleri ile kentsel, en-

düstriyel, tarımsal faaliyetlere başlı olarak ortaya çıkan baskı ve etkilerin belirlenmesi ve tedbirlerin ortaya konulduğu 26 havzanın tamamı için koruma eylem planları hazırlanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak Ergene Havzası Koruma Eylem Planının uygulanmasına başlanmıştır.

1045. Ülkemizde mevcut su miktarı; artan talep, kuraklık ve su toplama havzalarındaki kirlenme sonucunda giderek ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmektedir. Planlama, izleme, değerlendirme ve denetim yetersizliği, ortak veri tabanı ve bilgi akışı olmaması, kuruluşlar arası eşgüdümün zayıflığı gibi hususlar, su kaynakları yönetiminde karşılaşılan ana sorunlardır.

1046. Toprak kaynaklarının, toprağın kabiliyetleri doğrultusunda ve arazi kullanımının planlanması temelinde değerlendirilmesi önemini korumaktadır. Diğer yandan, çölleşme ve kuraklıkla mücadele alanında hazırlanan strateji ve eylem planlarının etkin bir şekilde uygulanması, erozyonla mücadelenin etkinleştirilmesi, kirliliğin önlenmesi, toprak yönetiminde koordinasyonun güçlendirilmesi ve böylece toprağın korunması ve verimli kullanılması öncelikli görülmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

1047. Su ve toprak kaynaklarının miktarının ve kalitesinin korunması, geliştirilmesi ve talebin en yüksek olduğu tarım sektörü başta olmak üzere sürdürülebilir kullanımını sağlayacak bir yönetim sisteminin geliştirilmesi temel amaçtır.

c. Politikalar

1048. Su yönetimine ilişkin mevzuattaki eksiklik ve belirsizlikler giderilerek kurumların görev, yetki ve sorumlulukları netleştirilecek, su yönetimiyle ilgili tüm kurum ve

kurullar arasında i birli i ve koordinasyon geli tirilecektir.

1049. Ulusal havza sınıflama sistemi, su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımına imkân verecek ekilde geli tirilecektir.

1050. Yeraltı ve yerüstü su kalitesinin ve miktarının belirlenmesi, izlenmesi, bilgi sistemlerinin olu turulması; su kaynaklarının korunması, iyile tirilmesi ile kirlili nin önlenmesi ve kontrolü sa lanacaktır.

1051. Ülkemiz su potansiyelinin tamamının ihtiyaçlar do rultusunda sürdürülebilir bir ekilde kullanılması ve kullanımın tari-felendirilmesi sa lanacaktır.

1052. iklim de i ikli nin ve su havzala-rındaki tüm faaliyetlerin su miktarı ve kalitesine etkileri de erlendirilerek havzalarda su tasarrufu sa lama, kuraklıkla mücadele ve kirlilik önleme ba ta olmak üzere gerekli önlemler alınacaktır.

1053. Özel öneme sahip do al korunan alanlar ba ta olmak üzere, nitelikli tarım arazileri ve orman varlı mını koruyacak tedbirler alınacaktır. Bu kapsamda özellikle çölle me ve erozyona kar ı mücadele etkinle tirilecek, tarımsal faaliyetlerin toprak kaynakları üzerindeki çevresel ve sosyal etkileri izlenerek önleyici tedbirler yo unla -tırlacaktır.

1054. Güncel ve sa lıklı arazi bilgilerine ula abilmeyi teminen, uzaktan algılama ve co rafi bilgi sistemlerinden faydalanılarak Ulusal Toprak Veri Tabanı olu turulacak ve arazi kullanım planlaması yapılarak tarım ba ta olmak üzere topra ın etkin kullanımı sa lanacaktır.

1055. Sulamada sürdürülebilirli in sa lanması açısından yeraltı su kaynaklarına yö-

nelik miktar kısıtlaması, farklı fiyatlandırma gibi alternatifler geli tirilecektir.

1056. Sulama birliklerinin çalı ma süreçleri gözden geçirilecek, sistemin daha etkin hale getirilmesi yönünde alternatifler olu -turulacaktır.

2.3.9. Afet Yönetimi

a. Durum Analizi

1057. Afetlerin ekonomik, sosyal ve fiziki altyapı maliyetlerini yükselterek tüm sektörleri etkilemesi nedeniyle kalkınma politikalarındaki önemi artmaktadır. Afet sonrası müdahaleye yönelik politikalar yerine, afet öncesi risk azaltmaya yönelik politikalar önemini korumaktadır.

1058. Afetlere yönelik risk azaltma ve hazırlık çalı malarının iyile tirilmesi, afet konusunda görev yapan kurumlar arasında i birli i ve koordinasyonun sa lanması amacıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Ba kanlı ı (AFAD) ve il özel idarelerine ba lı l Afet ve Acil Durum Müdürlükleri olu turulmu tur. Afet öncesi risk azaltmanın önemli bir unsuru olarak dayanıksız ve mevzuata aykırı yapıların dönü türülmesi, güvenli ve kaliteli yerle imlerin kurulması için 2012 yılında Afet Riski Altındaki Alanların Dönü türülmesi Kanunu çıkarılmış tır.

1059. Binalarda depremin do rudan neden oldu u maddi zararlar ile deprem nedeniyle ortaya çıkan yangın, infilak, dev dalga ve yer kayması sonucu olu an maddi zararları teminat altına alan zorunlu deprem sigortasına ili kin usul ve esasları belirlemek amacıyla 2012 yılında Afet Sigortaları Kanunu çıkarılmış tır. Yeni Kanunla birlikte; tapu ve konut kredisi i lemlerine ek olarak elektrik ve su abonelik i lemlerinde de zorunlu deprem sigortası kontrolüne ba lanmış tır. Ancak, söz konusu yasanın deprem

dı ındaki di er afet türlerine de yaygınla - tırılması ihtiyacı devam etmektedir.

1060. Afet yönetiminin yasal ve kurumsal yapısının gözden geçirilmesi, kamu kurumları ile STK'lar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir bilgi iletim ve koordinasyon sisteminin güçlendirilmesi, toplumun afet risklerine karşı daha dirençli hale getirilmesi önemini korumaktadır.

1061. Afetler konusunda risk azaltma, hazırlık, müdahale ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarının bir bütünlük içinde yürütülebilmesi için kılavuz olarak kullanılacak Ulusal Afet Stratejisinin hazırlık çalışmaları devam etmekte olup, bu kapsamda Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı ile Ulusal Afet ve Acil Durum Müdahale Planı hazırlanmıştır.

1062. Afet yönetiminin etkinleştirilmesi ile ilgili olarak merkez-yerel ilişkinin geliştirilmesine yönelik düzenleme yapılması ve yerel düzeyde afet yönetiminden sorumlu birimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

1063. Makroekonomik, sektörel ve mekânsal planlama süreçlerinde afet risk ve zararlarının dikkate alınması; afetlere karşı toplumsal direncin ve bilinç düzeyinin artırılması; afetlere dayanıklı ve güvenli yerleşimler oluşturulması temel amaçtır.

c. Politikalar

1064. Afet risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimi ile afet esnasında

ve sonrasında yapılan müdahale çalışmalarının etkinliğinin artırılması için kurumsal yetki ve sorumluluklar yeniden düzenlenecektir.

1065. Yüksek afet riskli alanlar öncelikli olmak üzere afet risklerinin belirlenmesine yönelik mikro bölgeleme çalışmaları tamamlanacak ve imar planlaması süreçlerinde afet riskleri dikkate alınacaktır.

1066. Bölgelerin sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliklerine ve farklı afet türlerine göre de i en risk ve zarar azaltma çalışmaları hızlandırılacak ve afet riski yüksek yerlerin afet sonrası iyileştirme planları hazırlanacaktır.

1067. Afet risklerinin azaltılmasına yönelik uygulama mekanizmaları güçlendirilecek, afetlere hazırlık ve afet sonrası müdahalede özel önem arz eden hastane, okul, yurt gibi ortak kullanım mekânları ile enerji, ulaştırma, su ve haberleşme gibi kritik altyapıların güçlendirilmesine öncelik verilecektir.

1068. Afetlere karşı daha etkin mücadele etmek üzere kamu kurum ve kuruluşları arasında hızlı, güvenli ve etkin bir veri paylaşımını sağlayacak afet bilgi yönetim sistemi kurulacak, etkin ve kesintisiz haberleşme temin edilebilmesi için iletişim altyapısı daha da güçlendirilecektir.

1069. Bina ve altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesi sağlanacak ve inaatların denetimi bağımsız, ehil ve yetkili kişiler ve kurumlar aracılığıyla güçlendirilecektir.

Tablo 37: Afet Risklerinin Azaltılmasına Yönelik Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Bütüncül Afet Tehlike Haritası Tamamlanan İl Sayısı	---	3	6	81
Zorunlu Deprem Sigortasına Dâhil Olan Konut ve Yerleşim Yeri Sayısı (Milyon)	2,5	4,8	5,4	9,5

Kaynak: 2006 ve 2012 yılı verileri Kalkınma Bakanlığı ve Doğal Afet Sigortaları Kurumuna aittir. 2013 ve 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

2.4. KALKINMA ÇİN ULUSLARARASI BİRLİKLERİ

1070. Son yıllarda, ülkeler arasındaki etkileşim artmış, küreselleşme sürecinde ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında diğer ülkelerle ikili, çok taraflı, bölgesel ve küresel ilişkiler daha da önem kazanmıştır. Ülkemiz bu süreçte, BM, OECD, IMF, DB, NATO, DTÖ, AB, G-20, KEİİ, EİT, G-20 gibi çok taraflı kuruluşlara aktif olarak katılım ve ikili ilişkilerini nitelik ve nicelik olarak artırmıştır.

1071. Türkiye son yıllarda artan imkân ve kabiliyetleri sayesinde dış politikasını yeniden şekillendirmiş ve çevresindeki gelişmelere daha duyarlı, aktif ve öncül bir dış politika izlemiştir. Bu politika aynı zamanda, küresel ölçekte duyarlılık ve sorumluluk sahibi olma ve buna göre hareket etme anlayışını da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede, kalkınmamızın sürdürülebilir kılınabilmesi için, komşularımız ve yakın bölge ülkeleri başta olmak üzere, karlı ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesi ve stratejik ortaklıkların kurulması büyük önem taşımaktadır.

1072. Türkiye, son yıllarda yakın coğrafyası ile birlikte kalkınma perspektifini dış politikasının merkezine almak suretiyle çok sayıda ikili anlaşma ve çok taraflı düzenlemelerle ilişkilerin, mal, sermaye ve hizmetlerin hareketini kolaylaştırmış, kalkınma birliği programlarıyla bölgesindeki ülkelerin kalkınmasına önemli katkılar sağlamıştır.

1073. Onuncu Kalkınma Planı döneminde uluslararası birliğin kalkınma sürecinde daha etkin kullanılabilmesi için ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde birbiriyle tutarlı, tamamlayıcı ve kararlı politikalara ihtiyaç bulunmaktadır.

2.4.1. Uluslararası Birlik Kapasitesi

a. Durum Analizi

1074. Kalkınma birliği alanında yükselen bir donör olan Türkiye tarafından yapılan Resmi Kalkınma Yardımları (RKY), son yıllarda hızla artış göstermektedir. Türkiye'nin kalkınma yardımlarındaki artış oranı, büyük donör ülkelerin yer aldığı OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (OECD DAC) üyelerinin yaptığı toplam yardımların artış oranından çok daha yüksek seviyelerde gerçekleşmektedir. Bu gelişimin önümüzdeki yıllarda da sürmesi beklenmektedir.

Tablo 38: Resmi Kalkınma Yardımları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ²
Toplam RKY (Milyar Dolar)						
DAC Ülkeleri	104,3	122,0	119,8	128,3	133,7	125,7
DAC'a Üye Olmayan Ülkeler ¹	5,6	8,3	5,6	5,5	8,0	3,7
Türkiye	0,6	0,8	0,7	1,0	1,3	2,5
Toplam RKY (Yüzde Değişim)						
DAC Ülkeleri	-0,6	17,0	-1,8	7,1	4,2	-6,0
DAC'a Üye Olmayan Ülkeler	9,6	47,5	-33,1	-1,2	45,1	-53,3
Türkiye	-15,7	29,6	-9,4	36,8	31,6	98,9

Kaynak: OECD DAC istatistikleri

(1) DAC'a üye olmayan ülkelerden DAC'a raporlama yapanlar alınmıştır.

(2) 2012 yılı verileri geçicidir.

1075. Onuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye'nin kalkınma i birliklerinin ana eksenini ekonomik ve sosyal dönü üm sürecindeki bölge ve çevre ülkelerinin olu - turması öngörülmektedir. Kalkınma i birli i için ayrılan kamu kaynaklarının etkin ve sonuç odaklı kullanılabilmesi ve kaynakların kullanımında hesap verme sorumlulu u ve e aflı ın sa lanabilmesi bakımından yasal çerçeve olu turacak bir Kalkınma birli i Kanununun hazırlanması daha önemli hale gelmi tir.

1076. Kalkınma i birli inde etkisini artırmayı hedefleyen ülkemizin ba ta be eri kaynakları olmak üzere, bu alandaki kurumsal kapasitesini geli tirmesi, özel sektör kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin ve bireylerin katkısını artırması gerekmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

1077. Ülkemizin kalkınma sürecinin uluslararası dinamiklerinin güçlendirilmesi, bilgi ve birikiminin ihtiyacı olan ülkelerle paylaşılması ve uluslararası i birli inde ekonomik, sosyal ve kültürel ili kilerin sürdürülebilir ve güçlü bir zemine kavu turulabilmesi için ulusal idari ve be eri kapasitenin daha üst seviyelere çıkarılması temel amaçtır.

c. Politikalar

1078. Kalkınma i birli inin politika çerçevesi ile idari ve hukuki altyapısı geli tirilecek, bu kapsamda Kalkınma birli i Stratejisi olu turulacak ve Kalkınma birli i Kanunu hazırlanacaktır.

1079. Kalkınma i birli i alanında çalı an merkezi kurumlar ve yurtdı ı te kilatlarının idari ve teknik kapasitesi güçlendirilecek; izleme, de erlendirme ve koordinasyon etkinle tirilecektir.

1080. Özel sektörün ve sivil toplumun katılımı te vik edilerek kalkınma i birli i faaliyetlerinde kamu-özel sektör-sivil toplum i birli i artırılacaktır.

1081. Uluslararası i birli ine yönelik analitik kapasite ve bu alandaki birikimin güçlendirilmesi için akademik çalı malar ve bilimsel yayınların çe itlendirilmesi sa lanacak, dü ünçe kuruluşlarının sayıca artırılması te vik edilecek ve faaliyetleri desteklenecektir.

2.4.2. Bölgesel birlikleri

a. Durum Analizi

1082. Türkiye'nin kalkınma gündemi bölgesel düzeyde yakın co rafyamızdaki ülkelerle ekonomik ve ticari alanda etkin bir i - birli ini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede ülkemiz, bölgesinde kalkınmanın sınır a an bir perspektifle ele alınması ve yakın co rafyada kalkınmanın yayılması yönünde bir politika izlemektedir.

1083. Türkiye AB'ye tam üyelik hedefini gerçekle tirmeye dönük çabalarını kesintisiz bir ekilde sürdürmektedir. Ülkemizin tarihsel birikimi, ekonomik potansiyeli, kültürel zenginli i, genç nüfusu ve jeopolitik konumu göz önüne alındı ında, AB'ye katılımı hem AB'nin di er ülkelerle ili kilerine katkıda bulunacak, hem de ülkemiz açısından önemli bir sinerji yaratacaktır.

1084. 2005 yılında ba latılan AB'ye katılım müzakereleri sürecinde Türkiye'nin bugüne kadar gösterdi i yo un çabaya ra - men, üyelik müzakerelerinde yeterli ilerleme sa lanamamı tır. Buna ra men bugüne kadar 35 fasıldan 13 tanesi açılmı olup Türkiye AB'ye üye olma yükümlülüklerini yerine getirmeye devam etmektedir.

1085. Mali i birli i, AB ili kileri bakımından müzakere sürecine nazaran daha etkin

yürüyen bir faaliyet alanıdır. IPA kapsamında 2007-2013 yılları arasında Türkiye'ye toplam 4,8 milyar Avro tutarında kaynak tahsis edilmiştir. Bu alanla ilgili olarak uzun süredir siyasi engellemeye konu olan 22 numaralı Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu Faslı'nın müzakereye açılması için de süreç başlamış bulunmaktadır.

1086. Küresel krizle Avrupa pazarının daralması, Türkiye'nin alternatif pazar arayışlarını artırması ve yeni ticari ilişkilerde payını artırılmasının yanı sıra hedeflenen yeni pazarlara giriş konusunda önemli ilerlemeler sağlanmıştır.

1087. Son on yılda Türkiye'nin AB ülkeleri ile ticaretinin toplam ticaret içindeki payı azalırken; komşu ülkeler ve bölge ülkeleriyle olan ticaretinin payında önemli ölçüde artış görülmektedir. Bu çerçevede, Yüksek Düzeyli Stratejik İlişkiler Konseyi meka-

nizmaları aracılığıyla başlatılan kapsamlı ekonomik işbirliği ve ikili STA ile yeni teknik işbirliği ve kalkınma işbirliği programları, Türkiye'nin yakın coğrafyasıyla artan ve çeşitlenen iktisadi ve ticari etkileşiminin önünü açmakta ve ilişkilerin kurumsallaşmasını sağlamaktadır.

1088. Türkiye, SEDAK'ı tüm Dünyasının ekonomik ve ticari alanda en önemli projesi olarak görmektedir. Daimi Başkanlığı ve Sekreteryası yaklaşık 30 yıldır ülkemiz uhdesinde bulunan SEDAK, bölgesel ve küresel ölçekte önemli imkânlar sunan bir oluşumdur. Ülkemiz için başta yatırım, ticaret, turizm, ulaştırma, tarım ve finans olmak üzere birçok alanda önemli işbirliği potansiyeli taşıyan SEDAK üyesi ülkelerle ilişkilerin gelişmesi, kalkınma çabalarımıza önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca, 2012 yılında kabul edilen SEDAK Stratejisi kapsamında geliştirilecek işbirliği program

Tablo 39: Ülke Gruplarının Türkiye'nin Toplam İhracatı İçindeki Payları

(Yüzde)

	2002	2008	2009	2010	2011	2012
Avrupa Birliği (AB-27)	56,6	48,0	46,0	46,3	46,2	38,8
İslam Birliği ve Teşkilatı (OIC)	13,1	24,7	28,0	28,6	27,7	36,2
Ortadoğu ve Kuzey Afrika (ODKA)	13,1	23,7	26,1	26,6	25,7	34,0
Kara Sınırı Olan Komşu Ülkeler	5,3	10,8	13,5	14,2	14,7	18,5

Kaynak: TÜİK

Tablo 40: Ülke Gruplarının Türkiye'nin Toplam İthalatı İçindeki Payları

(Yüzde)

	2002	2008	2009	2010	2011	2012
Avrupa Birliği (AB-27)	49,8	36,8	40,1	38,9	37,8	37,0
İslam Birliği ve Teşkilatı (OIC)	7,3	10,9	9,5	12,0	13,0	13,4
Ortadoğu ve Kuzey Afrika (ODKA)	6,2	8,3	6,6	8,7	9,9	10,4
Kara Sınırı Olan Komşu Ülkeler	4,4	6,2	4,6	6,5	7,7	8,0

Kaynak: TÜİK

ve projeleri, slam ülkeleri nezdinde ortak bir kalkınma gündemi olu turulmasına hizmet edecek ve bu ülkeler arasında karılıklı etkile im ve dayanı mayı artıracaktır.

1089. Kurucu üyesi oldu umuz E T, ülke-mizin kom u ülkelerle ve yakın co rafyası ile ekonomik ili kilerinin geli tirilmesinde önemli bir potansiyel ta imaktadır. Ancak uzmanlık kapasitesi ve mali kısıtları göz önüne alındı ında, E T'in yürüttü ü faaliyetlerin öncelik arz eden i birli i alan-larında sonuç odaklı program ve projelere yo unla tırılması gerekli görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin önerisiyle kurulan Akil Adamlar Grubu; E T'in daha etkin, dinamik ve görünürlü ü yüksek bir te kilat haline gelmesine önemli bir katkı sa layacaktır.

b. Amaç ve Hedefler

1090. AB, bölge ülkeleri ve bölgesel olu-umlarla kar ılıklı ekonomik, sosyal ve kül-türel faaliyetlerin artırılması ve çok taraflı ve bölgesel i birliklerinden daha etkin yararlanması temel amaçtır.

c. Politikalar

1091. AB'ye tam üyeli e yönelik çalı malar kararlılıkla sürdürülecek, tam üyelik hedefi çerçevesinde gerçekte tirilecek reformlarla sürecin getirece i faydaların azami düzeye çıkarılmasına odaklanılacak, ili kiler huku-kun üstünlü ü temelinde, uzun dönemli ve kar ılıklı yarar ilkesi do rultusunda yürütü-lecektir.

1092. AB üyelik süreci, e af ve katılımcı bir anlayı içinde yürütülecek ve toplumun ilgili tüm kesimleri yeterli ve do ru bir biçimde bilgilendirilerek sürece dâhil edilme-ye devam edilecektir. Üye ülkelerin kamu-oylarında ülkemizin tanıtımını da içeren etkili bir ileti im stratejisi uygulanacaktır.

1093. AB'den ülkemize sa lanan mali yar-dımların ulusal önceliklerimizi de dikkate alarak daha verimli ve etkili bir biçimde kullanılması sa lanacak, AB üyeli i sonrası Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan yarar-lanmaya yönelik hazırlık çalı maları yürü-tülecek ve kurumsal kapasite geli tirilecek-tir.

1094. Türkiye'nin Gümrük Birli i'nden kaynaklanan yükümlülüklerinin üçüncü ta-rafarla ticaretinde ciddi bir ekonomik ma-liyet unsuru haline gelmemesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

1095. AB ile ekonomik ve ticari ili kilerin güçlü tutulmasına özen gösterilecek, ortak program, proje ve faaliyetler yoluyla top-lumsal ve kurumsal ili kilerin daha da ge-li tirilmesi sa lanacak, ba ta vizeler olmak üzere bu tür faaliyetlerin yürütülmesini engelleyen veya zorla tıran uygulamaların sonlandırılması için çabalar yo unla tırılacaktır.

1096. Kom u ülkelerle ve bölge ülkeleriyle kar ılıklı ekonomik faaliyetler artırılacak ve çe itlendirilecektir.

1097. Tercihli ticaret anla ması yapılan ül-kelerle hedef ve öncelikli pazarlar için özel kredi programları hazırlanacaktır.

1098. Bölgesel ticaret anla maları vasıta-sıyla ticaretin kolayla tırılması ve serbest-le tirilmesine yönelik çabalar artırılacak ve yürürlük a masına gelmi olan ticari dü-zenlemelere i lerlik kazandırılacaktır.

1099. Bölge ülkeleriyle hizmet ticareti ve yatırımlara ili kin hükümler de içeren STA'lar yapılmasına dönük çalı malar hız-landırılacaktır.

1100. Kom u ve bölge ülkeleriyle ticaret ve yatırım potansiyelini de erlendirebilmek maksadıyla özel ekonomik i birli i yön-

temleri olan ortak ve/veya nitelikli sanayi bölgeleri, ortak ekonomik alan gibi i birli i mekanizmaları geli tirilecektir.

1101. Kom u ülkelerle çok yönlü ili kileri geli tirmek ve sinerjiyi artırmak amacıyla, ehirlere ve bölgeler arası i birli i programları uygulaması güçlendirilecektir.

1102. Dönü üm sürecindeki bölge ÷lkelere ba ta olmak üzere yakın i birli i içinde oldu umuz ÷lkelerin kalkınma çabalarına destek verilecektir. Bu çerçevede; Türkiye'nin kalkınma tecrübesini payla -mak, güçlü, sürdürülebilir ekonomik ve ticari ili kiler tesis etmek üzere bölge ve ÷lke temelli kalkınma i birli i stratejileri geli -tirilecek, sonuç odaklı kalkınma i birli i programları yürütülecektir.

1103. SEDAK daha etkin hale getirilecek, bu çerçevede önümüzdeki dönem çalı malarına yön verecek SEDAK Stratejisi, olu -turulan çalı ma gruplarının da katkısıyla güçlü bir ekilde hayata geçirilecektir.

1104. SEDAK bünyesinde somut uygulamalara ve daha etkin bir i birli ine zemin hazırlamak için tasarlanan proje destek sistemi ba latılacak, üye ÷lkelerin proje tekliflerine teknik ve mali destek sa layacak programlar uygulamaya geçirilecektir.

1105. E T'in daha etkin bir i birli i platformuna dönü türülmesi için çalı malar yo unla tırılacak, öncelikli alanlarda sonuç odaklı program ve projelerin yürütülmesi için gerekli altyapının olu turulmasına öncülük edilecektir.

1106. E T Ticaret ve Kalkınma Bankasının üye sayısının ve finansman imkânlarının artırılmasına yönelik çalı malar güçlendirilecektir.

1107. E T Sekreteryaasının daha etkin hizmet vermesine dönük olarak kurumsal ka-

pasitesinin ve kaynaklarının güçlendirilmesi çalı malarına aktif destek verilecektir.

1108. Bölgesel ölçekte ba ta enerji, e -itim, sa lık, gıda, tarım, ula tırma ve turizm gibi sektörler olmak üzere ortak potansiyeli harekete geçirmeye yönelik i birli i imkânları de erlendirilecektir. Bu kapsamda yakın bölgeye odaklanan sektörel stratejiler, ortak program ve projeler hazırlanacaktır.

2.4.3. Küresel Kalkınma Gündemine Katkı

a. Durum Analizi

1109. Türkiye, bölgesinde ve küresel ölçekte yükselen profiline paralel olarak, küresel barı , refah ve istikrarın temininde önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Dünyanın de i ik bölgeleriyle geni bir co rafyada ili kilerini geli tiren Türkiye, bölgesel ve küresel düzeyde ikili ve çok taraflı platformlarda etkinli ini artırmakta ve birçok küresel giri ime öncülük etmektedir.

1110. Önümüzdeki dönemde, küresel ekonomide kuzey ÷lkelerinin a ırlı nın azalması, buna kar ılıklı özellikle Asya'daki geli mekte olan ÷lkelerin dünya ekonomisindeki paylarının artması; yükselen ve geli mekte olan ÷lkeler arasında etkile im ve kar ılıklı ba ımlılı ın daha önemli hale gelmesi, güney-güney ekonomik ve ticari ili kilerin güçlenmesi öngörülmektedir. Türkiye, gerek Batı ile köklü ili kilerinin, gerekse "güney" ile yakın diyalog kurma becerisinin ve aynı zamanda geli mekte olan bir ÷lke olmasının sundu u potansiyeli etkili bir ekilde kullanma imkânına sahiptir.

1111. Küresel ekonomik kriz, günümüz küresel sistemindeki güçlü etkile ime ba lı olarak geli mi ÷lkelerin yanında, geli mekte olan ÷lkelerde de çok ciddi yansımalar neden olmu tur. Bu tür krizlerle mücadelede etkin i leyen bir küresel ekonomik

yönetim ihtiyacı daha çok hissedilmeye başlandı. Bununla birlikte, küresel gündemin belirlenmesinde önemli bir rol oynayan uluslararası kuruluşların karar alma süreçlerinde ve kurumsal yapılarında aktif olarak gelişmiş ülkeler yer almaktadır.

1112. Küresel ekonomik meselelerle başa çıkabilme amacına dönük önemli bir girişim olan G-20 gibi platformların daha etkin hale getirilmesi ve bu platformlarda gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının da ele alınması önem arz etmektedir. Bu kapsamda küresel kriz ortamında başarılı performans gösteren ülkemiz, küresel ekonomik yönetim mekanizmalarının geliştirilmesinde aktif bir rol üstlenme potansiyeli taşımaktadır. Ülkemiz, aynı zamanda SEDAK gibi platformların daha etkili çalıştırılması suretiyle küresel ekonomik yönetiminde gelişme yolundaki ülkelerin daha çok söz sahibi olmasına destek verebilecek konumdadır.

1113. Ülkemiz, az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişim düzeylerinin yükselmesine yardımcı olmak ve kalkınma gayretlerini desteklemek suretiyle barış ve istikrara dayalı adil ve müreffeh bir uluslararası sistemin kurulmasına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, on yılda bir gerçekleştirilen En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) BM Konferansına 2011 yılında ev sahipliği yapan Türkiye, EAGÜ'lerin kalkınmasına yönelik önümüzdeki on yıl boyunca yıllık 200 milyon dolar tutarında katkı sağlamayı taahhüt etmiştir.

1114. Diğer yandan küresel düzeyde acil ve insani yardım taleplerinin aktif, etkin ve zamanında karşılanması, ihtiyaç sahibi ülkelere cevap verebilecek yeterli kapasitenin oluşturulması ve kurumsal yapıların güçlendirilmesi Türkiye'nin bölgesel ve küresel

düzeydeki sorumluluk bilinci ve yaklaşımı açısından önem arz etmektedir.

b. Amaç ve Hedefler

1115. Yükselen ekonomiler ve EAGÜ'ler başta olmak üzere küresel ölçekte geliştirilen ülkeler, küresel yönetim iyileştirilmesine yönelik girişimler ve uluslararası kuruluşlarda artan etkinlikler aracılığıyla küresel kalkınma gündemine daha nitelikli ve güçlü katkıların sunulması temel amaçtır.

c. Politikalar

1116. Türkiye çok taraflı platformlarda küresel ekonomik yönetim iyileştirilmesine dönük aktif çalışmalar yürütecek, üye ülkeler arasında daha yakın işbirliği ve koordinasyon sağlanmasına azami gayret gösterecektir.

1117. Yükselen ekonomilerle ekonomik ve ticari ilişkilerin artırılmasına dönük strateji ve programlar geliştirilecektir.

1118. EAGÜ'lere yönelik taahhüt edilen yardımlar, hedef ülkelerde kapasite geliştirme ve karlılık uzun vadeli ekonomik ve ticari ilişkileri artırma hususlarını da gözetilen bir strateji çerçevesinde kullanılacak, ayrıca bu ülkelerin kalkınması konusunda çok taraflı uluslararası platformlardaki çabalar artırılacaktır.

1119. Türkiye'nin uluslararası kuruluşlardaki etkinliği artırılacaktır. Bu amaçla uluslararası merkezlerdeki Türk misyonlarının uzman kadroları güçlendirilecek, uluslararası kuruluşlarda görevli vatandaşlarımızın sayısının artırılması yönündeki girişimler hızlandırılacaktır.

1120. Uluslararası etkinliği yüksek ve kalkınma işbirliği konusunda uzman kuruluşların bölgesel ofislerini ülkemizde açmasını teşvik edecek daha yoğun girişimlerde bulunulacaktır.

1121. 2015-2016 BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi ine yönelik çalı malar aktif bir biçimde yürütülecektir. BM yanında di er küresel platformlarda da adil temsilin sa - lanması talebi küresel gündeme ta - nacaktır.

1122. Türkiye'nin küresel düzeyde ve kriz ya ayan ülkelere dönük acil ve insani yardım kapasitesi ve faaliyetlerinin etkinli i artırılacaktır. Bu çerçevede, kurumsal kapasite ve kurumlar arası koordinasyon güç - lendirilecek, STK'ların ve özel sektörün faaliyetleri desteklenecektir.

1123. Kriz ya ayan veya dönü üm sürecin - deki ülkelere afet ve acil yardım konuların -

da kapasite geli tirme deste i sa lanacak, BM ba ta olmak üzere, uluslararası yardım kurulu larıyla kurumsal ve operasyonel i - birli i güçlendirilecektir.

1124. Uluslararası barı , refah ve istikrara hizmet edecek etkin bir kalkınma i birli i politikası izlenecektir. Kalkınma i birli i çalı maları stratejik bir yakla - m çerçe - vesinde yürütülecek, küresel düzeyde ve ülke bazında i birli i stratejileri geli tirilecektir.

1125. Kalkınma i birli i faaliyetleri, ilgi - li ülkelerde kurumsal kapasite olu - muna destek sa layacak bir yapıda sürdürülecek - tir.

1. ÖNCELİK DÖNÜŞÜM PROGRAMLARI

1126. 2023 hedeflerine ve Onuncu Kalkınma Planının amaçlarına ulaşabilmesi açısından önem taşıyan, temel yapısal sorunlara çözüm olabilecek, dönüşüm sürecine katkıda bulunabilecek, genellikle birden fazla bakanlığın sorumluluk alanına giren, kurumlar arası etkin koordinasyon ve sorumluluk gerektiren kritik reform alanları için “Öncelikli Dönüşüm Programları” tasarlanmıştır.

1127. Öncelikli Dönüşüm Programları, program havuzunun yönetilebilir ve sonuçlarının ölçülebilir olması açısından sınırlı sayıda tutulmuştur. Sektörel ve sektörler arası bir yaklaşımla oluşturulan programlar kapsamında rehber niteliğinde olmak üzere, programın amacı ve kapsamına, hedeflerine, performans göstergelerine ve bileşenlerine yer verilmiştir; ayrıca programlar için merkezi düzeyde uygulama mekanizması ve müdahale araçları tasarlanmıştır; bileşenlerden ve koordinasyondan sorumlu kurumlar belirlenmiştir.

1128. Öncelikli Dönüşüm Programlarının tasarımında 2. bölümde yer alan politikalarla bağlantı kurulmuştur, bu politikaların

etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi için programların temel unsurları ortaya konulmuştur. Tasarlanan programların ayrıntıları, alt bileşenleri, uygulama faaliyet ve projeleri, bütçe ihtiyacı ve mevzuat alt yapısı Planın TBMM’de kabulünden sonra koordinatörlerin ve bileşenlerden sorumlu Bakanlıkların ortak katılım ve katkılarıyla eylem planları haline getirilecek, nihai tasarım ve uygulama usul ve esasları Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla belirlenecektir.

1129. Öncelikli Dönüşüm Programlarının hayata geçirilmesine yönelik eylem planlarının hazırlanmasının, uygulanmasının, izlenmesinin ve değerlendirilmesinin koordinasyonundan Kalkınma Bakanlığı sorumludur.

1130. Yüksek Planlama Kurulu, Programların uygulama sonuçlarını da dikkate alarak programların gerektiğinde revizyonunda yetkili olacaktır.

1131. Söz konusu Programlar, ihtiyaç duyulan mevzuat, idari karar ve finansman bakımından bütün kamu kurum ve kuruluşları nezdinde öncelikli olarak ele alınacaktır.

1.1. ÜRETİMDE VERİMLİLİĞİN ARTIRILMASI PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Verimlilik artışı; ekonomide üretim kapasitesinin artırılması, rekabet gücünün geliştirilmesi ve büyümenin hızlandırılması açısından kritik önem taşımaktadır. 1981-2012 döneminde yüzde 4,3 olarak gerçekleşen ortalama büyümenin yalnızca 0,2 puanı TFV artışıyla kaynaklanmıştır. Bu nedenle, Onuncu Kalkınma Planı döneminde verimlilik odaklı bir yaklaşımla rekabet gücü artırılarak cari açık sorunu yaşanmadan yüksek ve istikrarlı büyümeye ulaşılmaya hedeflenmektedir. Bu kapsamda, Üretimde Verimliliğin Artırılması Programıyla, verimlilik algısının geliştirilmesi, üretim süreçlerinin iyileştirilmesi, katma değer artırılması ve böylelikle söz konusu hedefe katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Onuncu Plan döneminde altyapı yatırımları, doğrudan yabancı yatırım, Ar-Ge ve eğitim gibi alanlarda uygulanacak politikalar verimlilik artışını destekleyici olacaktır. Bununla beraber, hedeflere ulaşmak açısından mikro ölçekte ilave politikalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye ekonomisinde verimlilik artışının düşük olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri, küçük firmaların büyüme motivasyonlarının sınırlı kalması ve dolayısıyla ölçek ekonomilerinden yeterince yararlanamamalarıdır. Ayrıca, işletmeler arası etkileşimin zayıflığı nedeniyle değer zincirleri gerekli ölçüde güçlenememiştir. Nitekim ülkemizde, büyük ölçekli işletmelerin (250+ istihdam) iş gücü

verimliliği düzeyi, küçük ölçekli işletmelerin (1-19 istihdam) verimlilik düzeyinin yaklaşık 5,5 katına kadar ulaşmaktadır. Verimlilik artışlarının düşük olmasının diğer önemli sebepleri ise teknoloji geliştirme ve kullanım kapasitesinin yetersiz kalması ve iş gücü niteliğinin ortalamada düşük olmasıdır. Bu bağlamda, verimlilik algısının geliştirilmesi çalışmaları yanında, kurumsallaşmanın artırılması, üretim süreçlerinin geliştirilmesi ve ölçek sorunlarının azaltılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi yerinde olacaktır.

Bu program üretim alanlarında verimliliğin artırılmasına yönelik tasarlanmış olmakla birlikte, ayrı bir program olarak ele alınan enerji verimliliği konusu kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca program özel sektör üretimine odaklı olarak tasarlanmış, kamu kesiminde etkinlik konusu ayrı bir programda ele alınmıştır. Programın sonuçları ithalata bağımlılığın azaltılması ve yurtiçi tasarrufların artırılması programlarına katkıda bulunacaktır; eğitim, mesleki beceri, teknoloji, Ar-Ge ve kayıtdışı ekonomik konuları içeren diğer programlar ise bu programa önemli girdi sağlayacaktır.

ii. Program Hedefi

- Sanayi sektöründe TFV'nin büyümeye katkısının yüzde 20'nin üzerine çıkarılması

iii. Performans Göstergeleri

- Küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik kurumsallaşma ve verimlilik algısı anket sonuçları

- İmalat sanayiinde firma ölçeğine göre işgücü verimliliği farkı
- Sanayi sektöründe kısmi işgücü verimliliği
- Sanayi sektöründe toplam faktör verimliliği

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Verimlilik Algısının ve Verimliliği Artırmaya Yönelik Uygulama Kapasitesinin Güçlendirilmesi

- İşletmelerin iyi örneklerle buluşturulması yoluyla deneyim aktarımının sağlanması
- Firmalarda farkındalığın ve verimlilik artırma teknikleri konusundaki kapasitenin etkin danışmanlık hizmetleri yoluyla yükseltilmesi

2. Bileşen: İşletmelerde Kurumsallaşmanın Geliştirilmesi

- Kurumsal yönetim anlayışının geliştirilmesi amacıyla danışmanlık hizmetleri verilmesi, yasal mevzuatın geliştirilmesi ve teşvik mekanizmasının gözden geçirilmesi

3. Bileşen: Üretim Süreçlerinin Geliştirilmesi

- Teknoloji kullanımında ve üretim süreçlerinin geliştirilmesinde örnek firmalarla diğer firmaların etkileşiminin sağlanması

ve üretim süreçleri konusunda danışmanlık hizmeti verilmesi

- Üretimde kullanılan enerji dışı girdilerin daha verimli kullanımının sağlanması
- Mevcut istihdam edilenlerin niteliğinin artırılmasına yönelik hizmet içi eğitimlerin desteklenmesi

4. Bileşen: İşletmelerde Ölçek Ekonomilerinin Desteklenmesi

- Pazara erişim imkânlarının artırılması
- Ürün tasarımı, ürün çeşitlendirmesi, markalaşma, pazarlama ve tanıtım gibi konularda firmaların kapasitesinin artırılması
- Finansmana ve teşviklere erişim konusunda küçük/orta ölçekli firmaların sorunlarının azaltılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

Genel Koordinatör: Kalkınma Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

1. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
2. Bileşen: KOSGEB
3. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
4. Bileşen: Ekonomi Bakanlığı

1.2. THALATA OLAN BA İMLİLİ İN AZALTIMASI PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Dış finansman imkânlarının iyileşmesiyle birlikte artan sermaye girişi, TL'nin genel olarak yabancı paralar karşısında güçlenmesine, kredi imkânlarının artmasına, yurtiçi talebin canlanmasına ve ithalatın ivme kazanmasına neden olmuştur. Bu gelişme, üretim sürecinde ithal girdi kullanımını artırırken, giderek yurtiçi ara malları üretimi aleyhine bir ortam oluşturmuştur. Nitekim ara malı ithalatının GSYH içindeki payı 2000 yılındaki yüzde 13,6 (enerji hariç yüzde 10,1) seviyesinden 2011 yılında yüzde 22,4 (enerji hariç yüzde 15,6) seviyesine yükselmiştir. Ara malı ithalatındaki bu artış ve ilimi, istikrarlı ve sürdürülebilir büyüme için üretim sürecinde yurtiçi kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasının önemine işaret etmektedir. Bu çerçevede, yurtiçinde üretilen ürünlerin standart ve kaliteleri ile teknoloji kapasitesinin yükseltilmesinin desteklenmesi; yurtiçinde üretilen özellikle ara mallarında kullanıcılar arasında bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılması; kamu alımlarında yurtiçinde üretilen ve yerli girdileri kullanan nihai ürünlerin tercih edilmesi; yerli doğal kaynakların etkin kullanımı; atıkların ekonomiye kazandırılması ve enerji, ulaşım, iletişim gibi üretim maliyetlerinin düşürülmesi yönünde tedbirler alınması gerekmektedir.

Üretimde ithal ürün kullanımını dengeleme amacıyla tüm bu tedbirleri alırken, mevcut kaynakların verimsiz alanlara yönlendirilerek orta ve uzun vadede amaçlanının aksine ekonomide rekabet gücü kaybına

yol açacak bir üretim yapısı oluşturulmasına özen gösterilecektir. Bu programla, üretimde dönüşümün yüksek katma değerli ürünler lehine sağlanması ve yerli girdi üretiminin ve kullanımının teşvik edilmesi yoluyla ithalata olan bağımlılığın azaltılması amaçlanmaktadır.

Üretim sürecinde ithalata olan bağımlılığın incelenirken, ilgili programlar olması nedeniyle dış ticaret açığında önemli yer tutan enerji ithalatı bu program kapsamı dışında tutulmuştur.

ii. Program Hedefi

- Plan dönemi sonunda dış ticaret açığının GSYH'ya oranının yüzde 9,9 seviyesinde gerçekleşmesi

iii. Performans Göstergeleri

- İhracatın ithalatı karşılama oranı
- Altın ve enerji hariç ithalatın GSYH'ya oranı
- İhracatta ve ithalatta orta-yüksek ve yüksek teknolojili ürünlerin payı
- Ana metal sanayi, elektrik-elektronik, makine ve teçhizat, kimya sanayi, otomotiv gibi öncelikli sektörler itibarıyla ithalat / toplam arz oranları
- Küresel rekabet endeksinde Türkiye'nin yeri
- Dâhilde işleme rejimi kapsamında döviz kullanım oranı

- Tüketim malları ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı
- Seçilecek öncelikli sektör ve ürün gruplarında kapasite kullanım oranları

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Üretimde Dönüşümün Gerçekleştirilmesi

- İmalat sanayiinin ihtiyaç duyduğu girdilerin üretimine dönük, yerli katma değer artıracak ürün/tür üretiminin özendirilmesi
- Ar-Ge, yenilik ve tasarım faaliyetlerinin orta-yüksek ve yüksek teknolojiye sahip ürünlerde yoğunlaşması
- Enerji, işgücü, ulaşım ve altyapı maliyetlerinin düşürülmesi

2. Bileşen: Yerli Girdi Kullanımının ve Yerlileşmenin Artırılması

- Uygun standartta ve maliyette sürekli yerli girdi temininin artırılması
- Yurtiçi doğal kaynak potansiyelinin daha etkin değerlendirilmesi
- Yerlileşmenin desteklenmesi, bu amaçla uygun mekanizmaların geliştirilmesi
- Kamuda ithal ürün kullanılmasının azaltılması amacıyla kamu alımlarında yerli üretimi olan ürünlerin kullanımını teşvik edici politikaların geliştirilmesi

3. Bileşen: Dış Ticarete Dönük Düzenlemelerin Gözden Geçirilmesi

- Yerli firmaların ölçek ve teknoloji yetersizliği veya küresel firmaların ölçek avantajı nedeniyle yurtiçi üretim kapasitesi yaratılmayan ürün gruplarında yatırımların ülkemize çekilmesi
- Dâhilde işleme rejiminin gözden geçirilmesi
- AB'nin tek taraflı olarak yaptığı STA'ların ticareti saptırıcı, rekabeti bozucu etkilerinin azaltılması

4. Bileşen: Atıkların Ekonomiye Kazandırılması

- Geri dönüşüm/geri kazanım ve toplama-ayırma konularında atıkların sağlıklı, çevre, enerji perspektiflerinden değerlendirilerek etkin bir şekilde ekonomiye kazandırılması
- Yurtiçi hurda arzını artırmaya yönelik çalışmaların desteklenmesi
- Hurda toplama, ayrıştırma ve işleme merkezlerine yönelik girişimlerin desteklenmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Ekonomi Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
2. Bileşen: Ekonomi Bakanlığı
3. Bileşen: Ekonomi Bakanlığı
4. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

1.3. YURT Ç TASARRUFLARIN ARTIRILMASI VE SRAFIN ÖNLENMES PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Gayrisafi milli harcanabilir gelirin tüketilmeyen kısmı olan yurtiçi tasarruflar, yatırımların finansmanı açısından büyük önem taşımaktadır. Uluslararası veriler açık ekonomi koşullarında dahi gelişmekte olan ülkeler açısından yurtiçi tasarruflarla yatırım arasında pozitif ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin orta-uzun dönem kalkınma hedeflerini yakalaması açısından istikrarlı ve yüksek bir büyüme sağlanması önem taşımaktadır. Büyümenin sağlıklı bir yapıda sürdürülmesi için yatırımlarda da istikrar sağlanması gerekmektedir. Türkiye'nin yurtiçi tasarruf oranlarının yüzde 15'in altındaki mevcut düzeyi, benzer gelir grubundaki ülkelere ve hızlı büyüyen ülkelere göre daha düşük seviyededir. Türkiye ekonomisi yakın geçmişte dış finansmana erişimde sorun yaşamamış olsa da yatırımların ve büyümenin istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi için tasarrufların artırılmasına yönelik önlemler alınması önem taşımaktadır.

Mevcut kaynakların etkinlikten uzak kullanımını anlamına gelen israf ekonomideki tasarrufları azaltmakta ve doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmaktadır.

Bu program çerçevesinde, yüksek ve istikrarlı bir büyüme dinamiği sağlamak üzere, en güvenilir ve kalıcı finansman kaynağı olan yurtiçi tasarrufların artırılması, artan yurtiçi tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi ve israfın azaltılması amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefi

• Yurtiçi tasarruf oranının yüzde 19'a yükseltilmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Yurtiçi tasarruf oranları (kamu, özel)
- Finansal hizmetlere erişim oranı
- Tüketici ve ticari kredilerin toplam krediler içerisindeki oranları
- Ticari krediler içerisinde sanayinin payı
- Özel sektör yatırımlarında makine teçhizatın payı
- Bireysel emeklilik sisteminin hacmi ve sistemden erken çıkış oranı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Mali Piyasa Araçlarıyla Tasarrufların Özendirilmesi

- Finansal farkındalığın artırılması ve finansal eğitim yaygınlaştırılması
- Yastık altı tasarrufların sisteme çekilmesi
- Küçük tasarrufların teşvik edilmesi ve korunması
- Finansal ürün çeşitliliğinin artırılması
- Tasarrufların uzun vadeli finansal araçlara kaydırılması
- Özel sektörün finansmanında sermaye piyasalarının kullanılmasının teşvik edilmesi

2. Bileşen: Srafın Azaltılması ve Mükerrer Tüketime Önlenmesi

- İsrafın boyutlarının tespit edilmesi
- Tüketici haklarının korunması
- Bilinçli tüketime yaygınlaştırılması
- Piyasa gözetimi ve denetiminin etkin bir biçimde uygulanması
- Çocuklara ve ailelere tasarruf alışkanlığı kazandırılması
- İsrafın azaltılması ile ilgili kampanyalar düzenlenmesi
- Çapraz sübvansiyonların ve ticari olmayan indirimlerin kaldırılması yoluyla kamu ve özel sektörün ürettiği mal ve hizmetlerin tüketime rasyonelleştirilmesi

3. Bileşen: Kredi Düzenlemeleriyle Tasarrufların Özendirilmesi ve Üretken Yatırımlara Yönlendirilmesi

- Tüketici kredilerindeki artışın makro ihtiyati tedbirlerle kontrol altında tutulması
- Kredi kartlarındaki taksitlendirme, ödülendirme ve limit belirleme uygulamalarının gözden geçirilmesi
- Kredi maliyetlerinin farklılaştırılması ve diğer tevik edici veya caydırıcı önlemlerle ticari kredilerin toplam krediler içerisindeki payının artırılması

4. Bileşen: Tamamlayıcı Sigortacılığın Geliştirilmesi

- Bireysel emeklilik sisteminin (BES) daha da geliştirilmesi için yönetim ve işletim giderlerinin uluslararası düzeylere yaklaştırılması
- Tamamlayıcı sağlık sigortacılığının geliştirilmesi
- Uzun vadeli hayat sigortaları ürünlerinin geliştirilmesi

5. Bileşen: Vergisel Araçlarla Tasarrufların Özendirilmesi ve Üretken Yatırımlara Yönlendirilmesi

- Dolaylı vergi kompozisyonunun tasarruf önceliği çerçevesinde gözden geçirilmesi
- Vergisel araçlarla üretken yatırımların özendirilmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Kalkınma Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Sermaye Piyasası Kurulu
2. Bileşen: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
3. Bileşen: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
4. Bileşen: Hazine Müsteferliği
5. Bileşen: Maliye Bakanlığı

1.4. STANBUL ULUSLARARASI FINANS MERKEZ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Ekonomik büyümenin desteklenmesi ve katma değeri yüksek olan finans sektörünün geliştirilmesi amacıyla İFM çalışmalarına 2009 yılında başlanmıştır. Kaynakların toplanması ve etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayan, küresel piyasalarla entegre ve uluslararası alanda hizmet ihraç edilebilen bir finans sektörünün oluşmasına katkı sağlayacak İFM çalışmalarının kararlılıkla sürdürülmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, İstanbul'un uluslararası alanda rekabet gücüne sahip bir finans merkezine dönüşebilmesi için reel sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak, her türlü finansal aracın ihraç edilebildiği, güçlü bir fiziksel, beşeri ve teknolojik altyapıya sahip, etkin bir biçimde denetlenen ve saf bir piyasa yapısının tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- İstanbul'un Küresel Finans Merkezleri Endeksinde ilk 25 içerisinde yer alması
- Türkiye'nin Finansal Gelişmişlik Endeksinde ilk 30 içinde yer alması

iii. Performans Göstergeleri

- Küresel Finans Merkezleri Endeksi (Z/Yen)
- Finansal Gelişmişlik Endeksi (Dünya Ekonomik Forumu)
- Finansal hizmetlerin GSYH içindeki payı
- Finansal hizmet ihracatındaki değişim

- Borsa İstanbul'da işlem gören yerli ve yabancı şirket sayısı
- Pay piyasası kapitalizasyonu ve GSYH'ya oranı
- İFM idari yapısının uluslararası platformda yaptığı tanıtım sayısı
- Yeni geliştirilen finansal ürün sayısı
- Yeni oluşturulan piyasa sayısı
- Uluslararası akreditasyona sahip eğitim kurumlarının sayısı
- Finans alanına yönelik verilen lisans sayısı
- Finansal eğitime yönelik faaliyet sayısı
- Bireysel ve kurumsal yerli yatırımcı sayısı
- Yaşam Kalitesi Endeksi

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Yeni Bir İFM İdari Yapısının Oluşturulması

- İyi uygulama örnekleri temelinde, özel sektörün daha aktif rol aldığı bir organizasyon yapısının oluşturulması
- İstanbul'un uluslararası finansal kuruluşlar ve yatırımcılar nezdinde daha etkin tanıtımının sağlanması
- Yurtiçi paydaşlar arasında koordinasyonun geliştirilmesi

2. Bileşen: Finansal Ürün ve Hizmet Çeşitliliğinin Artırılması

- Finansal aracılık sektörünün etkin işleyen bir yapıya kavuşturulması

- Yeni piyasa ve finansal ürünlerin geliştirilmesi
- Kurumsal yatırımcı tabanının genişletilmesi
- İnternet bankacılığı, mobil ve şubesiz bankacılık gibi alternatif dağıtım kanallarının yaygınlaştırılması
- Faizsiz finansman araçlarının geliştirilmesi
- Ödeme sistemlerinin güçlendirilmesi

3. Bileşen: Hukuki Altyapının Geliştirilmesi

- İstanbul'da kurumsal bir tahkim merkezinin oluşturulması
- Finans sektörüne ilişkin özellikli konularda ihtisasla mahkemelerin oluşturulması
- Mevzuat çalışmalarında İFM Projesinin dikkate alınması

4. Bileşen: Kümelenme Bölgelerinde Fiziki Altyapının Geliştirilmesi

- Ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi ve çeşitlendirilmesi
- Finans kuruluşlarının iş ve işlemlerinin daha hızlı bir şekilde yapılmasını sağlayacak iletişim altyapısının geliştirilmesi
- İstanbul'da finansal kümelenme alanlarına yönelik olarak enerji ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal olanakların ve rekreasyon alanlarının (yeşil alan ve spor tesisi) geliştirilmesi

5. Bileşen: Teknolojik Altyapının Güçlendirilmesi

- Sermaye piyasalarındaki elektronik haberleşme, iletişim ve veri altyapısının konsolide edilmesi
- Bilişim teknolojileri alanında finansal kuruluşlar tarafından dışarıdan alınan hizmetlerin kalitesinin artırılması
- Sermaye piyasalarında veri dağıtımını ve güvenliğini konusunda ortak stratejiler belirlenmesi

6. Bileşen: Nitelikli İnsan Kaynağının Artırılması

- Finans alanında uluslararası geçerliliği olan sertifikaya ve ileri düzey yabancı dilde sahip kişi sayısının artırılması
- Finans sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda lisans ve lisansüstü müfredatının geliştirilmesi
- Finansal eğitimin toplum genelinde yaygınlaştırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

Genel Koordinatör: Kalkınma Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurumlar

1. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
2. Bileşen: Sermaye Piyasası Kurulu
3. Bileşen: Adalet Bakanlığı
4. Bileşen: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
5. Bileşen: Borsa İstanbul
6. Bileşen: Millî Eğitim Bakanlığı

1.5. KAMU HARCAMALARININ RASYONELLE T R LMES PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Sosyal refahın artırılması ve adaletli paylaşımın sağlanması ile istikrarlı büyüme sürecinin tesisinde önemli bir politika aracı olan kamu kaynaklarının etkin kullanımı, sağlıklı i leyen bir kamu mali yapısının da en önemli unsurlarından biridir. Kamu harcamalarının etkinli inin ölçülmesi ve bu kapsamda, bir kamu harcamasından beklenen faydanın ve aynı harcamanın genel ekonomi üzerindeki etkisinin do ru ve zamanında tespiti ve analizi önem arz etmektedir.

Bu program çerçevesinde, mevcut harcama programları gözden geçirilerek verimsiz harcamaların tasfiye edilmesi, bu yolla oluşturulacak mali alanın öncelikli harcama alanlarına tahsis edilmesi ve kamu faiz dı ı harcama büyüklü ünün belirli bir seviyede tutulması amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- Merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamalarının Plan dönemi sonunda GSYH'ya oran olarak yüzde 21,8 seviyesinde gerçekleşmesi
- Kamu kesimi borçlanma gereğinin Plan dönemi sonunda GSYH'ya oran olarak yüzde 0,5 seviyesinde gerçekleşmesi
- Harcamaların yerindeliği ve kalitesinin artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Kamu tüketiminin GSYH içindeki payı
- Yatırım programındaki projelerin ortalama tamamlanma süresi

- Seçilmiş sosyal yardımlardan ortalama yararlanma süresi
- TBMM'ye sunulan etki analizi yapılmış kanun tasarısı sayısının toplam tasarılarla oranı
- Kutu bazında kişi başı ilaç tüketimi
- Tarımsal desteklerin tarımsal katma değerine oranı
- Seçilmiş tarımsal ürünlerde verilen desteklerin üretim değerine oranı

iv. Program Bile enleri

1. Bile en: Sosyal Yardım ve Hizmetlerde Etkinli in Sağlanması

- Sosyal yardım ve hizmetlerde bütüncül bir anlayışın geliştirilmesi
- Sosyal yardım ve hizmetlerde kamu, özel kesim ve STK'lar arasında koordinasyonun sağlanması ve mükerrerliklerin önlenmesi

2. Bile en: Tarımsal Desteklerde Etkinli in Sağlanması

- Tarımsal desteklere ilişkin mevzuat ve uygulamaların birleştirilmesi ve bu desteklerin etkile im içinde bulunduğu sektörlerin ve ilgili tarafların ihtiyaçlarını gözetecek şekilde yeniden düzenlenmesi
- Tarım sektöründe; örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşumuna imkân veren, gıda güvenli i ve güvenilirli ini sağlayan, do al kaynakların sürdürülebilir kullanımını gözetilen bir destek sisteminin kurulması
- Tarımsal desteklerle amaçlanan sosyal ve üretim odaklı fayda ile kamunun mali yü-

künün karşılaştırılmasına imkân verecek bir izleme ve değerlendirme sisteminin kurulması ve tarımsal desteklerin etkinliğin düzenli ölçülmesi

3. Bileşen: Kamu Yatırımlarının Rasyonelleştirilmesi

- Yatırımların yüksek büyümeye katkı sağlayacak alanlara yönlendirilmesi
- Proje stokunun Plan hedefleri ve kaynaklarla uyumlu şekilde oluşturulması
- Yatırım projelerinin seçiminin fayda-maliyet analizlerine dayandırılması, izleme ve değerlendirmesinin etkin bir şekilde yapılması
- Yıl içi uygulamaların bütçe, program ve sektörel dengeler bozulmayacak şekilde yürütülmesi
- Mevcut sermaye stokunun etkin kullanımına yönelik bakım-onarım harcamalarına ağırlık verilmesi
- Yatırım kararlarında muhtemel cari harcama ihtiyacının dikkate alınması

4. Bileşen: Cari Harcamaların Kontrol Altında Tutulması

- Kamuda israftan kaçınma ve tasarruf bilincinin yerleştirilmesi
- Personel ihtiyacının öncelikle atıl personel kullanılarak karşılanması
- Hizmet alımlarının fayda-maliyet analizlerine dayandırılması
- Kamuda e-dönüşümün hızlandırılarak hizmet maliyetlerinin düşürülmesi
- Kamu hizmet binası temininin (kiralama, satın alma, yapım) ihtiyaca uygun ve maliyet etkin hale getirilmesi
- Bütçe hazırlık sürecinde, personel harcamaları dışında kalan diğer cari harcamalara yönelik ödeneklerin sıfır tabanlı bütçe ilkesiyle belirlenmesi

- Cari harcamaların uluslararası standartlarla uyumlu şekilde raporlanması

5. Bileşen: Program-Bütçe Bağlantısının Güçlendirilmesi

- Yönetim bilgi sistemlerinin bütünlük hâle getirilmesi
- Kaynak tahsis sürecinin stratejik planlar ve performans esaslı bütçeleme sistemiyle entegre edilmesinin güçlendirilmesi
- Kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına kademeli olarak geçişin sağlanması

6. Bileşen: Sağlık Harcamalarının Etkinleştirilmesi

- Akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılması
- Kademeli bir şekilde sevk zinciri uygulamasına geçilmesi
- Sağlık teminat paketlerinin gözden geçirilmesi
- Koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatörler: Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
2. Bileşen: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
3. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
4. Bileşen: Maliye Bakanlığı
5. Bileşen: Maliye Bakanlığı
6. Bileşen: Sağlık Bakanlığı

1.6. KAMU GELİRLERİNİN KALİTESİNİN ARTIRILMASI PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Etkin bir kamu mali sistemi için kamu gelirlerinin sağlıklı ve sürekli kaynaklardan da yöntemlerle toplanması son derece önemlidir. Bu süreçte, sadece mali kaygıların değil, ekonomik ve sosyal amaçların da dikkate alınması modern kamu yönetiminin bir gereği haline gelmiştir.

Gelir mevzuatının oluşturulmasından, gelirlerin toplanmasına ve kamuoyunun bilgilendirilmesine kadar olan tüm sürecin kalitesinin artırılması büyük önem arz etmektedir. Bu program kapsamında; kamu mali sisteminin ihtiyaç duyduğu gelirlerin sağlıklı ve sürekli kaynaklara dayandırılmasının yanında, gelirlerin etkili ve ekonomik bir şekilde toplanması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, tasarrufların artırılmasına katkı sağlanması ve yerel yönetimlerin mali yönden merkezi yönetime bağımlılığının azaltılması amaçlanmaktadır. Program kapsamında ele alınabilecek konular oldukça geni olmakla birlikte, odaklanılacak alanlar aşağıdaki bileşenlerle sınırlandırılmıştır.

ii. Program Hedefleri

- Vergilemede hizmet sunumu kalitesinin artırılması
- Kamu gelirlerinin sağlıklı ve sürekli kaynaklardan elde edilmesi
- Belediye ve il özel idarelerinin sermaye gelirleri hariç öz gelirlerinin Plan dönemi sonunda GSYH'ya oran olarak yüzde 1,7'ye çıkarılması

- Vergi tabanının adil ve öngörülebilir bir şekilde genişletilmesinin de katkısıyla vergi yükünün Plan dönemi sonunda GSYH'ya oran olarak 0,6 puan yükselmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Vergi gelirlerinin GSYH içerisindeki payı
- Kaldırılan istisna, muafiyet ve indirimlerin mali boyutu
- Mükellefler tarafından vergiye uyum için harcanan süre
- Yerel yönetimlerin öz gelirlerinin toplam gelirlerine oranı
- Mükellef memnuniyet oranı
- Ödenmeyen vergi tutarının tahakkuk eden vergiye oranı
- Toplam vergiler içerisinde doğrudan vergilerin payı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: İstisna, Muafiyet ve İndirimlerin Gözden Geçirilmesi

- İstisna, muafiyet ve indirimler nedeniyle oluşan vergi harcamalarının mali etkilerinin tahmin edilmesi
- Etkin olmayan düzenlemelerin kaldırılması veya revize edilmesi
- Sisteme dâhil edilmesi öngörülen istisna, muafiyet ve indirimlere ilişkin kriterlerin belirlenmesi ve uygulama sonuçlarının düzenli değerlendirilmesi

- Vergi harcamaları konusunda kamuoyunun düzenli ve ayrıntılı bilgilendirilmesi

2. Bile en: Vergi daresinin Etkinli inin Artırılması

- Vergi idaresinin beşeri ve teknolojik imkânlarının geliştirilmesi
- Mükellef hizmetlerinin etkinleştirilmesi
- Vergi idaresi ile kamu kurum ve kuruluşları arasındaki bilgi paylaşımının güçlendirilmesi
- Uzlaşma müessesesi ve vergi takdir komisyonları ba ta olmak üzere uygulamada sorun ya anan konuların gözden geçirilmesi
- Vergi ceza sisteminin etkinliğinin artırılması
- Yabancı vergi idareleriyle işbirliğinin artırılması

3. Bile en: Vergilemede Uygulanabilirli in ve Öngörülebilirli in Artırılması

- Mevzuat ve idari uygulamalarda öngörülebilirli in artırılması
- Vergi mevzuat düzenlemelerinin toplumun ve ilgili tarafların katkılarının alındı ı bir süreç içinde gerçekleştirilmesi
- Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi çalışmalarının sürdürülmesi

- Vergilemede teknoloji kullanımının yaygınla tırılması

4. Bile en: Kamu Gelirleriyle İlgili statistiklerin Etkinle tirilmesi

- Kamu gelirleriyle ilgili istatistiklerin kapsamının, detayının ve kalitesinin artırılması, eri iminin kolayla tırılması
- Vergi sistemi ve uygulamalarının istatistik üretme kapasitesinin geli tirilmesi

5. Bile en: Yerel Yönetim Öz Gelirlerinin Artırılması

- Yerel yönetimlerin öz gelirlerinin artırılması ve hesap verme sorumlulu unun geli tirilmesi
- İmar düzenlemeleri ve kamu hizmetleriyle olu an de er artı ndan kamunun daha çok yararlandırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurulu lar

Genel Koordinatör: Maliye Bakanlığı 1

Bile enlerden Sorumlu Kurum/Kurulu lar

1. Bile en: Maliye Bakanlığı 1
2. Bile en: Gelir İdaresi Başkanlığı
3. Bile en: Maliye Bakanlığı 1
4. Bile en: Gelir İdaresi Başkanlığı
5. Bile en: İçişleri Bakanlığı

1.7. VE YATIRIM ORTAMININ GELİTİRLMESİ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

İş ve yatırım ortamına ilişkin düzenlemeler ile bunlara yönelik uygulamaların ölçülmesi ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması amacıyla DB tarafından hazırlanan İş Ortamı 2012 Raporunda Türkiye, genel sıralamada 2006 yılında 175 ülke arasında 84'üncü sıradan 2012 yılında 183 ülke arasında 71'inci sıraya yükselmiştir.

İş ve yatırım ortamına ilişkin sorunlardan bürokratik süreçler, hukuki süreçler ve yatırım yerleriyle ilgili olanlar öne çıkmaktadır. Bu sorunların daha etkin bir koordinasyonla çözülmesinin, yatırıma ilişkin belirsizlikleri azaltarak gerek yerli gerekse doğrudan yabancı yatırımları kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Bu programda, iş ve yatırım ortamının öncelikli sorunlarına odaklanılarak, yatırımcının karşılaştığı belirsizliklerin giderilmesi ve sorunların hızla çözülmesi, bunun için mevcut mekanizmaların iyileştirilerek yatırımların artırılması amaçlanmaktadır. Program kapsamındaki faaliyetlerin, YOİKK mekanizması kapsamında öncelik verilerek ele alınması sağlanacaktır.

ii. Program Hedefleri

- Özel sektör yatırımlarının GSYH'ya oranının 2018 yılı sonunda yüzde 19,3'e çıkarılması
- Plan dönemi boyunca (gayrimenkul hariç) kümülatif uluslararası doğrudan yatırım tutarının 93,9 milyar dolara ulaşması

- İş Yapma Kolaylığı Endeksi sıralamasında ilk 50 ülke arasına girilmesi
- Süreçlerin iyileştirilmesi suretiyle yatırım yeri tahsis miktarının artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Uluslararası İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Türkiye'nin sırası
- Uluslararası doğrudan yatırımların tutarı
- Özel yatırımların GSYH içindeki payı
- Yatırım teşvik belgesi adedi ve tutarı
- YOİKK Teknik Komiteler Eylem Planlarındaki gerçekleştirilme oranı
- İl bazında yatırıma uygun arazi envanterinde yer alan parsel sayısı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Bürokratik Süreçlerin iyileştirilmesi

- Bürokratik süreçlerin hızlı ve etkili işlemlenmesini sağlayacak, yatırımcıların maruz kaldığı doğrudan ve dolaylı maliyetleri düşürecek düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi
- Kamunun iş dünyasına sunduğu hizmetlerin bütüncül bir yapıda elektronik ortama taşınması

2. Bileşen: Hukuki Süreçlerin iyileştirilmesi

- Türkiye'de iş ve yatırım ortamına ilişkin hukuki süreçlerin ve altyapının geliştirilmesi

- Mevzuatın uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara uygun şekilde güncellenmesi

3. Bileşen: Yatırım Yeri Temininin Kolaylaştırılması

- İllerde yatırıma uygun arazilerin tespiti ve arazi envanterinin oluşturulması
- İllerde yatırıma uygun arazi envanterinin yatırımcıya etkili ve etkin bir şekilde sunulması amacıyla coğrafi bilgi sistemleri altyapısının geliştirilerek kullanılması
- Yatırım yeri tahsis sürecinin hızlandırılmasına yönelik mevzuat düzenlemelerinin yapılması
- Stratejik ve büyük ölçekli yatırımlara uygun yatırım yerleri hazırlanması

4. Bileşen: İş ve Yatırım Ortamıyla İlgili Yönetimin Bölgesel Düzeyde Geliştirilmesi

- İş ve yatırım ortamıyla ilgili ulusal ve bölgesel düzeyde göstergeler geliştirilerek düzenli takip ve değerlendirme sistemi oluşturulması
- İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik yaklaşımın bölgesel düzeyde yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve yatırımcının yerel düzeyde desteklenmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

Genel Koordinatör: Ekonomi Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

1. Bileşen: Babakanlık
2. Bileşen: Adalet Bakanlığı
3. Bileşen: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
4. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı

1.8. GÜCÜ P YASASININ ETK NLE T R LMES PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Son yıllarda i gücü piyasasını etkinle tir-
meye yönelik alınan tedbirler neticesinde
önemli ilerlemeler kaydedilmi olmakla
birlikte, i sizler ile açık i lerin etkin bir bi-
çimde e le tirilememesi, kadınların i gü-
cüne ve istihdama katılımının dü üklü ü,
kıdem tazminatı, alt i verenlik gibi uygula-
malarda ya anan sorunların devam etmesi,
esnek çalı ma biçimlerinin etkin bir biçim-
de uygulanamaması ile sosyal yardım istih-
dam ba lantısının zayıflı ı gibi hususlar i -
gücü piyasasının etkinli ini azaltmaktadır.

Hedef kitlesi i sizler, i gücü piyasası dı m-
daki kadınlar, kayıt dı ı çalı anlar ve i ve-
renler olan bu programla i gücü piyasası
daha etkin hale getirilerek, rekabetçi bir
ekonominin gerektirdi i nitelikli ve insa-
na yara ır istihdamın artırılması, i sizli in
azaltılması, i gücü verimlili inin yükseltil-
mesi amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- Kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranlarının Plan dönemi sonunda sırasıyla yüzde 34,9 ve yüzde 31'e yükseltilmesi
- Esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması
- Sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesi
- İstihdam teşviklerinin etkinliğinin artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Kadın istihdam oranı
- Kısmi çalışma oranı
- İŞKUR'a kayıtlı işsizlerin işe yerleştirilme oranı
- İşsizlik sigortası fonundan faydalananların i ini kaybedenlere oranı
- Sosyal yardım alanlardan istihdama kazandırılan ki i sayısı
- Kırılgan istihdam oranı
- Uzun süreli işsizlerin toplam işsizler içindeki oranı

iv. Program Bile enleri

1. Bile en: Kadınların gücüne ve istihdama Katılımının Artırılması

- Kadınlara yönelik istihdam teşviklerinin etkinle tirilmesi
- Çocuk, hasta ve yaşlı bakımı hizmetlerinin yaygınla tırılması
- Kadın girişimcilere özel bütüncül bir destek programının uygulanması

2. Bile en: Aktif gücü Programlarının Etkinle tirilmesi

- AİP'lerin etki değerlendirmesinin yapılması ve ihtiyaçlara göre yeniden tasarlanması
- İş ve meslek danışmanlarının sayılarının artırılarak niteliklerinin yükseltilmesi

3. Bileşen: Güvenceli Esnekliğin Sağlanması

- Kıdem tazminatı sorununun kazanılmış haklar korunarak sosyal taraflarla diyalog içinde çözülmesi
- Alt işverenlik uygulamasının yeniden düzenlenmesi
- İşsizlik sigortasından yararlanma koşullarının esnetilmesi ve yararlanma sürelerinin artırılması
- Fazla çalışma saatlerinin sınırlandırılması
- Esnek çalışma biçimlerinin çalışanların haklarını gözetir biçimde yaygınlaştırılması

4. Bileşen: Sosyal Yardım İstihdam Bantısının Güçlendirilmesi

- Sosyal yardım sistemi ile İŞKUR sistemi arasında işbirliğinin güçlendirilmesi
- Çalışabilir durumda olduğu halde sosyal yardım alanların uygun eğitim almasının ve uygun işi bulmasının sağlanması
- Çalışabilir durumda olanların sosyal yardım sahipliğinin belirlenmesinde İŞKUR tarafından yapılan iş tekliflerinin dikkate alınması

5. Bileşen: İstihdam Teşviklerinin Etkinleştirilmesi

- İstihdam teşvikleri etki analizi çalışması yapılması
- İstihdam teşviklerinin bölgesel, sektörel ve belirli hedef gruplara odaklanacak, kayıtdışı çalışmayı önleyecek ve belirli süreyle işte kalmayı gerekli kılabilecek şekilde tasarlanması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
2. Bileşen: İŞKUR
3. Bileşen: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
4. Bileşen: İŞKUR
5. Bileşen: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

1.9. KAYIT DIŞI EKONOMİNİN AZALTILMASI PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Son yıllarda alınan önlemlere rağmen kayıt dışı ekonomi halen önemli sorun alanlarından birisidir. Kayıt dışı ekonominin azaltılması, orta ve uzun dönemde ekonomik istikrar, gelir dağılımı ve istihdam gibi birçok makroekonomik unsurun iyileşmesine, ekonomide verimlilik düzeyi ve rekabet gücünün yükselmesine, ayrıca kamu gelirlerinin artmasına katkıda bulunacaktır. Bu programla, kayıt dışı ekonominin azaltılması amaçlanmaktadır.

Ayrıca, bu program Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planının daha etkin uygulanmasına katkı sağlayacaktır.

Kayıt dışı ekonominin azaltılmasında her ne kadar kayıtlı sektörlerin güçlendirilmesi ve kayıtlı sisteme girişlerinin teşvik edilmesi önem arz etse de, Onuncu Kalkınma Planı kapsamında diğer programların doğrudan ya da dolaylı olarak bu hususlara katkı sağlayacağı dikkate alınarak, bu programda söz konusu bileşenlere yer verilmeyecektir.

ii. Program Hedefleri

- Kayıt dışı ekonominin GSYH'ya oranının beş puan azaltılması
- Tarım dışı sektörlerde kayıt dışı istihdam oranının beş puan azaltılması

iii. Performans Göstergeleri

- Kayıt dışı ekonominin GSYH'ya oranı

- Tarım dışı sektörlerde kayıt dışı çalışanların tarım dışı istihdama oranı
- Yıllık denetim sayılarının bir önceki yıla göre değişim oranı
- Denetimler sonucunda tespit edilen kayıt dışı çalışan sayısı
- Denetimler sonucunda tespit edilen vergi matrah farkları
- Kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet düzeyi

iv. Programın Bileşenleri

1. Bileşen: Kayıt Dışı Ekonominin Boyutunun ve Etkilerinin Ölçülmesi

- Kayıt dışı ekonominin boyutunun ölçülmesinde kullanılan mevcut standart yöntemlerin Türkiye'ye özgü koşullar dikkate alınarak geliştirilmesi
- Kayıt dışı ekonominin yol açtığı sorunların etkisinin ölçülmesi

2. Bileşen: Denetim ve Yaptırımların Daha Etkili Kılınması

- Kamu kurumlarının denetim kapasitesinin geliştirilmesi suretiyle denetimlerin nitelik ve niceliğinin artırılması
- Denetimlerin etkinliğinin artırılmasında risk analizi modelleri, veri madenciliği ve bilişim teknolojilerinin daha yaygın kullanılması
- Kayıt dışı ekonomik faaliyette bulunanlara yönelik yaptırımların artırılması

3. Bileşen: Kurumlar Arası Koordinasyon ve Veri Paylaşımının Artırılması

- Kamu kurumlarının denetim sonuçlarının ve kayıtlarında bulunan verilerin diğer kamu kurumlarıyla paylaşılması
- Kurumlar arası ortak veri tabanı ve denetim uygulamalarının geliştirilmesi
- Kayıt dışılığa sebep olan yasal düzenlemeler konusunda kamu kurumları ile işbirliği sağlanarak gerekli düzenlemelerin yapılması

4. Bileşen: Kayıt Dışı İle Mücadelede Toplumsal Mutabakatın Sağlanması

- Toplumun ilgili kesimlerinin kayıt dışılıkla mücadeleye aktif katılımının sağlanması
- Kamu idareleri ve STK'lar aracılığıyla kayıt dışı ekonominin olumsuz etkileri hakkında toplumsal bilincin artırılması

5. Bileşen: Kaçakçılıkla Etkin Mücadele Edilmesi

- Akaryakıt, içki ve tütün mamulleri kaçakçılığını önlemek üzere kaçakçılığın ekonomik boyutunun ölçülmesi
- Kaçakçılıkla mücadelede idari ve teknik kapasitenin güçlendirilerek denetimlerin etkinleştirilmesi
- Kurumlar arası koordinasyonun artırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Gelir İdaresi Başkanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
2. Bileşen: Gelir İdaresi Başkanlığı
3. Bileşen: Gelir İdaresi Başkanlığı
4. Bileşen: Gelir İdaresi Başkanlığı
5. Bileşen: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

1.10. STATİSTİK BİLGİ ALTYAPISINI GELİTİRME PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Günümüzde, toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda mevcut durumlarını görebilmesi, gerçekle en olaylar hakkında do ru kararlar verebilmesi ve gelece e ilişkin sa lıklı planlar yapılabilmesinde do ru, güvenilir ve zamanlı olarak üretilen istatistikî verilerin önemi büyüktür. Ayrıca, kamuoyuna hizmet deste i sa layan bilgi aynı zamanda toplumlar için de stratejik bir kaynak olarak de erlendirilmektedir. Özellikle do ru ve çabuk karar almada; gerekli bilgiyi sa layabilmek, bilgi ça ının gere i olan yenili e ve geli meye açık olmak, güçlü bir istatistik ve bilgi sistemi altyapısını olu turmak, ülkemizin bugünü ve gelece i için önem arz etmektedir. Bu yüzden, başta TÜİK olmak üzere, istatistikî bilgi üretiminde rol alan tüm kurulu ların istatistik bilgi altyapısının iyile tirilmesi, istatistik süreçlerinin planlanması, yürütülmesi ve izlenmesi önem arz etmektedir.

Paylaşıcı, i birli ine dayalı ve planlı bir istatistik üretim süreci ile bilimsel metotlarla elde edilmiş güvenilir istatistiklerin kalitesinin ve sayısının artırılması, ulusal ve uluslararası ihtiyaçlar do rultusunda üretilmesi gereken istatistik yelpazesinin genişletilmesini de beraberinde getirecektir. Bu açıdan de erlendirildi inde, idari kayıtların sa lıklı bir ekilde tutulması, mevcut istatistikî verilerin detaylandırılması ve istatistik üretimi yapılırken kurumlar tarafından ekonominin ihtiyaçlarını dikkate

alacak ekilde önceliklendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

ii. Program Hedefleri

- Bilgi/veri ihtiyaçlarını karşılayan istatistik portalı
- Uluslararası standartlarda üretilmiş istatistik sayısının artırılması
- Bölge bazında istatistik üretilmesi
- Entegrasyonu sağlanmış sürdürülebilir istatistik sistemi
- Kayıt sistemlerinden üretilen istatistikler

iii. Performans Göstergeleri

- Yeni üretilen istatistik sayısı
- Yayımlama takvimine uygun yayımlanma oranı
- Elektronik ortamdan derlenen anket sayısı
- İstatistik üretiminde idari kayıtların kullanım oranı
- Standart sınıflama ve kodlama ile üretilen istatistik sayısı
- Resmi istatistik programı kapsamında üretilen istatistiklerden metaveri sisteminin kurulduğu istatistik sayısı
- İstatistiksel Yönetim Bilgi Sistemi (SMIS) kapsamında Eurostat tarafından de erlendirilen istatistiksel konu ve modüllerin uyum oranı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: İstatistikî Veri Üretiminin Önceliklendirilmesi

- İstatistik üretimi için ayrılan kaynakların doğru aktarımını sağlamak üzere ulusal öncelikli istatistikler listesinin belirlenmesi
- Ulusal ve uluslararası kullanıcıların ihtiyaç ve önceliklerini dikkate alarak uluslararası standartlara uygun şekilde üretilebilecek istatistiklerin belirlenmesi
- Kullanım alanı olmayan ve talep edilmeyen istatistiklerden ziyade gelir yöntemiyle hesaplanmış yurtiçi hâsıla ile bölgesel yurtiçi hâsıla verileri gibi ulusal ve bölgesel düzeyde ekonomik gelişimi incelemek için büyük öneme sahip istatistiklerin üretilmesi

2. Bileşen: Kurumlar Arası Birliğin Güçlendirilmesi

- Kamu kurum ve kuruluşlarında istatistikî veri toplama, üretme, kullanma ve paylaşma bilincinin artırılması
- Kurumların ürettiği idari kayıtların uluslararası sınıflama ve kodlar kullanılarak üretilmesi
- Kurumsal veri tabanlarının geliştirilerek TÜİK'e açılması
- Resmi istatistik üretim sürecinde yer alan kurum ve kuruluşlarda idari kayıt sistemlerinin geliştirilmesi, kullanılacak olan kurumsal veri tabanlarının standardizasyonu konusunda TÜİK tarafından teknik ve bilimsel danışmanlık hizmeti verilmesi

- Kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde derlenen ve resmi istatistik üretim sürecinde kullanılacak veri tabanlarında bulunan idari kayıt bilgilerinin TÜİK'e transferinde kullanılacak sistemlerin, TÜİK ile kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliğiyle geliştirilmesi

- Kurumlarda istatistikî analiz birimleri kurulması

3. Bileşen: Uluslararası Normlarda İstatistik Üretiminin Standartlaştırılması

- Uluslararası kurum ve kuruluşlar ile işbirliğinin artırılması ve etkinleştirilmesi
- İstatistiklerin güvenilir, karşılaştırılabilir, uyumlu, tutarlı ve veri entegrasyonu sağlanarak üretilmesi
- İstatistiklerin metodoloji ve içeriğinin geliştirilerek veri çeşitliliğinin artırılması
- Uluslararası kurum ve kuruluşların ihtiyacı olan istatistiklerin üretilmesi
- Yayımlamada güncelliğin ve zamanlılığın uluslararası standartlara göre geliştirilmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

Genel Koordinatör: Türkiye İstatistik Kurumu

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kuruluş

1. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
2. Bileşen: Türkiye İstatistik Kurumu
3. Bileşen: Türkiye İstatistik Kurumu

1.11. ÖNCEL KL TEKNOLOJİ ALANLARINDA TİCARİLE TİRME PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Türkiye’de Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması ve yaygınlaştırılmasına yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, temel araştırmadan başlayıp ürünün piyasaya sürülmesine kadar uzanan yeni teknolojik ürün üretme sürecinin özellikle ticarileştirme kısmının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda, Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin ticarileştirilmesi yoluyla uluslararası düzeyde rekabetçi, yeni ara veya nihai teknolojik ürünler ile markalar oluşturulması kritik önem arz etmektedir.

Bu programla, ülke açısından önem taşıyan sektörlerde, uluslararası rekabetçi teknolojik ürün ve markaların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikli sektörler enerji, sağlık, havacılık ve uzay, otomotiv ve raylı sistemler ve savunma olup, program çerçevesinde bu sektörlerde son ürün ve faydanın ortaya çıkmasını sağlayacak alt programlar oluşturulacaktır.

ii. Program Hedefleri

- Öncelikli sektörlerde teknolojik ürün ve marka sayısının artırılması
- İmalat sanayii üretim ve ihracatında öncelikli sektörlerin payının artırılması
- Nitelikli araştırmacı yetiştirilmesi ve özel sektörde istihdamının artırılması
- Araştırma merkezi, kuluçka, hızlandırıcı, teknoloji ve yenilik merkezlerinin artırılması

- Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin (TGB) sektör odaklı hale getirilmesi
- Yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesi
- Teknoloji transfer araçlarının artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Yeni ürün, marka ve patent sayısı
- Doktora dereceli araştırmacı sayısı
- Akredite araştırma, ölçüm ve test merkezi sayısı
- Öncelikli sektörlerin imalat sanayii üretim ve ihracatındaki payı
- Öncelikli sektörlerde küme sayısı
- Girişimci sayısı
- Teknoloji transfer ofisi sayısı, ofislerin hizmet verdiği şirket sayısı, ofislerin lisans gelir miktarı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Öncelikli Alanlarda Ticarileştirilenlerin Desteklenmesi

- Öncelikli sektörlerde prototip geliştirmeye yönelik destek programlarının oluşturulması
- Öncelikli sektörlerde teknolojik ürün yatırımlarının teşvik edilmesi
- Ticari ürün geliştirilmesine yönelik fikri mülkiyet haklarına destek sağlanması ve farkındalık artırma faaliyetlerinin yürütülmesi

- Üretilen teknolojik ürünlerin standartlarının olu turulması

2. Bile en: Be eri ve Fiziksel Altyapının Güçlendirilmesi

- Ticarileştirmenin gerektirdiği nitelikli insan kayna mının geli tirilmesi
- Yurtdışından yerli ve yabancı nitelikli ki ilerin ülkemize çekilmesi, bu amaçla gerekli düzenlemelerin yapılması
- TGB'ler, OSB'ler, kümeler, teknoloji platformları ve ara tırma merkezleri arasında i birli inin artırılması
- Uluslararası akredite olmuş araştırma, ölçüm ve test altyapısının olu turulması

3. Bile en: Teknolojik Ürünlere Yönelik Yerli Üretim ve İhracatın Artırılması

- Kamu alımları yoluyla yerli üretimin desteklenmesi
- Yerli üretilen teknolojik ürünlerin uluslararası masına yönelik desteklerin sa lanması, ihracatın te vik edilmesi
- Teknoloji transfer programı başlatılması ve yerlile tirilen teknolojilerin ba ta KOBİ'ler olmak üzere sektör tabanına yaygınla tırılması
- Ar-Ge odaklı uluslararası doğrudan yatırımların artırılması

4. Bile en: Yenilikçi Giri imcili in Desteklenmesi

- Finansmana erişimi artırmak amacıyla giri im sermayesi ve bireysel katılım sermayesi imkânlarının geliştirilmesi

- TGB'lerin öncelikli sektörlerde odaklanmalarının sa lanması

- Hızlandırıcı ve kuluçka merkezlerinin kurulması ve mevcutların geli tirilmesi

- Kümelenme çalışmalarının yaygınlaştırılması

5. Bile en: Teknoloji Transferine Yönelik Mekanizmaların Olu turulması

- Üniversite ve özel kesimde esnek çalışan özerk teknoloji transfer yapılarının ve bu yapıların destek, finansman ve i leyi modellerinin olu turulması
- Teknoloji transferine yönelik Ar-Ge, yenilik, fikri haklar, giri imcilik gibi konularda uzmanla mı nitelikli insan kayna mının artırılması
- Fikri mülkiyet hakkı sahipliği ve devrinin teknoloji transferini destekleyecek yapıya kavu turulması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurulu lar

Genel Koordinatör: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlı ı

Bile enlerden Sorumlu Kurum/Kurulu

1. Bile en: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlı ı
2. Bile en: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlı ı
3. Bile en: Ekonomi Bakanlı ı
4. Bile en: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlı ı
5. Bile en: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlı ı

1.12. KAMU ALIMLARI YOLUYLA TEKNOLOJİ GELİTİRME VE YERLİ ÜRETİM PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

2012 yılı itibarıyla yaklaşık 94 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 7'si olarak gerçekleşen kamu alımları ülkemizin Ar-Ge ve yenilik çalışmalarına katkı sağlanması açısından önemli bir fırsat olmaktadır. Kamu İhale Kanununda yerli istekliler lehine yüzde 15 oranına kadar fiyat avantajı yer almakla birlikte, kamu alımları teknoloji transferine ya da sanayinin gelişimine yeterli katkıyı sağlayamamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise kamu alımları, çoğunlukla yerli üretimi ve teknoloji geliştirilmesini desteklemek üzere bir politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Kamu alımlarında Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine katkı sağlayacak yaklaşımların benimsenmesiyle yurtiçinde üretilen ürünlerin maliyetleri düşürülebilir, ithal edilen ürünler yurtiçinde üretilen ve ihracat pazarlarında yerli firmaların etkinliğini artıracaktır. Bu programla kamu alımlarının; yeniliği, yerli üretimi, teknoloji transferini ve yenilikçi girişimciliği teşvik edecek şekilde düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

Program kapsamında kamu alımları ve kullanım hakkı tahsislerinde yerli Ar-Ge ve yenilik katkısının gözetilmesi; yeniliğin, yerli üretimin ve teknoloji transferinin teşvik edilmesi; kamu alımlarında uygulanacak politikalarla uluslararası doğrudan yatırımların artırılması öngörülmektedir.

ii. Program Hedefleri

- Kamu alımlarında orta-yüksek ve yüksek teknoloji sektörlerindeki yerli firmaların payının artırılması
- Yüksek teknoloji sektörlerinde uluslararası alanda markalaşma sürecinin desteklenmesi ve markalaşma ürün sayısının artırılması
- Kamu tedarik sistemi yoluyla Ar-Ge harcamalarının artırılması
- Kamu alımlarında uygulanacak politikalarla uluslararası doğrudan yatırımların artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Kamu alımlarında yerli üretimin payı
- Kamu alımlarında KOBİ'lerin payı
- Kamu alım garantisine dayalı yerli üretimin toplam alımlar içindeki payı
- Yurtdışı alımlarda offset uygulaması yoluyla yerli sanayiye verilen pay
- Offset anlaşma sayısı ve tutarı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Kamu Tedarik Sisteminin Ar-Ge ve Yeniliği Destekleyecek şekilde Düzenlenmesi

- Kamu kurum ve kuruluşlarının uzun vadeli ihtiyaç planlaması yapmasının sağlanması

- Kamu alımları veri tabanı ve portal oluşturulması
- Teknoloji yoğun ürünlerde kamu alım garantisine dayalı üretimin teşvik edilmesi

2. Bileşen: Finansman ve Organizasyon Modelinin Oluşturulması

- Stratejik kamu alımlarının yerli imkânlarla finanse edilmesi için model geliştirilmesi
- Kamu alımlarına yönelik strateji ve eylem planı oluşturulması
- Kamunun yurtdışı alımlarında offset uygulaması için bir model geliştirilmesi
- Kamuda ortak alımlar için bir model geliştirilmesi
- Kamu alımları ve kullanım hakkı tahsislerinin fikri mülkiyet sahipliği ve hammadde dâhil yerlilik oranı uygulamalarını içermesi

3. Bileşen: Mevzuat Altyapısının Oluşturulması

- Kamu tedariki ve kullanım hakkı tahsisi ile ilgili mevzuatta yerli üretim, yenilik ve teknoloji transferini teşvik edecek şekilde düzenleme yapılması
- Yurtdışı alımlara yönelik offset uygulaması için düzenleme yapılması
- Kamu alımları uygulamalarında KOBİ'ler lehine düzenlemeler yapılması

4. Bileşen: Kamu Alımlarıyla Girişimcilik ve Özel Sektörün Yenilik Kapasitesinin Güçlendirilmesi

- Kamu alımları yoluyla teknolojik alanlarda faaliyet gösteren işletme sayısının artırılması
- Savunma sanayiindeki offset uygulamasının enerji, ulaştırma, sağlık bakanlıklarında da yaygınlaştırılması

5. Bileşen: Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

- Kamu alımlarıyla ilgili koordinasyon mekanizması oluşturulması
- Tedarikçi kamu kurumlarının şartname hazırlama, standart oluşturma gibi konularda kapasitelerinin güçlendirilmesi
- Üniversite, kamu kurumları ve özel sektörün bilgilendirilmesi yoluyla farkındalık oluşturulması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
2. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
3. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
4. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
5. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

1.13. YERLİ KAYNAKLARA DAYALI ENERJİ ÜRETİM PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

2011 ve 2012 yıllarında dış ticaret açığının sırasıyla yüzde 45 ve yüzde 62'si net enerji ithalatından kaynaklanmıştır. Hızla büyüyen enerji talebinin karşılanabilmesi için petrol, doğal gaz ve taş kömürü ithalatı sürekli artmaktadır. Bu durum enerjide yüksek oranlı dışa bağımlılığın sürmesine yol açmakta, cari işlemler dengesi ve enerji arz güvenliği üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Türkiye ekonomisinin yüksek ve istikrarlı büyüebilmesi için mümkün olan bütün yerli kaynakların enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi öncelikli bir husustur. Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarının hem birincil enerji arzı hem de elektrik üretimi amacıyla değerlendirilmesi sürdürülebilir kalkınmanın temini açısından önem taşımaktadır. Bu programla yerli kaynakların enerji üretimindeki payının artırılması suretiyle enerjide dışa bağımlılığın azaltılması amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- 2011 yılı sonunda birincil enerji üretiminde yüzde 28 olan yurtiçi ve yurtdışı petrol ve doğal gaz çıkarımları dâhil yerli kaynak payının, 2018 sonunda yüzde 35'e yükseltilmesi
- 2012 yılında yaklaşık 39 milyar kWh olarak gerçekleşen linyit kaynaklı elektrik enerjisi üretiminin 2018 yılında 60 milyar kWh'e çıkarılması

- Plan döneminde 10.000 MW'lık ilave hidrolik kapasitenin devreye alınması

iii. Performans Göstergeleri

- Isı ve elektrik üretimi amaçlı linyit kullanımı miktarı
- Yerli petrol ve doğal gaz üretimi miktarı
- Yenilenebilir kaynaklardan sağlanan elektrik üretimi miktarı
- Güneş, jeotermal ve biyokütle kaynaklarından sağlanan ısı üretimi miktarı
- Benzin ve motorinle harmanlanan biyodizel ve biyodizel miktarı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Yerli Kömürlerin Elektrik Üretimi Amaçlı Değerlendirilmesi

- Afşin-Elbistan havzasındaki rezervlerin değerlendirilmesi için özel bir finansman yöntemi geliştirilmesi ve uygulanması
- Kamu elindeki işletilmeye hazır sahaların rödovans usulüyle özel sektöre devrinin sağlanması
- Kömür aramalarına hız verilerek rezervlerin artırılması
- Yerli kömürlerin kullandığı ısıl değerini artıracak veya kalitesini yükseltecek Ar-Ge çalışmaları ağırlıklı verilmesi
- Yerli kömürlere dayalı elektrik üretim tesisleri yatırımlarına yönelik teknik uygulamalarının izlenerek ihtiyaçlara göre güncellenmesi

- Kamu elinde bulunan linyit yakıtlı termik santrallerin rehabilite edilmesi

2. Bile en: Yurtiçi ve Yurtdışı Petrol ve Doğal Gaz Aramalarının Artırılması

- Petrol ve doğal gaz ihtiyaçlarının olabildiğince yerli üretimle karşılanması için yurtiçi yatırımların hızlandırılması
- TPAO tarafından yürütülen yurtdışı petrol ve doğal gaz arama, sondaj ve üretim faaliyetleri ile yabancı ülke ve şirketlerle işbirliklerinin artırılması

3. Bile en: Su Kaynaklarının Elektrik Üretimi Amaçlı Değerlendirilmesi

- Elektrik üretimi amacıyla henüz değerlendirilememiş su potansiyelinin yapılabirlik kriterlerini ve çevresel kriterleri sağlaması durumunda hızla yatırıma dönüşürülmesi
- Kamu elinde bulunan HES'lerin rehabilite edilmesi

4. Bile en: Su Dışındaki Yenilenebilir Kaynakların Değerlendirilmesi

- Rüzgâr, güneş, biyokütle ve jeotermal kaynakların elektrik üretiminde kullanılmasına yönelik potansiyelin tam olarak tespit edilmesi, bu kapsamda jeotermal aramaların hızlandırılması

- Su kaynakları dışındaki yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminin artırılması için yatırım gerçekleştirmelerine yönelik izleme ve değerlendirme yapılması

- Biyokütle, jeotermal ve güneş kaynaklarının birincil enerji amacıyla değerlendirilmesi için mevcut potansiyelin harekete geçirilmesi

- Biyoetanol ve biyodizel yakıtların benzin ve motorinle harmanlanması uygulamalarının gıda güvenliği, çevresel etkiler ve tesis kapasitelerinin geliştirilmesi açısından izlenmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Bile enlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bile en: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
2. Bile en: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
3. Bile en: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
4. Bile en: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

1.14. ENERJİ VERİMLİLİK PLANI GELİTİRLİMESİ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Türkiye, son yıllarda enerji verimliliği alanında kaydettiği ilerlemelere rağmen, gelişmiş ülkelere kıyasla “enerji yoğunluğu” ekonomilerden biridir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ve Eurostat verilerine göre, ülkemizde enerji yoğunluğu OECD ve AB-27 ortalamalarının üzerindedir.

Türkiye'nin gelişmiş ülkelere kıyasla yüksek olan enerji yoğunluğunun düşürülmesi ve enerji verimliliği alanında iyileştirmeler yapılması sürdürülebilir kalkınma açısından önem arz etmektedir. 2012 yılında yürürlüğe giren Enerji Verimliliği Strateji Belgesi (2012-2023), enerji verimliliği alanında yapılması gereken çalışmalara ilk tutan bir niteliğe sahiptir. Bu programla seçilmiş bazı sektör ve alanlarda enerji verimliliğini iyileştirmeye yönelik çalışmalar yürütülmesi, mevcut bazı uygulamaların yaygınlaştırılması, örnek uygulamaların duyurularak kamuoyu bilincinin yükseltilmesi ve nihayetinde talep tarafı yönetimine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- 2011 yılı sonunda, iklim düzeltmeli ve 2000 yılı dolar fiyatlarıyla 0,2646 TEP/1000 dolar olarak gerçekleşen Türkiye'nin birincil enerji yoğunluğunun, 2018 sonunda 0,243 TEP/1000 dolar değerinin altına indirilmesi

- 2018 yılına kadar kamu binalarındaki enerji tüketiminin, 2012 yılı baz alınarak suretiyle belirlenecek göstergeler düzeyin-

de ve verimlilik artışı uygulamaları ile yüzde 10 düşürülmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Birincil enerji yoğunluğu
- Referans senaryoya göre enerji tüketimindeki azalma
- Kamu binalarının enerji tüketimindeki azalma

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Enerji Verimliliği İdari ve Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

- Enerji verimliliği çalışmalarının, idari ve mali açıdan güçlü, yatay sektörlerde çalışmalar yapabilecek şekilde yapılandırılması tek bir çatı altında toplanması ve farklı sektörlerle yönelik politika ve uygulamalar arasında entegrasyonun sağlanması
- Enerji verimliliği alanında istatistik, ölçme-değerlendirme ve izlemeye yönelik bir mekanizma oluşturulması

2. Bileşen: Enerji Verimliliği Çalışmalarının ve Projelerinin Finansmanı için Sürdürülebilir Mali Mekanizmaların Geliştirilmesi

- Uygulanmakta olan mali teşviklerin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması
- Yatırım yapmayı özendirici ilave mali tedbirler alınması, bu alandaki finansman imkânlarının belirli bir disiplin içinde kullanılmasını için mekanizmalar geliştirilmesi

3. Bileşen: Sanayide Enerji Verimliliğinin Artırılması

- Sanayide harcanan elektriğin yüzde 70'den fazlasını tüketen düşük verimli AC elektrik motorlarının daha yüksek verimli olanlarıyla değiştirilmesi
- KOBİ'lerin enerji verimliliği konusundaki eğitim, etüt ve danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesine yönelik mekanizmaların iyileştirilmesi

4. Bileşen: Binalarda Enerji Verimliliğinin İyileştirilmesi

- Proje sonrasında sağlanan tasarruflarla geri ödemeye imkân veren enerji performans sözleşmesi (EPS) borçlanma modeli dâhil olmak üzere, çeşitli finansman yöntemleriyle kamu binalarındaki enerji verimliliği yatırımlarının yaygınlaştırılması
- Yalıtımı düşük ve/veya yetersiz yalıtıma sahip eski binalarda, binayı çevreleyen dış yapı zarfının ve ısıtma sistemlerinin yürürlükteki standartları sağlayacak şekilde ısı yalıtımlı niteliğe dönüştürülmesi

5. Bileşen: Ulaşımında Enerji Verimliliğinin Artırılması

- Ulaşımında toplu taşımanın, küçük motor hacimli, elektrikli ve hibrit araç kullanımının yaygınlaştırılması, uygun yerleşim yerlerinde akıllı bisiklet yollarının kurulması ve trafiğe kapalı yaya yollarının oluşturulması
- Kamuda düşük yakıt tüketimi olan taşıt kullanımının yaygınlaştırılması

6. Bileşen: Elektrik Üretiminde Yerinden Üretim, Kojenerasyon ve Mikrokojenerasyon Sistemlerinin Yaygınlaştırılması

- Kömür yakıtlı mevcut termik santrallerin atık ısılarından bölgesel ısıtma ve tarımsal faaliyetlerde yararlanmak için projeler geliştirilmesi
- Sanayide atık ısılarından elektrik üretiminin yaygınlaştırılması, atık ısı enerjisi satışları için piyasa oluşturulması, kojenerasyon ve mikrokojenerasyon uygulamalarının yaygınlaştırılması için bu tesislerin kurulumunu özendirici tedbirler alınması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
2. Bileşen: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
3. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
4. Bileşen: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
5. Bileşen: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
6. Bileşen: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

1.15. TARIMDA SU KULLANIMININ ETKİNLİĞİNİ ARTIRAN PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Su kaynaklarının etkin kullanımı ve yönetimi, sürdürülebilir kalkınma ve gıda güvenliği için önem taşımaktadır.

Ülkemiz toplam 112 milyar m³ ve kişi başına 1.500 m³ düzeyinde toplam tüketilebilir su potansiyeli ile su kısıtı olmayan bir ülke konumundadır. Diğer taraftan, bu potansiyel içinde 44 milyar m³'e ulaşan toplam kullanımın yüzde 73'ü tarım sektöründe gerçekleştirilmektedir.

Bu programla tarımda su kullanımının etkinleştirilmesinden başlanarak ülke çapında ve havza bazında iklim şartları, yanlış ve aşırı su kullanımından kaynaklanan veya kaynaklanması beklenen sorunların çözümü amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- DSİ tarafından geliştirilen sulama tesislerinde, su tasarrufu sağlayan tarla içi modern sulama yöntemlerinin (damlama ve yağmurlama) uygulandığı alanın toplam sulama alanı içindeki payının Plan döneminde yüzde 20'den yüzde 25'e yükseltilmesi
- Plan döneminde, DSİ sulamalarında yüzde 62 olan sulama oranının yüzde 68'e, yüzde 42 olan sulama randımanının ise yüzde 50'ye çıkarılması
- Su tasarrufu sağlayan toplam modern sulama sistemi sayısının Plan döneminde her yıl yüzde 10 oranında artırılması
- Yeraltı suyu kullanımının Plan dönemi boyunca yüzde 5 düşürülmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Sulama randımanı
- Sulama oranı
- Modern sulama yöntemleriyle sulanan alanların büyüklüğü
- Yer altı suyu kullanım miktarı
- Düzenlenen sulama eğitimlerine katılan çiftçi sayısı
- Ticari hale gelen kuraklığa dayanıklı ürün çeşidi sayısı
- Sulama alanlarında toplulaştırılan arazi büyüklüğü
- Sulama amaçlı kurulan örgütlerin bütçe yeterlilik oranı
- Yer altı ve yer üstü su kaynaklarında nitrat kirliliği gözlenme oranı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Mevcut Sulama Altyapısının Modernizasyonu ve Etkinliğinin Artırılması

- Eskiye kanal ve şebekelerin belirlenecek öncelikler dâhilinde yenilenmesi ve kapalı sisteme geçilmesi
- Suyu tasarruflu kullanan modern sulama yöntemlerinin (damlama ve yağmurlama) mevcut ve yeni gerçekleştirilecek küçük sulama tesislerinde yaygınlaştırılması
- Sulamada yeni tekniklere ilişkin Ar-Ge çalışmaları ve yeni uygulamaların artırılması

- Arazi toplulaştırmasının sulama alanlarında hızlandırılması ve ebeke daıtımında etkinli in artırılması
- Sulama yatırımlarında cazibeli ve düşük pompajlı sulamaların öncelikle tamamlanması

2. Bile en: Suyun Bilinçli Kullanımı için Tarım Üreticilerine Yönelik E itim ve Yayımın Artırılması

- Suyu tasarruflu kullanan sistemlerin tarımsal üretimde do ru kullanımı için e itim ve yayım faaliyetlerinin artırılması

3. Bile en: Destekleme Politikalarının Su Kısıtı Esas Alınarak Gözden Geçirilmesi

- Destekleme politikalarının geliştirilmesinde bölgesel su kısıtı ve çevrenin korunması unsurlarının göz önüne alınması
- Kuraklığa dayanıklı ürün çeşitleri geliştirilmesinin desteklenmesi
- Bölgelere göre ürün deseni değişikliklerinin özendirilmesi
- Destekler verilirken sularda tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirlili in izlenmesi, izleme sonuçlarının de erlendirilmesi ve kirlili in önlenmesi kriterlerinin dikkate alınması

4. Bile en: Su Havzaları Bazında Su Bütçesi Çalı maları Yapılması

- Suyun bölgesel kısıtlar dikkate alınarak fiyatlandırılması ve fiyatların uygulamaya geçirilmesi

- Tarımsal su kullanımında tasarrufa yönelik yeni politikaların havza bazında yürürlü e konulması

- Sulamada yeraltı sularının kullanımının sınırlandırılması ve kayıt altına alınması

5. Bile en: Sulamada Kurumsal Yapıların Etkinle tirilmesi

- Tarımsal üretim ve sulama altyapısına yönelik destek veren ve politikayı belirleyen kurumlar arasında i birli i ve e güdümün geli tirilmesi

- Sulama amaçlı kurulan örgütlerin borç yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeleri için idari kapasitelerinin ve kamu denetim sistemlerinin güçlendirilmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurulu lar

Genel Koordinatör: Orman ve Su İşleri Bakanlığı

Bile enlerden Sorumlu Kurum/Kurulu

1. Bileşen: Orman ve Su İşleri Bakanlığı
2. Bile en: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
3. Bile en: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
4. Bileşen: Orman ve Su İşleri Bakanlığı
5. Bileşen: Orman ve Su İşleri Bakanlığı

1.16. SAĞLIK ENDÜSTRİLERİNDE YAPISAL DÖNÜŞÜM PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Ülkemizde artan ve yaşılan nüfus, ortalama yaşam süresinde yükselme, sağlık hizmetlerinde ve ilaca erişimde iyileşme, artan refah düzeyi ve farkındalık gibi faktörler nedeniyle ilaç ve tıbbi cihaz talebinin artması sosyal güvenlik harcamalarında ve cari açık üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Uzun vadede Türkiye'nin küresel bir ilaç Ar-Ge ve üretim merkezi olması, ilaç ve tıbbi cihaz alanında rekabetçi bir konuma ulaşması önem arz etmektedir. Bu programla yüksek katma değerli ürün üretebilen, küresel pazarlara ürün ve hizmet sunabilen ve yurtiçi ilaç ve tıbbi cihaz ihtiyacının daha büyük bir kısmını karşılayabilen bir üretim yapısına geçilmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda orta vadede yerli üretim kapasitesinin artırılması, Ar-Ge ve girişim ekosisteminin geliştirilmesi, uzun vadede yeni molekül geliştirebilen, daha yüksek katma değerli ilaç ve tıbbi cihaz üretebilen bir yapıya kavuşarak küresel değer zincirlerinde etkinliğin artırılması öngörülmektedir.

ii. Program Hedefleri

- Yurtiçi tıbbi cihaz ve tıbbi malzeme ihtiyacının yüzde 20'sinin yerli üretimle karşılanması
- Yurtiçi ilaç ihtiyacının değer olarak yüzde 60'ının yerli üretimle karşılanması

iii. Performans Göstergeleri

- İlaç ve tıbbi cihazda ihracatın ithalatı karşılama oranı

- İlaç ve tıbbi cihaz Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı
- İlaç sektörünün yerli ve uluslararası patent başvuruları sayısı
- Türkiye'de tıbbi cihaz şirketi sayısı
- İlaç sektöründe çalışan sayısı
- Türkiye'de üretimine başlanan yeni ilaç sayısı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Kamunun Yönlendirme Kapasitesinin Güçlendirilmesi

- İlaç ve tıbbi cihaz sektörlerinde orta ve uzun vadeli stratejilerin ve yol haritalarının hazırlanması
- İlaç ve tıbbi cihaz alanında sağlık, sosyal güvenlik, sanayi politika ve uygulamalarında eylem ve yönetimin geliştirilmesi amacıyla yönlendirme kurulu oluşturulması
- Tıbbi cihazda odak ürünler için orta ve uzun dönem tedarik planı hazırlanması
- Geleceğe yönelik ihtiyaçların belirlenmesi için veri altyapısının oluşturulması, veri paylaşım standartlarının belirlenmesi
- Sağlık hizmet sunumu perspektifinden tıbbi cihaz ürün standartlarının geliştirilmesi
- Kamunun savunma alanındaki yerleş-tirme deneyimlerinden faydalanarak alım yapan kurumların sektörü yönlendirme ve düzenleme kapasitelerinin güçlendirilmesi

2. Bileşen: Ar-Ge ve Yenilik Alanının Geliştirilmesi

- Yerli ve yabancı nitelikli araştırmacı sayısının artırılması
- Öncelikli alanlar belirlenerek temel araştırma programlarının oluşturulması
- Yerli ve yabancı özel sektör ile yakın işbirliği içinde çalışacak akredite araştırma, test ve ölçüm merkezlerinin kurulması
- Sürdürülebilir Ar-Ge, üretim, ticarileştirme için alternatif finansal modeller ile programlar tasarlanması
- Ar-Ge destek programlarının geliştirilmesi

3. Bileşen: İlaç ve Girişim Ekosisteminin Geliştirilmesi

- Yeni sağlık programları oluştururken yerli ilaç sanayi ile işbirliği modellerinin geliştirilmesi
- Yeni girişim modelleri için finansman yöntemlerinin geliştirilmesi, destek araçlarının tasarlanması
- Tıbbi cihaz ve ilaç sanayi kümelenmelerinin oluşturulması

- Sektöre özgü üniversite-sanayi işbirliği sistem ve modellerinin geliştirilmesi

4. Bileşen: Üretim ve İhracatın Desteklenmesi

- İkili anlaşmalarla ruhsatlandırma ve teknik denetim süreçlerinin hedef bölge ve ülkelerde kolaylaştırılmasına yönelik olarak girişimlerde bulunulması
- İmalat sanayi üzerinde dönüştürücü etkisi yüksek uluslararası doğrudan yatırımlara verilen desteklerin etkinleştirilmesi
- Yerli ilaç üretimini ve ihracatını teşvik için uluslararası yükümlülüklerle uyumlu bir şekilde yeni önlemlerin devreye sokulması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatörler: Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Sağlık Bakanlığı
2. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
3. Bileşen: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
4. Bileşen: Ekonomi Bakanlığı

1.17. SAĞLIK TURİZMİNİN GELİTİRİLMESİ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Tıbbi tedavinin alınması, termal kaynakların kullanılması, rehabilitasyon hizmetlerinin ve ki ilerin kendilerini iyi ve sağlıklı hissetmesini sağlayan hizmetlerin giderek artmasına paralel olarak sağlık turizmi, ülkemizin potansiyeli dikkate alındığında önemli bir fırsat sunmaktadır.

Bu programla, Türkiye'nin dünyada yükselen pazar konumunda olduğu medikal turizm, termal turizm ve ileri yaşlı engelli turizmi alanlarındaki hizmet kalitesinin yükseltilerek rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- Termal turizmde 100.000 yatak kapasitesinin oluşturulması
- Termal turizmde 1.500.000 (600.000 tedavi amaçlı) yabancı termal turiste hizmet sunulması
- Termal turizmde 3 milyar dolar gelir elde edilmesi
- Medikal turizmde dünyanın ilk 5 destinasyonu içerisinde olunması
- 750.000 medikal yabancı hastanın tedavi edilmesi
- Medikal turizmde 5,6 milyar dolar gelir elde edilmesi
- İleri yaşlı turizmde 10 bin yatak kapasitesinin oluşturulması

- İleri yaşlı turizmde 150.000 yabancı turistimizin ülkemizi ziyaret etmesi
- İleri yaşlı turizmde 750 milyon dolar gelir elde edilmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Termal, medikal ve ileri yaşlı turizmde yatak kapasitesi
- Termal, medikal ve ileri yaşlı turizmde turist sayısı
- Termal, medikal ve ileri yaşlı turizmde turizm geliri
- Medikal turizmde Türkiye'nin dünyadaki sırası

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Sağlık Turizmine Yönelik Kurumsal ve Hukuki Altyapının Geliştirilmesi

- Hedef ülke, bölge ve branşları dikkate alan bir sağlık turizmi stratejisi ve eylem planı hazırlanması
- Kamu kurumları arasında koordinasyon mekanizmalarının geliştirilmesi, kamu ile özel sektör arasında işbirliğinin güçlendirilmesi
- Fiyat farklılaştırmasına da imkân tanıyan mevzuat altyapısının oluşturulması
- İstatistik altyapısının geliştirilmesi

2. Bileşen: Sağlık Turizmi Alanında Fiziki ve Teknik Altyapının Geliştirilmesi

- Termal turizm varlıkları ve medikal turizm altyapısı envanterlerinin hazırlanması
- Hastane, termal otel, ileri yaş ve engelli bakım merkezleri gibi tesislerin sağlık turizminde kullanım imkânlarının artırılması
- Sağlık turizmi kapsamında yatırım ve planlama konusunda destek sağlanması, arazi temini için yeni modellerin oluşturulması

3. Bileşen: Sağlık Turizmi Hizmet Kalitesinin Artırılması

- Sağlık turizmi alanında çalışan personelin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi
- Sağlık turizmine yönelik hizmet ve tesis standartlarının yükseltilmesi

- Konaklama ve diğer yardımcı hizmetler için kolaylaştırıcı mekanizmaların geliştirilmesi

4. Bileşen: Sağlık Turizmi Alanında Etkin Tanıtım ve Pazarlama Yapılması

- Hedef ülke ve bölgelerde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin artırılması
- Tanıtım ve pazarlama alanında kamu ve özel sektörün birliğinin artırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

Genel Koordinatörler: Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar

1. Bileşen: Sağlık Bakanlığı
2. Bileşen: Kültür ve Turizm Bakanlığı
3. Bileşen: Sağlık Bakanlığı
4. Bileşen: Kültür ve Turizm Bakanlığı

1.18. TA İMACILIKTAN LOJİSTİK DÖNÜŞÜM PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Sanayi sektöründe ürün veya hammaddenin navlun fiyatı, firmaların yatırım kararını ve rekabet gücünü etkilemektedir. İmalat sanayii yatırımları için potansiyelin artırılması ancak lojistik imkânların artırılması ve lojistik maliyetlerinin dünya ile rekabet edebilecek seviyeye gelmesi ile mümkündür.

Bu programla, Türkiye'nin ihracat, büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında, son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren lojistik sektörünün büyüme potansiyelimize katkısının artırılması ve Lojistik Performans Endeksinde ilk 15 ülke arasına girilmesi amaçlanmaktadır.

Program, lojistik alanında etkin ve verimli planlama yapabilmek amacıyla mevzuat, eğitim, gümrük, altyapı ve sektörde faaliyet gösteren firmaların rekabet gücünün artırılması konuları üzerine yoğunlaşmıştır.

ii. Program Hedefleri

- Türkiye'nin lojistikteki uluslararası konumunun güçlendirilmesi
- Sanayi ürünlerinin toplam maliyeti içindeki lojistik maliyetin yükünün azaltılması
- Nihai ürünlerin tüketim pazarlarına ulaşım süresinin kısaltılması

iii. Performans Göstergeleri

- Türkiye'nin Lojistik Performans Endeksi sıralaması
- Taşımacılıkta intermodalite tercih oranı ve transit yük oranı

- Sektördeki yerli firma sayısının yabancı firma sayısına oranı
- Lojistikte Ar-Ge çalışması yürüten firma sayısı ve yapılan yıllık yenilik sayısı
- Lojistik döngü içerisinde gümrük işlemlerinde harcanan ortalama süre
- Belirlenen sanayi ürünlerinin toplam maliyeti içinde lojistik maliyetinin oranı
- Limanlarda konteynerizasyon oranı ve konteyner elleçleme kapasitesi
- Limanlarda elleçlenen yükün demiryolu ile taşıma oranı
- Demiryolu yük taşımacılığında özel sektörün payı
- Toplam dış ticaret hacminde hava kargonun payı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Lojistikte Strateji ve Kurumsal Yapılanmanın Oluşturulması

- Kamu kurumlarının lojistikte üstlenecekleri rollerin tanımlanması
- Kurumlar arası koordinasyon için yeni bir yapı oluşturulması
- Ulaştırma türleri ve koridorları, lojistik merkezleri ve diğer lojistik faaliyetleri ile asgari ve azami gereklilikleri kapsayan mevzuat niteliğinde Lojistik Master Planının hazırlanarak hayata geçirilmesi
- Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun kap-

samında, ikincil mevzuat çalışmalarının tamamlanarak TCDD şebekesinin özel taşıyıcılara açılması ve demiryolu taşımacılığında serbestleşmenin sağlanması

2. Bileşen: Şehirlerde Lojistik Altyapının iyileştirilmesi

- Şehirlerin gelişmesine paralel olarak lojistik altyapının iyileştirilmesi
- Şehirlerde belirli alanların lojistik faaliyetler için ayrılarak lojistik merkezler oluşturulması

3. Bileşen: Gümrük İşlemlerinde Etkinliğin Sağlanması

- Komşu ülkeler ve dış ticaretimizin bulunduğu diğer ülkelerle gümrük işlemlerinin hızlandırılması, gümrüklerin fiziki ve berrak kapasitesinin artırılması, gümrüklerde bilgi teknolojisinin kullanımının yaygınlaştırılması

4. Bileşen: Büyük Ulaştırma Altyapı Yatırımlarının Tamamlanması

- Çandarlı Konteyner Limanının tamamlanması, Mersin Konteyner Limanı ve Filyos Limanının yapımına başlanması
- Ana limanların karayolu ve demiryolu bağlantıları ve sınır kapılarına bağlantı yapan koridorlarda karayolu yatırımlarının tamamlanması
- Karayolu ağında ağır taşıt trafiğinin yoğun olduğu kesimlerde bölünmüş yol ve BSK yatırımlarının yapılması
- Yüksek katma değerli malların ticareti yoğun olan bölgelerde yeni hava kargo terminali yatırımlarının yapılması
- Demiryollarında yapımı devam eden 19 lojistik merkezin tamamlanması ve trafiğin yoğun olduğu kesimlerde çift hat demiryolu yapımlarının gerçekleştirilmesi

- Mevcut konvansiyonel hatlarda eksik olan elektrifikasyon ve sinyalizasyon sistemlerinin tamamlanması

- OSB, Serbest Bölge ve büyük fabrikalara iltisak hatlarının yapılması

5. Bileşen: Sektörde Faaliyet Gösteren Firmaların Rekabet Güçlerinin Artırılması

- Lojistik firmalarının taşımacılık yanında modern depoculuk anlayışıyla tedarik zincirini yönetecek şekilde yapılanması
- Lojistikte yerli küçük firmaların birleşmesinin desteklenmesi
- Lojistik firmalarının teknoloji kullanımı ile Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesi

6. Bileşen: Yurtiçi Lojistik Yapılanmasının Yurtdışı Yapılanmalarla Desteklenmesi

- İhracatta hedef ve öncelikli ülkelerde lojistik merkezler kurulması
- Yeni ihracat güzergâhları oluşturulması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatörler: Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
2. Bileşen: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
3. Bileşen: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
4. Bileşen: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
5. Bileşen: Ekonomi Bakanlığı
6. Bileşen: Ekonomi Bakanlığı

1.19. TEMEL VE MESLEK BECERLERİN GELİTİRME PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Günümüzde i dünyasında ya anan hızlı de i im, bireylerin mesleki beceriler kadar temel becerilere sahip olmalarını da gerekli kılmaktadır. Bu beceriler, bireylerin daha uzun süreyle çalı ma hayatında kalmalarına, i ya amında verimliliklerinin artmasına ve de i en i ve ya am ko ullarına daha hızlı uyum sağlamalarına imkân vermektedir. Bu çerçevede bireylerin, mesleki becerilerin yanında i ya amının gerektirdi i temel becerilere sahip olması, e itim sistemi ile çalı ma hayatı arasındaki ili kinin güçlendirilmesi ülkemiz insan kayna mının geli tirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu programla bireylerin, çalı ma hayatının gerektirdi i bilgi ve ileti im teknolojileri, yabancı dil, finansal okuryazarlık, problem çözüme, ele tirel dü ünme, ileti im, liderlik, kariyer planlama ve i arama gibi temel beceriler ile sanatsal ve sportif becerilere sahip olması amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- Eğitim kademelerinde temel becerilerin a ırlı ının artırılması
- Temel becerileri kazandıran hayat boyu ö renme programlarının geli tirilmesi
- İşgücü piyasası ile eğitim sistemi arasındaki ba ın güçlendirilmesi
- İstihdamda ve eğitimde olmayan gençlerin sayısının azaltılması

iii. Performans Göstergeleri

- Okuldan işe geçiş süresi
- Beceri düzeyine uygun işte çalışan kişi sayısı
- Temel beceri eğitimi alan genç sayısı
- Gençlerde uzun süreli işsizlik oranı

iv. Program Bile enleri

1. Bile en: E itim Sisteminin gücü Piyasasıyla Uyumunun Artırılması

- İşgücü piyasasında talep edilen temel becerilerin ve gençlerin sahip oldu u yetkinliklerin tespit edilmesi
- Staj süreçleri iyileştirilerek okul-iş dünyası i birli inin güçlendirilmesi
- İşgücü piyasası ve eğitim sistemine ilişkin istatistikî verilerin iyile tirilmesi, etkin bir izleme ve de erlendirme sisteminin kurulması
- Etkin işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin yapılması yoluyla mesleki e itim programlarının piyasa ihtiyaçlarına uygun planlanması

2. Bile en: E itim Ça ındaki Gençlerin Temel Becerilerinin Geli tirilmesi

- Eğitimin tüm kademelerindeki müfredatın temel becerileri içerecek ve geli tirecek ekilde güncellenmesi

- Ortaokul ve liselerde bireysel yeteneklere göre öğrencileri yönlendirebilecek bir rehberlik sisteminin hayata geçirilmesi

3. Bileşen: Genç nüfusunun Temel Becerilerinin Geliştirilmesi

- İŞKUR'da görevli iş ve meslek danışmanlarının lise ve üniversite mezunu gençlerin tamamına ulaşmasının ve İŞKUR tarafından düzenlenecek beceri eğitimlerinden yararlanmalarının sağlanması
- Halk eğitim merkezleri ile yerel yönetimlerin meslek edindirme merkezlerinin hayat boyu öğrenme merkezi olarak yeniden yapılandırılması ve bu merkezlerde sunulan temel beceri eğitim faaliyetlerinin nicelik ve nitelik olarak artırılması

4. Bileşen: Sanatsal ve Sportif Faaliyetlerin Geliştirilmesi

- Eğitim müfredatının her gence en az bir sanat veya spor dalında performans yapabilmek becerisi kazandıracak şekilde düzenlenmesi
- Eğitimin tüm kademelerindeki okullarda kültür ve spor aktivitelerinin gerçekleştirilebileceği ortamın iyileştirilmesi

5. Bileşen: Mesleki Yeterliliklerinin Artırılması

- Ulusal Yeterlilik Çerçevesinin, yükseköğretim ve yaygın eğitim yeterliliklerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve girişimcilik kültürünün mesleki yeterliliklerle desteklenmesi
- Bireylerin öğrenme fırsatları çeşitlendirilerek hayat boyu öğrenme faaliyetlerinin teşvik edilmesinin sağlanması
- Eğitim ve öğretim kurumlarının akreditasyonuna bağlanması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
2. Bileşen: Millî Eğitim Bakanlığı
3. Bileşen: İŞKUR
4. Bileşen: Gençlik ve Spor Bakanlığı
5. Bileşen: Mesleki Yeterlilik Kurumu

1.20. N TEL KL NSAN GÜCÜ Ç N ÇEK M MERKEZ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Ülkeler sahip olduğu nitelikli insan gücünün yanı sıra uluslararası alanda temayüz etmiş nitelikli insan gücünden de istifade ederek kalkınma süreçlerini daha da rekabetçi bir yapıya kavuşturabilmektedir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye yüksek nitelikli beyin göçünden yeterince faydalanamamaktadır.

Bu programla, küresel düzeyde bilgi dayalı rekabet gücünün artırılmasına yönelik olarak yabancı vatanda larımız olmak üzere yerli ve yabancı nitelikli insan gücü için üniversite, sanayi, kamu ve araştırma merkezleri arasındaki işbirliğini geliştirip uygun ortam ve koşullar sağlanarak ülkemizin cazibe merkezi haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

Programın hedef kitlesi yabancı vatanda larımız, Türkiye'ye ivme kazandırabilecek yabancı vatanda larımız olmak üzere ülkemizi ihtiyaç duyulan alanlarda ilerletilecek yüksek nitelikli uluslararası insan gücüdür.

ii. Program Hedefleri

- Başta vatandaşlarımız olmak üzere yurtdışından ülkemize gelen nitelikli insan gücünün artırılması
- Eğitim ve araştırma kurumlarında sözleşmeli çalışan yabancı araştırmacı sayısının artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Yurtdışından araştırma, eğitim, staj ve iş gibi nedenlerle ülkeye giriş yapan yabancı ve vatandaşların oranı
- TÜBİTAK desteğiyle yürütülen projelerde görev alan yabancı araştırmacı sayısı
- TÜBİTAK desteklerinden yararlanarak Türkiye'ye gelen yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın sayısı
- Yurtdışında açılan Türkiye ile ilgili araştırma merkezleri sayısı
- Eğitim ve araştırma kuruluşlarında çalışan yabancı sayısı
- Staj, hareketlilik ve değişim programlarından yararlanan yabancı ve yurtdışında yaşayan vatandaş sayısı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Tanıtım, Organizasyon ve Akademi

- Yurtdışından nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyulan alanların belirlenmesi
- Türkiye'deki araştırma ortamının tanıtımı için yurtdışı temsilciliklerin kapasitesinin artırılması
- AB çerçeve programlarına katılımın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması
- Türkiye'nin ekonomik, tarihi, kültürel bağlarının güçlü olduğu ülkelerle AB Çer-

çevre Programlarına benzer programların geli tirilmesi

- Sağlık başta olmak üzere, öncelikli teknoloji alanlarında ara tırma merkezleri ve akademik kurumların yurtdı ndaki muadilleriyle ortaklık kurması
- Türkiye'deki araştırma merkezlerinin yurtdı ndaki ara tırmacılara tanıtılması
- Yurtdışındaki lisansüstü eğitimli vatandaşlarımızın ülkemizle bağlantılarının canlı tutulması amacıyla bir iletişim ağı oluşturulması
- Yurtdışında Türkiye ile ilgili araştırma merkezleri açılması

2. Bile en: ve Ya am Ortamının Geli tirilmesi

- Ar-Ge altyapısının, araştırmacı desteklerinin ve girişimcilik ortamının yurtdı ndan ara tırmacılar açısından cazibesinin artırılması
- Yurtdışından gelen insan gücünün araştırma ve üretim altyapısı geli mi illere yönlendirilmesi
- Araştırma merkezleri çevresinde konaklama imkânlarının geliştirilmesi
- Yabancı uyruklu araştırmacıların ve ailelerinin oturma iznine ve çalışmalarına ilişkin süreçlerin kolaylaştırılması ve iyile tirilmesi
- Yurtdışından araştırmacıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçişinin kolaylaştırılması

3. Bile en: Destekleme Mekanizmaları Geli tirilmesi

- Sözleşmeli yabancı araştırmacıların kamu üniversiteleri, kamu ara tırma merkezleri,

vakıf üniversiteleri ve özel sektör ara tırma merkezlerinde çalışabilmesiyle ilgili mevzuatta iyile tirmeler yapılması

- Araştırma projelerinde sözleşmeli yabancı uzman çalıştırılabilmesinin sağlanması
- Bilim ve araştırma insanlarının ülkemize ara tırma, ders verme ve konferans amaçlı ziyaretlerinin desteklenmesi
- Yurtdışında başarı sağlamış vatandaşlarımızın ara tırma, eğitim, konferans gibi amaçlarla ülkemizi ziyaretlerinin desteklenmesi
- Yurtdışındaki üniversite öğrencileri ile bilim, sanat ve kültür alanlarında öne çıkan yüksek nitelikli insan gücü için de eğitim, hareketlilik ve staj programlarının geli tirilmesi
- Yurtdışındaki üniversite öğrencisi vatandaşlarımızın ülkemizde staj yapmalarının desteklenmesi
- Yurtdışındaki lisansüstü eğitim yapımı ve yapmakta olan vatandaşlarımızın Türkiye'ye gelmelerini sağlamaya yönelik Ar-Ge desteklerinin yaygınlaştırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Türkiye Bilimsel ve Teknik Ara tırma Kurumu

Bile enlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bile en: Türkiye Bilimsel ve Teknik Ara tırma Kurumu
2. Bile en: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
3. Bile en: Türkiye Bilimsel ve Teknik Ara tırma Kurumu

1.21. SAĞLIKLI YAŞAM VE HAREKETLİLİK PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Sağlık, herhangi bir hastalık ve güçsüzlük halinin olmaması; beden, ruhen ve sosyal bakımdan tam bir iyi olma durumudur. Sağlıklı yaşam için tedavi edici, sakatlığı ve salgın hastalıkları önleyici sağlık hizmetlerinin yanında bulaşıcı olmayan hastalıklarla ve bu hastalıkların risk faktörleriyle mücadele önem arz etmektedir. Sağlıklı ve kaliteli yaşam bireylerin refah ve mutluluğunu artırmada temel bir unsurdur.

Bu programla sağlıklı beslenme, hareketli yaşam, tütün kullanımı, alkol ve madde bağımlılığıyla mücadele ile gıda güvenliliğinin, koruyucu sağlık hizmetlerinin ve ruh sağlığının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

ii. Program Hedefleri

- Bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklı ölüm oranının azaltılması
- 19 yaş ve üstü obez nüfus oranının yüzde 24'e indirilmesi
- 15 yaş ve üzeri nüfusta yeterli fiziksel aktivite yapanların oranının yüzde 62'ye çıkarılması (yaşam standardize)
- Erişkinler (15 yaş ve üstü) arasında her gün tütün mamûlü kullanma oranının yüzde 19'a düşürülmesi
- 5 yaş altı çocuklarda bodurluk oranının yüzde 7,5'e indirilmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklı ölüm oranı

- Obez nüfus oranı
- 15 yaş ve üzeri nüfusta yetersiz fiziksel aktivite yapanların oranı
- Erişkinler (15 yaş ve üstü) arasında her gün tütün mamûlü kullanma oranı
- 5 Yaş altı çocuklarda bodurluk yüzdesi

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Gıda Güvenilirliğini Artırılması

- Sağlık ve hijyen koşulları dikkate alınarak güvenilir gıda üretim ve tüketimi için toplumun bilimsel verilere dayalı olarak bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi
- Gıda ve yem kontrol hizmetlerinin etkinliğini artırılması, mevzuatın uluslararası gelişmeler dikkate alınarak sürekli güncellenmesi

- Gıda denetim ve kontrol altyapısının geliştirilmesi

- Güvenilir gıda üretim ve tüketimi için gıda etiketleme, izlenebilirlik ve ürün takip sisteminin geliştirilmesi

2. Bileşen: Sağlıklı ve Dengeli Beslenme Düzeyinin Artırılması

- Başta obezite ve kronik hastalık riski olan çocuklar olmak üzere sağlıklı beslenme ve fiziksel aktiviteyi teşvik eden faaliyetlerin düzenlenmesi

- Toplumda sağlıklı ve dengeli beslenme amacıyla bilinçlendirme ve davranış değişikliği programlarının geliştirilmesi

- Obezite ve kronik hastalık riski olan bireylerin takibi için izlem ve tedavi standartlarının geliştirilmesi

- Gıda güvenilirliği ve besin kalitesinin artırılması ile tuz, yağ ve tuz içeriğinin azaltılmasına yönelik sektörler arası işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi

3. Bileşen: Tütün Kullanımı ile Alkol ve Madde Bağımlılığının Azaltılması

- Tütün kullanımı ile alkol ve madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında programlar ve kampanyalar düzenlenmesiyle denetimlerin etkinleştirilmesi

- Tütün kullanımıyla ilgili kapalı mekân yasaklarının etkin bir şekilde uygulanması

4. Bileşen: Kanser, Kalp ve Damar ve Diyabet gibi Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Görülme Sıklığının ve Risk Faktörlerinin Azaltılması

- Bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda eğitim ve kampanyalar düzenlenmesi, izlem ve yönetim için sürveyans sisteminin kurulması

- Bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik eğitim ve araştırma kapasitesinin artırılması

5. Bileşen: Ruh Sağlığı Hizmetlerinin Geliştirilmesi

- Bireylerin ruh sağlığını geliştirmeye yönelik programların oluşturulması

- Toplum temelli ruh sağlığı merkezlerinin nitelik ve niceliğinin iyileştirilmesi

- İntihar girişimlerinin önlenmesi için farkındalık oluşturulması ve destek programlarının düzenlenmesi

6. Bileşen: Spor Yapma Alışkanlığının ve Hareketliliğinin Teviki

- Yaşam mekânlarının spor yapmayı ve hareketliliği sağlayacak şekilde tasarlanması

- Kamuya ait spor tesislerinin etkin kullanımının sağlanması ve herkesin kullanımına açılması

- Spor alanlarının, parkların, yürüyüş ve bisiklet parkurlarının geliştirilmesi

- Toplumda spor yapma kültür ve bilincinin geliştirilmesi

- Okullarda yapılan sportif etkinliklerin çeşitlendirilerek artırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Sağlık Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

2. Bileşen: Sağlık Bakanlığı

3. Bileşen: Sağlık Bakanlığı

4. Bileşen: Sağlık Bakanlığı

5. Bileşen: Sağlık Bakanlığı

6. Bileşen: Gençlik ve Spor Bakanlığı

1.22. ALEN N VE D NAM K NÜFUS YAPISININ KORUNMASI PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Göç ve kentleşme, kültürel değerlerdeki azalma, bireyselleşmenin artması, aile üyeleri arasındaki iletişim eksiklikleri, yeni iletişim teknolojileri gibi nedenlerle, aile üyeleri arasındaki iletişim azalmış, boşanmalar artmış, tek ebeveynli ailelerin oranı yükselmiş ve aile kurumu zayıflamaya başlamıştır. Nüfus yapısındaki değişimler sonucunda gelecekte aktif olmayan nüfusun payının artması, doğurganlık hızının azalmasıyla da yaşlı nüfusun payının yükselmesi riski bulunmaktadır.

Bu programla, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesini desteklemek üzere dinamik nüfus yapısının korunması, aile kurumunun güçlendirilmesi ve böylece sosyal refah ve sosyal sermayenin artırılması amaçlanmaktadır.

Program kapsamında aile refahının korunması, evlilik öncesi eğitim ve aile danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, sosyal yardım ve hizmetlerin aile temelli sunulması, genç nüfusun yarattığı demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılması öngörülmektedir.

ii. Program Hedefleri

- Aile refahının korunması ve aile kurumunun güçlendirilmesi
- Kuşaklar arası dayanışmanın güçlendirilmesi
- İş ve aile yaşamının uyumlaştırılması
- Toplam doğurganlık hızının artırılması

- Nüfusa ilişkin kayıt sistemlerinin geliştirilmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Boşanma oranı
- Evlenme oranı
- Aile danışmanlığı hizmetinden yararlanan kişi sayısı
- Evlilik öncesi eğitimlerden yararlanan kişi sayısı
- Toplam doğurganlık hızı
- Çalışan kadınlarda toplam doğurganlık hızı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Aileye Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi

- Evlilik öncesi eğitim ve aile eğitimi danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması
- Göçle şehre gelen ailelerin şehir yaşamına uyumlarının hızlandırılması
- Aile içi şiddet ve istismarın önlenmesi, kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların azaltılmasına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi
- Tek ebeveynli ailelerin sorunlarının çözümüne yönelik mekanizmaların geliştirilmesi

2. Bileşen: Aile Refahının ve Nesiller Arası Dayanışmanın Artırılması

- Ailelere sürdürülebilir tüketim alışkanlığının kazandırılması

- Sosyal hizmet ve yardımların diğer kamu hizmetleriyle koordineli, aile odaklı olarak etkin bir şekilde yürütülmesi
- Nesiller arası dayanışmanın güçlendirilerek sosyal ve kültürel değerlerin aktarılmasının sağlanması

3. Bileşen: Dinamik Nüfus Yapısının Korunması

- Aile ve iş hayatının uyumunun güçlendirilmesi
- Kaliteli, hesaplı ve kolay erişilebilir kreş ve okul öncesi eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması
- Eğitim müfredatı, yazılı ve görsel yayınlar ile STK'ların ilgili faaliyetlerinin desteklenmesi yoluyla aile dostu kültürel ortamın geliştirilmesi

- Sağlık alanında çocuk dostu doğum koşulları ve uygulamalarının geliştirilmesi
- Yerel yönetimlerin şehirlerde çocuk dostu güvenli ortamları geliştirerek yaygınlaştırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
2. Bileşen: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
3. Bileşen: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

1.23. YERELDE KURUMSAL KAPASİTENİN GÜÇLENDİRİLMESİ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Yerel düzeydeki teknik ve beşeri kapasite eksikliği, yerel hizmetlerin kalite ve verimliliğini olumsuz etkilemektedir. Son düzenlemelerle yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarının genişlemesi ve özellikle büyük şehir belediyesi sayısının artması ve görev alanlarının kırsal alanları da içerecek şekilde genişlemesi, bütçe yeni kurulan büyük şehir belediyelerinde olmak üzere yerel kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ihtiyacını artırmaktadır.

Yerel ve bölgesel politikaların belirlenmesinde kamu, özel sektör ve STK'ların ortak fikir ve çözüm üretmelerinin amaçlandığı yönetim mekanizmalarının artırılması giderek artmaktadır. Ancak teknik, idari ve mali kısıtlar nedeniyle bir yandan yerel kurumların söz konusu yapılar ile ilgili ve katılım düzeyleri yetersiz kalmakta, diğer yandan yerel sorun ve önceliklerin merkezi kurumların politikalarına yansıtılması güçleşmektedir.

Programın amacı, önceliklerin isabetli belirlenmesi, uygulamada kalitenin ve kaynak kullanımında verimliliğin artırılması ve kalkınma çabalarının güçlendirilmesi için yerel düzeyde kurumsal kapasitenin, katılımının ve yönetimin geliştirilmesidir.

Programın hedef kitlesi; merkezi idarelerin taraftarları, büyük şehir belediyeleri bütçe olmak üzere mahalli idareler, üniversiteler, meslek kuruluşları ve STK'lardır.

ii. Program Hedefleri

- Yerel hizmet sunumunda verimliliğin artırılması
- Hedef grubundaki idare ve kuruluşların insan kaynakları yönetimi strateji ve uygulamalarının güçlendirilmesi
- Hedef grubundaki idare ve kuruluşların proje yönetimi kapasitelerinin artırılması
- Yerel düzeyde politika oluşturma ve uygulama süreçlerine meslek örgütleri de dâhil olmak üzere STK'ların ve üniversitelerin katkısının artırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Beşeri kaynak stratejisi uygulayan il ve büyük şehir belediyesi sayısı
- Kapasite geliştirme programları uygulayan büyük şehir belediyesi sayısı
- Taşra teşkilatında çalışan örgün üniversite mezunu oranı
- Kent konseyleri ve kalkınma kurullarına katılan STK ve üniversite temsilcilerinin sayısı
- Üniversitelerin, mahalli idarelerin, meslek kuruluşlarının, odaların ve STK'ların mali destek aldıkları proje sayısı
- Kalkınma ajanslarının sunduğu kapasite geliştirme desteklerinin miktarı
- Yerel hizmetlerden memnuniyet oranı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Mahalli İdarelerin Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi

- Başta büyükşehir belediyelerinin olmak üzere yerel hizmet standartlarının belirlenmesi ve bunlara uyum sağlanması
- Büyükşehir belediyelerinin artan görevlerini etkin şekilde yerine getirebilmelerini sağlayacak farklı planlama, örgütlenme ve hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi
- Başta yeni kurulanlar olmak üzere büyükşehir belediyelerinin yeni görev alanları ve kırsal kesime hizmet sunumu öncelikli idari, teknik ve beşeri kapasitelerinin geliştirilmesi
- Başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere mahalli idarelerin mali yönetim kapasitesinin ve öz gelirlerinin artırılması

2. Bileşen: Yerelde Kapasite, Yönetim ve Katılımcılığın Geliştirilmesi

- Merkezi idarenin taşra teşkilatının ve mahalli idarelerin yeterli sayı ve nitelikte

personelle sahip olmalarının desteklenmesi, beşeri kaynak yönetiminin güçlendirilmesi

- Başta mahalli idareler olmak üzere yerel düzeydeki kurumların teknolojik altyapılarının geliştirilmesi
- STK'lar, üniversiteler ve diğer kuruluşların proje yönetimi, mali yönetim ve idari becerilerinin artırılması, kurumsal yönetim ilkelerinin geliştirilmesi
- Meslek kuruluşları, üniversiteler ve STK'ların yerel kalkınma süreçlerine katkılarının artırılması
- Yerel yönetim mekanizmalarının daha etkinleştirilmesi, gerekli durumlarda yenilerinin tesisi
- Sivil ve mesleki örgütlülüğün artırılması

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Kalkınma Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: İçişleri Bakanlığı
2. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı

1.24. REKABETÇİLİK VE SOSYAL UYUMU GELİTİREN KENTSEL DÖNÜŞÜM PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Türkiye nüfusunun yüzde 72,3'ü ehirlerde ya amaktadır. Hızlı ehirleme ve imarsız yapılaşma ehirlerde ekonomik ve sosyal problemlere sebep olmuştur, ya am kalitesini düşürmüştür. Altyapı, çevre ve güvenlik gibi alanlara ilişkin problemleri gücü ve üretim maliyetlerini artırarak ehirlerimizin rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir.

Programın amacı, ehirlerimizin ekonomik, sosyal ve fiziki dezavantajlarını azaltarak rekabet gücünü ve ya am kalitesini artırmaktır. Bu doğrultuda yapılacak harcama ve yatırımlar, makroekonomik dengeler ve kamu finansmanı ile uyumlu şekilde planlanarak hayata geçirilecektir.

Program kapsamında, kentsel dönüşümün yerli ve yenilikçi üretimi destekleyecek şekilde uygulanması, afet riskine duyarlı standartları yapılaşmanın ıslahı, ehirlerimizin i ve ya am koşulları açısından cazibesinin artırılması, büyük ehirlerde sosyal uyumun güçlendirilmesi, tarihi ve kültürel değer taşıyan ehir merkezlerinin dönüşümle canlandırılması ve konut sahipliğinin artırılması öngörülmektedir.

ii. Program Hedefleri

- Alana göre farklılaşan yeni kentsel dönüşüm modellerinin geliştirilmesi
- Kentsel dönüşümün doğurduğu değer artışlarından kamuya kaynak sağlanması
- Yeni ürün ve teknolojilerin geliştirilmesi

- Konut üretiminde orta ve alt gelir gruplarına odaklanan modellerin geliştirilmesi
- Planlamada ve proje uygulamasında sosyal boyutun güçlendirilmesi
- Büyükşehirlerde sosyal uyumun kolaylaştırılması

iii. Performans Göstergeleri

- Dönüşümü sağlanacak toplam alan
- Özel sektör tarafından geliştirilen kentsel dönüşüm proje sayısı
- İnşaat sektöründe alınan yeni patent sayısı
- Yapı malzemesi konusunda üniversitelerde yürütülen Ar-Ge projesi sayısı
- Orta ve alt gelir gruplarının konut sahipliği oranı
- Kişi başına düşen park ve yeşil alan miktarı
- Sosyal ve kültürel merkez sayısı
- Sosyal uyum çalışmalarındaki yararlanıcı sayısı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: ehirlerin Rekabet Gücünün ve Yaşanabilirlik Seviyesinin Artırılması

- OSB ve KSS'ler başta olmak üzere, üretim ve ticaret mekânları için daha etkin yer seçimi; bu mekânların etkin kullanımı ile altyapılarının yenilenmesi, geliştirilmesi veya tamamlanması

- Şehir merkezlerinin ve tarihi ve kültürel değerlere sahip alanların ihyası
- Rezerv yapı alanlarının belirlenmesinde mekânsal ve sosyal uyumun artırılması
- Altyapı yatırımlarındaki darboğazların dönüşüm projeleriyle azaltılması
- Dinlenme alanlarının kalitesinin ve sayısının artırılması

2. Bileşen: Kentsel Dönüşümde Yerli ve Yenilikçi Üretim Tevki Edilmesi

- İleri malzemelerin, akıllı bina teknolojilerinin, dayanıklılığı geliştiren uygulama araçlarının ve yüksek teknik özelliklere sahip inşaat makinalarının yurtiçinde geliştirilmesinin ve üretilmesinin tevki edilmesi
- Tedariklerde yerli üretimden azami düzeyde faydalanılması

3. Bileşen: Kentsel Dönüşümün Finansmanının Kolaylaştırılması

- Projelerin finansmanında dönüşüm kaynakları de er artı larından kamunun daha fazla pay alması
- Dönüşüm projelerinin finansmanında yeni finansal araçların geli tirilmesi
- Finansmanın kolaylaştırılması için değer artı mın yüksek ve dü ük oldu u alanlar arasında çapraz finansmana imkân sağlayacak bir sistem olu turulması

4. Bileşen: Konut Sahipliğinin Artırılması

- Altyapısı hazır arsa üretiminin hızlandırılması

- Temel konut sahipliği için uzun vadeli konut finansman sisteminin etkinliğinin artırılması

- Sosyal konut uygulamalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması

5. Bileşen: Büyük şehirlerde Sosyal Sorunların Yo unlaştırılması Alanlarda Uyumun Güçlendirilmesi

- Yoğun göç almış, mekân kalitesi düşük, işsizlik, eğitim ve yoksulluk sorunlarının yo unlaştırılması alanların belirlenmesi ve detaylı analiz edilmesi
- Söz konusu alanlarda fiziki yenileme yapılması ve kamu hizmetlerinde etkinlik ve kalitenin artırılması
- Aktif işgücü programlarıyla hedef kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması
- Mahalli idarelerde sosyal uyum çalışmalarına yönelik kapasitenin geli tirilmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
2. Bileşen: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
3. Bileşen: Kalkınma Bakanlığı
4. Bileşen: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
5. Bileşen: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

1.25. KALKINMA ÇİN ULUSLARARASI BİRLİK ALTYAPISININ GELİTİRLMESİ PROGRAMI

i. Programın Amacı ve Kapsamı

Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma perspektifi uluslararası işbirliği boyutuyla birlikte değerlendirilmek durumundadır. Bu kapsamda kalkınma işbirliği, Türkiye'nin kalkınma alanında sahip olduğu bilgi, tecrübe ve imkânların paydaş ülkelerin hizmetine sunulmasıdır.

Programın amacı, kalkınma işbirliği politikasının stratejik bir çerçeveye kavuturulması, kalkınma işbirliğine yönelik mali, beheri ve kurumsal kapasite ile hukuki altyapının güçlendirilmesi, kalkınma işbirliği imkânlarının Türkiye ve paydaş ülkelerin toplumsal refahının yükseltilmesine yönelik kullanılması, uluslararası işbirliğine dönük farkındalığın artırılması ve Türkiye ile paydaş ülkeler arasında kültürel işbirliğinin güçlendirilmesidir.

ii. Program Hedefleri

- Türkiye'nin uluslararası işbirliği altyapısının hukuki ve stratejik çerçevesinin geliştirilmesi
- Kamu kurumlarında, özel sektör ve STK'larda uluslararası işbirliği alanında kurumsal ve beheri kapasitenin geliştirilmesi
- Ulusal ve uluslararası kamuoyunun farkındalığının artırılması

- Türkiye'nin uluslararası kalkınma işbirliği kuruluşları için bölgesel merkez haline gelmesi

iii. Performans Göstergeleri

- Mevzuat ve temel politika belgelerinin yayınlanması
- Uluslararası farkındalığa yönelik uygulanan eğitim programı ve etkinlik sayısı
- Yurtdışı misyonlarda yerel dil bilen ve uzmanlık bilgisine sahip çalışan sayısı
- Acil ve insani yardım faaliyetlerinin yürütüldüğü ülke sayısı
- EAGÜ ve dönüşüm sürecindeki ülkelere yönelik eğitim, araştırma ve hareketlilik programlarından yararlanan kişi sayısı
- Türkiye'nin resmi kalkınma yardımlarının GSYH'ya oranı

iv. Program Bileşenleri

1. Bileşen: Hukuki, Kurumsal ve Beheri Altyapının Güçlendirilmesi

- Kalkınma işbirliği kapasitesinin tespit edilmesi
- Kalkınma İşbirliği Kanunu ve Kalkınma İşbirliği Ulusal Stratejisinin hazırlanmasına dönük çalışmaların tamamlanması
- Kalkınma işbirliği programlarında değerlendirilecek kamu ve kamudışı insan kaynağının belirlenmesi ve görevlendirilmesinin kolaylaştırılması

2. Bileşen: Uluslararası Birlikte Yönelik Eğitim ve Araştırma Faaliyetlerinin Artırılması

- Eğitim kurumlarında küresel algı ve farkındalığın artırılmasına yönelik programların ve faaliyetlerin uygulanması
- EAGÜ ve dönüşüm sürecindeki ülkelere yönelik üniversite ve araştırma kurumlarınınca gerçekleştirilen eğitim, araştırma ve hareketlilik faaliyetlerinin desteklenmesi
- Yükseköğretim kurumlarında EAGÜ ile ekonomik ve sosyal dönüşüm sürecindeki ülkelere yönelik akademik programlar başlatılması

3. Bileşen: Kamu Kurumlarının Dil Birimlerinin Güçlendirilmesi ve Faaliyetlerinin Etkinleştirilmesi

- Uluslararası ilişkileri koordine eden birimlerdeki insan kaynağının; bölge uzmanlığı, yaygın yabancı dil, yerel dil okuryazarlığı, diplomatik iletişim, müzakere teknikleri ve saha tecrübesi açısından güçlendirilmesi
- Uzman görevlendirme ve hizmet alımı konularında bu birimlerin esnekliğinin artırılması

4. Bileşen: Yurtdışı Misyonların Uzmanlık Kapasitelerinin Güçlendirilmesi

- Yurtdışı misyonlarda ihtiyaç duyulan uzman personele yönelik esnek istihdam biçimlerinin geliştirilmesi
- Yerel dilleri bilen ve uzmanlık bilgisine sahip çalışan sayısının artırılması

5. Bileşen: Acil ve İnsani Yardımların Etkinliğinin Artırılması

- Kriz yaşayan ülkelere dönük acil ve insani yardımların hızlı, etkin, sürdürülebilir ve istikrarın tesisini amaçlayan bir biçimde gerçekleştirilmesi
- Destek talep eden ülkelerde, afet yönetim sistemlerinin geliştirilmesi ve afete hazırlık ve risk azaltmaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi

v. Koordinatör ve Sorumlu Kurum/Kurullar

Genel Koordinatör: Kalkınma Bakanlığı

Bileşenlerden Sorumlu Kurum/Kurullar

1. Bileşen: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
2. Bileşen: Millî Eğitim Bakanlığı
3. Bileşen: Başbakanlık
4. Bileşen: Dışişleri Bakanlığı
5. Bileşen: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

